

Cilt/Volume: 43 | Sayı/Issue: 1 | Yıl/Year 2023

ISSN 1304-4680
E-ISSN 2602-2982

PSİKOLOJİ ÇALIŞMALARI

STUDIES IN PSYCHOLOGY

PSİKOLOJİ ÇALIŞMALARI

STUDIES IN PSYCHOLOGY

İSTANBUL
UNIVERSITY
PRESS

Dizinler / Indexing and Abstracting

Web of Science - Emerging Sources Citation Index (ESCI)

TÜBİTAK-ULAKBİM TR Index

Türk Psikiyatri Dizini

DOAJ (Directory of Open Access Journals)

ERIH PLUS

EBSCO Academic Search Ultimate

EBSCO Central & Eastern European Academic Source

SOBIAD

Cabells Journalytics

ULAKBİM

TÜRK
PSİKIYATRİ
DİZİNİ

DOAJ DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

EBSCO

EBSCO Central & Eastern
European Academic
Source

SOBIAD

CABELLS

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Hayati Develi
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Letters, Istanbul, Turkiye

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Prof. Dr. H. Özlem Sertel Berk
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Letters, Istanbul, Turkiye

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
BALABANAĞA MAH. ORDU CAD. NO:6 34459, LALELİ - FATİH/İSTANBUL, Türkiye
Telefon / Phone: +90 (212)455 57 00 / 15793
E-mail: sp@istanbul.edu.tr
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iupcd>
<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/sp/home>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,
Fatih / İstanbul - Türkiye
Phone / Telefon: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed by

İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.
2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu,
İstanbul - Türkiye
www.ilbeymatbaa.com.tr
Sertifika No: 51632

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.
The publication languages of the journal are Turkish and English.

Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında, yılda üç sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published triannually in April, August and December.

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. İlknur ÖZALP TÜRETGEN, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – ilknuroz@istanbul.edu.tr

Baş Editör Yardımcısı / Co-Editor in Chief

Arş. Gör. Dr. Nermin TAŞKALE, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – nermin.taskale@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Esin TEMELOĞLU ŞEN, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – esin.sen@istanbul.edu.tr

Yönetici Editör / Managing Editor

Arş. Gör. Dr. Esin TEMELOĞLU ŞEN, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – esin.sen@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Zeynep Büşra Coşar YILMAZ, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye
– zeynep.cosar@istanbul.edu.tr

Yazı Kurulu Üyesi / Editorial Management Board Member

Prof. Dr. Sevim CESUR, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – cesur@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. İlknur ÖZALP TÜRETGEN, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – ilknuroz@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Sema KARAKELLE, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – semakara@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Esin TEMELOĞLU ŞEN, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – esin.sen@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Arsun Uras YILMAZ, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye – auras@istanbul.edu.tr

Alan Editörleri / Section Editors

Prof. Dr. Sevim CESUR, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – cesur@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Sema KARAKELLE, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – semakara@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Nuran AYDEMİR, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – aydemir@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Göklem TEKDEMİR, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – tekdemir@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üy. Hayriye GÜLEÇ, Bursa Uludağ Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bursa, Türkiye – hayriyegulec@uludag.edu.tr

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – elizabeth.earl@istanbul.edu.tr

Rachel Elana KRISS – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – rachel.kriss@istanbul.edu.tr

İstatistik Editörü / Statistics Editor

Prof. Dr. H. Özlem SERTEL BERK, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – osberk@istanbul.edu.tr

Editöryal Asistan / Editorial Assistant

Arş. Gör. Gül Deniz DERİN, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – gul.derin@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Canan ÇELİKADAM, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – canan.cellkadam@istanbul.edu.tr

YAYIN KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Tefvik ALICI, Bursa Uludağ Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bursa, Türkiye – alici@uludag.edu.tr
- Prof. Dr. Nuran AYDEMİR, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – aydemirn@istanbul.edu.tr
- Assist. Prof. Gökce BASBUG, Sungkyunkwan University, GSB Faculty, Seoul, Korea – gokce@skku.edu
- Doç. Dr. Mahmut BAYAZIT, Sabancı Üniversitesi, Yönetim Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye – mbayazit@sabanciuniv.edu
- Prof. Dr. Charissa CHEAH, The University of Maryland, College of Arts, Humanities, and Social Sciences, Department of Psychology, Baltimore, USA – ccheah@umbc.edu
- Prof. Dr. Sevim CESUR, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – cesur@istanbul.edu.tr
- Doç. Dr. Anastasia EFKLİDES, Aristotle University of Thessaloniki, Faculty of Philosophy, School of Psychology, Thessaloniki, Yunanistan – cathan@psy.auth.gr
- Prof. Dr. Ulas Basar GEZGIN, Duy Tan University, Faculty of Arts & Humanities, Danang, Vietnam – ulasbasar@gmail.com
- Prof. Dr. Aylin KÜNTAY, Koç Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – akuntay@ku.edu.tr
- Prof. Dr. Gökhan MALKOÇ, İstanbul Medipol Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – gmalkoc@medipol.edu.tr
- Prof. Dr. Ian PARKER, University of Leicester, School of Management, Leicester, United Kingdom – discourseunit@gmail.com
- Prof. Dr. H. Özlem SERTEL BERK, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – osberk@istanbul.edu.tr
- Prof. Dr. Emma SORBRING, Höögskolan Väst / West University, Division of Psychology, Pedagogy and Sociology, Trollhättan, Sweden – emma.sorbring@hv.se
- Prof. Dr. Diane SUNAR, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – diane.sunar@bilgi.edu.tr
- Doç. Dr. Göklem TEKDEMİR, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – tekdemir@istanbul.edu.tr
- Prof. Dr. Şeyda TÜRK SMITH, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – seyda.turk@acibadem.edu.tr
- Prof. Dr. Pınar ÜNSAL, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – pinsal@istanbul.edu.tr
- Dr. Orkun YETKİLİ, University of Westminster, College of Liberal Arts And Sciences, Department of Psychology, London, United Kingdom – o.yetkili@westminster.ac.uk
- Dr. Avlaev Orif UMİROVIC, Çirçik Devlet Üniversitesi, Çirçig, Uzbekistan – oavlaev1970@mail.ru
- Dr. Umida Aliboyevna BO'TAYEVA, Samarkand State University, Department of Theory and Practice of Psychology, Uzbekistan – botayeva83@mail.ru

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- Çevrimiçi Psikoterapinin Etik Kodlar Çerçevesinde İncelenmesi
Investigating Online Psychotherapy in the Framework of Ethical Codes
Gamze Şen Pakyürek, Burcu Korkmaz Yayın 1
- Epistemic Curiosity Scale for Young Children: A Scale Adaptation to Turkish
Küçük Çocuklar için Epistemik Merak Ölçeği: Türkçe Uyarlama Çalışması
Seda Saraç, Enisa Mede, Tuğba Abanoz 41
- Algılanan Ebeveyn Reddi ile Somatizasyon Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolü
The Mediating Role of Alexithymia in the Relationship Between Perceived Parental Rejection and Somatization
Zeynep Haktanır, Işıl Çoklar Okutkan 59
- Meaning in Life as A Mediator of Associations Between Self-Esteem and Psychological Adjustment Among Middle-Aged Women with Breast Cancer
Orta Yaş Dönemindeki Meme Kanseri Kadın Bireylerde Benlik Saygısı ve Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiler: Hayatın Anlamının Aracı Rolü
Cem Soylu, Zehra Uçanok..... 93
- Kaufman Kısa Zekâ Testi İkinci Sürümünün (KBIT-2) ve Wechsler Çocuklar için Zekâ Ölçeğinin Dördüncü Sürümününün (WÇZÖ-IV) Karşılaştırılması
Comparing the Kaufman Intelligence Brief Test Second Edition (KBIT-2) with the Wechsler Intelligence Scale for Children Fourth Edition (WISC-IV)
Sait Uluç, Ferhunde Öktem 117
- Ev Ortamı ve Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Çevresel Kaosun Çocukların Yönetici İşlevleri ile İlişkisinin İncelenmesi
Examining the Relationship of Home and Child Care Chaos to Children's Executive Functions
Figen Eroğlu Ada, Feyza Çorapçı, Elif Aysimi Duman..... 141

Çevrimiçi Psikoterapinin Etik Kodlar Çerçevesinde İncelenmesi

Investigating Online Psychotherapy in the Framework of Ethical Codes

Gamze Şen Pakyürek¹, Burcu Korkmaz Yayın²

¹Dr. Öğretim Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Manisa, Türkiye

²Dr. Öğretim Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bursa, Türkiye

ORCID: G.Ş.P. 0000-0002-7698-3256;
B.K.Y. 0000-0002-4723-0466

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Gamze Şen,
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 218 nolu oda, Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Kampüsü, 45140 Yunusemre/Manisa

E-posta/E-mail:
senggamze@gmail.com

Başvuru/Submitted: 13.10.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested:
27.08.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
08.03.2023

Kabul/Accepted: 08.03.2023

Online Yayın/Published Online: 04.04.2023

Citation/Atf: Sen Pakyurek, G. ve Korkmaz Yayın, B. (2023). Çevrimiçi psikoterapinin etik kodlar çerçevesinde incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 43(1): 1-39.

<https://doi.org/10.26650/SP2022-810217>

ÖZ

Giderek yaygınlaşan, gelişen ve değişen teknolojinin bir sonucu olarak kişilerin iletişim ve etkileşim kurma yolları da zaman içinde değişime uğramış, hayatımızın bu derece kaçınılmaz bir parçası haline gelen internet kullanımı, artan bir şekilde “psikoterapi hizmeti de internet üzerinden uygulanabilir mi?” sorusunu beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda çevrimiçi psikoterapinin etkililiğine dair şüpheler, terapötik ittifakın kurulamaması endişesi, teknolojik alt yapı yetersizliği, gizlilik, güvenlik ve etik sorunlar ise bu alandaki gelişmelerin önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı da çevrimiçi yürütülen psikoterapilerde yaşanabilecek, en çok kaygı uyandırdığı alanyazında tespit edilen durumlar karşısında, terapistlerin öngörülerinin etik kodlar çerçevesinde incelenmesidir. Araştırmaya, Türkiye’nin farklı illerinde çalışan 43 psikoterapist katılmıştır. Çevrimiçi psikoterapi sürecinde hipotetik durumlar aracılığıyla terapistlerin tepkilerinin açığa çıkarılması hedeflenmiş, elde edilen veriler ‘tümevarımsal tematik analiz’ (*inductive thematic analysis*) prosedürü kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada katılımcıların hipotetik durumda ne yapacaklarına ilişkin yanıtları ‘tepkiler’; bu tepkileri verirken yaptıkları açıklamaları ise terapist olarak ‘görüşleri’ olarak kavramsallaştırılmıştır. Tepkilere ilişkin elde edilen bulguların çevrimiçi psikoterapide (1) *Sorumluluk alanının kontrolünü kaybetmek*, (2) *Sürecinin kontrolden çıkması durumunda başa çıkma*, (3) *Yetkinliğin sınırlarını korumak* (4) *Sözel olmayan ipuçlarını kaçırabilme durumuyla başa çıkma* ve (5) *‘Kırmızı çizgi’*: *Çevrimiçi terapiyi tercih etmemek* şeklinde 5 temada gruplandırılabilceğine karar verilmiştir. Görüşlere ilişkin elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda, bir uçta çevrimiçi terapilerin tamamen etik dışı olduğu, diğer uçta çevrimiçi terapileri kullanmamamanın etik dışı olduğu görüşlerinin bir boyut üzerinde yer aldığı görülmüştür. Ortaya çıkan bu temalar Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği referans alınarak tartışılmış, terapistlerin durum karşısındaki tepkileri incelenirken etik yönetmelikteki maddelerin içeriğine dair ihtiyaçlar ve çözüm önerileri belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Çevrimiçi psikoterapi, etik, nitel yöntem, tematik analiz

ABSTRACT

The ways people communicate and interact have been changing over time as a result of the increasingly widespread developments and changes in technology. The use of the Internet, which has become an inevitable part of human life, increasingly raises the question of whether psychotherapy can be performed over the Internet. At the same time, doubts about the effectiveness of online psychotherapy; worries about not being able to establish a therapeutic alliance; the lack of technological infrastructure, privacy, and security; and ethical problems pose serious obstacles to the developments in this field. The aim of this study is to examine therapists' reactions to unexpected situations that occur in the literature within the framework of ethical codes and that are found to be the most concerning to therapists regarding online psychotherapy. This study's participants involve 43 therapists working in different provinces of Türkiye. The study examines online psychotherapy with the aim of revealing psychotherapists' perceptions with regard to hypothetical situations and analyzes the obtained data according to the qualitative analytical method of inductive thematic analysis. The findings can be grouped under five themes: (1) how to not lose control of the area of responsibility, (2) how to cope with out-of-control situations, (3) how to maintain the limits of competence, (4) how to cope with the lack of nonverbal cues, and (5) a red line not to be crossed (i.e., these participants do not prefer online therapy). When considering the findings regarding their views, they are seen to range from online therapy being considered completely unethical at one extreme and unethical not to use online therapies at the other. The study discusses these emerging themes with reference to the Code of Ethics of the Turkish Psychologists Association while also analyzing therapists' reactions to the situations and determining the needs for and resolving which items should be present in the code of ethics.

Keywords: Online psychotherapy, ethics, qualitative method, thematic analysis

EXTENDED ABSTRACT

Rochlen and colleagues (2004) described online psychotherapy as a professional type of therapeutic intervention where the interaction between therapists and their clients is achieved using the Internet. Having emerged as a result of rapid developments in technology, online psychotherapy has become an application with the potential to benefit the client and therapist (Grubbs et al., 2015; Hilty et al., 2013; Malhotra et al., 2013). Studies in the literature show that the two main obstacles to developing online psychotherapy to be the inability to establish the therapeutic relationship and ethical concerns. Mental health professionals are understood to perceive some failures to maintain, protect, and violate ethical rules in this context, especially confidentiality (Barak et al., 2009; Childress, 2000; Cook & Doyle, 2002; Germain et al., 2010; Schulze et al., 2019; Simpson et al., 2001). Although many studies are found in the literature about therapeutic alliance and online therapies, therapists' ethical concerns are not considered to have been sufficiently covered.

This study aims to examine online psychotherapy within the framework of ethical codes through scenarios created based on therapists' reservations about online psychotherapy and to reveal therapists' possible reactions to hypothetical situations that might occur in online psychotherapy. For this purpose, the study seeks answers to the following questions: 1) How would I react as a therapist if I were in this situation? and 2) What is my ethical stance regarding online therapy in specific situations? The researchers of the current study then separated the reactions that emerged into themes and discussed the related themes by referring to the Code of Ethics of the Turkish Psychological Association. The aim here is to

determine therapists' needs regarding what items should be included in the code of ethics and their proposed solutions if any while determining their personal ethical stances and reactions to the situations they experience.

Method

This study has been conducted with the participation of 43 therapists working in different provinces of Türkiye. The participant sample of the research was determined using the snowball method among therapists who had received postgraduate education, who work as research assistants in university psychology departments, or who work in the field as a therapist. The participants received the link of the study via their email addresses. The number of participants was decided by continuing the process until repeated themes were formed in line with the suggestions of the applied analytical method.

The study examined the responses the therapists gave to scenarios involving hypothetical situations and analyzed this data set in order to answer two questions: (1) How would I react as a therapist if I encountered this situation? and (2) What is my ethical stance regarding online therapy in such situations? For this purpose, the study uses Braun and Clarke's (2006) inductive thematic analysis method.

Results

The findings are presented in two main headings in order to analyze therapists' views and reactions regarding the ethics of conducting psychotherapy online. The first heading involves the possible reactions regarding attitudes toward hypothetical situations that may create an ethical dilemma during online therapy, and the second heading evaluates the general views regarding therapists' ethical evaluations of online therapies. The findings obtained regarding hypothetical situations in online psychotherapy can be grouped under five themes: (1) how to not lose control of the area of responsibility, (2) how to cope with out-of-control situations, (3) how to maintain the limits of competence, (4) how to cope with the lack of nonverbal cues, and (5) a red line not to be crossed (i.e., these therapists do not prefer online therapy). The second stage of the study analyzes the data in detail, as well as the therapists' responses regarding the ethical issues in terms of their location. With respect to the obtained findings, therapists evaluated the ethical context of online psychotherapy under five different themes: 1) online therapy is completely unethical, 2) online therapy is not ethically appropriate, 3) applying ethical rules in online therapy requires serious care, 4) ethics is not contextual, and 5) ethical rules need to be updated.

When analyzing the data obtained in this study, the first and most remarkable theme is seen to indicate the ethical concerns about the protection of privacy. According to the

findings obtained in the study, therapists in Türkiye experience ethical concerns similar to those observed in other therapists around the world and to have similar ideas on how to cope with these difficulties (Korkmaz & Şen, 2018; Schulze et al., 2019; Wangberg et al., 2007; Zeren, 2017).

Discussion

Different from the literature, the current study has presented therapists with compelling hypothetical conditions regarding online psychotherapy with the aim of determining the risk factors and taking precautions for possible at-risk situations by examining the reactions therapists state they would show under specific conditions. The researchers of this study examined the therapists' responses in line with the in-depth analysis provided by qualitative methods based on the Turkish Psychological Association's (TPD) Code of Ethics and telepsychology guidelines.

Therapists in Türkiye are seen to experience the same ethical concerns as other therapists in the world and to have expressed similar reactions as other therapists regarding how they think they would cope with difficulties (Korkmaz & Şen, 2018; Schulze et al., 2019; Wangberg et al., 2007; Zeren, 2017). The therapists feel great responsibility about not losing control of therapy and worry that online therapy will increase the likelihood of losing control; therefore, they tended to exhibit behaviors indicating they would avoid online psychotherapy in the first place. This situation is understood to occur as a circular causality where they avoid online therapy and increase their internal concerns about its risks in this context (Békés et al., 2022). Consistent with the literature, the current study shows the use of unencrypted communication tools such as unsafe websites or commercially available software that can be easily hacked to be the leading concern in terms of privacy, security, and safety in online psychotherapy (Fantus & Mischna, 2013; Heinlen et al., 2003). While therapists appear toward tending to overestimate existing risks and overemphasize external processes such as technical inadequacies, therapists are also understood to have a high level of perceived responsibility for the psychotherapy but to also have limited experiential foresight. Korkmaz and Şen's (2018) study is one of the most striking examples of this case and found 85.5% of the participating psychotherapists to state that they would not participate in online psychotherapy because they found it unsafe and anxiety-provoking or because their priority was face-to-face psychotherapy. In fact, both the therapist and the client need to possess technological competence for online psychotherapy, and although both parties require new communication skills for this (Stoll et al., 2020), therapists' high levels of perceived responsibility in this regard feed their anxiety in a cyclical manner.

According to the findings from the current study, although therapists want to take responsibility for maintaining the confidentiality of the interview, they feel less in control in the arrangements made regarding online psychotherapy. When addressing data

security, therapists' concerns also include hardware and technological inadequacies and potential privacy violations that may exceed the therapist's control (Stoll et al., 2020). According to Korkmaz and Şen's (2018) research, some therapists stated not preferring online psychotherapy for ethical reasons or viewed it as a substitute or conditional context due to their belief that privacy is not adequately protected when implementing online psychotherapy.

Another impression obtainable from the study's data here was that in some cases, therapists believe that clients will abuse how online therapy is conducted. Griffiths and Cooper's (2003) study on determining the positive and negative aspects of online therapies perceived the data indicating a risk of abuse related to online psychotherapy to be higher than the risk considered for traditional therapy. One important finding from this study is that the therapists stated their positive attitudes toward online therapy to have become negative when they attributed the idea of abuse to the situation. However, one study conducted in this field showed the perceived risk of abuse compared to the actual situation of abuse to be the main determinant regarding therapists' perceptions and concerns (Fraser, 2009). The scarcity of evidence-based studies in this area draws attention, and the data from this study is thought to be able to guide new studies.

Stoll and colleagues (2020) study produced 32 ethical arguments against online psychotherapy, with their top five arguments involving: (1) privacy and security issues, (2) therapist competence and need for special education, (3) technology-specific communication issues, (4) research gaps, and (5) emergencies; these themes largely overlap with the ones in the current study. Meanwhile, an original finding from the current study is that when studying what the information a client deliberately hides means to the client (e.g., clients who don't talk about their physical disability), the therapists consider this to be an opportunity for the client to develop certain skills. Other therapists stated thinking this situation to be no different from an emotional issue that the client is not yet ready to bring up. Contrary to studies in the literature suggesting that missing nonverbal cues will prevent therapeutic cooperation (Cook & Doyle, 2002) or that a lack of nonverbal cues is perceived as a serious disadvantage in online therapy (Wangberg et al., 2007), the current study suggested that the participant therapists noteworthy viewed this situation as an important item on the agenda to be resolved during therapy.

When generally analyzing all the findings from the study, the participant therapists' ability to adapt the ethical rules currently valid in the TPD Code of Ethics to online psychotherapy is seen to be quite good. In parallel with the therapists' concerns about online psychotherapy, avoiding this experience is additionally understood to provide comfort with regard to expressing their negative views, with the biased perceptions in this asymmetry being both the cause and the result.

Giderek yaygınlaşan, gelişen ve değişen teknolojinin bir sonucu olarak kişilerin iletişim ve etkileşim kurma yolları da zaman içinde değişime uğramıştır. Önceden yalnızca yüz yüze iletişim kurulurken, günümüzde internet üzerinden bilgisayar, tablet ve telefon gibi teknolojik araçlar aracılığıyla etkileşim gerçekleşir hale gelmiştir. Günlük hayatımızın kaçınılmaz bir parçası haline gelen internet kullanımı, giderek artan bir şekilde, psikolojik yardım arayışında olan bireylerce de tercih edilen bir hizmet olarak algılanmaya başlamıştır. Alanyazın incelendiğinde şizofreni, şizoaffektif bozukluk veya bipolar bozukluk gibi kronik psikolojik hastalıklara ilişkin tanıları olan bireylerin hastalık deneyimleri hakkında konuşmak, tavsiye almak, birbirlerinden bir şeyler öğrenmek, birbirlerine öğretmek ve birbirlerini desteklemek için sosyal medyaya yöneldikleri gözlenmektedir (Gowen ve ark., 2012; Miller ve ark., 2015; Naslund ve ark., 2014). Çalışmalara bakıldığında sağlık güvencesi ve kişisel çekinceler gibi nedenlerle sağlık hizmetlerine erişimde sorun yaşayan kişilerin, temel sağlık bilgisi almak için interneti kullandıkları anlaşılmaktadır (Amante ve ark., 2015). Ülkemizde de Yorulmaz ve arkadaşlarının (2018) yapmış olduğu çalışma sonuçları on yıl içinde çevrimiçi psikoterapi ihtiyacının giderek artacağına işaret etmektedir. 2020 yılının mart ayından itibaren ise tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisinin etkileri ülkemizde de kendisini göstermiş ve psikoterapinin de dâhil olduğu birçok alan çevrimiçi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Günümüzde internetin getirileri, çağın gereklilikleri ve özellikle pandemi sürecinin etkisiyle çevrimiçi psikoterapi uygulamaları yeniden gündeme gelmiştir (Békés ve Aafjes-van Doorn, 2020; Weinberg, 2020). Alanyazında çevrimiçi psikoterapiyi danışanların ihtiyaç ve kazanımları açısından değerlendiren birçok çalışma bulunmasına karşın, alan uzmanlarının bu süreçteki deneyimlerine görece daha kısıtlı olarak yer verildiği görülmektedir. Yaygın kullanılan arama motoru olan ‘Google Akademik’ de çevrimiçi psikoterapi ve danışanlar başlıklı (“online psychotherapy and patient”) arama yapıldığında elde edilen yayın sayısı son bir yılda yaklaşık 800.000’den 865.000’e ulaşırken; benzer bir arama sağlık profesyonelleri için yapıldığında (“online psychotherapy and healthcare professionals”) sonuçlar 184.000’den 221.000’e yükselmiştir. Ancak geleneksel psikoterapi bağlamları üzerine yürütülen çalışmalar düşünüldüğünde (örn., “psychotherapy and patient” araması için 1.720.000 sonuç ile karşılaştırıldığında) yine de sınırlıdır (Erişim tarihi: 09.11.2021, 30.08.2022).

Çevrimiçi terapi konusunda yapılan bu sınırlı çalışmalar, danışanların çevrimiçi psikoterapi sürecinden memnuniyet düzeylerinin terapistlere kıyasla daha fazla olduğunu

göstermektedir (Schröder ve ark., 2017; Schulze ve ark. 2019; Simpson ve ark., 2001; Zeren, 2015). Buradan hareketle bu çalışmada, alanda çalışan terapistlerin çevrimiçi psikoterapi uygulamalarına yönelik görüşlerine yer verilmesine karar verilmiştir. Bu yönüyle alan uzmanlarının görüşlerinin, değişen normallere uyum sağlama sürecinde, olası risklerin belirlenerek önlemlerin alınmasında, süreç esnasında ihtiyaçların belirlenmesinde ve uzman-danışan ilişkisinin yeni bir platformda güven içinde sürdürülebilmesinde değerli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Çevrimiçi Psikoterapilere Yönelik İhtiyaç

Hızla gelişen teknolojinin bir sonucu olarak ortaya çıkan çevrimiçi psikoterapinin, danışana ve uzmana yarar sağlama potansiyeli olan bir uygulama olduğu bilinmektedir (Grubbs ve ark., 2015; Hilty ve ark., 2013; Malhotra ve ark., 2013). Çevrimiçi psikoterapi, danışanın rahat hissettiği ortamda, görece daha esnek zamanlarda, iş yerinden izin alma ve ücret kesintisi sorunları yaşamadan ruh sağlığı hizmetlerine erişebilmesi gibi kolaylıklar sağlamaktadır (Mair ve Whitten, 2000). Bunun yanı sıra evde bakım gören, fiziksel imkânları nedeniyle hareket kabiliyeti kısıtlı, şehir merkezinden uzakta yaşayan kişiler için de hızlı erişim, anonimlik, zamansal esneklik, ekonomik maliyetin azaltılması gibi avantajlar sağlamıştır (Finfgeld, 2000; Fortney ve ark., 2015; Rabinowitz ve ark., 2010; Shore ve Manson, 2005; Vahia ve ark., 2015).

Terapistlerin benzer şekilde akademik faaliyetlerinde, eğitim ve süpervizyonlarında çevrimiçi süreçlerden faydalandığı görülmektedir (Hilty ve ark., 2013). Terapistlerin azımsanmayacak kısmının büyük şehirlerde yaşadığı bilinmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, kırsal kesimlere çevrimiçi psikoterapi yoluyla erişim imkanının sağlanması pek çok açıdan fayda sağlamaktadır. İlk olarak kırsal kesimlerdeki danışanın deneyimli ve alt uzmanlığı olan terapistlere ulaşarak etkili hizmet almasının; ikinci olarak terapistin yaşadığı şehirden uzaklaşmaksızın uzmanlığı olduğu alanlarda destek verebilmesinin ve son olarak kırsal kesimde yaşayan terapistlerin süpervizyon olarak daha verimli destek sağlamanın önü açılabilir (Chung-do ve ark., 2012).

Çevrimiçi Terapilere Yönelik Değerlendirmeler

Alanyazında yapılan incelemeler çevrimiçi psikoterapi alanının gelişmesinin önünde iki temel engelin yer aldığına işaret etmektedir. Bunlardan biri terapistlerin terapötik ilişkinin kurulmasına (örn., Sucala ve ark., 2013) yönelik kaygıları iken, diğeri etik konulara ilişkin endişeleridir (örn., Shaw ve Shaw, 2006). Oysa ki, Rathenau ve arkadaşla-

rı (2021) tarafından yürütülen çalışma, psikoterapistlerin çevrimiçi müdahalelere yönelik tutumlarının ve çevrimiçi terapide algıladıkları zorlukların terapötik ilişkinin kurulabilmesindeki en etkili belirleyiciler olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgu terapötik ilişkinin, terapistin algısı olduğunu ortaya koymaktadır. Ruh sağlığı profesyonellerinin çekinceleri olduğunu gösteren çalışmalarda, terapistlerin çevrimiçi psikoterapi sürecinin mesleğin daha kolaylıkla kötüye kullanılmasına yol açabileceğini ve bu konudaki denetimin daha sınırlı kalabileceğini düşündükleri anlaşılmaktadır (Griffiths ve Cooper, 2003; Schulze ve ark., 2019). Buna karşın çevrimiçi psikoterapiyle ilgili meslek etiğine yönelik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu, çalışmaların genellikle çevrimiçi terapilerin algılanan avantaj ve dezavantajlarına odaklandığı görülmektedir (Rochlen ve ark., 2004; Wangberg ve ark., 2007). Yayımlanan sınırlı sayıdaki çalışma, ruh sağlığı çalışanlarının, gizlilik başta olmak üzere etik kuralların sağlanamamasına, korunamamasına ya da ihlal edilmesine yönelik algıları olduğunu göstermektedir (Barak ve ark., 2009; Childress, 2000; Cook ve Doyle, 2002; Germain ve ark., 2010; Schulze ve ark., 2015; Simpson ve ark., 2001). Ancak çevrimiçi terapilerde terapötik ittifakın sağlanması konusunda birçok çalışma olmasına karşın, terapistlerin etik kaygılarına yeterince yer verilmediği düşünülmektedir.

Çevrimiçi Teraplere Yönelik Düzenlemeler

Birçok ülke için sağlık sisteminde çevrimiçi psikoterapi sürecinde olası risklere karşı alınacak önlemler ‘Amerikan Sağlık Sigortası Sorumluluk Yasası’ referans alınarak belirlenmiştir. Çevrimiçi Psikolojik Danışma ve Terapi Birliği ve Uluslararası Çevrimiçi Ruh Sağlığı Topluluğu bu alanda standart oluşturma girişimi olan diğer kuruluşlardır (Zeren ve Bulut, 2018). Ülkemizde ise bu duruma ilişkin henüz bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ülkemizde bu alanda etik değerleri belirleme sorumluluğu olan kuruluşlar arasında ilk akla gelenler Türkiye Psikiyatri Derneği ve Türk Psikologlar Derneği’dir. Türkiye Psikiyatri Derneği’nin “Ruh Hekimliği (Psikiyatri) Meslek Etiği Kuralları” kitapçığı incelendiğinde kitapçıkta internet üzerinden verilen ruh sağlığı hizmetleriyle ilgili olarak herhangi bir etik kural/kod yer almadığı görülmektedir. Türk Psikologlar Derneği (TPD, 2004) tarafından oluşturulan yönetmelik, ülkemizde ‘geleneksel olmayan terapi yöntemleri’ başlığı altında çevrimiçi psikoterapi kavramına ilk kez yer vermesi nedeniyle öncü sayılabilecek bir yönetmeliktir. Yönetmelikte ‘internet kullanımından’ yalnızca 4.5. maddesinde bahsedilirken, çevrimiçi psikoterapiye en yakın ifade olarak yönetmeliğin 7.4. maddesindeki ‘Geleneksel Olmayan Psikoterapi Ortamları’

başlığında açıklama yapılmaktadır. Bu tanımlamada psikologlara yol göstermesi için sadece *‘Yüz yüze yapılan terapide ortaya çıkması beklenmeyen riskleri içinde barındırdıkları için; bu ortamların geleneksel terapi yöntemlerine seçenек olup olmadıkları (örneğin: sözel olmayan ipuçlarının kaybı ile yanlış anlamalara yol açılması, duygusal derinlikle ilgili sorunlar, bu ortamın danışanın en yüksek yararına hizmet etmiyor olması, vb.) dünyada tartışılmakla birlikte, eğer bu ortamlarda psikolojik hizmet veriliyor ise, bu yönetmelikte konulan tüm etik kurallara uyulması esastır’* ifadesi yer almaktadır.

Ülkemizde psikoterapinin çevrimiçi yürütülmesinde etik kodların ruh sağlığı çalışanları için yeterince açık belirlenmemiş olduğu görülmektedir. Terapistlerin öznel algı ve yargılarının psikoterapi süreci ve sonuçları üzerinde oldukça önemli etkileri olabildiği bilinmektedir (Hatfield ve Ogles, 2004; Lambert ve Hawkins, 2004). Ülkemizde Korkmaz ve Şen (2018) tarafından yürütülen, terapistlerin çevrimiçi psikoterapilere yönelik algılarına ilişkin çalışmada terapistlerin çevrimiçi terapiyi ‘kaygı uyandıran’, ‘temas ya da gerçek ilişki içermediği için uygun olmayan’, ‘yedek/koşullu bir bağlamda uygulanabilir’, ‘özel eğitim ve bilgi gerektiren’, ‘suistimale açık’, ‘aksiliklere açık’ buna karşılık ‘ulaşılabilirliği yüksek’ ve ‘etkililik bakımından yüz yüze terapiden farklı olmayan’ bir bağlam olarak tanımladıkları görülmüştür. Katılımcı terapistlerin olumsuz atıflarını etik konularla da ilişkilendirdikleri dikkat çekmektedir.

Psikoterapi sürecine ilişkin etik kodların ve standartların belirlenmesi aşamasında bu çalışma kapsamında yapılan alanyazın taramasında, ülkemizde Zeren ve Bulut’un (2018) çevrimiçi psikolojik danışmada etik standartlara ilişkin bir model önerisine rastlanmıştır. Türkiye alanyazınında pandemi süreciyle birlikte etik standartların belirlenmesine ilişkin, yakın zamanda Türk Psikologlar Derneği tarafından ‘Çevrimiçi Psikolojik Müdahale ve Uygulamalar İçin Telepsikoloji Kılavuzu (TPD, 2020) yayımlanmıştır. Bu kılavuzda, TPD Etik yönetmeliğinde var olan kurallar çevrimiçi psikoterapi bağlamına uyarlanmış ve söz konusu kılavuz uygulamaya dönük öneriler içerecek şekilde hazırlanmıştır. Bu durum da aslında gelecekte artacağı düşünülen çevrimiçi psikoterapi talebini günümüze taşımış ve ihtiyaçların belirlenmesini öncelikli hale getirmiştir.

Bu çalışmanın amacı terapistlerin çevrimiçi psikoterapiye ilişkin çekincelerinden yola çıkılarak oluşturulan senaryolar aracılığıyla çevrimiçi psikoterapinin etik kodlar çerçevesinde incelenmesidir. Çevrimiçi psikoterapi sürecinde hipotetik durumlar aracı-

lığıyla terapistlerin olası tepkilerinin açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Bu amaçla ilk olarak ‘bu durumda kalsam terapist olarak ne tepki verirdim’, ikinci olarak ‘böyle durumlarda çevrimiçi terapiye ilişkin etik duruşum nasıldır?’ sorularına yanıt aranması planlanmıştır. Ortaya çıkan tepkiler çalışmanın araştırmacıları tarafından temalar haline getirilmiş, ardından Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği referans alınarak ilgili temalar tartışılmıştır. Terapistlerin yaşadıkları durum karşısındaki tepkilerini ve kendi duruşlarını belirlerken, etik yönetmelikteki maddelerin içeriğine dair ihtiyaçlarının ve varsa çözüm önerilerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Yöntem

Katılımcılar

Bu araştırma 2018 yılında Klinik Psikoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans ve/veya Doktora düzeyinde eğitimlerini sürdüren veya tamamlamış, yaşları 24 ile 34 arasında değişen ($Ort. = 25.17, SS = 2.11$), 37’si kadın (%86) ve altısı erkek (%14) olmak üzere toplam 43 terapist ile gerçekleştirilmiştir. Kadın katılımcıların yaş ortalamaları 28,74 ($Ort. = 3.45, SS = 0.51$) ve erkeklerin ise 31,07’dir ($Ort. = 4.05, SS = 0.87$). Katılımcıların düzenli takip ettikleri danışan sayısı haftada bir ile 18 arasında ($Ort. = 8.64, SS = 3.77$), alan deneyimleri ise bir ile sekiz yıl arasında ($Ort. = 4.52, SS = 1.57$) değişmektedir. Katılımcıların 15’i (%35) daha önce çevrimiçi psikoterapi süreci yürüttüğünü belirtirken, 28’i (%65) daha önce hiç çevrimiçi psikoterapi sürecini yürütmediğini ifade etmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

Katılımcıların Birinci Aşamada Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

<i>Katılımcı Bilgileri</i>		<i>%</i>	<i>N =43</i>
Yaşadığı yer	Büyük şehir	93,02	40
	Şehir	6,97	3
Meslek	Arş. Gör. Klinik psikolog	46,66	20
	Klinik psikolog	53,33	23
Kurum	Üniversite	46,66	21
	Kamu kuruluşu	23,00	10
	Özel sektör	28,88	12
Kuramsal yaklaşım	BDT	13,95	6
	Şema	6,98	3
(ağırlıklı tercih ettikleri)	Psikoanalitik psikoterapiler	9,30	4
	Eklektik	11,63	5
	BDT- Şema	37,01	16
	BDT-Analitik	11,63	5
	Şema-Analitik	6,98	3

Çalıştığı yaş grubu	Yetişkin	60,46	26
	Çocuk-yetişkin	20,93	9
	Ergen-yetişkin	18,60	8
Çalışma alanı	<i>Bireysel- yetişkin</i>	67,44	29
	<i>Bireysel-grup</i>	13,95	6
	<i>Bireysel-çift</i>	18,60	8

Veri Toplama Araçları

Terapistlerin Çevrimiçi Terapiler Sırasındaki Tepkilerini Değerlendiren Yarı Yapılandırılmış Form

Bu formda çevrimiçi yürütülen psikoterapilerde yaşanabilecek, beklenmedik durumlar karşısında, katılımcı terapistlerin tepkilerini belirleyebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulmuş bazı hipotetik durumlar sunulmuştur. Hipotetik durumların oluşturulmasında alanyazında terapistlerin çevrimiçi terapilerde kaygı duyduklarını ifade ettikleri durumların senaryolaştırılması yöntemi kullanılmıştır. Buna göre psikoterapinin çevrimiçi uygulamalarında terapistler internetin anonimliği, denetim kısıtlılığı, hızlı ancak kontrolsüz erişim sağlaması gibi özellikleri nedeniyle, internet kullanıcılarının yanlış bilgilere ulaşmasından ya da uzman olmayan kişiler tarafından suiistimal edilmelerinden endişe duymaktadır (Alleman, 2002; Haberstroh ve ark., 2008; Tanrıku, 2009, Zeren 2014; 2017). Araştırmacılar tarafından başlangıçta oluşturulan 25 senaryo ilk olarak Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü lisansüstü eğitim sürecinde klinik psikoloji alanında eğitim alan 10 psikoloğa pilot değerlendirme amacıyla uygulanmıştır. Oluşturulan 25 senaryo içinden pilot uygulama sonrasında, katılımcıların görüşleri doğrultusunda durumları en açık ve iyi ifade ettiği belirlenen (örn., senaryonun içindeki ifadelerin anlaşılabilirliği, senaryonun yaşam gerçekliğine uygunluğu, etik ikilem yaratarak düzeyde kaygı verici olup olmadığı) senaryoların seçilmesi amaçlanmıştır. Bu aşamada pilot uygulamaya katılan katılımcılardan ‘Senaryodaki ifadeleri ne derece anlaşılır buluyorsunuz? Sizce bu durumun çevrimiçi terapide gerçekleşme olasılığı nedir? Bu durumda ne düzeyde etik ikilem yaşarsınız?’ sorularını 10’lu likert düzeyinde değerlendirmesi istenmiş; ortalama yedi ve üstü puan alan senaryolar seçilmiştir. Son durumda sonuçlara dayanarak 12 senaryonun uygulanmasına karar verilmiştir.

Pilot uygulama sonrasında son hali verilen formda çalışmanın katılımcılarına ‘*Bireysel psikoterapi sürecini çevrimiçi olarak yöneten terapistin yerine kendinizi koyarak her bir durumu değerlendiriniz*’ şeklindeki yönerge iletilmiştir. Bu hipotetik durumların her biri katılımcılara tek tek sunulmuş, birini yanıtladıktan sonra diğerine geçilmesi sağlan-

mıştır. Her bir durumun ardından katılımcılara ‘*Bu durumda terapist olarak nasıl tepki verirdiniz?*’ sorusu iletilmiş, yanıtlar açık uçlu şekilde alınmıştır. Ardından çalışmanın araştırmacıları tarafından veriler tekrarlı şekilde incelenerek terapistlerin kendilerini konumlandıkları yere göre etik duruşlarına ilişkin yanıtları analiz edilmiştir.

Demografik Bilgi Formu

Katılımcılara yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, eğitim durumu, kurum bilgisi, haftalık düzenli takip edilen danışan sayısı, uygulama alanındaki deneyim süresi, psikoterapi uygulamalarında benimsenen kuramsal yaklaşım, psikoterapi uygulamalarında hangi yaş grubu ile çalışıldığı gibi bilgilere yanıt arayan sorular yöneltilmiştir. Bu çalışma kapsamında yetişkin danışanlarla bireysel psikoterapi uygulamaları yapan katılımcılara yer verilmiştir.

İşlem

Bu araştırmanın yürütülebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan (no: 6327454/356-578) onay alınmıştır. Hacettepe, Orta Doğu Teknik, Ankara, İstanbul, Ege, Dokuz Eylül, Kocaeli, Okan, Haliç, Başkent, Maltepe ve Bahçeşehir Üniversiteleri’nin psikoloji bölümlerinde lisansüstü eğitim alan ya da araştırma görevlisi olarak çalışan terapistler ve alanda çalışan terapistler kartopu örnekleme yoluyla belirlenerek araştırmanın katılımcı örneklemini oluşturmuştur. Katılımcı sayısının büyüklüğüne, uygulanan analiz yönteminin önerileri doğrultusunda tekrarlanan temalar oluşana kadar devam etmesi yoluyla karar verilmiştir. Katılımcılara tüm aşamaları içeren tek bir uygulama formu mail adresleri yoluyla internet üzerinden iletilmiştir.

Veri Analizi

Çalışmada yalnızca hipotetik durumları içeren veri kümesi (araştırma projesi için toplanan tüm veriler) yer almaktadır. Ancak bu verilerin analizinde terapistlerin (1) ‘hipotetik durumlara ilişkin tepkilerine’ ve (2) ‘kendilerini konumlandıkları yere’ odaklanan veri setleri (kütlede çekilerek belli bir boyutu analiz edilen verilerin tamamı) oluşturulmuş, dolayısıyla veri iki farklı bakış açısıyla ele alınmıştır. Katılımcıların hipotetik durumda ne yapacaklarına ilişkin yanıtları ‘tepkiler’; bu tepkileri verirken yaptıkları açıklamaları, çelişkileri, kaygıları, beklentileri yani ‘kendilerini nasıl konumlandıkları’ ise terapist açısından ‘görüşler’ olarak kavramsallaştırılmıştır. Kı-sacası kodlama süreci araştırmacıları özgün iki araştırma sorusuna götürmüştür. İlk olarak ‘Bu durumda kalsam terapist olarak *ne* tepki verirdim?’; ikinci olarak ise ‘Böyle

durumlarda çevrimiçi terapiye ilişkin etik duruşum nasıldır?’ sorularına yanıt arayacak şekilde veri özü yapılandırılmıştır.

Nitel analiz gerçekleştiren araştırmacılar genel olarak anlam ile ilgilenir (Willig, 2013). Diğer bir deyişle araştırmacının odak noktasında nicel araştırmalarda olduğu gibi neden-sonuç ilişkilerine ulaşmak yoktur, nitel araştırmalarda araştırmacı ‘değişkenler’ ile ilgilenmez. Ona göre nitel araştırmaların temel amacı, olayları ve deneyimleri yordamak değil, açıklamaktır. Bu nedenle araştırmacı genellikle ‘ne’ ve ‘nasıl’ sorularını sorarak araştırmaya başlar. Bu çalışmanın araştırma soruları göz önüne alındığında, nitel analiz yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. “Bir olgunun tanımlanmasında önemli olarak ortaya çıkan temaların araştırılma süreci” (Fereday ve Muir-Cochrane, 2006) olarak tanımlanan tematik analiz, çevrimiçi terapiler bağlamında etik konuların incelenmesinin hedeflendiği bu çalışma için uygun analiz yolu olarak belirlenmiştir. Ayrıca Willig (2013), belirli bir olguya yönelik düşünce şekillerinin ya da kavramsallaştırmaların incelenmesine yönelik olarak belirlenen araştırma sorularının, tematik analizle incelenmek için oldukça uygun olduğunu vurgulamaktadır. Bu görüşler ve araştırma soruları doğrultusunda analizler sırasında Braun ve Clarke’ın (2006) tanımladığı ‘tümevarımsal tematik analiz’ yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak açık uçlu sorulara verilen yanıtlardan oluşan veri seti, birçok kez ve dikkatle çalışmanın yürütücüleri tarafından okunmuştur. Veri seti her bir yürütücü tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Ardından araştırmacılar bir araya gelerek, ilk adımdan elde ettikleri kodları yorumlayarak tartışmışlar ve birlikte bu kodları belirli potansiyel temaların altında sıralamışlardır. Son olarak veri seti sistematik olarak yeniden gözden geçirilmiş, fikir birliğine varılan her bir temanın isimlendirilmesi ve açık şekilde yeniden tanımlanması gerçekleştirilmiştir.

Düşünümsellik

Düşünümsellik, nitel bir araştırmanın yürütülme sürecini ve araştırma sonunda üretilen bilgiyi şekillendiren bağlamları okuyucuya aktarabilmeyi hedefleyen bir eleştirel düşünme şeklidir ve nitel araştırmalarda büyük bir öneme sahiptir (Lazard ve McAvoy, 2020). Düşünümsellik, araştırmacının kendisine yönelik farkındalığı olarak düşünülebilir; araştırma konusunun seçilmesinde, verilerin toplanmasında, analizinde ve tüm araştırma sürecinin yürütülmesinde araştırmacı merkezi bir rol oynar ve bu rolün tüm aşamalarda etkisini göstermesi kaçınılmazdır. Düşünümselliğin kullanılması ile nitel araştırmalarda subjektivite bir sorun olmaktan çıkarak bir fırsata dönüşür (Finlay, 2002). Nitel araştırmalarda düşünümselliğin uygulanma yollarından biri de paranteze alma ola-

rak düşünülür (Dörfler ve Stierand, 2021). Paranteze alma, araştırmacının ilgilerini, kişisel deneyimlerini, kültürel faktörleri, varsayımlarını ve araştırma sonuçlarına ilişkin önsezilerini tanımlaması ve verileri incelerken bu tanımladığı bileşenleri mümkün olduğunca ‘rafa kaldırması’ olarak görülmektedir (Fischer, 2009). Bu doğrultuda araştırmacıların paranteze aldıkları noktalar şu şekildedir:

Birinci yazarın paranteze aldığı noktalar şunlardır: “Çalışmanın kendi adıma harekete geçirici gücü, içten içe çağın gerekliliği olarak bildiğim ama bir yönüyle de çekimser kaldığım bir alanda, çevrimiçi psikoterapilere ilişkin, kendi duruşumu belirlerken yönümü bulmak olmuştur. Doktora yeterlilik döneminin ardından çevrimiçi terapilere ilişkin çevremde duyduğum oldukça olumlu ve tam tersi katı ve eleştirel görüşlerin arasında bir yön bulmak, bir karar kılmak için sanırım ki içinde bulunduğum çevrenin dışında ve ötesinde neler olduğunu incelemek isteği bir ışık oldu. Pandeminin öncesinde başladığımız bu çalışmada, pandeminin de etkisiyle çevrimiçi terapilere ilişkin algı değişimi ve dönüşümünün hızına şahit olmanın, terapistlerin başa çıkma sürecindeki uyumlanma becerilerinin beni oldukça etkilediği ve görüşlerimin belirleyici olduğu kanısındayım.”

İkinci yazarın paranteze aldığı noktalar şunlardır: “Klinik psikoloji alanına ilişkin doktora eğitimi alırken, çevrimiçi terapilerin de mümkün olabildiğine ilişkin görüşlerle tanıştım. Bu fikre o dönemlerde bazı meslektaşlarımın ve arkadaşlarımın oldukça tepkisel yaklaştıklarını fark ettim. Özellikle çerçeve ihlalleri ve etik konular, en çok vurguladıkları noktalardan biriydi. Bu çalışmaya başlamadan önce, bazı kişiler tarafından şiddetle savunulan görüşlerin aksine çevrimiçi psikoterapi bağlamının etik ihlallere daha açık bir bağlam olmaktan çok, kendine özgü ve güncellenmesi gereken bir yapılanması olan, çağın gelişmelerine ayak uyduran bir psikoterapi bağlamı olduğuna inanmaktaydım. Araştırmanın çıkış noktasında, verilerin analizinde ve raporlanmasında çevrimiçi terapilere ilişkin bu görüşlerimin önemli olduğu düşüncesi ile, tarafımca paranteze alınmıştır.”

Bulgular

Çalışmanın sonucunda ele edilen bulgular, terapistlerin psikoterapinin çevrimiçi yürütülmesi sürecinde terapi etiğine ilişkin 1) ‘hipotetik durumlara ilişkin tepkilerini’ ve (2) ‘terapistlerin kendilerini nasıl konumlandıklarını’ inceleyebilmek amacıyla iki temel başlıkta sunulmuştur. Bunlardan ilki ‘çevrimiçi terapiler sırasında etik ikilem yaratabilecek hipotetik durumlara ilişkin tutumlar’ başlığıyla olası tepkileri; ikincisi

'çevrimiçi terapilerin etik açıdan değerlendirilmesi: terapistlerin bakış açıları' başlığıyla kendilerini konumlandırmalarına ilişkin görüşleri değerlendirmektedir.

Çevrimiçi Terapiler Sırasında Etik İnkilem Yaratabilecek Hipotetik Durumlara İlişkin Tutumlar

Belirlenen hipotetik durumlara verilen yanıtlar doğrultusunda beş tema elde edilmiştir. Bunlar çevrimiçi psikoterapide (1) Sorumluluk alanının kontrolünü kaybetmek, (2) Sürecinin kontrolden çıkması durumunda başa çıkma, (3) Yetkinliğin sınırlarını korumak, (4) Sözel olmayan ipuçlarını kaçırabilme durumuyla başa çıkma ve (5) Kırmızı çizgi: Çevrimiçi terapiyi tercih etmemek olarak isimlendirilmiştir. Katılımcılara yöneltilen hipotetik durumlara ve onların işaret ettiği etik yönetmelik maddelerine ilişkin bilgilere Tablo 2'den ulaşılabilir.

Tablo 2

Katılımcı Terapistlere Yöneltilen Hipotetik Durumlar ve Terapistlerce İşaret Edilen İlgili Etik Yönetmelik Maddeleri

Çalışmada Kullanılan Durumlar	Etik kodu
1- Danışanınızla internet üzerinden psikoterapi yürütmeye karar verdiniz. Ancak bir gün tesadüfen danışanınızla görüşme kayıtlarınızın bir internet sitesinde var olduğunu gördünüz. Siz süreci sürdürürken danışanınız seansların kaydını bilginiz olmadan almış ve yayınlamış. O ana kadar da pek çok kişinin izlediğini fark ettiniz. Bu duruma terapist olarak nasıl yaklaşırdınız?	Sorumluluk: Gizliliğin korunması zorunluluğu, Dürüstlük
2- Danışanınızla internet üzerinden terapi yürüttüğünüz bir görüşme sırasında danışanınıza bazı ölçüm araçlarını iletiniz. Bu ölçüm araçlarının aynı zamanda terapi süreci içinde gerekli olduğunu düşünüyorsunuz. Ancak gönderdikten sonra danışanınız aldığı dosyanın içinde size özel bazı evraklar olduğunu söyledi. Bu durumda terapist olarak nasıl yaklaşırsınız?	Sorumluluk: Elde edilen bilgilerin gizli tutulması, Gizliliğin korunması, yetkinlik
3- İnternet üzerinden terapiyi sürdürdüğünüz danışanınızın bir süredir alkol kullanımının arttığını biliyorsunuz. O günkü terapi seansı sırasında danışanınızın sürekli bir kupadan bir şeyler içtiğini görüyorsunuz; danışanınızın seans esnasında içtiği şeyin alkollü bir içki olduğundan şüpheleniyorsunuz. Bu duruma bir terapist olarak nasıl yaklaşırdınız?	Faydalı olma zarar vermeme, Gizlilik, Dürüstlük
4- Uzun süredir internet üzerinden psikoterapi seanslarını yürüttüğünüz bir danışanınız, bir gün seansta ayağa kalkmak durumunda kaldı. O sırada danışanınızın aslında bir bacağının olmadığını ve bunu sizinle daha önce hiç paylaşmadığını fark ettiniz. Bu duruma bir terapist olarak nasıl yaklaşırdınız?	Dürüstlük, Gizlilik, Faydalı olmak, zarar vermeme
5- İntihar düşünceleri olduğunu bildiğiniz bir danışanınızla çevrimiçi terapi seansları sürdürüyorsunuz. Danışanınız terapi seansına da oldukça depresif bir şekilde geldi ve sizin yapmış olduğunuz bir yoruma oldukça sinirlenerek 'beni siz de anlamıyorsunuz, gerçekten yaşamının bir anlamı yok.' şeklinde tepki verdi, ölümün en iyi yol olduğunu söyleyerek kamera önünde sizin görebileceğiniz bir noktada kendine zarar vermeye başladı. Bu durumda terapist olarak nasıl yaklaşırsınız?	Faydalı olma zarar vermeme, gizlilik, sorumluluk, yetkinlik

6- Danışanınızla internet üzerinden terapi yürüttüğünüz bir görüşmeye başlamak üzere bilgisayarınızın başında yerinizi aldınız. Danışanınızla görüntülü konuşmaya başladığınızda danışanınızın görüşmeye telefonuyla araç içinden bağlandığını fark ettiniz. Danışanınız trafikin sıkıştığını, görüşme saatinde evde olmadığını seans ücretini de yatırdığı için seansı yapmak istediğini söyledi. Bu durumda terapist olarak nasıl yaklaşırınız?	Faydalı olma zarar vermeme, sorumluluk
7- Danışanınızla görüşmelerinizi internet üzerinden yürütüyorsunuz ve danışanınızla görüştüğünüz hesabınızı diğer danışanlarınızla yaptığınız görüşmelerde de kullanıyorsunuz. Bir danışanınızla görüşme yaparken, terapi saatiniz olmadığı başka bir danışanınız bir anda 'Size acilen ulaşmam gerekiyor, çok zor durumdayım. Lütfen bana yardım edin' diye yazdı ve o anda gördünüz. Bu durumda terapist olarak nasıl yaklaşırınız?	Sorumluluk: gizliliğin korunması, yetkinlik,
8- Görüşmelerinizi danışanınızla internet üzerinden sürdürüyorsunuz ve danışanınızla da seans ücretini sizin banka hesabınıza aktarması konusunda anlaştınız. Ancak danışanınızın bir önceki seans ücretini yatırmadığını fark ettiniz. Onunla konuştunuz, unuttuğunu ve ilk fırsatta ödemeyi yapacağını aktardı; sonraki seansa ise yine ücretin ödenmediğini fark ettiniz. Bu durumda terapist olarak nasıl yaklaşırınız?	Faydalı olma zarar vermeme, sorumluluk, faydalı olma zarar vermeme
9- Uzun süredir internet üzerinden görüşmelerinizi sürdürdüğünüz danışanınızın ebeveynlerinden birinin fiziksel şiddetine maruz kaldığını biliyorsunuz. Siz görüşmeyi yaparken bu ebeveyninin danışanın görüşme yaptığı odaya girdiğini ve danışanınıza 'burada ne yapıyorsun, kimle konuşuyorsun' diye bağırmasına tanıklık ettiniz. Bu durumda terapist olarak nasıl yaklaşırınız?	Sorumluluk, gizliliğin korunması, yetkinlik, faydalı olma zarar vermeme
10- Danışanınızla internet üzerinden yaptığınız görüşme esnasında, danışanınızın sürekli odanın bir köşesine gözünün takıldığını fark ediyorsunuz. Sonrasında görüşmenin bir yerinde danışanınız o köşeye dönüp bir şey söylüyor ve içerde görüşmeyi dinleyen başka birinin olduğunu fark ediyorsunuz. Bu durumda bir terapist olarak nasıl yaklaşırınız?	Sorumluluk, gizliliğin korunması, yetkinlik
11- Danışanınızla psikoterapi süreci devam ederken yurtdışına uzun süreli gitmeniz gerekti. Siz ve danışanınız psikoterapi sürecine internet üzerinden devam etmeye karar verdiniz. Ancak seansları planlarken saat farkından dolayı düzenlemekte zorlanıyorsunuz; siz veya danışanınız oldukça geç bir saatte seansınızı yapmak durumunda kalacaksınız. Bu durumda terapist olarak nasıl yaklaşırınız?	Yetkinlik, faydalı olma zarar vermeme, sorumluluk,
12- İnternet temelli psikoterapi süreci yürüttüğünüz bir danışanınızı değerlendirmek ve ona doğru yaklaşımın uygulanabilmesi için tanı amaçlı bazı testlere ve uygulamalara ihtiyaç duyuyorsunuz. Bu duruma bir terapist olarak nasıl yaklaşırınız?	Yetkinlik, sorumluluk

Araştırmacılar tarafından oluşturulan temalar sırasıyla aşağıda açıklanmaktadır.

Tema 1: Sorumluluk Alanının Kontrolünü Kaybetmek (1, 2, 7, 9 ve 10. durumlar)

Araştırmada yer alan terapistlerin, hipotetik durumlara ilişkin en belirgin kaygısının çevrimiçi terapi sürecine ilişkin sorumluluklarını ve terapinin gidişatına ilişkin kontrolü kaybetmek olduğu görülmüştür. Bu kaygılarını da sıklıkla etik yönetmeliğin gizlilik ilkesiyle ilişkilendirmektedirler (%43). Terapistlerin başta teknik ve donanımsal yetersizlikler olmak üzere, danışanın görüşmeye katıldığı mekân konusunda kontrol sahibi olamama, terapinin suistimaline yönelik durumları öngörememe, üçüncü kişilerin psi-

koterapi sürecine müdahalesini kontrol etmede yetersiz hissetme gibi nedenlerle çevrimiçi psikoterapiyi danışan-terapist mahremiyetini korumanın güç olduğu bir bağlam olarak değerlendirdikleri görülmektedir:

(1. durum) En başında böyle bir anlaşma (gizlilik ve başka bir yerde kullanılmayacağı konusunda) yaptıysak, bu anlaşmaya bağlı kalmama nedenlerini sorgular ve görüntüleri ulaşabildiği kısmıyla silmesini ve süreç devam ederse bu kurala sadık kalması gerektiğini vurgularım. Böyle bir etik ihlalin oluşmaması için en başından bir anlaşmaya varmış olduğumuzu (onam vs...) umuyorum. Ama açıkçası şimdi sizin senaryonuzu okurken aklıma geldi hiç üstünde düşünmemişim. Gerçekten kontrol etmesi güç bir durum...

Çalışmada sunulan ‘danışanın seansların kaydını internette yayınladığı (1. durum)’, ‘danışana ilettiğiniz dosyada özel bilgilerin olduğu (2. durum)’, ‘başka bir terapi sırasında internette ulaşan danışan (7. durum)’, ‘danışanın ebeveyninin kontrolsüzce odaya girdiği durum (9. durum) ve ‘odada başkasının olduğu ve görüşmeyi dinlediği durum (10. durum)’ katılımcılar tarafından sorumlu olduğu bir alanda yetersizleşme, gizlilik ihlaline olasılık oluşturma ile tanımlanan durumlar olmuştur. Buradan hareketle terapistlerin gizliliğinin korunması temasında psikoterapi sürecinin dinamiklerinin korunması olduğu anlaşılmaktadır.

(1. durum) Bunu danışanımla görüşürüm, konuşurum, bunların derhâl kaldırılması gerektiğini belirtirim. Ama bunun ötesinde elimden ne gelir ki? Yasal bir işlem yap-sam ne kadar işler bilmiyorum...Bildiğim en önemli şey ilişkimize ciddi ölçüde zarar verir ve yüksek ihtimal görüşmemi bitiririm. Ama çok çaresiz ve yetersiz hissettirir.

Psikoterapinin çevrimiçi uygulamalarında katılımcıların gizlilik ilkesini işaret eden, en sık kullandığı ifadelerden birinin ‘psikoterapinin çerçevesi’ kavramı olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcıların psikoterapinin çerçevesi ile geleneksel psikoterapinin uygulamalarında etik kurallar ve normlar aracılığıyla belirlenmiş olan güvenli sınırlar içinde psikoterapinin gerçekleştirilmesinden söz ediyor olduğu anlaşılmaktadır. Geleneksel terapilerde terapist tarafından düzenlenen, danışana güvenli, yüksek ışık ve sestten yalıtılmış, görüşmenin sağlıklı bir şekilde yürütülebileceği ortak bir alanın sunulmayışı ve bunun getirebileceği dezavantajlara vurgu yapılmaktadır.

(9. durum)...ortamı düzenleyebilmek elbette önemli. En basitinden her görüşmede kullanılan mekan, görüşmeye uygun düzenlenmiş mobilyalar, materyal vb. orada kurulan bağ ile bağlantılı. İsteddiği herhangi bir yerde evde, kendi iş yerinde veya so-

kakta vb. terapi çerçevesini baltalayacağını düşünüyorum. Olması gereken düzen, yalınlık ve objektifliğin bozulacağı görüşündeyim.

Terapistlerin gizlilik ilkesinin korunmasında kendilerine ve danışana düşen sorumlulukların bilincinde oldukları açıktır. Gizlilik ilkesiyle ilgili olarak aydınlatılmış onam kullanmış olacaklarını, terapi öncesinde gizlilik konuşmasını mutlaka yapmış olacaklarını ifade etmişlerdir. Bu koşullara rağmen eğer gizlilik ihlali danışan tarafından yapılırsa kaygı, öfke ve korkuyla karışık duygular hissedebileceklerini dile getirmektedirler. Ancak gizlilik ihlali sehven kendileri tarafından yapıldıysa utanç, pişmanlık, kaygı ve mahcubiyet duyacaklarını belirtmektedirler.

2. Durum) acaba ne yolladım sorusu o anda beni epey mahveder. Özür dilerim öncelikle. Ama en nihayetinde insanım, hatalar yapabilirim. Belki danışan için böyle utandırıcı bir anda konuyu nasıl ele alabiliriz noktasında rol model olurum :)) belki biraz espriyle ele almaya çalışırım.

Terapistlerin büyük kısmı gizliliğin ihlal edildiği durumu mutlaka terapide ele alıp danışanın duygularını anlama ve kendi duygularını ifade etme yolunu seçeceklerini söylerken, gizliliğin ihlal edilmesinde danışandan kaynaklı bir suistimal durumu varsa yasal haklarını arama yolunu seçeceklerini ifade etmiştir. Dikkat çeken temalardan biri terapistlerin yasal işlem başlatmadan önce danışan ile görüşme yolunu seçtikleri ve bu davranışın anlamını çözüp danışanın fayda görmesini düşünerek, danışan için en uygun yönlendirmeyi yapmayı hedefledikleridir. Gizlilik sınırlarının ihlal edildiği durumda, terapistler tarafından verilen ilk tepkinin zaten var olan kuralları hatırlatmak, ardından danışanın patolojisini değerlendirerek bu durumun yaşanmasının nedenini anlamlandırmaya çalışmak ve mutlaka bu konuyu terapi gündemi haline getirmek olduğu görülmektedir. Böyle durumlarda danışanın terapinin sınırlarını ve güvenliğini koruma noktasında almış olduğu sorumluluğuna yönelik algılarının, katılımcı terapistlerin tepkilerini belirlediği görülmektedir. Örneğin, terapistler gizliliğin ihlal edildiğini fark ettikleri anda terapiyi sonlandırma, ardından görüşmelere devam edeceklerse (etmemeyi tercih edenlerin oranı %45) daha katı ve net sınırlar koyma yolunu tercih edeceklerini ifade etmektedirler. Terapi gündemini askıya alıp çerçeveyi konuşmaya devam etmeyi tercih eden terapistin kendisinin duygusunu açarak danışana örnek olduğu, psikoterapi sürecinin kendisi için de önemli olduğunu danışana aktararak sınırları hatırlatma yolunu seçtiği görülmüştür. Terapistlerin sınırların ihlal edildiği durumları bir gözlem ya da veri

olarak gördükleri, danışanın kaynaklarını doğru kullanabilme becerisini geliştirmek için bir fırsat olarak değerlendirme eğiliminde oldukları dikkat çekmektedir. Terapistler bu durumların sınır ihlali ihtimalini arttırdığını düşünse de yüz yüze terapiyi referans alarak tepkilerini belirledikleri görülmüştür:

(1. durum) Aslında yüz yüze terapide nasılsa öyle... Danışanımla görüşüp bunun etik açıdan uygun olmadığını, gizliliğin iki tarafı da ilgilendiren bir kural olduğunu belirtip, kaldırmayacağı durumda kaldırılması için yasal yollara başvurdum.

Sonuç olarak terapistlerin büyük kısmı (tüm örnekleme %63 oranında) gizliliği ihlal eden danışan ile yeniden güven ilişkisi kurmanın mümkün olmayacağını düşünerek terapi sürecini sürdürmek istemeyeceklerini dile getirmektedir. Eğer gizlilik ihlali terapistten kaynaklı ve sehven meydana geldiyse danışandan özür dileme ve hatanın kaynağını düzeltmeye yönelik davranışlar sergilemeyi seçeceklerini ifade etmektedirler. Ancak sonuç olarak terapistler yasal düzenlemelerle sorumluluk alacaklarını ifade etse de büyük kısmının (tüm örnekleme %71 oranında) yasal süreçlerin işlerliğine güven duymadığı, bu nedenle gizliliğin en büyük sorun olduğunu ifade ettiği görülmüştür.

(1. Durum) En baştaki gizlilik ilkesini hatırlatırdım, aslında iki tarafı da korumaya yönelik olan anlaşmayı tek taraflı feshettiğini ifade ederdim. Ve muhtemelen sonlandırmaya giderdim, çünkü güven ilişkisi olmadan her an yine kayıt mı ediliyoruz düşüncesiyle seans yapamazdım.

Tema 2: Sürecin Kontrolten Çıkması Durumunda Başa Çıkma (3, 5, 6 ve 8. durum)

Araştırmada yer alan terapistlerin öne çıkan bir diğer kaygılarının sürecin kontrolünü kaybettiklerinde neler yapmaları gerektiğine ilişkin olduğu görülmektedir. Geleneksel psikoterapi uygulamalarından farklı olarak çevrimiçi psikoterapide terapistler danışanın psikoterapi sırasında riskli davranışlar sergilediği ya da uygunsuz hareket ettiği durumları kontrol etme ve gerekirse bu durumlara müdahale etme şansına sahip değildir. Bu kaygılarını da en sıklıkla etik yönetmeliğin ‘Faydalı olmak, zarar vermemek’ ilkesiyle ilişkilendirmektedirler. Bu yönüyle gerek alanyazında gerekse de bu çalışmaya katılan terapistlerin vurguladığı şekliyle çevrimiçi psikoterapi sürecinin danışan tarafından suistimal edilmeye açık bir bağlam olarak değerlendirildiği görülmüştür. Bu araştırmada suistimalin en sık şekilde ‘seans sırasında alkol kullandığı şüphesi duydukları danışan (3. durum)’, ‘terapi sırasında kendine zarar veren danışan (5. durum)’, ‘araç kullanırken terapiye katılmak isteyen danışan (6. durum)’ ve ‘terapi ücretini yatırmayan

danışan (8. durum)' konusunda dile getirildiği görülmektedir. Süreçte terapistin kontrol alanının dışında kaldığı durumlarda terapistlerin ilk tepkilerine ilişkin olarak çevrimiçi terapi sürecine başlamadan önce danışan ve terapistin ortak aldıkları kararlara vurgu yaptığı ve kurallara uygun hareket etmeyi kapsadığı görülmektedir. Kendine zarar veren danışan örneğinde terapistin 'krize müdahale yaklaşımının olması' ve 'danışan ile iletişimi sürdürme' temalarının baskın olduğu görülmektedir. Danışanın 'araç kullanırken terapiye katılmak istediği' ve 'seansta alkol kullandığından şüphe duyulduğu' durumlarda ise terapist iletişimi net olarak kesmekte, bu gibi durumlarda 'psikoterapi sınırlarını hatırlatma' ön plana çıkmaktadır. Her iki durumda da terapistler, danışan tarafından çevrimiçi psikoterapi sürecinde olma durumunun suistimal edildiğini düşündüklerini dile getirirler de tepkileri farklılaşmaktadır. Danışanın kendisine zarar verdiği durumda terapistler zarar vermeme kısmına odaklanarak sorumluluğu kendilerinin üzerine almış ve 'böyle bir sürece en başında başlamamak gerektiği' vurgusu yapmışlardır. Kısacası bu durumda, danışanın kendisine zarar vermesi terapistin sorumluluk bilincini harekete geçirmiş ve kendisine zarar vermesini önlemek için etkileşimi devam ettirmesiyle sonuçlanmıştır.

(5. Durum) Bunu yapmasının beni üzdüğünü ve korktuğunu, onun zarar görmesini istemediğimi ve anlamadığım şeyi tekrar konuşabileceğimizi söylerim. Bunlara rağmen kendine zarar vermeye devam ederse, ona yardım edebilecek kişilere ya da kurumlara ulaşmak durumunda olduğumu söyleyerek, bu yola giderim. Sonra da gerekli yerlere yönlendirmesini yaparım. Dolayısıyla online terapi yapılan hastaların ve acil durumlarda ulaşılacak kişilerin iletişim bilgilerinin iyi alınması gerekiyor.

Diğer iki durumda danışanın araç kullanma halinde olması ya da seansta alkol kullanması şüphesi, terapi seansının faydalı olmasının önünde bir engel durumu olarak değerlendirilmiş, sorumluluğun danışanda olduğu bilinciyle terapistin iletişimi sonlandırmasına neden olduğu görülmüştür.

(6. Durum) kesinlikle mümkün olamayacağını, mümkün olan ilk fırsatta görüşmemizi yapabileceğimizi, araçtan indikten sonra o görüşme için randevu almak adına beni arayabileceğini söylerim. Ama mutlaka gerekçelerini açıklarım; en başta da kendi güvenliği için bunu yapamayacağımızı söylerim.

Tema 3: Yetkinliğin Sınırlarını Korumak (11 ve 12)

Geleneksel psikoterapi uygulamalarında terapistin benimsediği kuramsal yaklaşıma göre psikoterapi sürecinin farklı teknik uygulamaları içerdiği bilinmektedir. Araştırma-

da yer alan terapistlerin, diğer bir kaygısının ise çevrimiçi terapi sürecinde bazı müdahaleleri uygulama konusunda kısıtlanmak ya da yetersiz kalmak olduğu görülmüştür. Buna göre terapistler psikoterapi sürecini yürütürken benimsedikleri bilişsel davranışçı terapiler, geştalt, şema ya da analitik terapilere göre farklı teknik uygulamaları kullanabilmektedir. Terapistlerin bu çalışma kapsamında klinik uygulamalarında kullandıklarını belirtmiş oldukları terapi yaklaşımları da göz önüne alınarak yapılan incelemelerde analitik yaklaşımı benimseyen terapistlerin çevrimiçi psikoterapi sürecine oldukça mesafeli olduğu görülmektedir.

... Uygulanacak psikoterapi yöntemine göre bu durumun farklılık göstereceğini düşünüyorum. Örneğin, davranışçı terapi tekniklerinin internet üzerinden uygulanması mümkün olurken psikanalitik/psikodinamik psikoterapi tekniklerinin internet üzerinden etkili bir şekilde uygulanması bence mümkün olmayacaktır.

Ancak katılımcıların bilişsel davranışçı teknikleri çevrimiçi terapi bağlamı için oldukça uygun buldukları, bunun yanı sıra geştalt ve şema terapidaki yaşantısal tekniklerin uygulanmasında ise terapistin çözüm üretme becerisi ve yaratıcılığına vurgu yaptıkları dikkat çekmektedir.

...Bdt ve şema terapi uyguluyorum. Kağıt-kalem kullanımı, sandalye teknikleri gibi tekniklerin uygulanmasında modifikasyonlar sağlanması gerekecektir online terapi-de. Belki danışanın/psikologun bulunacağı odanın belli koşulları sağlaması istenilerek bu sorunlar aşılabilir. Üzerine düşünüp yaratıcı çözümler üretmeye bağlı neden olmasın?

Terapistlerin bir kısmı terapi sürecinin internet üzerinden yürütülmesinde kısıtlılıklar (örn., bazı ölçüm araçlarını uygulayamama, kuramsal yaklaşıma ilişkin uygulamaları gerçekleştirilememesi gibi) olacağını ve bu durumların yetkinliği sınırlandıracağını öne sürerken, büyük kısmı bu durumların düzenlenebilir olduğuna ve yaratıcı yolların kullanılmasıyla çevrimiçi psikoterapilerin uygulanabilirliğine vurgu yaparak çözüm odaklı yaklaşmaktadır. Çalışmada yer alan durumlar arasından ‘saat farkı nedeniyle görüşme saatlerini düzenlemenin güç olduğu (11. durum)’ ve ‘ölçme ve değerlendirme amaçlı uygulama yapılmasının gerekli görüldüğü (12. durum)’ durumlardan söz ederken uygulamaya ilişkin sorunlar sıklıkla dile getirilmektedir. Saat farkı nedeniyle görüşme saatlerini düzenlemenin güç olduğu durumda terapistlerin görüşleri her iki tarafı da zor durumda bırakmayan bir çözüm bulmaya çalışmak, devam eden bir süreçse en başta ara

vermek ya da başka terapistte yönlendirmek şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bunu belirlerken de psikoterapi sürecinin hangi aşamasında olduğunu ve danışan-terapist arasında-ki terapötik ilişkinin sağlamlığını temel aldıkları görülmüştür.

(11. durum) Duruma bağlı olarak eğer yönlendirme ve ara verme şansım varsa bunları kullanırım. Eğer yoksa en uygun saati ayarlamaya çalışırım. Ayarlanan saat sürecin ilerlemesini engelliyorsa görüşmeleri sonlandırırım.

(11. durum) İkimiz için uygun olabilecek bir saati seçmeye çalışırım. Eğer yapabiliyorsak hafta sonlarına denk getirmeye çalışırım ki en azından iş vs. hayatı bu durumdan etkilenmesin.

Psikolojik değerlendirme (test ya da ölçek uygulaması) yapılması istenen danışan durumunda terapistler güvenli olduğu bilinen bir yazılım aracılığıyla ölçüm aracının iletilmesi ya da danışana ikamet ettiği yerde başka bir kurum ya da uzman aracılığıyla ölçümlerin sağlanmasını önereceklerini belirtmişlerdir.

(12. durum) Eğer online olarak iletebileceğim ölçekler dışında uygulamalar ise ya bir hastaneden yaptırmasını söylerim ya da özel bir merkezde bu testleri yaptırması yönünde yönlendiririm. O hafta da seans yapmam. Benimle olan seans için yapacağı ödemeyi de uygulama için kullanmasını söylerim.

Tema 4: Sözel Olmayan İpuçlarını Kaçırabilme Durumuyla Başa Çıkma (4. durum)

Alanyazında terapistlerin, çevrimiçi şekilde yürütülen psikoterapi sürecinde dile getirdikleri bir diğer önemli husus da bu terapi bağlamının sözel olmayan iletişim olanaklarını sınırladığı yönündedir. Çevrimiçi terapi, danışanın kendisini bilgisayar ekranında konumlandırma şekli, boyu ve kilosu gibi fiziksel özellikleri, nasıl hareket ettiğini, mimik ve jestlerini kullanımı gibi yüz yüze yapılan psikoterapi seansında net olarak görülen bazı bilgilerin kaybedilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Ancak bu çalışmadaki terapistler bir yönüyle danışanın kendisini ve içinde bulunduğu ortamı sergileme şeklinin de danışan hakkında önemli ipuçları sunabileceğini ifade etmektedirler. Örneğin bu ipuçları ‘Danışan görüşme yapmak için nasıl bir ortamı tercih etmektedir?’ veya ‘Görüşmenin yapıldığı odada özellikle terapist tarafından görülmesini isteyerek sergilediği ya da görülmesinden endişe duyarak sakladıkları var mıdır?’ gibi sorulara yanıt verebilir.

(4. durum) ...En önemlisi sözel olmayan iletişimden kaybettiğimiz datalar benim için. Bazen ellerini, ayak ve bacak hareketlerini takip edemeyebiliyoruz. O ekranı hangi

açıda tutarsa o kadarını görebiliyoruz. İkincisi kontrol edemediğimiz şeyler: Görüşme odası tamamen bizim kontrolümüzde, ancak online terapi ile biz danışanın evine, ofisine girmiş oluyoruz. Odaya görüşme sırasında kim girecek, etrafta neler olacak, asla bizim kontrolümüzde değil.

(4. durum) ...Bilemiyorum belki de onun göstermeyi tercih ettiği yönünü görmek de üzerinde konuşulacak başka bir malzemedir.

Araştırmada yer alan sözel olmayan ipucunun kasıtlı olarak sunulmadığı ‘fiziksel engel durumunu açıklamayan danışan (4. durum)’ durumunda terapistlerin açıklığa önem verdikleri görülmektedir. Bu durumları en sık olarak etik yönetmeliğin ‘dürüstlük’ ilkesiyle ilişkilendirmektedirler. Böyle bir durumda terapistlerin kendi duygularını paylaşmaya ve danışanın ihtiyacını anlamaya yönelik hareket ettikleri görülmüştür. Fiziksel engel durumunu açıklamayan danışan durumunda ‘önceden demografik formda bu bilgilerin edinilmiş olması gerektiği’ ifadesine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca terapistlerin, güven ilişkisini zedelemekten bu durumun ele alınması gerekliliğine yönelik gösterdiği özen dikkat çekmektedir. Danışanın bir suistimal olmaksızın bilgi gizlediğini düşündükleri bu durumda terapistler kendi duygu ve düşüncelerini açık ve dürüstçe dile getirmiştir. Terapistler bir yandan terapi sürecinde dürüstlük için rol model olurken, diğer yandan bunun danışan için anlamını çalışarak durumun terapi sürecinde ele alınmasını tercih edeceklerini ifade etmektedirler.

(4. durum) Danışana bunu şimdi fark ettiğimi ve bu konuyu konuşmak isteyip istemediğini sorarım. İsterse konuyu konuşuruz. İstemezse hazır olduğunda konuşabileceğimizi söylerim. Ama görmemiş gibi yapmam, duygumu paylaşarak örnek olmak da görevim, neden önce söylemediğini sormam, konuşması için ısrarcı olmam. Yani bacağına birinin olmaması ve bunu bize söylememiş olması 4 yıl önce ölen babasını henüz konuşmaya başlamamış olmamızdan farklı bir durum değil.

Yürütülen analizlerden sonra oluşturulan bağlam, temalar, terapistlerin ifadelendirmeleri ve durumla başa çıkma yöntemlerine ilişkin özet bulgulara Tablo 3’ten ulaşılabılır.

Tablo 3
Bulgulara İlişkin Özet

Bağlam	Temalar			İfadelenme	Başa çıkma yöntemleri
	Ana tema	Tema	Alt temalar		
Sorumluluk	Gizlilik	Süreçte elde edilen bilgilerin gizli tutulması	Teknik ve güvenlikle ilgili sorunlar	<i>İnternet güvenliğine ilişkin karşılıklı teknik donanım, ülkenin internet altı yapı yetersizliği</i>	<i>Aydınlatılmış onam kullanma, terapi öncesinde gizlilik konuşmasını mutlaka yapmış olma, empatik yüzleştirme yapma, yasal yollara başvurma, süreci sonlandırma, uygun yönlendirme yapma, var olan kuralları hatırlatma, gündemi askıya alarak çerçeveyi (kural) konuşma</i>
			Gizliliğin kötüye kullanımı	<i>Sürecin izinsiz kayıt altına alınması</i>	
			Veri gizliliğine ilişkin riskler	<i>İnternet üzerinden veri (ölçek, değerlendirme aracı, bilgi vs) aktarımında güvenlik sorunları</i>	
			Psikoterapini çerçevesi	<i>Geleneksel psikoterapinin uygulamalarında etik kurallar ve normlar aracılığıyla belirlenmiş düzenlemelerin yapılamayışı</i>	
Etik sorumluluk	Etik değerleri koruma	Süreci koruma sorumluluğu	Psikoterapi gizliliğinin korunması	<i>Güvenli, yüksek ışık ve sestem yalıtılmış, görüşmenin sağlıklı bir şekilde yürütülebileceği ortak bir alanın sunulamayışı</i>	
			Psikoterapi sınırlarının ihlali	<i>Etik ikilemlerin sorumluluğunu almak ve çözmekle sorumlu olmak</i>	
Yararlı olma/ zarar vermeme	En yüksek yararı gözetmek	Psikoterapi ortamının nitelikleri	Aynı ortamı paylaşamamanın yarattığı sorunlar	<i>Psikoterapi sürecinde güvenli ortamın sahip olması gereken nitelikleri üzerinde kontrol sahibi olamama</i>	<i>Sürece başlamadan danışan ve terapistin ortak aldıkları kararlara vurgu yapma, kuralları hatırlatma, gerekirse terapiyi durdurma, erteleme, terapi gündemi olarak durumu ele alma, krize müdahale yaklaşımı belirleme, acil durumda aranabilecek kişilerin belirlenmesi, etkili bir bilgi ve onam formu zorunluluğu,</i>
			Suiistimale açıklık	Terapi ortamında kendine zarar verme	
	Zarar vermekten kaçınmak	Kontrol ve müdahalenin kısıtlanması	Krize müdahale etme	<i>Yardım edecek kişi ve kurumlara ulaşmak, uzmana yönlendirme yapmak, acil durumda iletişime geçilecek kişiye ulaşmak</i>	
			Sorumluluğu kendi üstüne alma	<i>Böyle bir sürece başlama konusunda kendisini sorgulama, kendisine zarar vermesini önlemek için danışanla etkileşimi devam ettirme</i>	
			Danışana sorumluluğunu hatırlatma	<i>Kurallar ve sınırları hatırlatıp, empatik yüzleştirme yapma</i>	
Terapiyi durdurma	Fayda verme önceliği	<i>Seansın faydalı olmasının önünde bir engel durumu olursa, terapist sorumluluk bilinciyle iletişimi sonlandırma</i>			

Yetkinlik/yeterlilik	Yetkinlik ve yeterliliğin sınırları	Uygulanan yöntemle ilişkin kısıtlılıklar	Terapötik yaklaşımın etkisi	<i>Analitik yaklaşım mesafeliyken, bilişsel davranışçı tekniklere oldukça uygun, gestalt ve şema terapideki yaşantısal tekniklerin uygulanmasında terapistin becerisi ön planda</i>	<i>Ortamın düzenlenebilirliğine ilişkin yaratıcı/çözüm odaklı olmak, başta ara vermek, güvenli olduğu bilinen bir yazılımlar kullanmak, başka bir uzmana yönlendirmek, etik karar verme sürecini harekete geçirmek, süpervizyon ve tıkanıp noktalarında destek almak</i>
	Etik farkındalık	Yetkinliğin sınırlarını belirlemek	Uzmanlığı olmayan alanda yönlendirme	<i>Danışanın ve kendisinin içinde bulunduğu etik ikilemleri çözüme noktasında, sorumluluk almak, yetkin olmadığı alanda destek aramak</i>	
	Doğru bilgilendirme/bilgilenme	Sınırlılığın işaret ettikleri	Sözel olmayan ipuçlarının kasıtlı olarak sunulmaması	<i>Danışanın kendisini bilgisayar ekranında konumlandırma şekli, boyu ve kilosuna gibi fiziksel özelliklerini, nasıl hareket ettiğini, mimik ve jestlerini kaçırma</i>	<i>Danışanın ihtiyacını anlama, demografik formun kapsamını genişletme, dürüstlükte rol model olma</i>

Tema 5: Kırmızı Çizgi: Çevrimiçi Terapiyi Tercih Etmemek

Tüm bu temaların dışında terapistlerin küçük bir kısmı ya da farklı hipotetik durumlara göre görüşünü değiştiren birkaçı, çevrimiçi terapinin uygun olmadığını düşündüklerini ifade etmektedir. Bu katılımcıların önemli bir kısmı bunu daha önce deneyimlememiş terapistlerden oluşsa da (%88), deneyimlediği halde bazı kırmızı çizgileri olduğunu düşünen terapistler de bulunmaktadır (%12). Bu katılımcıların sıklıkla çevrimiçi psikoterapinin etik açıdan uygun bir yöntem olmadığını, psikoterapi çerçevesini bozduğunu, danışan ve terapist ilişkisini zedelediğini vurguladıkları ve çevrimiçi psikoterapiyi suistimale açık, sınırları belirsiz, kontrol edilmesi güç bir süreç olarak tanımladıkları görülmüştür.

(9. durum) İşte sorun da burada. Benim bu kişinin özel alanına girmemem gerek. Online terapiyi uygun bulmama nedenlerimden en önemlisi bu zaten. Şiddet bir yana görüştüğüm kişinin özel alanında karşılaşmamam gereken birçok şeyle karşılaşabilirim... Çok fazla kontrol dışı durum var. Yani steril bir ortam yaratamıyorsunuz on-

line terapide. ... Belki gelip karşımızda çocuğu dövüp bize de kameraya dönüp hakaret de edebilirdi. Bunu da engelleyecek bir şey yok. İşte bunlar psikoterapi neden online olmaz sorusunun altına yazılacak cevaplar. Ha ben nasıl yaklaşırdım derssek valla bilmiyorum. Anne geldi azarladı ne diyeceksin? Çağır şu anneni kamera karşısına mı? Biz kaldığımız yerden devam edelim sanırım hep anlattığımız olayı yine yaşadınız az önce mi diyeceksin? Hiç duymazlıktan mı geleceksin? ...Nerden tutsan elinde kalan bir durum.

Bu grupta yer alan terapistlerin tepkileri, çevrimiçi terapiyi topyekun etik dışı bulmaları nedeniyle her ne kadar etik kodlar altında incelenemese de ifadelerinin tartışılmasının önemli olduğu düşünülerek ayrı bir kod olarak ele alınmıştır. Katılımcılar, sunulan hipotetik durumlar karşısındaki tepkilerini belirtirken kendilerine sunulan sorunlarla karşılaştıklarında çevrimiçi terapi uygulamayı tercih eden profesyonelleri suçladıkları ve çözüm bulma konusunda kaçınmacı bir yol izledikleri dikkat çekmektedir.

(1. durum) Gizlilik dediğim şey de buydu, bu yüzden yapmam. Zaten online terapi yapan terapist başına gelecekleri göze almıştır diye düşünüyorum.

Terapistlerin kaygılarının bugünkü duruma özgü teknik yetersizliklere, gizliliğin asla sağlanamayacağına, karşılıklı uyum sağlamanın güç olacağına, alınan tedbirlerden ötürü terapi akışının doğallığını kaybedeceklerine, acil durumlara müdahalenin ve kurumsal destek kanallarının yetersizliğine ilişkin vurgularının, psikoterapinin çevrimiçi yürütülmesindeki önemli gelişme alanlarına işaret ettiği düşünülmektedir.

Çevrimiçi Terapilerin Etik Açından Değerlendirilmesi: Terapistlerin Bakış Açıları

Bu araştırma kapsamında katılımcıların hangi etik kodlara, ne sıklıkla atıfta buldukları ayrıca incelenmiştir. Analizler gerçekleştirilirken araştırmanın amacına uygun şekilde etik kurallardan bağımsız olarak terapistlerin çevrimiçi terapiye ilişkin kaygılarına öncelik verilmiş, ardından bu kaygılarını en sık hangi etik kodlarla ilişkilendirdiklerine odaklanılmıştır. Temalar içinde etik kurallardan söz edilen alıntılar seçilmiş, ardından katılımcıların hangi etik kurala değindikleri kodlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre en çok sorumluluk kapsamına giren gizlilik etik koduna (%43) vurgu yapılmıştır. Tüm etik kodlara yapılan vurgular ise sırasıyla sorumluluk (%43), faydalı olma-zarar vermeme (%17), yetkinlik (%14) ve dürüstlüktür (%5). İkinci aşamada, terapistlerin hipotetik durumlara ilişkin öngörülerinde vermiş oldukları tepkilere göre kendilerini nasıl konumlandıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan terapistlerin yukarıda belirtilen hipotetik durumlara verdikleri yanıtların detaylı analizinin ardından, tüm veriler dikkatle incelenerek terapistlerin kendilerini konumlandıkları yere göre etik meselelere ilişkin yanıtları analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre çevrimiçi psikoterapi bağlamı beş farklı tema üzerinden değerlendirilmektedir: Bunlar '1) Çevrimiçi terapi tamamen etik dışıdır, 2) Çevrimiçi terapi etik açıdan uygun değildir, 3) Çevrimiçi terapide etik kuralların uygulanması ciddi bir özen gerektirir, 4) Etik, bağlama bağlı değildir ve 5) Güncellenmesi gereken etik kurallar' şeklindedir.

Çevrimiçi terapilerin tamamen etik dışı olduğunu düşünen katılımcılar, en temelde çevrimiçi terapilerin terapötik ilişkiye zarar vereceğini düşünmektedirler. Aynı zamanda farkında olmanın mümkün olmadığı pek çok etik ihlalin gerçekleşebileceğini savunmaktadırlar:

'Çevrimiçi olarak yapılan hiçbir şeyin gizli kaldığını düşünmeyen birisiyim. Kendim bu kadar güvenemezken danışana gizlilik sözünü nasıl veririm, neye güvenerek veririm bilemiyorum. Danışanın riski kabul etmesi bile yeterli olmaz sanırım.'

Çevrimiçi terapilere ilişkin ikinci görüş, çevrimiçi terapilerin tamamen etik dışı olmadığı; fakat yine de psikoterapi için uygun bir bağlam olmadığı yönündedir. Çünkü onlara göre çevrimiçi terapiler etik ikilemler yaratır, bir güvenlik boşluğu söz konusudur, etik ilkelerin ihlaline neden olabilir. Bu görüşteki katılımcılar, çevrimiçi terapilerin yüz yüze terapilere kıyasla etik kurallar açısından daha fazla risk taşıdıklarını düşünmektedirler:

'Etik ilkelere uymama konusunda özellikle bir sorun çıkarır diyemem. Ancak şunu iyi hesaplamak lazım: Duracağımız nokta ne olacak? Çevrimiçi terapide görüntü olmadan da yürütüyoruz diyen olursa ne diyeceğiz? Sadece görüntü var yazışma var ama ses yok ben öyle yapacağım diyene ne diyeceğiz? Bunun tek yöntemi ses+ görüntünün bir arada olduğu yöntem midir? Ya da çevrimiçi olarak biz terapi yürütürken danışan dış alıyor ya da yatağında uzanıyor ise devam edecek miyiz? Yapılan görüşmelerin kaydedilmesi ya da başkalarının bulunup kötüye kullanılması çok daha kolay hale geliyor gibi.'

Üçüncü görüş çevrimiçi terapilerin, yüz yüze terapilere kıyasla daha ciddi dikkat gerektirdiğini içerir. Bu görüşteki terapistlere göre, temkinli olmak olmazsa olmaz nite-

liktedir ve pek çok gereklilikten söz edilmektedir. Yüz yüze terapilerden farklı olarak çevrimiçi terapilerde kulaklık kullanılmalı, kapının kapalı olduğundan bir şekilde emin olunmalı, kurallar belirlenmeli, önlemler ciddiyetle en baştan alınmalı, bağlamın kontrol edilemediği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca terapist danışanlarını seçerken dikkatli olmalı, intihar gibi riskleri bulunan danışanları sürece almamalıdır. Tüm bunlara ek olarak terapistler bu konuda özel eğitim almalıdırlar. Ayrıca terapistler, ‘sahte psikologlara’ karşı dikkatli olunması gerektiğini ve onlar için çevrimiçi terapilerin bir fırsat olabileceğini düşünmektedirler:

‘Mesleğin etik çerçevesi yeterince anlaşıldığı süreçte sorun olmamakla birlikte ciddi bir özen gerektirdiği şüphesizdir. Özellikle bilgilerin gizliliğini saklamak önem arz etmektedir.’

‘İlk olarak gizlilik ihlalinin olmadığından, 3. kişilerin bilgilere erişmediğinden emin olunması gerekir. Bu durumu çevrimiçi olmayan terapi seanslarında sağlamak, kontrol etmek daha kolaydır. Ayrıca danışana zarar vermemek ve fayda sağlamak açısından terapistlerin çevrimiçi terapi anlamında yetkin ve yeterli olması gerekir. Halihazırda sahte psikologların olduğu şu dönemde, çevrimiçi terapilerin sahte psikologlar arasında yayılması söz konusu olabilir.’

Bir diğer görüş, etik kuralların bağlamdan bağımsız olduğu ve daha çok içsel bir süreç olduğu yönündedir. Diğer bir deyişle çevrimiçi psikoterapi ile yüz yüze terapi arasında bir fark bulunmamakta, terapistin etik kuralları ne kadar benimsediğine göre etik uygulamalar değişmektedir. Bu görüşteki terapistlere göre hangi ortamda olursa olsun terapist, etik kuralları her zaman ön planda tutmalıdır. Böylece terapist, çevrimiçi terapilerde de etik ilkeleri ön planda tutacak ve bu ilkelere dikkat edecektir:

‘Etik değerlere ve yetkinliğe önem veren bir terapist her koşulda yapması gerekenleri bilir zaten diye düşünüyorum. Değişen koşullara göre uygun eğitimi ve yönlendirmeyi aldıktan sonra gerisi terapistin vicdanına ve kişiliğine kalır bence.’

Son olarak beşinci görüşe göre, etik kuralları güncellemek gerekir ve bu güncelleme yapmamak aslında etik dışıdır. Özellikle danışanlar yüz yüze bir psikoterapi sürecine bazı sebeplerle ulaşım sağlayamıyorsa, terapistin sorumluluklarından biri de bu imkânı ona sunabilmesidir. Çünkü onlara göre çevrimiçi terapinin sunulmaması, iyi oluş halinden yoksun bırakmak anlamı taşımaktadır. Diğer yandan çevrimiçi terapiler ‘yet-

kinlik' etik kodunun gerçekleştirilmesini sağlamaktadır, çünkü bu koda göre terapistler yeniliklere açık olmalı, psikoterapi alanındaki yeni gelişmeleri takip etmelidirler:

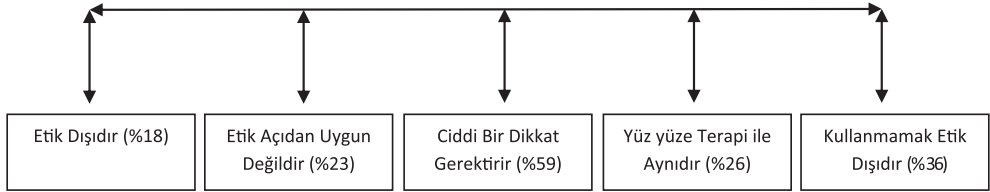
'Eğer danışanın yüz yüze terapistle ulaşabilme ihtimali yok ise, danışanın internet üzerinden psikoterapiye kabul edilmemesini etik dışı buluyorum.'

'Danışanın destek alma konusunda daha iyi bir seçeneği bulunmaması halinde veya devam eden bir sürecin taşınma gibi sebeplerle kesintiye uğramaması açısından etik buluyorum.'

Bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda, çevrimiçi terapilere yönelik terapistlerin görüşlerinin bir boyut üzerinde yer aldığı görülebilmektedir. Bir uçta çevrimiçi terapilerin tamamen etik dışı olduğu görüşü yer alırken, diğer uçta çevrimiçi terapileri kullanmamanın etik dışı olduğu görüşü yer almaktadır. İlgili boyutlara Şekil 1'den ulaşılabilir.

Şekil 1

Çevrimiçi Terapilere Yönelik Görüşleri Gösteren Skala

Tartışma

Teknolojiyi kullanarak çevrimiçi psikoterapi sağlanması, birçok kişiyi kapsayan ve giderek büyüyen bir sektör haline dönüşmüştür. Bu nedenle çevrimiçi psikoterapinin risklerinin, faydalarının ve etik konularının, kendileri uygulamasalar da uygulamasalar da tüm psikoterapistler tarafından bilinmesi gerekir. Çevrimiçi psikoterapinin lehine ve aleyhine olan ana etik argümanların kapsamlı incelemesi, büyüyen bu alandaki etik konuların geliştirilmesini ve alanda tartışılmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışmada terapistlerin çevrimiçi psikoterapi sırasındaki zorlayıcı durumlara ilişkin düşüncelerinin belirlenmesi ve bu durumlarla başa çıkarken rehber edindikleri etik kuralların incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca uygun olarak çalışmada, klinik psikoloji alanında, en az uzmanlık derecesine sahip terapistlere yer verilmiş ve bu nedenle bulguların tartışılmasında TPD Etik Yönetmeliği ve Çevrimiçi Psikolojik Müdahale ve Uygulamalar İçin Telesikoloji Kılavuzundaki (TPD, 2020) içerikten de faydalanılmıştır.

Mora ve arkadaşları (2008) terapistlerin çevrimiçi olarak psikoterapi sürecini yürütme konusundaki düşünceleri ve algılarının, psikoterapi ve uygulamalarının temelinde yer alan değişkenlerden etkilendiğine işaret etmektedir. Bu çalışmanın katılımcılarının etik ikilem durumlarını ele alırken seçtiği yöntemin, etik ikilem durumunun kaynağına (örn., kendisi ya da danışanın ihmalleri, süreçteki ortamsal koşullar gibi) yüklediği anlama göre değiştiği anlaşılmıştır. Öne çıkan bulgu, terapistlerin etik açıdan en fazla terapinin gidişatına ilişkin kontrolü kaybetmekten ve terapist olarak sorumluluklarını yerine getirememekten çekince duyduklarına işaret etmektedir. Bu yönüyle ülkemizdeki terapistlerin de dünyadaki diğer terapistlerde gözlenen etik kaygıları deneyimledikleri ve zorluklarla başa çıkma noktasında vereceklerini düşündükleri tepkilerin benzerlik gösterdiği görülmektedir (Korkmaz ve Şen, 2018; Schulze ve ark., 2019; Wangberg ve ark., 2007; Zeren, 2017). Bilindiği üzere, çevrimiçi psikoterapi, terapist yeterlilikleri için yeni zorluklar yaratır. Bu da ortaya çıkabilecek birçok teknik sorunla ilgili olarak özellikle teknolojik yeterlilikler olmak üzere yeni çevrimiçi iletişim biçimlerine duyulan ihtiyacı beraberinde getirir (Hanley, 2021). Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, (sorun kendisinden kaynaklansın veya kaynaklanmasın) çoğu durumda terapistler, yüksek derecede sorumlu hissetmekte, terapinin kontrolünü kaybetme endişesini dile getirmektedir. Bu nedenle sürecin en başında çevrimiçi psikoterapiden kaçınma davranışları sergilemektedirler. Bu durumun döngüsel bir nedensellik haline gelerek, terapistlerin çevrimiçi terapiden uzak durmalarına ve bu bağlamın riskleri konusundaki içsel kaygılarını büyütmesine neden olduğu anlaşılmaktadır (Békés ve ark., 2022). Görünen o ki, terapistler var olan riskleri olduğundan daha fazla algılama eğilimi gösterip teknik yetersizlikler gibi dışsal süreçlere fazlaca vurgu yaparken, bir yandan da terapistlerin sürece ilişkin sorumluluk algıları yüksek ancak deneyimsel öngörülerini kısıtlı kalmaktadır. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden olan Korkmaz ve Şen'in (2018) çalışmasında, katılımcı psikoterapistlerin %85.5'inin güvensiz ve kaygı uyandırıcı buldukları için çevrimiçi yürütülen bir psikoterapiye kendilerinin gitmeyeceklerini ya da önceliklerinin yüz yüze yürütülen bir psikoterapi olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Aslında teknolojik yeterliliğe sadece terapist değil, danışan da ihtiyaç duyar. Her iki taraf için de yeni iletişim becerilerine ihtiyaç olsa dahi (Stoll ve ark., 2020), terapistin bu konudaki yüksek sorumluluk algısının döngüsel bir şekilde kaygısını beslediği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmadan elde edilen veriler incelendiğinde bir diğer dikkat çekici temanın gizliliğin korunması konusundaki etik kaygılara işaret ettiği görülmektedir. Alanyazında

yakın zamanda yapılan bir derleme çalışmasının sonucu da bu çalışmanın sonuçları ile benzer şekilde, çevrimiçi psikoterapi kullanmanın en büyük ve en çok tartışılan dezavantajlarından birinin gizlilik ve veri güvenliği ile ilgili riskler olduğunu dile getirmektedir (Stoll ve ark., 2020). Bu çalışmadaki katılımcı terapistlerin sıklıkla dile getirdiği gizlilik endişesinin temelinde, çevrimiçi psikoterapi sürecinin terapist tarafından oluşturulmayan bir psikoterapi ortamında yürütülmesi ve teknolojik aksaklıklar/yetersizlikler yatmaktadır. Benzer şekilde alanyazındaki incelemeler de çevrimiçi psikoterapide gizlilik, güvenlik ve emniyetle ilgili endişelerin başında güvenli olmayan internet sitelerinin veya kolayca saldırıya uğrayan ticari olarak mevcut yazılımlar gibi şifrelenmemiş iletişim araçlarının kullanımının gelmekte olduğunu göstermektedir (Fantus ve Mischna, 2013; Heinlen ve ark., 2003). Çalışmamızda elde edilen bulgulara göre, terapist görüşmenin gizliliğini sağlamaya ilişkin sorumluluk almak istese de çevrimiçi psikoterapi sürecinde yapılacak düzenlemelerde daha az kontrol sahibi hissetmektedir. Veri güvenliği, donanımsal ve teknolojik yetersizlikler söz konusu olduğunda, terapistin kontrolünün ötesine geçebilecek potansiyel gizlilik ihlalleri bunların başında gelmektedir (Stoll ve ark., 2020). Korkmaz ve Şen'in (2018) araştırmasına göre, bazı terapistler çevrimiçi psikoterapi uygulamalarında gizliliğin yeterince korunmadığını düşündükleri için, çevrimiçi psikoterapiyi etik gerekçelerle tercih etmediklerini ya da yedek veya koşullu bir bağlam olarak gördüklerini ifade etmektedir.

Bu çalışmada yer alan terapistler, gizliliğin teknoloji ile birleştiği noktada, faydalı olmaya çalışırken zarar vermekten kaçınma sorumluluğunu almak istemektedir. Örneğin, görüşmelerin terapistin bilgisi dışında kayda alınması, görüşmelerin uçtan uça şifreleme yöntemi olmaksızın üçüncü kişilerin erişimine olanak tanınması ya da ülkenin internet güvenliği konusunda sahip olduğu politikaların yetersiz bulunması gibi durumlarda danışana zarar vermemek adına çekinceli davranıyor görünmektedir. Bu noktada aslında ülkemizdeki terapistlerin de alanyazındaki diğer meslektaşlarıyla benzer kaygı-ları paylaştıkları ve gizliliği teknolojik yetersizliklerle birleştirdikleri (Haberstroh ve ark., 2008; Tanrıku, 2009, Zeren 2014; 2017), bu aşamada faydalı olmaya çalışırken danışanı zarardan koruyamamaktan endişe duydukları anlaşılmaktadır. Benzer kaygılara başka ülkelerde yapılan çalışmalarda da rastlanmıştır (Bkz. Alleman, 2002; Grigsby ve ark., 2002; Haberstroh ve ark., 2008). Bağlantının kalitesindeki düşüş, donma, tamamen kopma ya da elektrik kesintileri, teknolojik aletlerin bozulması ve uçtan uça şifreleme yönteminin ya da başka güvenli uygulamaların olmayışı en sık dile getirilen durumlar

olsa da zaman içinde teknolojik gelişmeler, artan hizmet sağlayıcılar ve güvenlik hizmetleri ile bu ülkelerde kaygıların üstesinden gelindiği anlaşılmaktadır (Ignatowicz ve ark., 2019). Danışan ve terapistlerin geleceğe yönelik algılarının araştırıldığı çalışmalarda, ülkemizde uzak gelecekte bu sorunların çözüleceği düşünülmektedir (Bal ve ark., 2015; Yorulmaz ve ark., 2018).

Araştırmanın bulgularının işaret ettiği bir diğer önemli tema ise terapistlerin çevrimiçi psikoterapide sınırların ihlal edileceğine, yani terapötik çerçevenin bozulacağına dair kaygılar duyduğudur. Geleneksel psikoterapinin alışlagelmiş terapi ortamlarının dışında, çevrimiçi ortamda yapılmasının etik sorunlar yaratacağı ve terapötik çerçeveyi bozacağı alanyazındaki birçok araştırmacı ve uygulamacının da ortak kaygısıdır (Geller, 2021; Manhal-Baugus, 2001; Rathenau ve ark., 2021; Rummell ve Joyce, 2010). Çalışmada yer alan terapistlerin geleneksel psikoterapi ortamında var olan kuralları çevrimiçi psikoterapi ortamına da taşıma, koşullara ve ihtiyaca göre güncelleyerek çevrimiçi psikoterapi uygulamalarında da benimseme ve danışana da benimsetme yönünde hareket ettikleri, bu yönüyle süreci iyi yönetebileceklerini düşündükleri görülmektedir. COVID-19 pandemisiyle beraber aslında tüm dünyada geleneksel terapi ortamı fikri sarsılmış ve bu çalışmada da öngörüldüğü şekilde uyumlanarak büyük bir değişime uğramıştır (Gustafsson, 2021).

Bu çalışmanın verilerinden edinilebilecek bir diğer izlenim ise bazı durumlarda terapistlerin, sürecin çevrimiçi yürütülmesinin danışan tarafından suistimal edildiğini düşünmeleri olmuştur. Buna örnek olarak terapistler, danışanın terapistin müdahale edemeyeceğini öngörerek kendine zarar vermeye başlaması, terapistin bu sırada kendisine fiziksel imkanlarla (telefon, çağrı ya da çevrimiçi görüşmeyi sürdürme) ulaşmasına izin vermemesi ya da uygun olmayan ortamlarda terapi sürecine katılmak istemesi (örn., araç içinde trafikte seyir halindeyken vs.) gibi durumları suistimal olarak algılamaktadırlar. Griffiths ve Cooper (2003) tarafından, çevrimiçi terapilerin olumlu ve olumsuz yönlerini tespit etmek amaçlı yürütülen çalışmada çevrimiçi psikoterapiye ilişkin kötüye kullanım riskinin geleneksel terapilere kıyasla daha fazla algılandığını işaret eden verilere ulaşılmıştır. Bu çalışmada, terapistlerin duruma suistimal anlamı yüklediklerinde çevrimiçi terapiye ilişkin olumlu tutumlarının olumsuz yönde değiştiğini ifade etmeleri, çalışmanın önemli bir bulgusunu oluşturmaktadır. Ancak bu alanda yapılan bir çalışma gerçek suistimal durumuna kıyasla algılanan suistimal riskinin terapistlerin algılarının ve kaygılarının asıl belirleyicisi olduğunu göstermektedir (Fraser, 2009). Bu

alanda yapılmış kanıt dayalı çalışmaların azlığı dikkat çekmekte, bu verinin yeni çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Stoll ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında çevrimiçi psikoterapi aleyhine 32 etik argüman üretilmiştir. Bunların ilk beş tanesi: ‘(1) gizlilik ve güvenlik sorunları, (2) terapist yeterliliği ve özel eğitim ihtiyacı, (3) teknolojiye özgü iletişim konuları, (4) araştırma boşlukları ve (5) acil durumlar’ olup çalışmamızdaki temalarla büyük ölçüde örtüşmektedir. Ancak mevcut çalışmada özgün bir bulgu olarak, ‘fiziksel engelinden bahsetmeyen danışan’ örneğinde olduğu gibi, danışanın kasıtlı olarak sakladığı bilgilerin danışan için anlamının seans içinde çalışılmasının, terapistler tarafından danışanın belirli becerileri geliştirebilmesi yönünde bir fırsat olarak ele alınmış olması ortaya çıkmıştır. Bir kısmı ise bu durumun, danışanın gündeme getirmeye henüz hazır olmadığı duygusal bir konudan farklı olmadığını düşündüğünü ifade etmiştir. Alanyazında sözel olmayan ipuçlarının kaçırılmasının terapötik iş birliği kurulmasının önüne geçeceğini öne süren (Cook ve Doyle, 2002) ya da sözel olmayan ipuçlarını kaçırmanın çevrimiçi terapilerin ciddi dezavantajı olarak algılandığını ortaya koyan çalışmaların (Wangberg ve ark., 2007) aksine, bu çalışmadaki katılımcı terapistlerin bu durumu terapi sırasında çözümlenecek önemli bir gündem olarak gördükleri dikkat çekmektedir.

Çalışmaya ilişkin bulgular genel olarak incelendiğinde, çevrimiçi psikoterapi sürecine ilişkin ayrı bir etik yönerge bulunmasa da katılımcı terapistlerin hâlihazırda yürürlükte olan TPD Etik Yönetmeliğini çevrimiçi psikoterapiye uyarlayabilme becerisinin oldukça iyi olduğu görülmüştür. Çevrimiçi Psikolojik Müdahale ve Uygulamalar İçin Telepsikoloji Kılavuzu’nda önerilen birçok uygulamanın çalışmanın katılımcıları tarafından da öngörülmüş olduğu anlaşılmıştır. Ancak bu aşamada dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri çalışmanın örnekleminin yükseköğrenim kurumunun lisansüstü düzeyinde eğitilmiş katılımcılardan oluşmasıdır. Bu yönüyle çalışmada yer alan katılımcıların gerek akademik bilgi düzeylerinin gerek mesleki donanımlarının Türkiye koşullarına göre görece yanlı bir örnekleme temsil edebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada yer alan katılımcıların psikoterapist olarak deneyim süresi göz önünde bulundurulduğunda temsil gücü açısından kısıtlı gibi görünse de katılımcı örnekleminin en az uzman derecesine sahip klinik psikologlardan oluşması önemlidir. Dahası bu çalışma, katılımcıların verdiği tepkiler doğrultusunda elde edilen sonuçlardan yola çıkarak etkili ve verimli bir çevrimiçi psikoterapi sürecinin yürütülmesi için gerekli olan koşulların önerilerin elde edilmesinde öncü olmuştur. Bu araştırmada yaş ve deneyim, nitel araştır-

maların doğası gereği kontrol edilememektedir. Ancak çalışmanın amacı deneyim odaklı bir deneysel çalışma yürütmek değil, aksine buradan edinilen bulgular ile bu alanda yürütülecek yeni çalışmaların önünü açmaktır. Bu yönüyle çevrimiçi psikoterapi deneyimi ayrı bir çalışmanın konusu olabilir.

Sonuç olarak, günümüzde pandemi süreciyle birlikte internetin hayatımızda ulaştığı nokta göz önünde bulundurulduğunda psikoterapinin çevrimiçi uygulamalarının sağlayacağı faydaların yadsınamayacağı açıkça görülmektedir. Bu süreçte terapistlerin algılarının ve görüşlerinin ele alınmasının etkili ve sağlıklı süreçlerin yürütülebilmesi, sorunlu alanların öngörülebilmesi ve bu alanın olumlu yönde geliştirilebilmesi adına oldukça önemli bir katkı sağlama potansiyeli yüksektir. Gelecek yıllarda alanda çalışan ve lisansüstü eğitimi olmayan ruh sağlığı çalışanları için çevrimiçi uygulamalara ilişkin yetkinliğin ve yeterliliğin artırılmasına yönelik düzenlemelere ihtiyaç duyulacağı öngörülmektedir. Çalışmanın sonucunda katılımcı terapistlerin çevrimiçi terapi uygulamalarında esnek ve yaratıcı oldukları, önemli bir kısmının çevrimiçi terapileri ‘etik dışı’ olarak değerlendirmedeği, hatta bazı katılımcıların çevrimiçi terapilerin aslında uygulanmasının mümkün olduğu koşullarda uygulanmamasını etik dışı buldukları yönünde elde edilen sonuçlar dikkat çekicidir; ancak yine de katılımcıların özellikle internet güvenliği konusunda kaygılarının sürdüğü görülmektedir.

Bu çalışma doğrultusunda elde edilen sonuçlar ile ilgili alanyazın doğrultusunda sunulan öneriler şu dört kategoride ele alınabilir: Yasal düzenlemeler, psikoterapistlerin takip etmesi gereken etik kuralları yönetmelik olarak sunan Türk Psikologlar Derneği gibi mesleki oluşumlar, psikoterapistlerin takip etmesi gereken gelişmeler ve alması gereken sorumluluklar, psikoterapi eğitimleri veren kurumlar. Ülkemizde ilk olarak, teknik ve donanımsal alt yapının güçlendirilmesinin, danışan-terapist gizliliğinin korunması için hizmet sağlayıcıların şifreleme yöntemi geliştirmesinin, ayrıca devlet destekli kurumsal alt yapıya sahip, güvenli yazılım programlarının kullanılmasının ve yasal yaptırımların düzenlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu şekilde psikoterapistlerin, etik sorunlarla karşılaşacaklarını düşünerek kaygı duydukları sorunların üstesinden gelinmesinde gelişme kaydedilmiş olacaktır. Bu aşamada hem terapist hem de danışanın temel düzeyde teknik ve donanımsal bilgiye sahip olması da kritik öneme sahiptir. Teknolojik gelişmelerde değişen çevrimiçi psikoterapiye ilişkin koşul ve şartların gözden geçirilmesi, gerekli düzenlemelerle yeniden bilgilendirilmiş onam hazırlanması oldukça yarar sağlayabilir. İkinci kategoriye bir öneri olarak, Türk Psikologlar Derneği Etik Süreç Yönetmeliği'nin çevrimiçi terapiler ile ilgili bir ek yayınlayarak, terapistlerin ve danışanların sahip olduğu hak ve sorumluluklara ilişkin yeni bir güncelle-

me yapması düşünülebilir. Alandaki bu açığı pandemi sürecinde yayınlanan Telesikoloji Kılavuzu'nun doldurmayı hedeflediği görülmektedir. Asıl olarak ise meslek yasasının çıkarılmasıyla psikologların çalışma koşulları, unvanları, rol tanımları belirlenerek ve bağımsız çalışma koşulları düzenlenerek çevrimiçi psikoterapinin kötüye kullanımının önüne geçilebilir. Meslek yasasının varlığı hem terapisti hem de danışanı suistimal riskinden koruyacaktır. Ayrıca çevrimiçi terapilere ilişkin bilgilendirmelerin toplum düzeyinde yapılması da etik ve pratik sorunlar açısından önleyici bir müdahale olarak kullanılabilir. Üçüncü olarak, süpervizyon desteği alınmasının, terapistlerin başlangıçta yaşanacak güçlüklerle baş etme becerilerini geliştireceği ve deneyimsiz hissettikleri bu yeni alana ilişkin algılarını olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca psikoterapistlerin içinde yaşanan dönemin, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin takipçisi olarak, bilgilerini ve pratiklerini güncellemeleri ve genişletmeleri yetkinlik etik kodu açısından da gereklidir. Bu anlamda psikoterapistlerin sorumluluk alanlarından biri de psikoterapi uygulamalarında ihtiyaçlara kulak vermek ve güncel gelişmeleri takip etmek, bilgi birikimini genişletmek olabilir. Çevrimiçi terapiler, bu gelişme alanlarından biri olarak düşünülebilir. Son olarak, üniversitelerin ilgili alanlarında lisans ve/veya lisansüstü düzeyinde verilen derslerde geleneksel ve çevrimiçi psikoterapi süreçlerinin benzer ve farklı yönleri, avantaj/dezavantajları ve etik konular vurgulanarak bu konuda farkındalık oluşturulması sağlanabilir. Çeşitli psikoterapi okullarının kullandığı özgül faktörlerin çevrimiçi psikoterapiler için düzenlenmesi ve psikoterapi eğitimlerine entegre edilmesi de oldukça önemlidir. Alanyazında özellikle etkililik, etik ve güvenlik konusunda yapılacak yeni çalışmaların hem ülkemizde bu alanın gelişmesinde hem de dünya alanyazınına takip edebilmemizde değerli olacağı düşünülmektedir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma için Hacettepe Üniversitesi'nden etik kurul onayı alınmıştır. (431-178/12.01.2017).

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- G.Ş., B.K.Y.; Veri Toplama- G.Ş., B.K.Y.; Veri Analizi/Yorumlama- G.Ş., B.K.Y.; Yazı Taslağı- G.Ş., B.K.Y.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- G.Ş., B.K.Y.; Son Onay ve Sorumluluk- G.Ş., B.K.Y.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was obtained from Hacettepe University for the study. (431-178/12.01.2017).

Author Contributions: Conception/Design of Study- G.Ş., B.K.Y.; Data Acquisition- G.Ş., B.K.Y.; Data Analysis/ Interpretation- G.Ş., B.K.Y.; Drafting Manuscript- G.Ş., B.K.Y.; Critical Revision of Manuscript- G.Ş., B.K.Y.; Final Approval and Accountability- G.Ş., B.K.Y.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Alleman, J. R. (2002). Online counseling: The internet and mental health treatment. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 39(2), 199. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-3204.39.2.199>
- Amante, D. J., Hogan, T. P., Pagoto, S. L., English, T. M. ve Lapane, K. L. (2015). Access to care and use of the Internet to search for health information: Results from the US National Health Interview Survey. *Journal of medical Internet research*, 17(4), e106. <https://doi.org/10.2196/jmir.4126>
- Bal, U., Yılmaz, E., Tamam, L. ve Çakmak, S. (2015). Telepsikiyatri: Şimdi ve burada. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(2), 136-148.
- Barak, A., Klein, B. ve Proudfoot, J. G. (2009). Defining internet-supported therapeutic interventions. *Annals of Behavioral Medicine*, 38(1), 4-17. <https://doi.org/10.1007/s12160-009-9130-7>
- Békés, V. ve Aafjes-van Doorn, K. (2020). Psychotherapists' attitudes toward online therapy during the COVID-19 pandemic. *Journal of Psychotherapy Integration*, 30(2), 238. <http://dx.doi.org/10.1037/int0000214>
- Békés, V., Aafjes-van Doorn, K., McCollum, J., Prout, T. R. ve Hoffman, L. (2022). The development of a self-report scale to assess therapists' acceptance of telepsychotherapy. *Journal of Clinical Psychology*, 78(6), 1240-1260. <https://doi.org/10.1002/jclp.23289>
- Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Childress, C. A. (2000). Ethical issues in providing online psychotherapeutic interventions. *Journal of Medical Internet Research*, 2(1), e5. <https://doi.org/10.2196/jmir.2.1.e5>
- Chung-Do, J., Helm, S., Fukuda, M., Alicata, D., Nishimura, S. ve Else, I. (2012). Rural mental health: Implications for telepsychiatry in clinical service, workforce development, and organizational capacity. *Telemedicine and e-Health*, 18(3), 244-246. <https://doi.org/10.1089/tmj.2011.0107>
- Cook, J. E. ve Doyle, C. (2002). Working alliance in online therapy as compared to face-to-face therapy: Preliminary results. *CyberPsychology & Behavior*, 5(2), 95-105. <https://doi.org/10.1089/109493102753770480>
- Dörfler, V. ve Stierand, M. (2021). Bracketing: A phenomenological theory applied through transpersonal reflexivity. *Journal of Organizational Change Management*, 34(4), 778-793. <https://doi.org/10.1108/JOCM-12-2019-0393>
- Fantus, S. ve Mischna, F. (2013). The ethical and clinical implications of utilizing cybercommunication in face-to-face therapy. *Smith College Studies in Social Work*. 83(4):466–80. <https://doi.org/10.1080/00377317.2013.833049>
- Fereday, J. ve Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating rigor using thematic analysis: A hybrid approach of inductive and deductive coding and theme development. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 80–92. <https://doi.org/10.1177/160940690600500107>
- Fingfeld, D. L. (2000). Therapeutic groups online: The good, the bad, and the unknown. *Issues in Mental Health Nursing*, 21(3), 241-255. <https://doi.org/10.1080/016128400248068>
- Finlay, L. (2002). "Outing" the researcher: The provenance, process, and practice of reflexivity. *Qualitative Health Research*, 12(4), 531-545. <https://doi.org/10.1177/104973202129120052>
- Fischer, C. T. (2009). Bracketing in qualitative research: Conceptual and practical matters. *Psychotherapy Research*, 19(4-5), 583-590. Doi: 10.1080/10503300902798375
- Fortney, J. C., Pyne, J. M., Turner, E. E., Farris, K. M., Normoyle, T. M., Avery, M. D., Hilty, D. M. ve Unützer, J. (2015). Telepsychiatry integration of mental health services into rural primary care settings. *International Review of Psychiatry*, 27(6), 525-539. <https://doi.org/10.3109/09540261.20>

15.1085838

- Fussell, S. R. (1995). Social and cognitive processes in interpersonal communication: Implications for advanced telecommunications technologies. *Human Factors*, 37(2), 228-250. <https://doi.org/10.1518%2F001872095779064546>
- Geller, S. (2021). Cultivating online therapeutic presence: Strengthening therapeutic relationships in teletherapy sessions. *Counselling Psychology Quarterly*, 34(3-4), 687-703. <https://doi.org/10.1080/09515070.2020.1787348>
- Germain, V., Marchand, A., Bouchard, S., Guay, S. ve Drouin, M. S. (2010). Assessment of the therapeutic alliance in face-to-face or videoconference treatment for posttraumatic stress disorder. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(1), 29-35. <https://doi.org/10.1089=cyber.2009.0139>
- Gowen, K., Deschaine, M., Gruttadara, D. ve Markey, D. (2012). Young adults with mental health conditions and social networking websites: Seeking tools to build community. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 35(3), 245-250. <https://doi.org/10.2975/35.3.2012.245.250>
- Griffiths, M. ve Cooper, G. (2003). Online therapy: Implications for problem gamblers and clinicians. *British Journal of Guidance and Counselling*, 31(1), 113-135. <https://doi.org/10.1080/0306988031000086206>
- Grigsby, J., Rigby, M., Hiemstra, A., House, M., Olsson, S. ve Whitten, P. (2002). Chapter 7: The diffusion of telemedicine. *Telemedicine Journal and e-health*, 8(1), 79-94.
- Grubbs, K. M., Fortney, J. C., Dean, T., Williams, J. S. ve Godleski, L. (2015). A comparison of mental health diagnoses treated via interactive video and face to face in the Veterans Healthcare Administration. *Telemedicine and e-Health*, 21(7), 564-566. <https://doi.org/10.1089/tmj.2014.0152>
- Haberstroh, S., Parr, G., Bradley, L., Morgan-Fleming, B. ve Gee, R. (2008). Facilitating online counseling: Perspectives from counselors in training. *Journal of Counseling ve Development*, 86(4), 460-470. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2008.tb00534.x>
- Hanley, T. (2021). Researching online counselling and psychotherapy: The past, the present and the future. *Counselling and Psychotherapy Research*, 21(3), 493-497. <https://doi.org/10.1002/capr.12385>
- Hatfield, D. R. ve Ogles, B. M. (2004). The use of outcome measures by psychologists in clinical practice. *Professional Psychology: Research and Practice*, 35(5), 485-491. <https://doi.org/10.1037/07357028.35.5.485>.
- Heinlen, K. T., Welfel, E. R., Richmond, E. N. ve Rak, C. F. (2003). The scope of WebCounseling: A survey of services and compliance with NBCC Standards for the ethical practice of WebCounseling. *Journal of Counseling & Development*. 81(1):61-9. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2003.tb00226.x>
- Hilty, D. M., Ferrer, D. C., Parish, M. B., Johnston, B., Callahan, E. J. ve Yellowlees, P. M. (2013). The effectiveness of telemental health: A 2013 review. *Telemedicine and e-Health*, 19(6), 444-454. <https://doi.org/10.1089/tmj.2013.0075>
- Ignatowicz, A., Atherton, H., Bernstein, C. J., Bryce, C., Court, R., Sturt, J. ve Griffiths, F. (2019). Internet videoconferencing for patient-clinician consultations in long-term conditions: A review of reviews and applications in line with guidelines and recommendations. *Digital Health*, 5, 1-27. <https://doi.org/10.1177/2055207619845831>
- Korkmaz, B. ve Şen, G. (2018). Psikoterapistlerin çevrimiçi yürütülen psikoteraplere yönelik algılarına ilişkin bir tematik analiz çalışması. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(3), 140-152. <https://doi.org/10.31828/kpd2602443829092018m000004>

- Lambert, M. J. ve Hawkins, E. J. (2004). Measuring outcome in professional practice: Considerations in selecting and using brief outcome instruments. *Professional Psychology: Research and Practice*, 35(5), 492–499. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.35.5.492>
- Lazard, L. ve McAvoy, J. (2020). Doing reflexivity in psychological research: What's the point? What's the practice? *Qualitative Research in Psychology*, 17(2), 159-177. <https://doi.org/10.1080/14780887.2017.1400144>
- Mair, F. ve Whitten, P. (2000). Systematic review of studies of patient satisfaction with telemedicine. *BMJ*, 320(7248), 1517-1520. <https://doi.org/10.1136/bmj.320.7248.1517>
- Malhotra, S., Chakrabarti, S. ve Shah, R. (2013). Telepsychiatry: Promise, potential, and challenges. *Indian Journal of Psychiatry*, 55(1), 3-11. <https://doi.org/10.4103/0019-5545.105499>
- Manhal-Baugus, M. (2001). E-therapy: Practical, ethical, and legal issues. *CyberPsychology & Behavior*, 4(5), 551-563. <https://doi.org/10.1089/109493101753235142>
- Miller, B. J., Stewart, A., Schrimsher, J., Peebles, D. ve Buckley, P. F. (2015). How connected are people with schizophrenia? Cell phone, computer, email, and social media use. *Psychiatry Research*, 225(3), 458-463. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2014.11.067>
- Mora, L., Nevid, J. ve Chaplin, W. (2008). Psychologist treatment recommendations for Internet-based therapeutic interventions. *Computers in Human Behavior*, 24(6), 3052-3062. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2008.05.011>
- Naslund, J. A., Grande, S. W., Aschbrenner, K. A. ve Elwyn, G. (2014). Naturally occurring peer support through social media: the experiences of individuals with severe mental illness using YouTube. *PLOS One*, 9(10), e110171. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0110171>
- Rabinowitz, T., Murphy, K. M., Amour, J. L., Ricci, M. A., Caputo, M. P. ve Newhouse, P. A. (2010). Benefits of a telepsychiatry consultation service for rural nursing home residents. *Telemedicine and e-Health*, 16(1), 34-40. Doi: 10.1089/tmj.2009.0088
- Rathenau, S., Sousa, D., Vaz, A. ve Geller, S. (2021). The effect of attitudes toward online therapy and the difficulties perceived in online therapeutic presence. *Journal of Psychotherapy Integration. Advance Online Publication*. <https://doi.org/10.1037/int0000266>
- Rochlen, A. B., Zack, J. S. ve Speyer, C. (2004). Online therapy: Review of relevant definitions, debates, and current empirical support. *Journal of Clinical Psychology*, 60(3), 269-283. <https://doi.org/10.1002/jclp.10263>
- Rummell, C. M. ve Joyce, N. R. (2010). "So wat do u want to wrk on 2day?": The ethical implications of online counseling. *Ethics & Behavior*, 20(6), 482-496. <https://doi.org/10.1080/10508422.2010.521450>
- Schröder, J., Berger, T., Meyer, B., Lutz, W., Hautzinger, M., Späth, C., Eichenberg, C., Klein, J. P. ve Moritz, S. (2017). Attitudes towards internet interventions among psychotherapists and individuals with mild to moderate depression symptoms. *Cognitive Therapy and Research*, 41(5), 745-756. <https://doi.org/10.1007/s10608-017-9850-0>
- Schulze, N., Reuter, S. C., Kuchler, I., Reinke, B., Hinkelmann, L., Stöckigt, S., Siemoneit, H. ve Tonn, P. (2019). Differences in attitudes toward online interventions in psychiatry and psychotherapy between health care professionals and nonprofessionals: A survey. *Telemedicine and e-Health*. <https://doi.org/10.1089/tmj.2018.0225>
- Shaw, H. E., ve Shaw, S. F. (2006). Critical ethical issues in online counseling: Assessing current practices with an ethical intent checklist. *Journal of Counseling and Development*, 84, 41–53. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2006.tb00378.x>
- Shore, J. H. ve Manson, S. M. (2005). A developmental model for rural telepsychiatry. *Psychiatric*

- Services*, 56(8), 976-980. <https://doi.org/10.1176/appi.ps.56.8.976>
- Simpson, J., Doze, S., Urness, D., Hailey, D. ve Jacobs, P. (2001). Telepsychiatry as a routine service—the perspective of the patient. *Journal of Telemedicine and Telecare*, 7(3), 155-160. <https://doi.org/10.1258%2F1357633011936318>
- Stoll, J., Müller, J. A., ve Trachsel, M. (2020). Ethical issues in online psychotherapy: A narrative review. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 993. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00993>
- Sucala, M., Schnur, J. B., Brackman, E. H., Constantino, M. J., ve Montgomery, G. H. (2013). Clinicians' attitudes toward therapeutic alliance in E-therapy. *The Journal of General Psychology*, 140(4), 282-293. <https://doi.org/10.1080/00221309.2013.83059>
- Tanrıkulu, İ. (2009). Counselors in training students' attitudes towards online counseling. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 785-788.
- Türk Psikologlar Derneği (TPD). (2004). *Türk Psikologlar Derneği etik yönetmeliği*. Erişim adresi: <http://am.org/iupsys/ethics/turkey-code-turkish.pdf>. Erişim tarihi: 15.07.2020.
- Türk Psikologlar Derneği (TPD). (2020). *Çevrimiçi psikolojik müdahale ve uygulamalar için telepsikoloji kılavuzu*. Erişim adresi: <https://www.psikolog.org.tr/tr/files/folder/telepsikoloji-kilavuzu-x150.pdf>
- Vahia, I. V., Ng, B., Camacho, A., Cardenas, V., Cherner, M., Depp, C. A., Palmer, B. W., Jeste, D. P. ve Agha, Z. (2015). Telepsychiatry for neurocognitive testing in older rural Latino adults. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 23(7), 666-670. <https://doi.org/10.1016/j.jagp.2014.08.006>
- Wangberg, S. C., Gammon, D. ve Spitznogle, K. (2007). In the eyes of the beholder: Exploring psychologists' attitudes towards and use of e-therapy in Norway. *Cyberpsychology & Behavior*, 10, 418-423. <https://doi.org/10.1089/cpb.2006.9937>
- Weinberg, H. (2020). Online group psychotherapy: Challenges and possibilities during COVID-19—A practice review. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 24(3), 201. <http://dx.doi.org/10.1037/gdn0000140>
- Willig, C. (2013). *Introducing qualitative research in psychology*. McGraw-Hill.
- Yorulmaz, O., Sapmaz-Yurtsever, S., Gökdag, C., Kaçar Basaran, S., Göcek-Yorulmaz, E., Yalçın, M. ve Görgü-Akçay, N. S. (2018). The future of psychotherapy in Turkey: Predictions for the next 10 years. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 206(5), 332-339. <http://dx.doi.org/10.1097/NMD.0000000000000797>
- Zeren, Ş. G. (2014). Information and communication technology in education of psychological counselors in training. *International Online Journal of Educational Sciences*, 6(2), 494-509. <http://dx.doi.org/10.15345/iojes.2014.02.019>
- Zeren, Ş. G. (2015). Face-to-Face and online counseling: Client problems and satisfaction. *Education and Science*, 40(182), 127-141.
- Zeren, Ş. G. (2017). Therapeutic alliance in face-to-face and online counseling: Opinions of counselor candidates. *Journal of Human Sciences*, 14(3), 2278-2307.
- Zeren, Ş. G. ve Bulut, E. (2018). Çevrimiçi psikolojik danışmada etik ve standartlar: Bir model önerisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 63-80.

Epistemic Curiosity Scale for Young Children: A Scale Adaptation to Turkish

Küçük Çocuklar için Epistemik Merak Ölçeği: Türkçe Uyarlama Çalışması

Seda Saraç¹ , Enisa Mede² , Tuğba Abanoz³

¹Dr., Bahçeşehir University, Faculty of Educational Sciences, Istanbul, Türkiye
²Dr., Bahçeşehir University, Faculty of Educational Sciences, Istanbul, Türkiye
³Dr., Ankara University, Faculty of Educational Sciences, Ankara, Türkiye

ORCID: S.S. 0000-0002-3899-6670;
E.M. 0000-0002-6555-5248;
T.A. 0000-0001-8905-4002

Corresponding author/Sorumlu yazar:
Tuğba Abanoz,
Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsü Eğitim Bilimleri Fakültesi, Fakülteler, Erdem Cd. No:5, Çankaya/Ankara, Türkiye
E-mail/E-posta:
tabanoz@ankara.edu.tr

Submitted/Başvuru: 29.12.2021
Revision Requested/Revizyon Talebi: 15.06.2022
Last Revision Received/Son Revizyon: 14.11.2022
Accepted/Kabul: 15.11.2022
Published Online/Online Yayın: 05.04.2023

Citation/Atrf: Saraç, S., Mede, E., & Saraç, S. (2023). Epistemic Curiosity Scale for Young Children: A scale adaptation to Turkish. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 43(1): 41-58.
<https://doi.org/10.26650/SP2021-1050551>

ABSTRACT

Epistemic curiosity is the desire to seek and acquire new information that motivates knowledge and exploratory behavior. While epistemic curiosity can stimulate positive feelings of interest related to novelty-seeking behavior and the intrinsic joy of discoveries (I-Type), it can also diminish unpleasant and uncertain experiences, which are associated with the feeling of being deprived of information (D-Type). Given the growing interest in epistemic curiosity and its implications in education, specific assessment tools are needed to measure early indicators of Type-I and Type-D epistemic curiosity, particularly in local contexts. In this study, the reliability and validity of the Turkish version of the I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children were investigated. The 10-item I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children was developed by Piotrowski and colleagues (2014) to assess children's epistemic curiosity based on parents' observations. The participants of the study were 636 children ($F = 302$; $M = 334$). The ages of the children ranged from 48 to 83 months ($M = 68.34$; $SD = 7.96$). Data were obtained from the mothers. The scale's factor structure was tested with Confirmatory Factor Analysis. The results showed that the Turkish version of the scale also has a similar two-factor (I-Type/Y-Type) structure to the original scale. Furthermore, for construct validity, zero-order correlations reported a significant positive relationship between self-regulation and I-Type and D-type epistemic curiosity, as hypothesized. Additionally, a partial correlation between curiosity type and self-regulation highlighted the divergence of two I-Type and D-Type epistemic curiosity. These findings indicated that the 10-item, two-factor I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children is reliable and valid for assessing young children's curiosity through mothers' ratings.

Keywords: Early childhood, preschool, epistemic curiosity, scale adaptation

ÖZ

Epistemik merak, bilgiyi ve keşif davranışlarını ortaya çıkaran, yeni bilgileri arama ve edinme arzusudur. Epistemik merak, yeni keşiflerden duyulan içsel haz ve yenilik arama davranışına ilişkin olumlu ilgi duygusunu tetikleyebilir (İ-Tipi) ya da bilgi yoksunluğu hissinden kaynaklanan istenmeyen ve belirsiz deneyimleri azaltabilir (Y-Tipi). Epistemik meraka artan ilgi ve bunun eğitimdeki etkileri göz önüne alındığında, özellikle yerel bağlamlarda Tip-I ve Tip-D epistemik merakın erken göstergelerini ölçmek için özel değerlendirme araçlarına ihtiyaç vardır. Bu çalışmada Küçük Çocuklar için İ-Tipi/Y-Tipi Epistemik Merak Ölçeği'nin Türkçe formunun psikometrik özellikleri sınanmıştır. Küçük Çocuklar için 10 maddelik I-Tipi/D-Tipi Epistemik Merak Ölçeği, Piotrowski ve arkadaşları (2014) tarafından ebeveynlerin gözlemlerine dayalı olarak, çocukların epistemik merakını değerlendirmek için geliştirilmiş bir ölçektir (Piotrowski ve ark., 2014). Araştırmanın katılımcıları 636 çocuktur (K = 302; E = 334). Çocukların yaşları 48 ile 83 ay arasında değişmektedir (M=68.34; SS = 7.96). Veriler annelerden elde edilmiştir. Çalışmada çocuklara ilişkin veriler anneler aracılığıyla toplanmıştır. Ölçeğin faktör yapısı Doğrulayıcı Faktör Analizi ile sınanmıştır. Analiz sonuçları, ölçeğin Türkçe formunun, orijinal ölçek ile benzer şekilde iki faktörlü (İ-Tipi/Y-Tipi) yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca, yapı geçerliliği için sıfır sıralı korelasyonlar, öz-düzenleme ile hem İ-Tipi hem de Y-Tipi epistemik merak arasında, varsayıldığı gibi, anlamlı pozitif ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ek olarak, merak türü ile öz-düzenleme arasındaki kısmi korelasyon değerleri, iki epistemik merak türünün (İ-Tipi ve Y-Tipi) farklılığını göstermiştir. Bu bulgular, iki faktörlü I-Tipi/D-Tipi Küçük Çocuklar İçin Epistemik Merak Ölçeği'nin Türkiye bağlamında meraktaki bireysel farklılıkları ölçmek için geçerli ve güvenilir olduğuna dair kanıtlar sunmuştur.

Anahtar kelimeler: Erken çocukluk, okul öncesi, epistemik merak, Küçük Çocuklar için İ-Tipi/Y-Tipi Epistemik Merak Ölçeği

Curiosity, the starting point of all scientific discoveries and innovations, is also a natural characteristic of young children (Jirout et al., 2018). Both humans and non-humans are inherently curious (Berlyne, 1954). Curiosity motivates the seeking of new stimuli in both humans and non-humans. However, unlike non-humans, there is a special type of curiosity that only humans have, called epistemic curiosity. Epistemic curiosity can be defined as the desire for information and knowledge that motivates people to exploratory behaviors (Berlyne, 1978). Simply put, it is the need for information and the motivation to meet this need through exploration (Grossnickle, 2016).

In the last few decades, the interest in epistemic curiosity has gradually increased, reflecting a renewed interest in the topic across a wide range of disparate disciplines (e.g. Hong et al., 2022; Ishaq et al., 2021; Tang et al., 2020; Totsune et al., 2021; Yang et al., 2020). Epistemic curiosity, a motivational construct, has been studied for a long time in psychology. Many educators and psychologists working in the field of motivation are interested in defining what curiosity is, what it entails, how it works, how it is triggered, in which situations it hides, and in which situations it manifests itself (e.g. Berlyne, 1954; Peters, 1978). Three schools of thought attempt to describe the concept of curiosity (Silvia, 2012). According to the first school of thought, curiosity is a motive that helps reduce the negativity the person feels in situations such as uncertainty, novelty, or knowledge gaps. The second school of thought considers curiosity as an intrinsic motivational source that encourages learning and exploratory behavior. The last school of thought considers curiosity as a stable characteristic that differs from person to person. Proponents of this viewpoint argue that some people are more curious than others, and this individual difference causes variation in experience and achievement among individuals (Silvia, 2012).

Litman (2005), one of the distinguished curiosity scholars, approached curiosity as a trait and developed the I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Model by combining drive reduction and intrinsic motivation traditions. While epistemic curiosity can trigger positive feelings of *interest* related to seeking novelty and the intrinsic joy of discoveries (I-Type), it can also diminish unpleasant and uncertain experiences, which are related to the feeling of being *deprived* of information (D-Type) (Litman, 2008). Setting mastery-oriented goals is crucial for both I-Type and D-Type epistemic curiosity, which requires energy to discover intrinsic interests. Compared to I-Type epistemic curiosity, D-Type is also concerned with performance-approach-oriented learning goal setting,

triggering effort and persistence to reach extrinsically motivated learning goals (Litman, 2008; Richards et al., 2013).

Epistemic curiosity is the driving force for modernity, science, and innovation (Lindholm, 2018). It is the facilitator of cognitive development from an early age (Sternberg, 1994) and is also the predictor of creative performance and creative problem-solving (Hardy et al., 2017). Epistemic curiosity is also associated with well-being (Kashdan et al., 2018; Lydon-Staley et al., 2020), life satisfaction (Peterson et al., 2007), and job performance (Mussel, 2010). The lack of epistemic curiosity, however, is associated with depression (Kaczmarek et al., 2013; Lydon-Staley et al., 2020). Some researchers regard epistemic curiosity as an antecedent construct that initiates learning in children. In contrast, some researchers consider curiosity as a construct that emerges because of classroom climate and teaching methods and techniques (Kashdan et al., 2018). Aside from the debate of whether curiosity is an antecedent or a result, its importance in the learning process is well recognized (e.g., Bijvoet-van den Berg & Hoicka, 2014; Glogger-Frey et al., 2015; Hassinger-Das & Hirsh-Pasek, 2018; van Schijndel et al., 2018). Epistemic curiosity is also related to learning and teaching in many ways. It motivates learners to fill the knowledge gap. Thus, it becomes a source for the effective functioning of the learning process (Yazıcı & Kartal, 2020). Epistemic curiosity is also positively related to school achievement (Eren & Coskun, 2016; Shah et al., 2018; Tang & Salmela-Aro, 2021). Students with higher levels of epistemic curiosity tend to have mastery goals (Eren, 2009) and deeper strategies for learning (Richards et al., 2013), which leads to effective learning experiences. Therefore, the measurement of epistemic curiosity, which impacts many areas of life, is essential both for understanding the construct's nature and the causes of individual differences. Additionally, to develop learning effectiveness and achievement, triggering curiosity has the potential for early intervention. In this vein, valid and reliable tools to assess curiosity in early childhood are needed.

Considering the importance of epistemic curiosity and the elevated interest in the construct, studies on the epistemic curiosity of young children are scarce. This scarcity is largely due to the lack of tools to measure children's epistemic curiosity (Piotrowski et al., 2014). While there are two instruments recently developed to measure individual differences in I- Type and D- Type epistemic curiosity in adults (Litman & Jimerson, 2004; Litman & Spielberger, 2003), there is a need for assessment tools to measure the

early indicators of I- Type and D- Type epistemic curiosity. To put it simply, such tools should be developed based on the nature of children's cognitive development during their first years of life to gain a deeper understanding of their experiences as well as expressions about I-Type and D-Type epistemic curiosity.

There are no tools in Turkish that directly measure the individual differences in young children's curiosity yet, specifically the I- Type and D- Type factors of epistemic curiosity. Additionally, although epistemic curiosity has received substantial empirical support in research from Turkey, validation of the I-Type/D-Type Epistemic Curiosity model is crucial, particularly for younger children. Thus, this study aims to examine the reliability and validity of the Turkish version of the I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children (Piotrowski et al., 2014).

Research on I- Type and D- Type Epistemic Curiosity: The Turkish Context

Investigating epistemic curiosity has attracted the attention of scholars in Turkey. A recent study by Bacanlı and Türk Kurtça (2020) reported a review of the theories and related concepts of curiosity referring to previous studies. In this review, the types and functions of curiosity are examined, and the problem of measuring curiosity is highlighted. In their qualitative case study, Vardi and Demiriz (2019) interviewed ten preschool teachers to explore their perceptions of children's curiosity. The results revealed that children were curious about animals, the earth, natural events, and space. They also enjoyed science centers and science activities. Therefore, the teachers preferred to play as a method to promote children's curiosity.

Additionally, Ceylan and colleagues (2016) explored whether motivation, curiosity, and attitudes are influencing factors in the achievement of tertiary-level students with a science major. Based on the results obtained from the questionnaire, while motivation did not have a significant connection with achievement, attitude and curiosity directly affected science achievement. Eren and Coşkun (2016) examined the relationship between boredom, strategies to cope with boredom, and epistemic curiosity among high school students reporting a significant relationship between the three variables. In other words, epistemic curiosity decreased boredom while promoting boredom-coping strategies. Finally, Demirel and Coşkun (2009) aimed to find if any relationship exists between curiosity levels and demographics such as gender, faculty, university entrance scores, and achievement. The results indicated that while achievement was not a predictive fac-

tor in the curiosity levels, the other three factors were positively correlated with curiosity.

I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children

As mentioned earlier, there is a need for assessment tools to measure the early indicators of I- Type and D- Type epistemic curiosity. Piotrowski and colleagues (2014) developed the I-Type /D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children to respond to this need. The scale was based on the adult epistemic curiosity scale developed by Litman (2008). The scale development study was conducted with a total number of 316 parents. The average age for children in their sample was 5.30 years ($SD = 1.44$). Some items of the adult scale have been adapted, and new items have been added for different manifestations of curiosity in young children. The authors reported that I-Type epistemic curiosity might manifest itself alternating between novel sources of stimulation, delight in meeting new people or things, and a preference for novelty over a thorough investigation of familiar objects. On the contrary, D-Type epistemic curiosity may manifest itself in such ways as paying close attention to and inspecting sources of intellectual stimulation, such as toys or other people's behavior. All 10 items of the scale were written around these proposed manifestations of epistemic curiosity. Confirmatory Factor Analysis showed an acceptable fit for the two-factor model of the scale and factors were highly correlated. The five items in the Interest Type Curiosity (I-Type) dimension aimed to reveal the curiosity of children arising from their interests, and the five items in the Deprivation Type Curiosity (D Type) dimension aimed to reveal the curiosity of children arising from their lack of knowledge. The internal consistency coefficients were .85 for I-Type and .80 for D-Type (Piotrowski et al., 2014).

For criterion validity, Piotrowski and colleagues (2014) calculated correlations between the I- Type epistemic curiosity and other related constructs. I-Type epistemic curiosity factor scores correlated positively to the measure of sensation seeking and negatively to the measure of shyness. No significant correlation was found between the I-Type epistemic curiosity factor and the measures of lack of inhibitory control and hyperactivity-inattention. However,, the D-Type epistemic curiosity factor correlated positively to the measure of sensation seeking and negatively to the measures of shyness, lack of inhibitory control and hyperactivity-inattention.

The aim of this study is to examine the reliability and validity of the Turkish version of the I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children. In this vein, the

scale was initially translated into Turkish for this study. The internal consistency coefficients of the I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale were examined to determine its reliability. Additionally, item-total correlations were examined for item validity. Three hypotheses were tested for the study. First, the first hypothesis was that the Turkish version of the scale would reflect the two-factor structure of the original scale. The scale's conformance to the original structure was assessed by using Confirmatory Factor Analysis. Thus, our first hypothesis is as follows:

H1: Similar to the original scale, the Turkish version of the scale has two factors: D Type and I Type.

Second, it was hypothesized that both I-Type and D-Type epistemic curiosity would correlate positively with self-regulation. Self-regulation is the capacity to monitor and control one's attention, cognition, emotions, and behaviors to achieve one's goal (Perry et al., 2018). Specifically, self-regulation is an individual's capacity that is needed for goal-directed behavior. As epistemic curiosity involves cognitive effort to gain new knowledge, it requires attention regulation, persistence, and emotional and behavioral regulation for goal-directed behavior (Lauriola et al., 2015). Thus, second hypothesis of the study is as follows:

H2: Both I-Type and D-Type epistemic curiosity correlate positively with self-regulation.

Thirdly, it was hypothesized that the correlation between D-Type epistemic curiosity and self-regulation would be more pronounced than the correlation between I-Type epistemic curiosity, which corresponds to circumstances in which people do not feel they're lacking information but see an opportunity to learn something enjoyable. Since D-Type is triggered when people believe they are missing knowledge that is needed to deepen their comprehension, it necessitates a high level of focus, perseverance, and cognitive effort to acquire new information. In other words, D-Type epistemic curiosity is more about goal-oriented effort and persistence (Litman, 2008; Piotrowski et al., 2014). Thus, third hypothesis of the study is as follows:

H3: The correlation between D-Type epistemic curiosity is higher than the correlation between I-Type epistemic curiosity and self-regulation.

Method

Participants

The participants of this study were 636 ($F = 302$; $M = 334$) children's mothers. Almost half of the mothers (49.1%) had a bachelor's degree, while 32.5% had a graduate degree. Mothers with associate degrees made up 9.7% of the Participants. All the remaining mothers (8%) were high school graduates. All mothers voluntarily participated in the study and were residents of Istanbul. The ages of the children ranged from 48 to 83 months ($M = 68.34$; $SD = 7.96$). There were 109 children ($F = 53$; $M = 56$) between 48-59 months, 260 children between 60-71 months ($F = 137$; $M = 123$), and 267 children between 72-83 months ($F = 112$; $M = 155$). There were no missing data.

Measures

I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children

The 10-item I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children was developed by Pietrowski and colleagues (2014) to assess children's epistemic curiosity based on parents' observations. The scale consists of two factors. In the Interest Type Curiosity (I-Type) factor, there are five items targeting children's epistemic curiosity due to interest (e.g., *My child shows visible enjoyment when discovering something new.*), and in the Deprivation Type Curiosity (D Type) factor, there are five items targeting children's epistemic curiosity due to lack of knowledge (e.g., *My child is bothered when s/he doesn't understand something and tries hard to make sense of it*). Parents rate how frequently their children exhibit the behaviors or characteristics mentioned in each item on a four-point Likert scale (1 = never; 4 = always). There are no reverse items in the scale. Higher scores indicate higher epistemic curiosity.

Self-Regulation Skills Scale for Children aged 4-6 (Mother Form)

The scale was developed by Erol and İvrendi (2018) to assess the self-regulatory skills of 4-6 year-old children based on mother ratings. The items are formulated into statements so mothers could rate their children on a five-point scale (1= never; 5=always). Higher scores indicate higher levels of self-regulation. In the original study, the internal consistency coefficient for the whole scale was .90. Internal consistency coefficients for the factors were .89 for the Attention factor, .82 for the Working Memory factor, .77 for the Inhibitory Control-Emotion factor, .75 for the Inhibitory Control-Behaviour factor (Erol & İvrendi, 2018). The correlation of the measurement tool with the Child Behavior Rating Scale was investigated for external criterion validity.

The Child Behavior Rating Scale was developed by Bronson and colleagues (1990) to measure children's self-regulation skills and was adapted into Turkish by Sezgin and Demiriz (2016). The total scores of the two measurement tools are highly correlated ($r = .84$). The scores can be calculated on a whole-scale or factor basis. Therefore, the total scale scores were used.

Procedure

As the preliminary step, the researchers who developed the I-Type and D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children were contacted via e-mail, and permission was obtained for the Turkish adaptation of the scale. Following the approval from the Ethics Committee of Bahçeşehir University, where two of the researchers are currently teaching, and permission from the authors of the original scale, a translation of the scale from English to Turkish was initiated (The approval document number is E-20021704-604.01.02-16779, on 07th October 2021).

For the translation of the scale, the committee approach was adopted. In this approach, experts conduct the translation collaboratively and iteratively. Several researchers recommend this approach over the back-translation approach (Behr, 2017; Douglas & Craig, 2007; Epstein et al., 2015). Following the recommendations, the researchers decided there was no need for a back-translation since the scale has plain language consisting of short statements with simple words. Therefore, the committee approach was more suitable. In this vein, three lecturers from the English Language Teaching department of the university, who are experts in English, independently translated the scale items into Turkish. After the translations were completed, these three experts congregated to discuss the translations. They prepared the final version of the scale in Turkish by examining the original English version and the three Turkish versions of the items and harmonizing the translations. This final version was further examined by two developmental psychologists and a researcher with a Ph.D. in early childhood education. After the Turkish version was finalized, two school chains located in Turkey were contacted, and the central administration agreed to contribute to this study. The electronically prepared Google forms and yes/no consent forms were emailed to the mothers of the children enrolled in those schools. Data were collected between June 1 and June 30, 2021.

Data Analysis

For reliability, internal consistency coefficients were calculated. For item validity and item-total, correlations were investigated. The original scale has two independent

factors: I-Type Curiosity and D-Type Curiosity. Confirmatory Factor Analysis with Maximum Likelihood Estimation was conducted to examine whether data from the Turkish sample supports this two-factor structure (*H1*). To evaluate model fit, chi-square (χ^2) goodness-of-fit value, CFI, TLI, RMSEA, and SRMR fit indices were examined as recommended by Kline (2005). The general recommendation for a model's fit is a non-significant chi-square (χ^2). However, since the chi-square value is affected by the sample size, this value may be significant in the case of large samples. In such a case, a χ^2/sd ratio of less than 5 is acceptable for model fit (Sümer, 2000). For evaluations of the other fit indices, criteria suggested by Hu and Bentler (1999) were used: Tucker–Lewis Index (TLI) > .90 (acceptable), Comparative Fit Index (CFI) > .90 (acceptable), standardized root mean square residual (SRMR) < 0.08, root mean square error of approximation (RMSEA) < .06. To further investigate construct validity, Pearson correlations between curiosity constructs and self-regulation were calculated (*H2* and *H3*). All analyses were conducted using SPSS 27.0.

Results

Before proceeding with the analysis, data were screened for missing values and normality of the distribution. No missing data were detected. First, Q-Q plots and Stem-Leaf plots were examined for outliers. It was observed that there were a significant number of outliers in Item 3. However, there were no outliers in the remaining nine items. Since it was not desirable to compromise the integrity of the scale by removing an item, the analyses were carried out both with and without this item 3. Univariate kurtosis and skewness values were examined for all items, and all the values were lower than 2 for skewness and lower than 7 for kurtosis. It was decided that the distribution was normal.

For construct validity and for testing the first hypothesis that the Turkish version of the scale would reflect the two-factor structure of the original scale (*H1*), all 10 items were included in Confirmatory Factor Analysis. The chi-square (χ^2) goodness of fit value was calculated as $\chi^2 = 152.46$; $df = 34$, $p = .00$. Accordingly, $\chi^2/df=4.48$. The fit indices were as follows; TLI = .90, CFI = .93, RMSEA = .07, and SRMR = .05. The results indicated an acceptable fit. To see whether the fit indices would improve or not, the analysis was repeated with 9 items by excluding Item 3. The results of the Confirmatory Factor Analysis for 9 items also showed an acceptable fit. The chi-square (χ^2) goodness of fit value was calculated as $\chi^2 = 72.66$; $df = 23$, $p = 0.00$. Accordingly, $\chi^2/df=3.16$. The

fit indices were as follows; TLI = .95, CFI = .92, RMSEA = .06, and SRMR= .04. In this respect, the hypothesized two-factor solution of the original scale was supported for the Turkish version. Table 1 shows standardized loadings for the 2-Factor Confirmatory Model of the I-Type and D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children. All factor loadings were acceptable and significant. In sum, both the model with 9 items and 10 items has acceptable fit indices. The model with 10 items, which includes Item 3, has a higher TLI value. This demonstrates that the model's fit is better in terms of TLI. Despite being lower, the CFI value is still acceptable. The values for RMSEA and SMRM are higher but still acceptable. These findings led to the decision to maintain Item 3 on the scale and to keep the scale in its initial 10-item format.

Table 1

Standardized Loadings, Item-Factor Total, and Item-Total Correlations for a 2-Factor Confirmatory Model of I-Type and D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children

	I-Type	D-Type	Item-Factor Total Correlations	Item-Total Correlations
1. Çocuğum yeni şeyler ya da konular öğrenirken eğlenir.	.58		.68	.60
3. Çocuğum, çevresindeki yeni şeylere ilgi duyar.	.51		.62	.51
5. Çocuğum yeni öğrendiği konular hakkında konuşmaktan hoşlanır.	.57		.71	.55
7. Çocuğum yeni bir şey keşfederken gözle görülür bir zevk alır.	.61		.70	.61
9. Çocuğum yeni bir şey öğrendiğinde konuyla ilgili birçok soru sorar.	.66		.72	.65
2. Çocuğum, zor bir soruyla karşılaştığında, tüm dikkati ile o sorunu çözmeye odaklanır.		.59	.72	.63
4. Çocuğum, kafa karıştırıcı ya da belirsiz şeyleri anlamak için ciddi bir çaba gösterir.		.69	.73	.71
6. Çocuğum bir şeyi anlamadığında rahatsız olur ve onu anlamak için epey uğraşır.		.61	.70	.66
8. Çocuğum, cevabı bilmek istediğinden, bir sorunu çözmek için saatlerce çalışır.		.62	.74	.66
10. Çocuğum olayları her açıdan dikkatle inceler.		.61	.69	.66

For item validity, item-factor and item-total correlations were investigated. Zero-order correlations between each item and total epistemic curiosity score were high (ran-

ging between .51 and .71, $p < .01$). These values indicated that those who score high on an item also score high on the full scale. Additionally, the correlation between the I-Type epistemic curiosity factor scores and the items on this factor was high and statistically significant (varied between .62 and .72, $p < .01$). Similarly, the correlation between the D-Type epistemic curiosity factor score and the items on this factor was high and statistically significant (varied between .69 and .74, $p < .01$). These results showed that children who scored high on each item also scored high on the factor to which that item belongs. Table 1 shows the item-factor and item-total score correlations.

To investigate the reliability of the I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale, internal consistency coefficients were investigated. Table 2 shows internal consistency coefficients I-Type, D-Type, and the total epistemic curiosity. Cronbach's Alpha coefficients (I-Type = .72, D-Type = .76, and the epistemic curiosity = .83) were acceptable. Additionally, Table 2 shows means, standard deviations, and zero-order correlations for the study variables.

To test the second hypothesis that both I-Type and D-Type epistemic curiosity would correlate positively with self-regulation ($H2$), zero-order correlations were calculated. Zero-order correlations indicated a positive and significant relationship between self-regulation and both I-type ($r = .41$) and D-type ($r = .53$) epistemic curiosity.

Table 2

Means, Standard Deviations, and Zero-Order Correlations between I-Type, D-Type Epistemic Curiosity, and Total Epistemic Curiosity

	M	SD	Min	Max	1	2	3	4
1. I-type curiosity	17.68	1.99	10	20	(.72)	.59*	.85*	.41*
2. D-type curiosity	14.88	2.69	7	20		(.76)	.93*	.53*
3. Total Epistemic Curiosity	33.03	4.15	19	40			(.83)	.54*
4. Self regulation	81.04	9.01	41	100				(.87)

Not. $N = 636$, * $p < .01$. The values given in parentheses in the table represent Cronbach's alpha coefficients of the relevant scales.

To test the third hypothesis that the correlation between D-Type epistemic curiosity and self-regulation would be more pronounced than the correlation between I-Type epistemic curiosity ($H3$), partial correlations were calculated. Zero-order correlations reflect the relationship between curiosity types and self-regulation. However, partial correlations reflect the relation between one type of epistemic curiosity and self-regulation when the variance accounted for by the other curiosity type partialled out of the correlation. This unique correlation between curiosity type and self-regulation shows

the divergence of two I-Type and D-Type epistemic curiosity. Both I-Type epistemic curiosity ($r = .48$) and D-Type epistemic curiosity ($r = .53$) correlated moderately positively to self-regulation. However, when the variance accounted for by the other curiosity construct partialled out, the correlation between I-Type epistemic curiosity and self-regulation (although still significant) became weak ($r = .14$), whereas the correlation between D-Type and self-regulation was still moderate ($r = .39$). This shows that D-Type was more strongly related to self-regulation.

Discussion

This study aimed to examine the reliability and validity of the Turkish version of the I-Type/D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children. After translation and linguistic adaptation, data were obtained for 48–83 month-old children, and the scale's psychometric properties were investigated. Confirmatory Factor Analysis confirmed the two-factor structure of the 10-item Turkish version. This finding is consistent with the original scale study (Piotrowski et al., 2014) that also distinguishes between I-Type and D-Type of epistemic curiosity. All factor loadings for ten items were acceptable and significant. Zero-order correlations between each item and total epistemic curiosity score were high, supporting the fact that those who score high on an item also score high on the full scale. Additionally, correlations between the total scores of the I-Type epistemic curiosity and the D-Type epistemic curiosity were statistically significant. In other words, children who scored high on each item also scored high on the factor to which that item belongs.

Additionally, the calculated Cronbach's Alpha coefficients for the factors and the overall scale revealed that the internal consistency was satisfactory. Further, for the construct validity of the scale, zero-order correlations reported a significant positive relationship between self-regulation and both I-Type and D-Type epistemic curiosity, as hypothesized (Piotrowski et al., 2014). Conversely, partial correlations reflected the relationship between one type of epistemic curiosity and self-regulation when the variance was accounted for by the other curiosity type partially out of the correlation. These findings revealed the unique correlation between curiosity type and self-regulation, highlighting the divergence of two I-Type and D-Type epistemic curiosity. This result contributes to the international debate on understanding the dimensions and correlates of curiosity (e.g., Huang et al., 2010; Litman & Mussel, 2013; Karandikar et al., 2021)

and confirms Litman's theory of two-dimensional curiosity for the Turkish context (2008, 2019).

Furthermore, the relationship between self-regulation and D-Type epistemic curiosity remained moderate even when controlling for I-Type epistemic curiosity. In contrast, the relationship between self-regulation and I-Type epistemic curiosity decreased from moderate to weak. This finding backs up the findings of several studies by Litman and colleagues (i.e., Litman et al., 2005; Litman, 2008; Litman et al., 2010; Litman & Mussel, 2013) and also, the hypothesis of this study by showing that D-Type encourages goal-oriented effort and persistence (Litman, 2008; Piotrowski et al., 2014) and requires a high level of focus, perseverance, and cognitive work to learn new material and thus, is related more to persistence which is an expression of higher self-regulation as shown by Lunkenheimer and colleagues (2019).

In brief, the findings of this study provided evidence that the 10-item Turkish version of the I-Type and D-Type Epistemic Curiosity Scale for Young Children can be used to assess young children's curiosity through mothers' ratings. The obtained results are hoped to inspire and motivate further research related to developing and adapting other instruments focusing on early childhood.

Ethics Committee Approval: Approval was obtained from Bahçeşehir University Scientific Research and Publication Ethics Committee. (E-20021704-604.01.02-16779).

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- S.S., E.M. T.A.; Data Acquisition- S.S., E.M. T.A.; Data Analysis/Interpretation- S.S., E.M. T.A.; Drafting Manuscript- S.S., E.M. T.A.; Critical Revision of Manuscript- S.S., E.M. T.A.; Final Approval and Accountability- S.S., E.M. T.A.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

Etik Komite: XXXX

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: XXXXXX.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

References/Kaynakça

- Bacanlı, H., & Türk Kurtça, T. (2020). Eğitim psikolojisi açısından merak: Genel bir değerlendirme. *HAYEF: Journal of Education*, 17(1), 103-120. DOI: 10.5152/hayef.2020.1923.
- Behr, D. (2017). Assessing the use of back translation: The shortcomings of back translation as a quality testing method. *International Journal of Social Research Methodology*, 20(6), 573-584.

DOI: 10.1080/13645579.2016.1252188

- Berlyne, D. E. (1954). A theory of human curiosity. *British Journal of Psychology*, 45, 180–191.
- Berlyne, D. E. (1978). Curiosity and learning. *Motivation and Emotion*, 2, 97–175.
- Bijvoet-van den Berg, S., & Hoicka, E. (2014). Individual differences and age-related changes in divergent thinking in toddlers and pre-schoolers. *Developmental Psychology*, 50(6), 1629–1639. <https://doi.org/10.1037/a0036131>
- Bouchacourt, F., & Buschman, T. J. (2019). A flexible model of working memory. *Neuron*, 103(1), 147–160. <https://doi.org/10.1016/j.neuron.2019.04.020>
- Bronson, M. B., Goodson, B. D., Layzer, J. J., & Love, J. (1990). *Child Behavior Rating Scale*. Abt. Associates.
- Ceylan, E., Sağirekmeççi, H., Tatar, E., & Bilgin, İ. (2016). Investigation of middle school students' science course achievement according to their curiosity, attitude, and motivation levels. *Uşak University Journal of Social Sciences*, 9(1), 39-52. DOI: 10.12780/uusbd.50837
- Demirel, M., & Coşkun, Y. D. (2009). Üniversite öğrencilerinin meraklılık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 111-134.
- Douglas, S. P., & Craig, C. S. (2007). Collaborative and iterative translation: An alternative approach to back translation. *Journal of International Marketing*, 15(1), 30–43. <https://doi.org/10.1509/jimk.15.1.030>
- Epstein, J., Osborne, R. H., Elsworth, G. R., Beaton, D. E., & Guillemin, F. (2015). Cross-cultural adaptation of the health education impact questionnaire: An experimental study showed expert committee, not back-translation, added value. *Journal of Clinical Epidemiology*, 68(4), 360–369. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2013.07.013>
- Eren, A., & Coskun, H. (2016). Students' level of boredom, boredom coping strategies, epistemic curiosity, and graded performance. *The Journal of Educational Research*, 109(6), 574-588. DOI:10.1080/00220671.2014.999364
- Erol, A., & İvrendi, A. (2018). 4-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Öz-Düzenleme Becerileri Ölçeğinin Geliştirilmesi (anne formu). *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(44), 178-195. doi: 10.9779/PUJE.2018.213
- Glogger-Frey, I., Fleischer, C., Grüny, L., Kappich, J., & Renkl, A. (2015). Inventing a solution and studying a worked solution prepare differently for learning from direct instruction. *Learning and Instruction*, 39, 72–87. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2015.05.001>
- Grossnickle, E. M. (2016). Disentangling curiosity: Dimensionality, definitions, and distinctions from an interest in educational contexts. *Educational Psychology Review*, 28(1), 23-60. <https://doi.org/10.1007/s10648-014-9294-y>
- Hardy, J. H., Ness, A. M., & Mecca, J. (2017). Outside the box: Epistemic Curiosity as a predictor of creative problem solving and creative performance. *Personality and Individual Differences*, 104, 230–237. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.08.004>
- Hassinger-Das, B., & Hirsh-Pasek, K. (2018). Appetite for knowledge: curiosity and children's academic achievement. *Pediatric Research*, 84(3), 323-324. DOI:10.1038/s41390-018-0099-4
- Hong, J. C., Hwang, M. Y., Liu, Y. H., & Tai, K. H. (2022). Effects of gamifying questions on English grammar learning mediated by epistemic curiosity and language anxiety. *Computer Assisted Language Learning*, 35(7), 1458-1482. <http://dx.doi.org/10.1080/09588221.2020.1803361>
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>

- Huang, D., Wang, L., Zhou, M., & Zhang, J. (2010, August). Gender difference in motives of knowledge searching: Measurement invariance and factor mean comparison of the interest/deprivation epistemic curiosity. In *2010 IEEE 2nd Symposium on Web Society* (pp. 258–263). IEEE.
- Ishaq, E., Bashir, S., Khan, A. K., Hassan, M. M., & Zakariya, R. (2021). Epistemic curiosity and perceived workload: A moderated mediation model of achievement striving and overwork climate. *The International Journal of Human Resource Management*, *32*(18), 3888–3911. <https://doi.org/10.1080/09585192.2019.1657662>
- Jirout, J. J., Vitiello, V. E., & Zumburn, S. K. (2018). Curiosity in schools. In G. Gordon (Ed.), *The new science of curiosity* (pp. 243–266). Nova.
- Kaczmarek, L. D., Kashdan, T. B., Kleiman, E. M., Baczkowski, B., Enko, J., Siebers, A., Szäefer, A., Król, M., & Baran, B. (2013). Who self-initiates gratitude interventions in daily life? An examination of intentions, curiosity, depressive symptoms, and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, *55*, 805–810. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2013.06.013>
- Karandikar, S., Kapoor, H., & Litman, J. (2021). Why so curious? Validation and cross-cultural investigation of the Hindi Epistemic Curiosity Scale. *Asian Journal of Social Psychology*, *24*(1), 69–82. <https://doi.org/10.1111/ajsp.12425>
- Kashdan, T. B., Stiksm, M. C., Disabato, D. J., McKinght, P. E., Bekier, J., Kaji, J., & Lazarus, R. (2018). The Five-Dimensional Curiosity Scale: Capturing the bandwidth of curiosity and identifying four unique ungroups of curious people. *Journal of Research in Personality*, *73*, 130–149. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2017.11.011>
- Kline, T. J. B. (2005). *Psychological testing. A practical approach to design and evaluation*. Sage.
- Lauriola, M., Litman, J. A., Mussel, P., De Santis, R., Crowson, H. M., & Hoffman, R. R. (2015). Epistemic curiosity and self-regulation. *Personality and Individual Differences*, *83*, 202–207. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2015.04.017>
- Lindholm, M. (2018). Promoting curiosity. *Science & Education*, *27*(9–10), 987–1002. <https://doi.org/10.1007/s11191-018-0015-7>
- Litman, J. (2019). Curiosity: Nature, dimensionality, and determinants. In K. A. Renninger & S. E. Hidi (Eds.), *The Cambridge handbook of motivation and learning* (pp. 418–442). Cambridge University Press.
- Litman, J. A. (2005). Curiosity and the pleasures of learning: Wanting and liking new information. *Cognition and Emotion*, *19*, 793–814. <https://doi.org/10.1080/02699930541000101>
- Litman, J. A. (2008). Interest and deprivation dimensions of epistemic curiosity. *Personality and Individual Differences*, *p. 44*, 1585–1595. doi:10.1016/j.paid.2008.01.014
- Litman, J. A., & Jimerson, T. L. (2004). The measurement of curiosity is a feeling of deprivation. *Journal of Personality Assessment*, *82*, 147–157. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8202_3
- Litman, J. A., & Mussel, P. (2013). Validity of the interest-and deprivation type epistemic curiosity model in Germany. *Journal of Individual Differences*, *34*, 59–68. <https://doi.org/10.1027/1614-0001/a000100>
- Litman, J. A., & Spielberger, C. D. (2003). Measuring epistemic curiosity and its diversive and specific components. *Journal of Personality Assessment*, *80*(1), 75–86. https://doi.org/10.1207/S15327752JPA8001_16
- Litman, J. A., Crowson, H. M., & Kolinski, K. (2010). Validity of the interest- and- deprivation- type epistemic curiosity distinction in non-students. *Personality and Individual Differences*, *49*(5), 531–536. DOI:10.1016/j.paid.2010.05.021
- Litman, J. A., Hutchins, T., & Russon, R. (2005). Epistemic curiosity, feeling-of-knowing, and

- exploratory behavior. *Cognition and Emotion*, 19(4), 559–582. DOI: 10.1080/02699930441000427
- Lunkenheimer, E., Panlilio, C., Lobo, F. M., Olson, S. L., & Hamby, C. M. (2019). Preschoolers' self-regulation in context: Task persistence profiles with mothers and fathers and later attention problems in kindergarten. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 47(6), 947-960. <https://doi.org/10.1007/s10802-019-00512-x>
- Lydon-Staley, D. M., Zurn, P., & Bassett, D. S. (2020). Within-person variability in curiosity during daily life and associations with well-being. *Journal of Personality*, 88(4), 625–641. <https://doi.org/10.1111/jopy.12515>
- McClelland, M. M., & Cameron, C. E. (2012). Self-regulation in early childhood: Improving conceptual clarity and developing ecologically valid measures. *Child Development Perspectives*, 6(2), 136–142. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2011.00191.x>
- Munakata, Y., Herd, S. A., Chatham, C. H., Depue, B. E., Banich, M. T., & O'Reilly, R. C. (2011). A unified framework for inhibitory control. *Trends in Cognitive Sciences*, 15(10), 453–459. doi: 10.1016/j.tics.2011.07.011
- Mussel, P. (2010). Epistemic curiosity and related constructs: Lacking evidence of discriminant validity. *Personality and Individual Differences*, 49(5), 506-510. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.05.014>
- Perry, N. B., Dollar, J. M., Calkins, S. D., Keane, S. P., & Shanahan, L. (2018). Childhood self-regulation is a mechanism through which early overcontrolling parenting is associated with adjustment in preadolescence. *Developmental Psychology*, 54(8), 1542. DOI: 10.1037/dev0000536
- Peters, R. A. (1978). Effects of anxiety, curiosity, and perceived instructor threat on student verbal behavior in the college classroom. *Journal of Educational Psychology*, 70(3), 388–395. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.70.3.388>
- Peterson, C., Ruch, W., Beermann, U., Park, N., & Seligman, M. E. (2007). Strengths of character, orientations to happiness, and life satisfaction. *Journal of Positive Psychology*, 2, 149–156. <https://doi.org/10.1080/17439760701228938>
- Piotrowski, J. T., Litman, J. A., & Valkenburg, P. (2014). Measuring epistemic curiosity in young children. *Infant and Child Development*, 23(5), 542-553. <https://doi.org/10.1002/icd.1847>
- Richards, J. B., Litman, J., & Roberts, D. H. (2013). Performance characteristics of measurement instruments of epistemic curiosity in third-year medical students. *Medical Science Educator*, 23(3), 355–363. <https://doi.org/10.1007/BF03341647>
- Sezgin, E., & Demiriz, S. (2016). Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği'nin (ÇODDÖ) Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 702-718. <https://doi.org/10.17860/efd.15303>
- Shah, P. E., Weeks, H. M., Richards, B., & Kaciroti, N. (2018). Early childhood curiosity and kindergarten reading and math academic achievement. *Pediatric Research*, 84(3), 380–386. DOI: 10.1038/s41390-018-0039-3
- Silvia, P. J. (2012). Curiosity and motivation. In R. M. Ryan (Ed.), *The oxford handbook of human motivation* (pp. 157–167). Oxford University Press
- Sternberg, R. J. (1994). Answering questions and questioning answers: Guiding children to intellectual excellence. *The Phi Delta Kappan*, 76(2), 136-138.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics*, 5, 481-498. Pearson.

- Tang, X., & Salmela-Aro, K. (2021). The prospective role of epistemic curiosity in national standardized test performance. *Learning and Individual Differences*, 88, 102008.
- Totsune, T., Matsudaira, I., & Taki, Y. (2021). Curiosity–tourism interaction promotes subjective well-being among older adults in Japan. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8(1), 1-11. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00748-3>
- Van Schijndel, T. J., Jansen, B. R. & Raijmakers, M. E. (2018). Do individual differences in children's curiosity relate to their inquiry-based learning? *International Journal of Science Education*, 40(9), 996-1015. <https://doi.org/10.1080/09500693.2018.1460772>
- Vardi, Ö., & Demiriz, S. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların meraklarına yönelik görüşleri. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 44-58. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.655872>
- Wass, S. V., Scerif, G., & Johnson, M. H. (2012). Training attentional control and working memory—Is younger better? *Developmental Review*, 32(4), 360–387. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2012.07.001>
- Yang, S., Carlson, J. R., & Chen, S. (2020). How augmented reality affects advertising effectiveness: The mediating effects of curiosity and attention toward the ad. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 54, 102020. DOI:10.1016/j.jretconser.2019.102020
- Yazıcı, T., & Kartal, O. Y. (2020). Epistemik merakın eğitimdeki rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 570-589.

Algılanan Ebeveyn Reddi ile Somatizasyon Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolü

The Mediating Role of Alexithymia in the Relationship Between Perceived Parental Rejection and Somatization

Zeynep Haktanır¹ , Işıl Çoklar Okutkan²

Not: Bu makale, ilk yazarın ikinci yazar danışmanlığında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında yürüttüğü yüksek lisans tez çalışmasının bir kısmından oluşmaktadır.

¹Uzman Klinik Psikolog, Bağımsız Araştırmacı, Fabula Psikoloji, Cadebostan Mah.Bağdat Cad. Nizam Palas Apt. no:296 d:5İstanbul, Türkiye

²Psikolog Doktor/ Öğretim Üyesi, Dublin Business School, Department of Psychology, 13/14 Aungier St, Dublin, D02 WC04 Dublin, İrlanda

ORCID: Z.H: 0000-0002-9222-7063;
I.Ç.O. 0000-0003-2037-1346

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Işıl Çoklar Okutkan,
Dublin Business School, Department of Psychology, Dublin, İrlanda

E-posta/E-mail:

isil.coklarokutkan@dbs.ie

Başvuru/Submitted: 16.05.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested:

12.01.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:

28.10.2022

Kabul/Accepted: 28.11.2022

Online Yayın/Published Online: 06.03.2022

Citation/Atf: Haktanır, Z., ve Çoklar Okutkan, I. (2023). Algılanan ebeveyn reddi ile somatizasyon arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolü. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 43(1): 59–92.
<https://doi.org/10.26650/SP2022-937968>

ÖZ

Somatik yakınmalar yetişkinlik döneminde karşılaşılan yaygın psikolojik sorunlardan biridir. Duyguları tanıma ve ifade etme gücüyle nitelenen aleksitimi ise somatik yakınmaların güçlü yordayıcılarından biri olarak kabul edilmektedir. Alanyazındaki araştırma bulguları olumsuz çocukluk çağı yaşantılarının aleksitimi ve somatizasyonu yordadığını göstermektedir. Çocukluk döneminde bakım verenle kurulan ilişkinin kişilik özellikleri ve psikolojik iyi oluş üzerindeki etkilerine odaklanan kişiler arası kabul ve red kuramı bu açıdan geniş kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, algılanan ebeveyn reddinin yetişkinlik döneminde gözlemlenen aleksitimi ve somatik yakınmalar üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışma kapsamında algılanan anne ve baba reddinin somatik yakınmalar üzerindeki etkisinin ayrı iki modelle sınanması amaçlanmaktadır. Anne reddinin etkisi sınanırken baba reddinin, baba reddinin etkisi sınanırken de anne reddinin etkisinin kontrol edilmesi planlanmıştır. Aleksitiminin üç ayrı boyutunun bu ilişkilerdeki aracı rollerinin incelenmesi yoluyla da alanyazına katkı sağlanması hedeflenmektedir. Araştırma verileri çevrimiçi ortamda Türkiye’de yaşayan 224’ü kadın, 104’ü erkek olmak üzere 328 kişiden toplanmıştır. Veri toplama araçları Sosyo-demografik form, Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği Yetişkin Anne ve Baba Formları (Rohner ve Khaleque, 2005), Kısa Belirti Envanteri Somatizasyon Alt Ölçeği (SCL-90-R; Derogatis, 1977) ve Toronto Aleksitimi Ölçeğinden (TAS-20; Bagby ve ark., 1994) oluşmaktadır. Bulgular, algılanan baba reddinin etkisi kontrol edildiğinde, algılanan anne reddinin aleksitiminin ‘duyguları tanıma gücü’ ve ‘duyguları söze dökmeye güçlük’ alt boyutlarını ve somatizasyonu yordadığını göstermiştir. Dahası, algılanan anne reddi ile somatizasyon arasındaki ilişkiye aleksitiminin duyguları tanıma gücü boyutunun aracılık ettiği bulunmuştur. Algılanan anne reddinin etkisi kontrol edildiğinde ise babadan algılanan reddin aleksitiminin alt boyutları ve somatizasyon üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı etkilerinin olmadığı görülmüştür. Bulgular somatizasyon ve aleksitimi arasındaki ilişkiye dair alanyazın bulgularını desteklemiştir. Ayrıca bu çalışma, anneden algılanan ebeveyn reddinin aleksitimi altboyutları aracılığıyla somatizasyonu yordadığına işaret ederek alanyazın bulgularını genişletmiştir. Bulgular alanyazın ışığında değerlendirilmiş, araştırmanın güçlü yönleri, sınırlılıkları, pratik çıkarımları ve gelecek araştırmalar için öneriler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kişiler arası kabul ve red kuramı, ebeveyn kabul ve reddi, aleksitimi, duyguları tanıma gücü, duyguları söze dökmeye güçlük, somatizasyon

ABSTRACT

Somatic complaints are a prevalent psychological problem many adults experience. Alexithymia is characterized by difficulty identifying and expressing feelings and is widely considered to be a strong predictor of somatic complaints. Previous studies have indicated adverse childhood experiences to be associated with alexithymia and somatization. In this regard, interpersonal acceptance-rejection theory provides a comprehensive perspective that focuses on the effects the caregiver-infancy relationship that is established in the early years of life has on personality characteristics and psychological well-being. The aim of the current research is to examine the effects of perceived parental rejection on alexithymia and somatic complaints in adults using two separate models. The study will analyze the effect of maternal rejection while controlling for the effect of paternal rejection, as well as the effect of paternal rejection while controlling for the effect of maternal rejection. The research also intends to contribute to the literature by investigating the mediating roles the three sub-dimensions of alexithymia has on these relationships. Data were collected online from 328 participants in Türkiye, of whom 224 are women and 104 are men. All participants filled out a socio-demographic form, the Somatization Subscale of the Symptom Checklist 90-R (SCL-90-R; Derogatis, 1977), the mother and father versions of the Adult Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (Rohner & Khaleque, 2005), and the Toronto Alexithymia Scale (TAS-20; Bagby et al., 1994). The results reveal perceived maternal rejection to predict somatization as well as the TAS-20 subscales of difficulty identifying emotions and difficulty expressing emotions when controlling for the effect of perceived paternal rejection. In addition, the TAS-20 component of difficulty identifying emotions was found to mediate the relationship between perceived maternal rejection and somatization. Perceived paternal rejection had no statistically significant effects on somatization or the sub-dimensions of alexithymia when controlling for the effect of perceived maternal rejection. The results confirm previous research regarding the relationship between somatization and alexithymia. Additionally, this research expands on the results in the literature by emphasizing how perceived parental rejection from the mother predicts somatization through the sub-dimensions of alexithymia. The findings have been evaluated in light of the literature, with the study's strengths, limitations, practical implications, and recommendations for future research also being discussed.

Keywords: Interpersonal acceptance-rejection theory, parental acceptance and rejection, alexithymia, difficulty identifying feelings, difficulty describing feelings, somatization

EXTENDED ABSTRACT

Childhood experiences significantly impact behavioral and psychological problems in childhood, adolescence, and adulthood (Khaleque & Rohner, 2002; Rohner & Rohner, 1980). Negative childhood experiences can result in alexithymia and somatization (Kooiman et al., 2004), and research supports the idea that both are linked to perceived parental acceptance and rejection (Hussain & Ahmad, 2014; Katon et al., 2001). According to Stuart and Noyes (1999), one of the key theories for how somatic complaints emerge is connected to childhood events. Additionally, they have contended adversity in infancy to play a significant role in the formation of insecure attachment styles, which in turn leads to somatization as a form of unhealthy attention seeking. Despite the fact that the majority of research concentrates on the effects of physical and sexual abuse (see Irish et al., 2010; Leserman et al., 1998; Nickel & Egle, 2006), emotional abuse and neglect during childhood have also been reported to be linked to somatic complaints in adulthood (Brown et al., 2005).

Negative thoughts and feelings tend to be expressed through somatic complaints in later years if the ability to comprehend and express emotions is not gained in childhood (Lumley, 2000). Furthermore, research has suggested these difficulties expressing emotions

to be closely related to early interactions with primary carers (Berenbaum & James, 1994; Guzzo et al., 2014). Research has also revealed negative early experiences, parental neglect, and aggression to all predict alexithymia (Berenbaum & James, 1994; Brown et al., 2016; Kooiman et al., 2014). Guzzo et al. (2014) discovered the primary caregiver's responsiveness and sensitivity to be the most important factors regulating disturbing emotions and relationships with others in alexithymic people. As a result, benefit could be had in investigating the function alexithymia has on the connection between early experiences and adulthood somatic complaints.

Different theoretical approaches in developmental psychology indicate that, in order to maintain normal development, early childhood experiences should be emotionally nurturing and supportive (Ainsworth & Wittig, 1969; Bartholomew & Horowitz, 1991; Giddens & Bowlby, 1970; Bartholomew & Horowitz, 1991). The interpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) proposes that childhood experiences of acceptance and rejection by caregivers influence psychological adjustment and has emerged as an evidence-based theory focusing on lifelong development (Rohner, 1986, 2005; Rohner, 2016; Rohner et al., 2019; Rohner & Lansford, 2017; Rohner & Rohner, 1980). Researchers who've tested the theory attempted to predict and explain the underlying causes and effects of parental acceptance and rejection (Khaleque & Rohner, 2002). Initially known as the parental acceptance-rejection theory (PART), the theory was later expanded to include close relationships in adulthood; relationships with siblings, peers, and grandparents; and important interpersonal relationships throughout life and renamed the interpersonal acceptance rejection theory (Rohner, 2021). Although the theory was renamed in 2014, research continues to concentrate on the effects of perceived parental acceptance-rejection on childhood and adulthood (Rohner, 2021). Children and adults (Rohner et al., 2008) evaluate the warmth they receive from their parents to determine whether they are loved by their parents. Also according to Rohner (1986), acceptance is at the positive end of the warmth dimension and encompasses the compassion, interest, warmth, and closeness parents show to their offspring. Extensive cross-cultural research involving PART and IPARTheory over the last half-century has revealed parental rejection to be able to manifest as any combination of four major expressions: (1) coldness or lack of affection (i.e., opposite of warmth and affection), (2) hostility or aggression, (3) indifference or neglect, and (4) undifferentiated rejection. Undifferentiated rejection refers to people believing that their parents do not truly care about or love them, even if no obvious behavioral indicators are present that their parents have been neglectful, unloving, or aggressive toward them (Rohner et al., 2012). Parental rejection has been shown to be associated with many psychiatric and behavioral disorders such as schizophrenia, conduct disorder, psychosomatic reactions, psychological

functioning problems/unemployment, and interpersonal relationship problems (Akün, 2017; Akün & Batıgün, 2019; Dural & Yalçın, 2014; Ibrahim et al., 2015; Ki et al., 2018; Rohner & Rohner, 1980; Şirvanlı Özen & Olgaç, 2019; Tezcan et al., 2017).

The majority of parenting studies have focused on perceived maternal warmth and love, with the father's role having gotten less attention (Khaleque & Rohner, 2002; Rohner & Veneziano, 2001). Other studies have compared the psychological effects of maternal and paternal rejection, but their findings vary (Ibrahim et al., 2015; Lila et al., 2007; Rohner & Britner, 2002). The goal of this study is to contribute to the literature by looking into the effect perceived maternal and paternal rejection have on somatic complaints and the sub-dimensions of alexithymia, as well as to separately address the quality of the relationship with each parent. The current study also aims to make an original contribution to the literature by exploring the possible roles the subdimensions of alexithymia have on the relationship between parental rejection and somatization. According to the literature, alexithymia's sub-dimension of expressive thinking differs from the sub-dimensions of difficulty identifying emotions and of difficulty expressing emotions; thus, alexithymia can be considered as having a two-factor structure (Gignac et al., 2007). Taylor et al. (2004) reviewed 18 scale adaptation studies and reported a three-factor structure being supported. This study will test the mediating effects of the subdimensions on the relationship between parental rejection and somatization based on the different opinions and findings regarding the sub-dimensions of alexithymia (Bagby et al., 2020; Schroeders et al., 2021), and the research hypotheses are as follows:

H1: Perceived maternal rejection will predict somatic complaints in adulthood.

H2: Perceived paternal rejection will predict somatic complaints in adulthood.

H3: Alexithymia predicts somatic complaints.

H4: Perceived maternal rejection will predict alexithymia in adulthood.

H5: Perceived paternal rejection will predict alexithymia in adulthood.

H6: Alexithymia mediates the relationship between perceived maternal rejection and adult somatic complaints.

H7: Alexithymia mediates the relationship between perceived paternal rejection and adult somatic complaints.

Method

After obtaining ethical permission to conduct the study, an online survey was carried out to recruit participants over 18 years of age. The sample consists of 328 participants from Türkiye, of whom 104 are males and 224 are females. All participants filled out a sociodemographic form, the Somatization Subscale of the Symptom Checklist 90-R (SCL-90-R; Derogatis, 1977), the mother and father versions of the Adult Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (Rohner & Khaleque, 2005), and the Toronto Alexithymia Scale (TAS-20; Bagby et al., 1994). Two simple mediation models were tested to examine the mediating effect of alexithymia on the relationship between perceived parental rejection in childhood and somatic complaints in adulthood. The mediation models were tested using the PROCESS macro for SPSS (Hayes, 2012), while the bootstrapping procedure was used to test the significance of the indirect effects (Preacher & Hayes, 2008). A 5,000 bootstrap resampling was used to evaluate the bias-corrected bootstrap confidence interval of 95%, with the effect being considered statistically significant when the interval contains no zero.

Results

The main purpose of this study is to test the mediating roles of the sub-dimensions of alexithymia on the relationship between perceived parental rejection and somatic complaints in adulthood. Two mediation models were tested separately, and the effects of the participants' sociodemographic characteristics (e.g., sex, age, having had a psychiatric diagnosis, gotten psychological help) were controlled statistically. The findings revealed that after controlling for the effect from the paternal rejection scores, maternal rejection was seen to have a significant effect on somatic complaints in adulthood. Maternal rejection also has a direct effect on the alexithymia sub-dimensions of difficulty identifying feelings and of difficulty describing feelings. The findings reveal difficulty identifying feelings to have a mediating role on the relationship between maternal rejection and somatization ($B = .07$; 95% CI [.03, .21]), and this model explains 27% of the variance in the somatization score ($R^2 = .27$, $F_{(9, 318)} = 14.61$, $p < .001$). The second model tested the effect of paternal rejection on alexithymia and somatization. After controlling for the effect from the maternal rejection scores, paternal rejection was found to not be associated with somatization or the sub-dimensions of alexithymia.

Discussion

This study has examined the relationship among perceived parental rejection, alexithymia, and somatic complaints in adulthood. The mediation models showed perceived maternal rejection to play a vital role in having difficulty identifying one's feelings, and this

may lead to somatic complaints. Because of cultural norms and beliefs about motherhood, mothers are generally considered the primary caregivers. This cultural myth might explain how a child's perception of maternal rejection plays an essential role in acquiring the ability to understand, identify, describe, and regulate their emotions. If a child is not given the chance to learn and mirror their caregiver's expressiveness, difficulties in defining and expressing feelings become physical arousals that appear as somatic complaints (Raffagnato et al., 2020; Schore, 1994). Thus, clinical interventions that focus on somatic complaints and alexithymia can be more effective if they also address perceived parental rejection.

Due to the current study's cross-sectional and correlational design, the strength and direction of the relationships between variables could not be interpreted clearly. Childhood experiences with caregivers might be the roots of adulthood experiences, but environmental factors such as sociodemographic characteristics, later experiences, and other early developmental experiences involving attachment styles are also crucial in understanding personality traits and interpersonal relationship problems. Future longitudinal studies with larger sample sizes that take these characteristics into consideration would provide a clearer developmental perspective for understanding the roots of somatic complaints.

Somatizasyon sıklıkla “fiziksel semptomlar biçimindeki stres ya da duygu deneyimleri” olarak tanımlanmakta (Lipowski, 1988, s.1359) ve psikolojik bir faktör olarak ele alınmaktadır (Logan ve ark., 2013). Somatik belirtiler strese karşı biyolojik bir tür kırılganlık olarak da nitelendirilmektedir (Kaczynski ve ark., 2011). Bir diğer yaklaşım ise somatizasyonu ‘tıbbi olarak açıklanamayan fiziksel belirtilerin varlığı’ biçiminde tanımlar ve somatizasyonu duygusal ya da stresle ilgili bileşeni olmaksızın ele alır (Postilnik ve ark., 2006, s.3).

Stuart ve Noyes (1999) somatik yakınmaların ortaya çıkışı konusundaki önemli modellerden birinin çocukluk çağı yaşantılarıyla ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Ek olarak, olumsuz çocukluk çağı yaşantılarının güvensiz bağlanma biçimlerinin geliştirilmesinde etkili olduğunu, bunun da uyumsuz ilgi arama davranışının bir biçimi olarak somatizasyonla sonuçlandığını tartışmışlardır. Araştırmaların çoğu cinsel ve fiziksel istismarın etkilerine odaklansa da (Bkz. Irish ve ark., 2010; Leserman ve ark., 1998; Nickel ve Egle, 2006), çocukluk çağındaki duygusal istismarın ve ihmalin de yetişkinlik dönemindeki somatik yakınmalarla ilişkili olduğu bildirilmiştir (Brown ve ark., 2005). Çocukluk döneminde temel duygusal gereksinimleri karşılanmamış olan kişiler bedensel işlevsellik ve bütünlük konusunda endişe duymaya daha yatkın olmakta, bu durum da somatik yakınmalarla sonuçlanabilmektedir (Waldinger ve ark., 2006). Smith ve Flannery-Schroeder (2013) çocukluk çağında maruz kalınan duygusal istismarın, kişinin benliğini diğerlerinin desteğini alamayacak düzeyde değersiz görmesine ve kendisine bakım veren kişileri de güvenilmez ve tehlikeli algılamasına yol açtığını ileri sürmüşlerdir. Bu algı, kişide duygusal gereksinimlerinin diğer insanları kendinden uzak tutacağı hissini yaratmaktadır. Olumsuz duygunun azaltılması için gelişen telafi sonucunda ise odak bedensel duyumlara yönelmektedir (Smith ve Flannery-Schroeder, 2013). Çocukluk çağı duygusal istismarının somatik yakınmalarda artışa neden olmasına ilişkin bir diğer bakış açısı duygusal istismar deneyiminin sağlık davranışlarının gelişimine ve öz bakımı aksatmasına odaklanmaktadır (Spertus ve ark., 2003). Olumsuz erken dönem yaşantılarının duyguları tanıma ve ifade etme güçlüğü ile nitelenen aleksitimi ile de ilişkili olduğu bulunmuştur (Berenbaum ve James, 1994). Somatik yakınmanın en iyi yordayıcılarından biri kabul edilen aleksitiminin (Bach ve Bach, 1996) gelişimsel bakış açısıyla dikkate alınması, somatik yakınmaların açıklanması bakımından önem taşır.

Literatür bulguları dikkate alındığında çocukluk dönemi yaşantılarının özellikle de bakım verenden algılanan red ya da kabul düzeyinin aleksitimi ve yetişkinlik dönemi

mindeki somatik yakınmaları yordayacağı ileri sürülebilir. Bu çalışmanın amacı da algılanan ebeveyn reddi ile somatik yakınlar arasındaki ilişkiyi sınamak ve bu ilişkide aleksitiminin aracı rolünü incelemektir.

Kişiler Arası Kabul Red Kuramı

Gelişim psikolojisi alanındaki farklı kuramsal yaklaşımlar normal gelişimin sağlıklı biçimde sürdürülmesi için erken dönem çocukluk çağı yaşantılarının duygusal bakımdan besleyici ve destekleyici olması gerektiğini ileri sürmektedir (Ainsworth ve Wittig, 1969; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Giddens ve Bowlby, 1970). Çocukluk döneminde bakım veren tarafından kabul edilme ve reddedilme yaşantılarının psikolojik uyumu belirlediğini ileri süren kişiler arası kabul-red kuramı (interpersonal acceptance-rejection theory-IPARTheory) yaşam boyu gelişime odaklanan kanıt temelli bir kuram olarak öne çıkmaktadır (Rohner, 1986, 2005; Rohner, 2016; Rohner ve ark., 2019; Rohner ve Lansford, 2017; Rohner R.P. ve Rohner, 1980). Kuramı sınavan araştırmacılar, ebeveyn kabul ve reddinin temel nedenlerini ve sonuçlarını öngörmeye ve açıklamaya çalışmışlardır (Khaleque ve Rohner, 2002). Başlangıçta ebeveyn kabul red kuramı (parental acceptance rejection theory-PART) ismiyle anılan kuram, zamanla yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkiler, kardeşler, akranlar, büyükanne ve büyükbabalarla olan ilişkiler ve yaşam boyunca kurulan önemli kişiler arası ilişkileri de içerecek biçimde kişiler arası kabul red kuramı olarak genişletilmiştir (Rohner, 2021). Kuram 2014 yılında yeni ismini almışsa da çalışmalar çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul-reddinin çocukluk ve yetişkinlik dönemindeki olası etkileri üzerinde durmayı sürdürmektedir (Rohner, 2021).

Kişiler arası kabul ve red kuramına (Rohner, 1986, 2021) göre ebeveyn tarafından sevilip sevilmediklerini belirlemek için ortak bir anlam yapısı oluşturan çocuklar ve yetişkinler (Rohner ve ark., 2008), bu anlamlandırma sürecinde ebeveynlerden aldıkları sıcaklığı değerlendirirler. Rohner'e göre (1986) Sıcaklık boyutunun olumlu ucunda ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdikleri şefkat, ilgi, sıcaklık ve yakınlığı içeren *kabul etme* yer almaktadır. Sıcaklık boyutunun olumsuz ucunda yer alan *reddetme* ise bu duygu ve davranışların olmadığı veya çocuğun bunlardan belirgin biçimde yoksun bırakıldığı durumları, ayrıca çocuğu inciten çeşitli davranışları içerir. Rohner (1986) ebeveynlerin çocuklarına karşı reddedici tutumlarını dört sınıfa ayırmıştır: (1) çocuktan sıcaklık, sevgi ve şefkati esirgeme ve çocuğa karşı soğuk davranma, (2) çocuğa karşı düşmanlık hissetme ve saldırganlık, (3) çocuğa karşı kayıtsızlık olma ve çocuğu ihmal

etme, (4) görünürde belirgin bir soğukluk, ihmal ya da saldırganlık olmamasına rağmen çocuğun ebeveyni tarafından sevilmediğine inanması ile nitelenen ayrışmamış red. Bu dört davranış kategorisi kültürlerarası araştırma bulgularıyla da desteklenmiştir (Rohner, 2004; 2009).

Rohner R.P. ve Rohner (1980) ebeveyn reddinin duygusal istismarla benzerlik gösterdiğini, ilgi ve sıcaklığın varlığının ise ebeveynden algılanan kabul ile ilişkilendirilebileceğini ve çocukluk döneminde maruz kalınan duygusal istismarın ve sıcaklık yoksunluğunun yetişkinlik döneminde kişilik işlevselliği üzerinde olumsuz etkileri olacağını ileri sürmüşlerdir. Farklı araştırma bulguları ebeveyn reddinin şizofreni, davranım bozukluğu, psikosomatik tepkiler, psikolojik işlev sorunları/işlevsizlik gibi pek çok psikiyatrik ve davranışsal bozuklukla ve kişiler arası ilişki sorunlarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir (Akün, 2017; Akün ve Batıgün, 2019; Dural ve Yalçın, 2014; İbrahim ve ark., 2015; Ki ve ark., 2018; Rohner R.P.ve Rohner, 1980; Şirvanlı Özen ve Olgaç, 2019; Tezcan ve ark., 2017). Bu çalışma kapsamında ebeveyn reddinin somatik yakınmalarla ilişkisi incelenecek olup, sınanacak ilk iki hipotez sırasıyla şunlardır:

H1: Anneden algılanan red yetişkinlik dönemindeki somatik yakınmaları yordar.

H2: Babadan algılanan red yetişkinlik dönemindeki somatik yakınmaları yordar.

Aleksitimi

Hem çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantılarla (Brown ve ark., 2016) hem de somatik yakınmalarla (Yavuz ve ark., 2018) yakından ilişkili olduğu görgül bulgularla ortaya konan kavramlardan biri de ‘aleksitimi’dir. Aleksitimi terimi, duygularını tanımakta ve ifade etmekte diğer insanlara göre daha fazla güçlük çeken kişileri tanımlamak üzere Sifneos (1979) tarafından ileri sürülmüş, Yunanca a: yokluk, lexis: sözcük ve thymos: duygu kelimelerinin birleşiminden oluşan “alexisthymos” kelimesinden türetilmiştir. Dereboy (1990, s. 157) ise aleksitimiye “duygular için söz yokluğu” şeklinde Türkçeye çevirmiştir. Başlangıçta bu sorunun psikosomatik hastalara özgü olduğu düşünülmüş, fakat araştırmalar çeşitli psikiyatrik ya da bedensel rahatsızlıkları olan kişilerin de aleksitimik özellikler sergileyebildiklerini göstermiştir (Dereboy, 1990). Aleksitimi fibromiyalji, alkol ve madde kötüye kullanımı, depresyon, kaygı bozuklukları, yeme bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu olan hastalarda da görülebilmektedir (Maddenci ve ark., 2007; Solmaz ve ark., 2000). Dahası aleksitiminin sadece klinik vakalarda değil, herhangi bir psikopatoloji tanısı olmayan bireylerde de görülebileceği ortaya konmuştur (Epözdemir, 2012; Mattila ve ark., 2008).

Aleksitimi kavramı, Nemiah ve arkadaşları (1976) tarafından duyguları tanımlamadaki güçlükler, duyguları diğerlerine ifade etmede güçlükler, dışsal yönelimli düşünme ve sınırlı imgesel kapasiteyle ilişkili bilişsel özellikler kümesi biçiminde tanımlanmıştır. Bu orijinal bakış açısı çağdaş kuramsal yaklaşımlarda ve araştırmalarda etkililiğini sürdürmektedir (Taylor ve ark., 1997). Aleksitimi, olumsuz duygu durumunun da eşliğiyle bedensel duyumda artışa ya da kişinin bedeniyle ilgili farkındalığının artmasına sebep olabilir. Dolayısıyla artmış semptomları nedeniyle, aleksitimik bireylerin sağlık kurumlarına ve acil servislere daha sık başvurmaları beklenir (Lumley ve ark., 2007). Bach ve Bach (1996) tarafından yapılan bir araştırmada, somatizasyonu en iyi yordayan değişkenin diğer psikopatolojiler ve hastalıkların şiddetinden çok aleksitimi olduğu bulunmuştur. Literatür bulguları dikkate alınarak, bu araştırma kapsamında sınanacak bir diğer hipotez şu şekildedir:

H3: Aleksitimi somatizasyonu yordar.

Gelişimsel perspektife odaklanan bazı çalışmalar, olumsuz erken dönem yaşantılarının, ebeveynin ihmali ve saldırganlığının aleksitimiye yordadığını ortaya koymuştur (Berenbaum ve James, 1994; Brown ve ark., 2016; Kooiman ve ark., 2004). Guzzo ve arkadaşları da (2014) bakım verenin yanıt vericiliği ve duyarlılığının, aleksitimik bireylerde rahatsız edici duyguları ve diğerleriyle kurulan ilişkileri düzenlemede temel belirleyici olduğunu bulmuşlardır. Buradan hareketle, araştırmada sınanacak olan diğer iki hipotez şöyledir:

H4: Anneden algılanan red aleksitimiye yordar.

H5: Babadan algılanan red aleksitimiye yordar.

Sonuç olarak araştırma bulguları hem aleksitimi hem de somatik şikayetlerin algılanan ebeveyn kabul/reddi ile ilişkili olduğu yaklaşımını desteklemektedir (Hussain ve Ahmad, 2014; Katon ve ark., 2001). Duyguları anlama ve ifade etme yeteneği çocuklukta kazanılmadığında, olumsuz düşünce ve duygular daha sonraki yıllarda bedensel yakınmalar yoluyla ifade edilmeye başlar (Lumley, 2000). Ayrıca, kanıtlar duyguları ifade etmedeki bu tür güçlüklerin birincil bakım verenlerle olan erken deneyimlerle yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir (Berenbaum ve James, 1994; Guzzo ve ark., 2014). Bu çalışmada, çocukluk döneminde algılanan ebeveyn reddi düzeyinin yetişkinlik dönemindeki somatik yakınmalar üzerindeki etkisinin incelenmesi ve bu ilişkide aleksitiminin aracılık etkisinin sınanması hedeflenmiştir.

Ebeveynlik alanında yürütülen pek çok çalışmada anneden algılanan sıcaklık ve sevgiye odaklanılmış, babanın rolü daha az dikkate alınmıştır (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner ve Veneziano, 2001). Bazı araştırmalar ise anne ve baba reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkilerini karşılaştırmaya odaklanmıştır (İbrahim ve ark., 2015; Lila ve ark., 2007; Rohner ve Britner, 2002). Alanyazın incelendiğinde anneden ve babadan algılanan reddin etkilerine ilişkin araştırma bulgularının farklılık gösterdiği görülmektedir (Kulaksız ve Erensoy, 2021). Bu çalışmada da anneden ve babadan algılanan reddin aleksitiminin alt boyutları ve somatik yakınmalar üzerindeki etkisinin incelenmesi ve anne-babayla kurulan ilişki niteliğinin ayrı ayrı ele alınması yoluyla alanyazına katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bu amaçla hem anne hem de babadan algılanan red ile somatik yakınmalar arasındaki ilişkide aleksitiminin rolünü anlamak üzere sınanacak iki hipotez şöyledir:

H6: Aleksitimi, anneden algılanan red ve yetişkinlik dönemindeki somatik yakınmalar arasındaki ilişkiye aracılık eder.

H7: Aleksitimi, babadan algılanan red ve yetişkinlik dönemindeki somatik yakınmalar arasındaki ilişkiye aracılık eder.

Bu çalışmanın bir diğer özgün katkısı ise bakım verenlerden algılanan reddin aleksitiminin alt boyutları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi ve bu etkilerin ebeveyn reddi ile somatizasyon arasındaki ilişkideki olası aracı etkilerinin araştırılmasıdır. Alanyazında aleksitimi ölçeğinin alt boyutlarından biri olan Dışavuruk Düşünme alt boyutunun Duyguları Tanımda Güçlük ve Duyguları Söze Dökmede Güçlük alt boyutlarından ayırdığı, bu nedenle aleksitiminin iki faktörlü bir yapı olarak ele alınabileceği konusunda tartışmalar bulunmaktadır (Gignac ve ark., 2007). Taylor ve arkadaşları (2004) ise 18 ölçek uyarlama çalışmasını gözden geçirmişler ve üç faktörlü yapının desteklendiğini bildirmişlerdir. Aleksitiminin boyutlarına ilişkin farklı görüş ve bulgulardan yola çıkılarak (Bagby ve ark., 2020; Schroeders ve ark., 2021), bu çalışmada alt ölçeklerin etkileri ayrı ayrı ele alınmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırma verileri çevrimiçi ortamda toplanmıştır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılan 328 kişinin yaşları 18 ile 64 arasında değişmekte olup ($Ort._{yaş} = 30.30$, $SS = 10.66$), 224'ü kadın (%68.3), 104'ü erkektir (%31.7).

Veri Toplama Araçları

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği – Yetişkin Kısa Form

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (Rohner ve ark., 1978) yetişkinlerin çocukluk dönemlerine dair algıladıkları ebeveyn kabul ve reddini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş olup, 60 maddeden oluşmaktadır. Ölçek yetişkinlerin, ebeveynlerinin kendilerine yaklaşıklık yedi ila 12 yaş arasındayken nasıl davrandığına dair algılarını içerir (Dedeler ve ark., 2017). Ölçeğin kısa formu ise (Rohner ve ark., 2005) anne ve baba formlarından oluşan 24 maddelik 4'lü Likert tipi bir ölçme aracıdır. Algılanan ebeveyn kabul-reddini dört boyut üzerinden değerlendirmektedir. Bu boyutlar: (1) sıcaklık/şefkat, (2) öfke/saldırganlık, (3) kayıtsızlık/ihmal ve (4) ayırışmamış reddir. Alınan yüksek puanlar, algılanan reddin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçekten elde edilebilecek puan aralığı 24 (en yüksek düzeyde kabul) ve 96 (en yüksek düzeyde red) arasındadır. Ölçeğin kısa formunun Türkçe uyarlaması, Dedeler ve arkadaşları (2017) tarafından yapılmıştır. Anne Formunun alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayıları .75 ile .92 arasında, Baba Formunun alt ölçeklerinininkilerin iç tutarlılık katsayıları ise .85 ile .95 arasında değişmektedir. Test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının Anne Formu için .40 ile .83 arasında, Baba Formu için ise .86 ile .96 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçeğin iki yarım test güvenilirliğinin Anne Formu için .88, Baba Formu için .94 olduğu saptanmıştır. Bu araştırma kapsamında ölçek toplam puanının iç tutarlılık katsayısı hem Anne Formu hem de Baba Formu için .85 olarak bulunmuştur.

Toronto Aleksitimi Ölçeği

Toronto Aleksitimi Ölçeği (Bagby ve ark., 1994) 20 madde ve üç alt ölçekten oluşan 5'li Likert tipi bir ölçme aracıdır. Alt boyutlar: (1) Duyguları Tanımada Güçlük, (2) Duyguları Söze Dökmede Güçlük ve (3) Dışa Dönük Düşünmedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, aleksitimi düzeyinin yükseldiğine işaret etmektedir. Orijinal ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .81, test-tekrar test güvenilirliği ise .77 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları ise sırasıyla .78, .75 ve .66'dır. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması (Güleç ve ark., 2009) sonucunda alt ölçeklerin güvenilirlik katsayıları sırasıyla .80, .57 ve .63, toplam puana ilişkin iç tutarlılık katsayısı ise .82 bulunmuştur. Bu çalışmada ise ölçek toplam puanının Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .86, duyguları ifade etmede güçlük boyutunun iç tutarlılık katsayısı .88, duyguları söze dökmede güçlük boyutunun iç tutarlılık katsayısı .73 ve dışa dönük düşünme boyutunun iç tutarlılık katsayısı .56 olarak bulunmuştur.

Belirti Tarama Envanteri Somatizasyon Alt Ölçeği- Revize

SCL-90-R, kişilerin psikiyatrik belirtilerini tarama amacıyla Derogatis (1977) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 5'li Likert tipi bir ölçme aracı olup, 90 maddeden ve 10 alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar: (1) Somatizasyon, (2) Obsesif Kompulsif Belirtiler, (3) Kişilerarası Duyarlılık, (4) Depresyon, (5) Kaygı, (6) Düşmanlık, (7) Fobik Kaygı, (8) Paranoid Düşünce ve (9) Psikotizm'dir. Dokuz alt boyuta ek olarak uyku, yeme bozuklukları ve suçluluk duyguları ile ilişkili Ek Skala olarak adlandırılan yedi maddelik onuncu bir alt ölçek içermektedir. Orijinal ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .96 olarak bulunmuştur. Türkçe uyarlama çalışmaları Dağ (1991) tarafından yapılmıştır. Türkçe ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .97, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .90 bulunmuştur. Alt ölçeklerin güvenilirlik katsayılarının .65 ile .87 arasında değiştiği raporlanmıştır. Bu araştırma kapsamında Somatizasyon Alt Ölçeği kullanılmış olup, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .82 olarak bulunmuştur.

Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Formda demografik bilgileri içeren sorular yer almaktadır. Form, katılımcıların yaşları, cinsiyetleri, eğitim durumları, yaşadıkları il, gelir düzeyleri, yetiştirildikleri aile türü, çocukluk dönemlerinde temel bakımlarının kim tarafından karşılandığı, herhangi bir psikolojik/psikiyatrik yardım alıp almadıkları ve kronik hastalıklarının olup olmadığına ilişkin soruları içermektedir.

İşlem

Araştırmanın yürütülmesine dair onay, ilgili üniversitenin Etik Kurulu'ndan alındıktan sonra, veri toplama işlemi Aralık 2019 ile Mart 2020 arasında gerçekleşmiştir. Araştırma verileri çevrimiçi ortamda toplanmıştır. Ölçeklerin uygulanmasından önce katılımcılara araştırmanın amacı ve katılımcılardan beklenenlere ilişkin bilgi verilmiş, katılımın gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiştir. Katılımcılara kimliklerinin gizli tutulacağına, çalışmayı herhangi bir sebep göstermeksizin istedikleri zaman bırakabileceklerine, verdikleri bilgilerin yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacağına dair bilgiler içeren bilgilendirilmiş onam formu sunulmuş, kabul eden kişiler araştırmaya katılım sağlamışlardır. Ölçeklerin tamamlanması yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür.

Veri Analizi

Araştırmada kullanılan ölçme araçları toplam 341 katılımcı tarafından doldurulmuştur. Ebeveyn Kabul Red Ölçeği ebeveynle kurulan 7-12 yaş arasındaki ilişkiler göz önü-

ne alınarak yanıtlandığı için anne/babasını 12 yaş öncesinde kaybetmiş olan iki katılımcı analiz dışında bırakılmıştır. Analizlerden önce verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığı test edilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.0 ve +1.0 arasında yer alması normal dağılıma uygun (Tabachnick ve Fidell, 2013) olarak kabul edilmiştir. Tek boyutlu normallik analizi yapılarak veri seti üzerinde her bir değişkenin aldığı aşırı değerler SPSS programında artık değerler üzerine kurulu grafiklerin incelenmesi yoluyla belirlenmiş, anneden algılanan kabul/red, babadan algılanan kabul/red ve aleksitimi alt ölçeklerinde uç değerlere sahip beş katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Ardından Mahalanobis Uzaklığı (MU) Yöntemi (Mahalanobis, 1936) kullanılarak çok değişkenli uç değer analizi yapılmıştır ve $p < .001$ anlamlılık düzeyindeki kritik değer üzerinde yer alan altı katılımcı daha analiz dışına çıkarılmıştır. Sonuç olarak, analiz 328 katılımcıdan oluşan veri seti üzerinde yürütülmüştür.

Araştırmada kurulan hipotezleri test etmek amacıyla SPSS 22 paket programı ve aracılık modellerinin test edilmesi için Hayes (2012) tarafından geliştirilen PROCESS 3.5 makro eklentisi kullanılmıştır. Bu yazılım yeniden örnekleme (bootstrapping) yöntemini kullanarak, orijinal veriden yeniden elde edilen büyük veri setlerine dayalı %95 güven aralığı çıktıları üretmekte ve çok sayıda regresyon eşitliğinin modellenebilmesini sağlamaktadır (Hayes ve ark., 2017). Bu çalışmada da aracı değişkenlerin dolaylı etkileri yeniden örnekleme tekniği kullanılarak üretilmiş 5000 kişilik örneklem üzerinden yorumlanmıştır. Aracı değişkenlerin %95 güven aralığında sıfırın bulunmaması dolaylı etkinin sıfırdan farklı, yani anlamlı olduğuna işaret etmektedir (Preacher ve Hayes, 2008).

Bulgular

Araştırma Örneklemine İlişkin Sosyo-Demografik Özellikler ve Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Araştırma örnekleminin sosyo-demografik değişkenlere göre dağılımı cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni hal, çocukluk döneminde temel bakımı sağlayan kişi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, kronik hastalık tanısı almış olma, herhangi bir psikiyatrik hastalık tanısı almış olma ve psikolojik yardım almış/alıyor olma değişkenleri temelinde analiz edilmiştir. Betimsel istatistikler incelendiğinde hem katılımcıların hem de anne babalarının eğitim düzeylerinin görece yüksek olduğu görülmektedir. Çocukluk dönemlerinde kendilerine temel bakımı sağlayan yetişkinin kim olduğu sorulduğunda ise ör-

neklemin çoğunluğunda temel bakım verenin anne olduğu görülmektedir (%68.1). Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1
Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	224	68.3
Erkek	104	31.7
Yaş		
18-24 yaş	124	37.8
25-34 yaş	84	25.6
35-44 yaş	78	23.8
45-54 yaş	23	7.0
55 yaş ve üzeri	19	5.8
Eğitim düzeyi		
İlkokul-ortaokul	4	1.2
Lise	98	29.9
Önlisans-lisans	164	50
Lisansüstü	62	18.9
Medeni durum		
Bekar	210	64
Evli	101	30.8
Boşanmış/Ayrılmış	16	4.9
Eşini kaybetmiş	1	.3
Anne eğitim düzeyi		
Okur yazar değil	8	2.4
Okur yazar	5	1.5
İlkokul	80	24.4
Ortaokul	34	10.4
Lise	106	32.3
Önlisans-lisans	93	28.4
Lisansüstü	2	.6
Baba eğitim düzeyi		
Okur yazar değil	1	.3
Okur yazar	5	1.5
İlkokul	48	14.6
Ortaokul	46	14
Lise	85	25.9
Önlisans-lisans	127	38.7
Lisansüstü	16	4.9
Temel bakımveren		
Anne	223	68.0
Baba	7	2.1
Anne ve baba eşit düzeyde	66	20.1

Diğer	32	9.8
Kronik hastalık tanısı		
Var	61	18.6
Yok	267	81.4
Psikiyatrik tanı		
Var	67	20.4
Yok	261	79.6
Psikolojik yardım almış/alıyor olma		
Almış	147	44.8
Almamış	181	55.2

Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

Cinsiyet, psikiyatrik tanı almış olma, kronik hastalık tanısı almış olma, ruh sağlığı alanında bir uzmandan psikolojik yardım alıyor/almış olma ile algılanan anne reddi, algılanan baba reddi, aleksitiminin alt boyutları ve somatizasyon arasındaki ilişkiler parametrik olmayan bir yöntem olan Spearman-Brown korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir. Parametrik olmayan korelasyon analizi sonucunda cinsiyet değişkeninin (kadın=0, erkek=1) duyguları söze dökmede güçlük ile pozitif yönde ($r_s = .13$) ve somatizasyonla ($r_s = .14$) negatif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği görülmüştür. Algılanan anne reddi ($r_s = .01$) ve algılanan baba reddi ($r_s = .08$) ile cinsiyet değişkeni arasında ise anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir. Kronik hastalık tanısı almış olmak araştırmada kullanılan hiçbir ölçek puanı ile anlamlı ilişki göstermemiştir. Psikiyatrik tanı almış olma değişkeninin ($r_s = .17$) ve psikolojik yardım almış/alıyor olma değişkeninin ($r_s = .13$) somatizasyonla pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği bulunmuştur.

Yaş, algılanan anne reddi, algılanan baba reddi, aleksitiminin üç alt boyutu (duyguları ifade etmede güçlük, duyguları söze dökmede güçlük, dışadönük düşünme) ve somatik yakınmalar arasındaki ilişkiler Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir. Bulgular, yaş değişkeni ile Toronto Aleksitimi Ölçeği'nin alt boyutları olan duyguları tanımadada güçlük ($r = -.28$), duyguları söze dökmede güçlük ($r = -.19$) ve somatizasyon ($r = -.15$), arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir. Bir diğer deyişle, hem aleksitiminin iki alt boyutu hem de somatik yakınmalar yaşı daha genç olan katılımcılarda daha yüksek düzeydedir. Anneden algılanan ret ile babadan algılanan ret pozitif yönde yüksek düzeyde ($r = .52$) ilişkili bulunmuştur. Duyguları tanımadada güçlük değişkeninin algılanan anne reddi ($r = .20$) ve algılanan baba reddi ile ($r = .16$) pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği, benzer biçimde somatizasyon değişkeninin de algılanan anne reddi ile ($r = .20$) ve algılanan baba reddi ($r = .16$), ile ilişkisinin

pozitif yönde ve anlamlı olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra duyguları söze dökmede güçlüğün algılanan anne reddi ile pozitif ve anlamlı yönde ($r=.12$), ilişki gösterirken algılanan baba reddi ile arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı ($r=.10$), bulunmuştur. Aleksitiminin alt boyutlarıyla somatizasyon arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise somatizasyonun duyguları tanımada güçlük ($r=.47$), ve duyguları söze dökmede güçlük ($r=.30$) ile pozitif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu, dışadönük düşünme ($r=.10$), ile arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Analizlere ait korelasyon katsayıları Tablo 2 ve Tablo 3'te gösterilmiştir. Korelasyon analizinden elde edilen bulgular göz önüne alınarak algılanan ebeveyn reddi ile somatizasyon arasındaki ilişkide Toronto Aleksitimi Ölçeği'nin yalnızca duyguları tanımada güçlük ve duyguları söze dökmede güçlük alt boyutlarının aracı rolleri incelenmiştir.

Tablo 2

Pearson Momentler Korelasyon Analizi Bulguları ve Betimsel İstatistikler (n=329)

	Ort.	SS.	Min	Max	1	2	3	4	5	6	7
1.Yaş	30.40	10.67	18	62	-	.04	.01	-.28**	-.19**	-.07	-.15**
2.EKRÖ-A	36.07	11.17	24	77		(.85)	.52**	.20**	.12*	-.03	.20**
3.EKRÖ-B	39.99	14.08	24	87			(.85)	.16**	.10	-.04	.16**
4.DTG	14.85	6.41	7	34				(.88)	.69**	.14**	.47**
5.DSDG	11.54	4.21	5	23					(.73)	.28**	.30**
6.DD	22.38	3.03	14	32						(.56)	.10
7.Somatizasyon	13.01	8.13	1	39							(.82)

*p<.05, **p<.01 Parantez içindeki değerler Cronbach alfa katsayılarıdır

Not. EKRÖ-A=Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu, EKRÖ-B=Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu, DTG=Duygu Tanımada Güçlük (Toronto Aleksitimi Ölçeği 1. Boyutu), DSDG=Duyguları Söze Dökmede Güçlük (Toronto Aleksitimi Ölçeği 2. Boyutu), DD=Dışa dönük Düşünme (Toronto Aleksitimi Ölçeği 3. Boyutu)

Tablo 3

Parametrik Olmayan (Spearman Brown) Korelasyon Analizi Katsayıları

Sosyo-demografik değişkenler	EKRÖ-A	EKRÖ-B	Duyguları tanımada güçlük	Duyguları söze dökmede güçlük	Dışa dönük düşünme	Somatizasyon
Cinsiyet	.01	.08	.06	.13*	.12	-.14*
Kronik hastalık tanısı	.00	.02	.01	-.04	.02	-.06
Psikiyatrik tanı	.04	.10	.10	.05	-.09	.17**
Psikolojik yardım alma	.09	.10	-.03	-.05	-.08	.13*

**p<.01, *p<.05

Not. EKRÖ-A=Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu, EKRÖ-B=Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu

Aracılık Analizi Bulguları

Korelasyon analizinden elde edilen bulgular göz önüne alınarak algılanan ebeveyn reddi ile somatizasyon arasındaki ilişkide Toronto Aleksitimi Ölçeği'nin yalnızca duy-

guları tanımada güçlük ve duyguları söze dökmede güçlük alt boyutlarının aracı rolleri incelenmiştir.

Ebeveynden algılanan red düzeyi (anne ve babadan algılanan red için ayrı ayrı) ile somatizasyon arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı etkisi basit aracılık modeli (PROCESS, Model 4) ile sınanmıştır. Cinsiyet, yaş, psikiyatrik tanı almış olma, psikolojik yardım almış/alıyor olma değişkenleri, somatizasyon ile anlamlı düzeyde ilişki gösterdikleri için modele kontrol değişkenleri olarak dâhil edilmişlerdir. Söz konusu değişkenlerin hem aleksitiminin somatizasyonla ilişkili olan iki alt boyutu (duyguları tanımada güçlük ve duyguları söze dökmede güçlük) hem de somatizasyon üzerindeki etkileri Tablo 4’te sunulmuştur. Algılanan anne reddi ile somatizasyon arasındaki ilişkide duyguları tanımada güçlük ve duyguları söze dökmede güçlük boyutlarının aracı etkileri sınanırken algılanan baba reddi kontrol değişkeni olarak modele dâhil edilmiş, aynı şekilde babadan algılanan red ile somatizasyon arasındaki ilişkide aleksitimi boyutlarının aracılık etkileri incelenirken de anne reddi kontrol değişkeni olarak modele dâhil edilmiştir. Ayrı ayrı kurulmuş olan bu iki regresyon modelindeki doğrudan ve dolaylı etkiler Tablo 5’te raporlanmıştır.

Model sınıandığında anneden algılanan reddin somatizasyon üzerindeki toplam etkisinin (c) pozitif yönde ve anlamlı olduğu ($b = .12$, $SH = .05$, %95 GA [.03, .21]) bulunmuştur. Söz konusu bulgu $H1$ ’i desteklemiştir. Bulgular ayrıca, algılanan anne reddinin hem duyguları tanımada güçlük üzerindeki doğrudan etkisinin ($b = .11$, $SH = .03$, %95 GA [.04, .18]) hem de duyguları söze dökmede güçlük üzerindeki doğrudan etkisinin ($b = .05$, $SH = .02$, %95 GA [.00, .09]) pozitif yönde ve anlamlı olduğunu göstermektedir. Söz konusu bulgu, algılanan anne reddinin aleksitiminin iki alt boyutu üzerinde anlamlı etkisi olduğunu göstererek $H4$ ’ü kısmen desteklemiştir.

Algılanan baba reddinin etkisinin sınıandığı ikinci modelde babadan algılanan reddin somatizasyon üzerindeki toplam etkisinin (c) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($b = .04$, $SH = .04$, %95 GA [-.03, .11]) bulunmuştur. Bu bulgu ise $H2$ ’nin doğrulanmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, algılanan baba reddinin hem duyguları tanımada güçlük ($b = .02$, $SH = .02$, %95 GA [-.03, .08]) hem de duyguları söze dökmede güçlük üzerindeki doğrudan etkisinin ($b < .001$, $SH = .02$, %95 GA [-.03, .04]) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla algılanan baba reddinin aleksitimi yordayacağını ileri süren $H5$ de desteklenmemiştir. Duyguları tanımada güçlüğün somatizasyon üze-

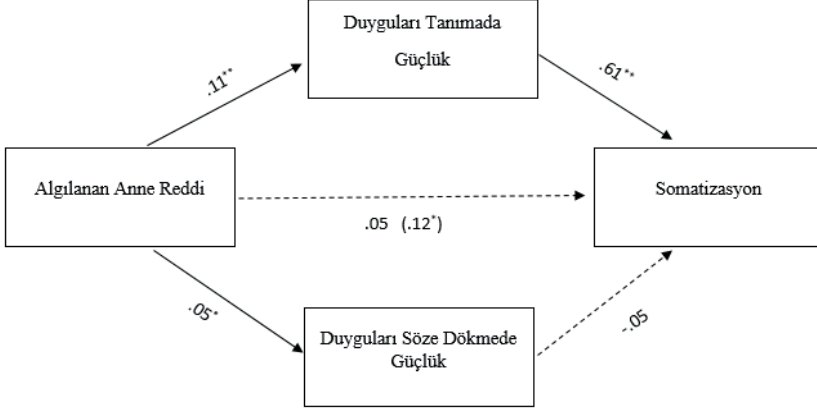
rindeki doğrudan etkisi pozitif ve anlamlı iken ($b = .61$, $SH = .09$, %95 GA [43, .78]), duyguları söze dökmede güçlüğün somatizasyon üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($b = -.05$, $SH = .13$, %95 GA [-.31, .20]). Bu bakımdan, aleksitiminin somatizasyonu yordayacağını ileri süren $H3$ kısmen desteklenmiştir.

Aracılık etkileri incelendiğinde anneden algılanan ret ile somatizasyon arasındaki ilişkide duyguları tanımada güçlüğün aracı etkisini sınavan dolaylı etkinin anlamlı olduğu (dolaylı etki=.07, $SH=.02$ %95 GA [03, .12]), aynı ilişkide duyguları söze dökmede güçlüğün aracılık etkisinin ise istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı (dolaylı etki<-.001, $SH<.001$, %95, GA [-.02, .01]) bulunmuştur. Aleksitiminin yalnızca bir alt boyutunun algılanan anne reddi ile somatizasyon arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini gösteren bu bulgu $H6$ 'yı kısmen doğrulamış görünmektedir. Aracı değişken modele dâhil edildikten sonra (c') anneden algılanan reddin somatizasyon üzerindeki etkisinin anlamlılığını yitirdiği ($b = .05$, $SH=.04$, %95 GA [-.03, .13]) bulunmuştur. Sonuç olarak, anneden algılanan ret ile somatizasyon arasındaki ilişkide aleksitiminin duyguları tanımada güçlük boyutunun aracılık etkisinin anlamlı olduğu ve elde edilen modelin somatizasyon değişkenindeki varyansın %27'sini açıkladığı [$F(8,318)=14.605$, $p<.001$, $R^2=.27$] görülmüştür.

Babadan algılanan ret ile somatizasyon arasındaki ilişkide duyguları tanımada güçlüğün aracı etkisini sınavan dolaylı etkinin (dolaylı etki = .01, $SH = .02$ %95 GA [-.02, .05]) ve duyguları söze dökmede güçlüğün aracılık etkisinin (dolaylı etki < -.001, $SH < .001$, %95 GA [-.01, .001]) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur. Aleksitiminin boyutları aracı değişken olarak modele dâhil edildiğinde de (c') babadan algılanan reddin somatizasyon üzerindeki etkisinin anlamsız olduğu ($b = .03$, $SH = .03$, %95 GA [-.04, .09]) bulunmuştur. Bu bulgu $H7$ 'nin reddedilmesi anlamına gelmektedir. Hem anne hem de babadan algılanan ret için sınanmış olan iki modelde de aleksitiminin duyguları tanımada güçlük alt boyutunun somatizasyon üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmüş ($p < .001$), dolayısıyla $H3$ de kısmen desteklenmiştir. Sınanan araştırma modelleri ve değişkenler arasındaki ilişkilerin standardize edilmemiş katsayı değerleri Şekil 1 ve Şekil 2'de sunulmuştur. Regresyon analizi bulguları ise Tablo 4 ve Tablo 5'te sunulmuştur.

Şekil 1

Annenen Algılanan Reddedilme ile Somatizasyon Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolü

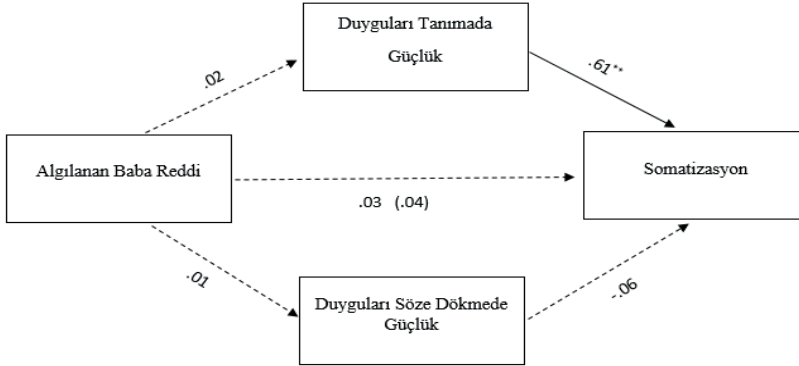

** $p \leq .001$, * $p < .05$

Not. Çocukluk döneminde anneden algılanan red ile yetişkinlik dönemindeki somatizasyon arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolü. Şekilde standardize olmayan beta değerleri sunulmuştur. Kontrol değişkenlerinin katsayıları şekil üzerinde gösterilmemiş, Tablo 4'te raporlanmıştır.

Şekil 2

Babadan Algılanan Reddedilme ile Somatizasyon Arasındaki İlişkide Aleksitiminin Aracı Rolü

** $p \leq .001$, * $p < .05$

Not. Çocukluk döneminde babadan algılanan red ile yetişkinlik dönemindeki somatizasyon arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolü. Şekilde standardize olmayan beta değerleri sunulmuştur. Kontrol değişkenlerinin katsayıları şekil üzerinde gösterilmemiş, Tablo 4'te raporlanmıştır.

Tablo 4
Aracılık Analizi Bulguları

Sonuç Değişkenleri	Model 1 DTG			Model 2 DSDG			Model 3 Somatizasyon		
	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>p</i>
Kontrol değişkenleri									
Cinsiyet	2.704	.765	.001	1.966	.524	.000	-2.716	.939	.004
Psikiyatrik tanı	1.858	.942	.049	.835	.645	.196	1.616	1.134	.155
Psikolojik yardım	-.481	.789	.542	-.324	.540	.549	.504	.945	.595
EKRÖ-B	.022	.027	.418	.006	.019	.753	.026	.033	.426
EKRÖ-A	.114	.034	.001	.048	.024	.043	.050	.042	.232
DTG (M1)							.607	.088	.000
DSDG (M2)							-.055	.130	.671
	$R^2=.174$ $F(6,320)=11.20^{***}$ $P<.000$			$R^2=.101$ $F(6,320)=6.02^{**}$ $P<.000$			$R^2=.269$ $F(8,318)=14.61^{***}$ $P<.000$		

Not. *EKRÖ-A=Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu, EKRÖ-B=Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu, DTG: Duyguları tanımda güçlük, DSDG: Duyguları söze dökmekte güçlük
**Cinsiyet değişkeni 0=kadın, 1=erkek, Psikiyatrik tanı almış olma değişkeni 0=hayır, 1=evet, Psikolojik yardım almış/alınyolma değişkeni 0=hayır, 1=evet olarak kodlanmıştır

Tablo 5
Doğrudan ve Dolaylı Etkiler

Doğrudan ve Dolaylı Etkiler	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>
Bağımsız değişken: EKRÖ-A				
Toplam Etki (c)	.117	.046	.027	.207
Doğrudan Etki (c')	.050	.042	-.032	.133
Dolaylı Etki (DTG)	.069	.024	.027	.124
Dolaylı Etki (DSDG)	-.003	.008	-.021	.014
Bağımsız değişken: EKRÖ-B				
Toplam Etki (c)	.039	.038	-.032	.110
Doğrudan Etki (c')	.026	.033	-.038	.090
Dolaylı Etki (DTG)	.013	.017	-.022	.047
Dolaylı Etki (DSDG)	-.003	.003	-.008	.006

Not. ** $p<.01$, * $p<.05$, %95 LLCI: Alt sınır güven aralığı, ULCI: Üst sınır güven aralığı, EKRÖ-A=Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu, EKRÖ-B=Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu, DTG: Duyguları tanımda güçlük, DSDG: Duyguları söze dökmekte güçlük

Regresyon analizine dâhil edilen kontrol değişkenlerinin, aracı değişkenler ve sonuç değişkeni üzerindeki etkileri incelendiğinde ise cinsiyetin hem duyguları tanımda güçlük ($b = 2.70$, $SH = .76$, %95 GA [1.19, 4.21]), hem duyguları söze dökmekte güçlük ($b = 1.96$, $SH = .52$, %95 GA [.93, 2.99]) hem de somatizasyon üzerindeki ($b = -2.71$, $SH = .94$ %95 GA [-4.56, -.87]) etkilerinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmüştür. Bir diğer deyişle erkek olmanın aleksitiminin iki alt boyutunu, kadın olmanın da soma-

tizasyonu yordadığı görülmüştür. Yaş değişkeninin duyguları tanımda güçlük ($b = -.21$, $SH = .03$ %95 GA [-.27,-.14]) ve duyguları ifade etmede güçlük üzerindeki etkilerinin ($b = -.11$, $SH = .03$ %95 GA [-.15,-.05]) de istatistiksel açıdan anlamlı olduğu dikkati çekmiştir. Genç yaşta olmanın bu boyutlardaki güçlüğü yordadığı, tüm değişkenler modele dâhil edildiğinde ise yaşın sonuç değişkeni olan somatizasyon üzerindeki etkisinin ise anlamlı olmadığı bulunmuştur. Psikiyatrik bir tanı almış olmak ise duyguları tanımda güçlük üzerinde anlamlı etki göstermiş ($b = 1.85$, $SH = .94$ %95 GA [.001, 3.71]), ancak etkisi sınıranan ikinci aracı değişken olan duyguları söze dökmeye güçlük ve sonuç değişkeni olan somatizasyon üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Ruh sağlığı alanında görev yapan bir uzmandan psikolojik yardım almış/alıyor olmak ise kurulan modellerde aracı değişkenler ve sonuç değişkeni üzerinde anlamlı bir etki göstermemiştir.

Tartışma

Bu araştırmanın amacı, anne ve babadan algılanan ret düzeyinin aleksitimi ve somatizasyon üzerindeki etkilerini ortaya koyan gelişimsel bir yaklaşımı kesitsel ve korelasyonel bir araştırma deseni kullanarak sınamaktır.

Çalışmanın bulguları, çocukluk çağı duygusal yaşantılarının, özellikle de bakım verenle kurulan ilişkinin olumsuz niteliğinin aleksitimiye yordadığını gösteren alanyazın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (Berenbaum ve James, 1994; Zlotnick ve ark., 2001). Aleksitimi çocukluk dönemindeki kötü muamele ve reddedilme yaşantıları ile baş etmek üzere kullanılan işlevsiz bir başa çıkma yöntemi olarak ele alınmaktadır (Scher ve Twaite, 1999). Aleksitimi dissosiyasyona benzer bir işlev göstererek, çocukluk çağındaki olumsuz yaşantılarla bağlantılı olan üzüntü, değersizlik, öfke ve kaygıdan kaçınmayı sağlayabilir (Elzinga ve ark., 2002). Özellikle düşmanlık, istismarcı ve ihmali edici ebeveynler söz konusu olduğunda, sorunlu ebeveyn-çocuk ilişkileri ortaya çıkabilmektedir (Hussain ve Ahmed, 2014). Nitekim Berenbaum (1996) ebeveynlerinden düşmanlık ve saldırganlık gören bireylerin bunu deneyimlemeyenlere oranla duygu tanımlamada çok daha fazla zorluk çektiğini bulmuştur. Yeterli duygusal desteği görmemenin ve ebeveyninden yeterli sıcaklığı alamamanın çocukların duygu düzenleme becerilerine ve duygularını yönetmeyi öğrenecekleri türde ilişkileri kurma kapasitelerine zarar vermesi muhtemeldir. Duyguları tanımanın ve ifade etmenin teşvik edilmediği bir ortamda, çocuklar bu konuda kendilerini güvensiz hissedebilirler (Paivio ve McCulloch,

2004).

Somatizasyon ve aleksitimi arasındaki anlamlı ilişki alanyazın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (Aydın ve ark., 2013; Bach ve Bach, 1996; Dereboy, 1990; Yavuz ve ark., 2018). Aleksitimik bireylerin duygularla ilişkili olarak adaptif yanıtlar üretmedikleri, bu nedenle de bu kişilerde olumsuz duyguların kronikleştiği tartışılmaktadır. Rieffe ve arkadaşları (2007) aleksitimik bireylerin duyguyu tanımlayamamalarının ve uygun tepkiyi gösterememelerinin olumsuz duygulara ve uyumsuz tepkilere sebep olduğunu ve bu durumun dışsal uyaranlar kadar içsel uyaranlar (örn., ağrı) için de geçerli olduğunu tartışmışlardır. Raffagnato ve arkadaşları (2020) da somatoform bozukluğu olan kişiler için vücudun psikolojik acıyla baş etmek için bir araca dönüştüğünü belirtmişler ve psikolojik rahatsızlıkların fizyolojik birtakım bozukluklar biçiminde ortaya çıktığını ileri sürmüşlerdir. Regresyon analizi bulguları, algılanan anne reddinin, algılanan baba reddi modele kontrol değişkeni olarak eklendiğinde, aleksitiminin alt boyutları olan ‘duyguları tanımada güçlük’ ve ‘duyguları söze dökmeye güçlük’ değişkenleri ve somatizasyon üzerindeki etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir. Ayrıca, algılanan anne reddi ile somatizasyon arasındaki ilişkiye aleksitiminin duyguları tanımada güçlük boyutunun aracılık ettiği bulunmuştur. Algılanan baba reddinin bağımsız değişken olduğu ikinci modelde, algılanan anne reddi kontrol değişkeni olarak modele dâhil edilmiş ve algılanan baba reddinin aleksitimi boyutları ve somatizasyon üzerindeki doğrudan etkilerinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Bebeklerin ve çocukların temel bakım verenleri ile kurdukları etkileşimlere ilişkin gözlemsel araştırma bulguları, annenin temel bakım veren olma rolüne vurgu yapan psikolojik yaklaşımları destekleyen bulgular ortaya koymaktadır (Krystal, 1988; McDougall, 1982). Duyguların ve duygu düzenleme kapasitesinin gelişimi yaşamın erken evrelerinde çocuğa temel bakımı sunan kişinin duygusal ifadelerinin *aynalanması* ve duyguları paylaşma deneyimleriyle mümkün olmaktadır (Taylor ve ark., 1997). Çocuğa birincil bakım veren kişiler içsel yatkınlıkları (engellenme toleranslarının düşük olması) ya da dışsal faktörler sebebiyle (uzun süreli hastalık yaşantıları) yeterince empatik ve yanıtlayıcı değilse, çocukta duygu düzenleme ve duyguların ifadesi ile ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Kooiman ve ark., 2004).

Algılanan anne reddi regresyon denkleminde kontrol değişkeni olarak girdiğinde, baba reddinin aracı değişken ve sonuç değişkeni üzerinde bir etki göstermemesi dikkat çekicidir. Anne ve baba reddinin çocuk üzerindeki etkilerine ilişkin farklılığın nedeni sosyo-kültürel etkenlerle açıklanabilir. Annelerin ve babaların aile sistemi içindeki rolleri tarihsel süreçler ve kültürel gruplar açısından çeşitlilik gösterir (Tamis-LeMonda,

2004). Annenin çalışma hayatına katılımı pek çok Batı toplumunda norm halini almıştır ve bu süreçte baba çocuk etkileşimleri de değişmeye başlamıştır. Parke (2004) bireysel, ailesel, kurumsal ve kültürel etkenlerin babanın rolü üzerinde etkili olduğunu ve babalık rolünün annelik rolünden daha az planlanmış ve belirlenmiş bir rol gibi görüldüğünü tartışmıştır. Annenin temel bakım veren olarak görülmesi ve toplum tarafından annelik rolü konusunda yaygın biçimde kabul edilen kalıpyargılar, anneden alınan bakımın ve ilginin babadan alınan bakım ve ilgiden daha katı biçimde değerlendirilmesine yol açıyor olabilir. Pek çok toplumda, ailenin başat tanımı orta sınıf, ilk evliliğini yapmış heteroseksüel bir çift ve onların biyolojik çocuklarından oluşan çekirdek bir aileyi resmeder ve bu ailede ev kadını olan bir anne ve çalışan bir baba bulunur (Ganong ve ark., 1990; Nelson ve Prilleltensky, 2010). Elbette yıllar içinde toplumsal cinsiyet rollerinde ortaya çıkan değişimleri ve kültürel farklılıkları dikkate aldığımızda bu tür bir genelleme tartışmaya açıktır. Ancak kitle iletişim araçları, sosyal medya, dil, yasal sistemler ve dinler sürekli olarak bu aile düzeninin norm olduğu mesajını iletirler (Nelson ve Prilleltensky, 2010). Bu sosyal bağlam ebeveynliğe ve aileye ilişkin hem kamusal hem de bilimsel alanda kalıpyargıları, tutumları, kavramsallaştırmaları ve yorumları biçimlendirir (Georgas ve ark., 2006). Bu bakımdan, annenin çocuk üzerindeki rolüne vurgu yapan her türlü araştırma bulgusunun toplumsal cinsiyet rolleri ve anneliğe ilişkin sosyal temsiller bağlamında tartışılmaya açılması da büyük önem taşımaktadır.

Babalar da çocuklarıyla tıpkı anneler gibi yakın etkileşime sahip olabilirler. Fakat özellikle de annenin mevcut olduğu durumlarda bunu daha az yapma eğiliminde oldukları bulunmuştur (Mendonça ve ark., 2010). Solomon ve George'a göre (1999) eşler arasındaki ilişki, babanın anne-çocuk arasındaki bağa girmeyi seçip seçmeyeceği ve/veya bunu yapmaya izni olup olmadığını etkiler. Bazı durumlarda annelerin annelik bekçiliği (gatekeeper) yaparak bu ilişkiye dâhil oldukları da tartışılmıştır (Cannon ve ark., 2008). Bu çalışmada da katılımcılara çocukluk dönemlerinde kendilerine temel bakımı sağlayan kişinin kim olduğu sorulduğunda, örneklemin büyük çoğunluğu (%68) temel bakımı aldıkları kişinin anneleri olduğu bilgisini vermişlerdir. Dolayısıyla, anne reddinin aleksitimi ve somatizasyon üzerindeki etkilerinin anlamlılığı üzerinde bu durumun da etki yaratmış olması olası görünmektedir.

Araştırma kapsamında sosyo-demografik değişkenlerin, anneden algılanan ret, babadan algılanan ret, aleksitimi ve somatizasyon ile arasındaki ilişkiler sınanmıştır. Bulgular cinsiyet, yaş, psikiyatrik tanı almış olma ve psikolojik yardım almanın somatik yakınmalarla anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu, buna karşın kronik bir hastalık tanısı

almış olmanın somatizasyonla anlamlı düzeyde ilişkili olmadığını göstermiştir. Korelasyon analizi sonucunda dikkati çeken önemli bir bulgu anneden ve babadan algılanan ret düzeyi arasında yüksek düzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmasıdır. Bu sonuca göre ailedeki duygusal işlevsellik bir bütün olarak değerlendiriliyor, anne ve baba duygusal sıcaklık ya da reddedicilik bakımından birbirine benzer düzeyde algılanıyor olabilir. Bunun yanı sıra, her iki ebeveynden de algılanan ret düzeyinin hem aleksitimi hem de somatizasyonla pozitif yönde anlamlı ilişki göstermesi (Hussain ve Ahmed, 2014) ve aleksitimi ile somatizasyon arasındaki ilişkinin de pozitif yönde ve anlamlı olması (Bach ve Bach, 1996; Mattila ve ark., 2008) alanyazınla tutarlılık göstermektedir.

Bir diğer dikkat çekici bulgu da kadın olmanın somatizasyonu, erkek olmanın da aleksitiminin duyguları tanımada güçlük ve duyguları söze dökmede güçlük boyutlarını anlamlı biçimde yordamasıdır. Her iki bulgu da alanyazın ile tutarlıdır. Aleksitimiye normatif cinsiyet rolleriyle ilişkilendiren ve erkeklerin duygularını ifade etmemeyi sosyalleşme sürecinde öğrendiğini ileri süren yaklaşımı destekleyen pek çok araştırma bulgusu erkeklerin aleksitimi düzeylerinin kadınlardan daha yüksek olduğunu göstermiştir (Levant ve ark., 2009; Parker ve ark., 1993). Ayrıca araştırmalar kadınların somatizasyon ortalamalarının erkeklerden yüksek olduğuna işaret etmektedir (Cloninger ve ark., 1986; Wool ve Barsky, 1994). Wool ve Barsky (1994) somatizasyonun kadınlara özgü bir tanı olmadığını vurgulayarak, araştırma bulgularında gözlenen cinsiyet farklılığına ilişkin olası beş nedeni sıralamışlardır. Bu farklılıklar mevcut rahatsızlığın ifade edilmesiyle ilgili cinsiyet farklılığından, tıbbi yardım aramaya hazır oluş farklılığından, somatik yakınmalarla yakından ilişkili psikiyatrik tanılarının yaygınlığından, kadınların ve erkeklerin bedensel duyularındaki ufak değişimler konusundaki eşik, tolerans ve hassasiyet farklılıklarından ve son olarak da ilişki örüntülerindeki farklılıklardan kaynaklanabilir.

Yaş değişkeninin hem duyguları tanımada güçlük ve duyguları söze dökmede güçlük hem de somatizasyon üzerinde negatif ve anlamlı etkilere sahip olduğu bulunmuştur. Alanyazında yaş ile aleksitimi ve yaş ile somatizasyon arasındaki ilişkilere yönelik bulgular tutarlı görünmemektedir (Bağcı, 2008; Karakis ve Levant, 2012). Ancak bu araştırmanın bulguları, genç yaşın hem aleksitimi hem de somatizasyonla ilişkili olduğunu göstermiştir. Aleksitiminin alt boyutlarının somatizasyonla pozitif yönde ilişki göstermesinden hareketle, ilerleyen yaş ile duyguları tanıma ve söze dökme becerilerinin geli-

şebileceği, bunun sonucunda da somatik yakınmaların azalabileceği yorumu yapılabilir. Psikiyatrik tanı almış olma ve psikolojik yardım almış/alıyor olma değişkenleri aleksitimi alt boyutları ve somatizasyonla pozitif yönde ilişkili olsalar da analiz edilen regresyon modelinde aleksitimi ve somatizasyon üzerinde anlamlı etki göstermemişlerdir. Tanının ve alındığı bildirilen psikolojik yardımların nitelikleri bilinmediği ve katılımcılara bu konularda detaylı sorular yöneltilmediği için, söz konusu bulgular konusunda net yorumlar yapmak güçtür.

Dikkat çekici bir diğer bulgu da aleksitiminin dışa dönük düşünme alt boyutunun ne ebeveyn reddi ne de somatizasyon ile anlamlı bir ilişki göstermesidir. Ayrıca dışa dönük düşünme alt boyutunun aleksitimin duyguları tanımada ve söze dökmede güçlük alt boyutları ile pozitif yönde ve anlamlı olmakla birlikte görece düşük düzeyde korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Söz konusu bulgu aleksitiminin iki boyutlu bir yapı olarak değerlendirilmesinin uygun olacağını savunan alanyazın bulgularını destekler niteliktedir (Kooiman ve ark., 2002). Goerlich (2018) bir kişinin bir duyguyu tanımlamak için, o duyguya bir etiket takması gerektiğini belirtmiş ve iki boyut arasındaki yüksek düzeydeki pozitif ilişkiyi açıklamaya çalışmıştır. Bu perspektiften bakıldığında duyguları tanımada güçlük ve duyguları söze dökmede güçlük boyutlarının her ikisi de açıkça duygulara atıfta bulunduğundan, nispeten birbirleriyle yakından ilişkili görünmektedirler; oysa dışa dönük düşünme boyutu, özellikle bir düşünme stilini, yani mutlaka bir duygu deneyimini içermeyen bilişsel bir modu değerlendiriyor olabilir (Goerlich, 2018).

Araştırmanın belirli sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki çevrimiçi veri toplamanın beraberinde getirdiği yanlılıktır. Çalışmaya katılanların çoğu eğitim düzeyi yüksek, internet erişimine sahip kişilerdir. Ek olarak, kadın katılımcı sayısı erkek katılımcı sayısından yüksektir. Bu bakımdan örneklemin toplumu temsil ediciliği konusunda bir kısıtlılık oluşmuştur. İkinci olarak kesitsel araştırma deseni, değişkenler arasındaki ilişkilerin gücü ve yönüne ilişkin yorumlamalara belirli oranda izin vermektedir. Her ne kadar çocukluk çağı yaşantılarının ve ebeveynle kurulan ilişkinin niteliğinin yetişkinlik dönemi yaşantılarının kökleri olduğu bilinse de sonraki deneyimler, sosyo-ekonomik koşullar, eğitim gibi çevresel faktörlerin de hem kişilik özelliklerinin hem de kişiler arası ilişki sorunlarının anlaşılmasında önemi büyüktür. Bu sınırlılığın önüne belirli düzeyde geçebilmek amacıyla analizler sırasında somatik yakınmalarla ilişkili olabilecek yaş, cinsiyet, psikiyatrik tanı almış olma ve psikolojik yardım almış olma değişkenleri kont-

rol edilmiştir. Fakat farklı eğitim düzeylerine sahip daha geniş bir örnekleme yürütülecek ve kişilik özellikleri ve yetişkinlik dönemi yaşantılarına ilişkin sorunların da dâhil edileceği bir model, somatik yakınmaların anlaşılması konusunda daha net bir gelişimsel perspektif elde edilmesini sağlayacaktır.

Bir diğer sınırlılık da katılımcıların %20.4'ünün psikiyatrik tanılarının bulunduğunu belirtmeleridir. Katılımcıların %44.8'i psikolojik yardım almış ya da almakta olduğunu ifade etmiştir. Verinin çevrimiçi toplanmış olması, bir tür yanlılığa sebep olmuş ve tanı almış ya da psikolojik yardım almış olan kişilerin ilgisini çekmiş olabilir. Her ne kadar psikiyatrik tanı alma ve psikolojik yardım almış/alıyor olma durumu regresyon modelinde aleksitimi ve somatizasyon üzerinde anlamlı etki göstermemiş olsa bile aleksitimi alt boyutları ve somatizasyonla pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Bu nedenle söz konusu değişkenler analizlere kontrol değişkenleri olarak dahil edilmiş ve bu yolla etkilerinin kontrol edilmesi hedeflenmiştir. Ancak ileride yürütülecek olan çalışmalarda somatizasyon ve aleksitimi tanısı almış olan katılımcılarla almamış olanların karşılaştırılacağı bir araştırma deseninin bu konuda daha açık bir bulgu elde edilmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Bir diğer çözüm önerisi de somatizasyon ile komorbidite göstermesi mümkün tanı semptomlarının analize dahil edilmesi olabilir. Bu çalışmada Belirti Tarama Envanteri alt ölçeklerinin tümü kullanılmış olsaydı, daha kapsamlı bir analiz ve daha net bir çıkarım olanağı bulunabilirdi.

Aleksitiminin güvensiz bağlanma biçimleriyle ilişkili olduğuna dair alanyazın bulguları aleksitiminin gelişimsel sürecinin anlaşılması bakımından önem taşımaktadır (Beckendam, 1997). Waldinger ve arkadaşları (2006) güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip kişilerin gereksinimlerinin diğerlerince karşılanacağına ilişkin beklentilerinin zayıf olduğuna vurgu yapmışlar, bu nedenle de bu kişilerde diğerlerinden yardım alabilmenin bir yolu olarak somatik yakınmaların artabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu bulgular kişiler arası kabul/red kuramı (Rohner, 1980) çerçevesinde tartışıldığında da benzer bir örüntü ortaya çıkmaktadır. Ebeveyn tarafından reddedildiklerini algılayan çocuklar için model alabilecekleri sıcaklık dolu bir anne ve baba yoktur, bu nedenle de sevgi duygusunu ve sevmeyi öğrenemezler. Sıcaklık ve şefkate çok fazla gereksinim duymalarına karşın sevmeyi ve sevilme duygusunu hissetmekte güçlük çekerler. Dolayısıyla reddedilmiş çocuklar duygusal açıdan yalıtılmış kişiler olurlar ve başkalarıyla samimi ve yakın ilişkiler kuramazlar (Rohner ve Brothers, 1999; Rohner ve ark., 2008). Bu nedenle de yakın ilişki ve sosyal destek eksikliği yaşayan kişilerin sağlıkları bu durumdan olumsuz

etkilenebileceği gibi, somatik yakınmalar diğerlerinden ilgi almanın bir yolu haline gelebilir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda bağlanma biçimlerinin kurulacak modele dahil edilmesinin ve değişkenler arasındaki ilişkileri sınavacak geniş kapsamlı modellerin sınanmasının alanyazına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak, somatik yakınmaların ortaya çıkışının anlaşılmasında gelişimsel perspektifin önemini ortaya koyan bu çalışmanın bulguları, somatik yakınmaların duyguları tanıma ve ifade etme güçlüğü ile yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, anne ve babadan algılanan reddin farklı biçimde işlev göstermesi, ebeveynlik rolü beklentilerinin sosyo-kültürel perspektiften değerlendirilmesi gerekliliğini tartışmaya açmaktadır. Pratik çıkarımlar açısından değerlendirildiğinde ise söz konusu bulgular, somatizasyon yakınmalarıyla sağlık kuruluşlarına başvuran kişilerde duygu tanıma ve ifade becerileri ve kapasitelerinin ele alınmasının yararlı olacağını düşündürmektedir. Çocuk ve ergenlerle yürütülen çalışmalarda da duyguları tanıma, duyguları söze dökme ve duygu düzenleme konusunda müdahalelerde bulunulmasının gelecekte yaşanacak kişiler arası ilişki sorunları ve psikolojik sorunların önlenmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Etik Kurul Onayı: Etik Kurul Onayı İstanbul Şehir Üniversitesi Etik Komitesi'nden alınmıştır (Karar No: 11/11/2019 52/2019).

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- Z.H., I.Ç.O.; Veri Toplama- Z.H.; Veri Analizi/Yorumlama- I.Ç.O.; Yazı Taslağı- I.Ç.O., Z.H.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- I.Ç.O., Z.H.; Son Onay ve Sorumluluk- I.Ç.O., Z.H.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics Committee Approval was obtained from Istanbul Şehir University Ethics Committee (Decision No: 11/11/2019 52/2019).

Author Contributions: Conception/Design of Study- Z.H., I.Ç.O.; Data Acquisition- Z.H.; Data Analysis/Interpretation- I.Ç.O.; Drafting Manuscript- I.Ç.O., Z.H.; Critical Revision of Manuscript- I.Ç.O., Z.H.; Final Approval and Accountability- I.Ç.O., Z.H.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Ainsworth, M. ve Wittig, D. (1969). Attachment and exploratory behavior of one-year-olds in a strange situation. M. Foss (Ed.), *Determinants of infant behavior* içinde. (s.111-136). London: Methuen.
- Akün, E. (2017). Relations among adults' remembrances of parental acceptance–rejection in childhood, self-reported psychological adjustment, and adult psychopathology. *Comprehensive Psychiatry*, 77, 27–37. <http://doi:10.1016/j.comppsy.2017.05.002>
- Akün, E. ve Batıgün, A. D. (2019). Negative symptoms and recollections of parental rejection: The moderating roles of psychological maladjustment and gender. *Psychiatry Research*, 275, 332-337. <http://doi:10.1016/j.psychres.2019.03.042>

- Aydın, A., Selvi, Y. ve Ozemir, P. G. (2013). The effect of alexithymia on somatization and sleep quality in patients with depression. *Archives of Neuropsychiatry*, 50(1), 65-70.
- Bach, M. ve Bach, D. (1996). Alexithymia in somatoform disorder and somatic disease; A comparative study. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 65(3), 150-152. <https://doi.org/10.1159/000289067>
- Bagby, R. M., Parker, J. D. ve Taylor, G. J. (1994). The twenty-item Toronto Alexithymia Scale I. Item selection and cross-validation of the factor structure. *Journal of Psychosomatic Research*, 38(1), 23-32. [https://doi.org/10.1016/0022-3999\(94\)90005-1](https://doi.org/10.1016/0022-3999(94)90005-1)
- Bagby, R. M., Parker, J. D., & Taylor, G. J. (2020). Twenty-five years with the 20-item Toronto Alexithymia Scale. *Journal of Psychosomatic Research*, 131, 109940. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2020.109940>
- Bağcı, T. (2008). *Üniversite öğrencilerinin aleksitimi düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi örneği.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226>
- Beckendam, C. C. (1997). *Dimensions of emotional intelligence: Attachment, affect regulation, alexithymia and empathy.* The Fielding Institute.
- Berenbaum, H. (1996). Childhood abuse, alexithymia and personality disorder. *Journal of Psychosomatic Research*, 41(6), 585-595. [https://doi.org/10.1016/S0022-3999\(96\)00225-5](https://doi.org/10.1016/S0022-3999(96)00225-5)
- Berenbaum, H. ve James, T. (1994). Correlates and retrospectively reported antecedents of alexithymia. *Psychosomatic Medicine*, 56(4), 353-359.
- Brown, R. J., Schrag, A. ve Trimble, M. R. (2005). Dissociation, childhood interpersonal trauma, and family functioning in patients with somatization disorder. *American Journal of Psychiatry*, 162(5), 899-905. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.162.5>
- Brown, S., Fite, P. J., Stone, K., & Bortolato, M. (2016). Accounting for the associations between child maltreatment and internalizing problems: The role of alexithymia. *Child Abuse & Neglect*, 52, 20-28. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.12.008>
- Cannon, E. A., Schoppe-Sullivan, S. J., Mangelsdorf, S. C., Brown, G. L. ve Sokolowski, M. S. (2008). Parent characteristics as antecedents of maternal gatekeeping and fathering behavior. *Family Process*, 47(4), 501-519. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2008.00268.x>
- Cloninger, C. R., Martin, R. L., Guze, S. B. ve Clayton, P. J. (1986). A prospective follow-up and family study of somatization in men and women. *The American Journal of Psychiatry*, 143(7), 873-878. <https://doi.org/10.1176/ajp.143.7.873>
- Dağ, I. (1991). Belirti Tarama Listesi (Scl-90-R)'nin Üniversite Öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği [Reliability and validity of the Symptom Check List (SCL-90-R) for university students]. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2(1), 5-12.
- Dedeler, M., Akün, E. ve Batigün, A. D. (2017). Turkish adaptation of Adult Parental Acceptance-Rejection Questionnaire Short Form. *Düşünen Adam*, 30(3), 181-193. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2017300302>
- Dereboy I. F. (1990). *Aleksitimi öz-bildirim ölçeklerinin psikometrik özellikleri üzerine çalışma.* (Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Derogatis, L. R. (1977). *SCL-90-R. Administration, scoring, and procedures manual I for the revised version of the SCL-90.* John Hopkins University Press.
- Dural, G. ve Yalçın, I. (2014). Investigation of relationship between parental acceptance and

- psychological adjustment among university students. *Düşünen Adam*, 27, 221-232.
- Elzinga, B. M., Bermond, B. ve van Dyck, R. (2002). The relationship between dissociative proneness and alexithymia. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 71(2), 104-111. <https://doi.org/10.1159/000049353>
- Epözdemir, H. (2012). Aleksitimi: Psikolojik Bir Semptom Mu, Yoksa Bir Kişilik Özelliği Mi? *Türk Psikoloji Yazıları*, 15(30), 25–33.
- Ganong, L. H., Coleman, M. ve Mapes, D. (1990). A meta-analytic review of family structure stereotypes. *Journal of Marriage and the Family*, 52(2), 287-297. <https://doi.org/10.2307/353026>
- Georgas, J. E., Berry, J. W., Van de Vijver, F. J., Kağıtçıbaşı, Ç. E. ve Poortinga, Y. H. (2006). *Families across cultures: A 30-nation psychological study*. Cambridge University Press.
- Giddens, A. ve Bowlby, J. (1970). Attachment and Loss, Volume I: Attachment. *British Journal of Sociology*, 21, 111. <https://doi.org/10.2307/588279>
- Gignac, G. E., Palmer, B. R. ve Stough, C. (2007). A confirmatory factor analytic investigation of the TAS–20: Corroboration of a five-factor model and suggestions for improvement. *Journal of Personality Assessment*, 89(3), 247-257. <https://doi.org/10.1080/00223890701629730>
- Goerlich, K. S. (2018) The Multifaceted Nature of Alexithymia – A Neuroscientific Perspective Article, *Frontiers in Psychology*, 9, 1614. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01614>
- Guzzo, G., Pace, U., Cascio, V. L., Craparo, G. ve Schimmenti, A. (2014). Bullying victimization, post-traumatic symptoms, and the mediating role of alexithymia. *Child Indicators Research*, 7(1), 141-153. <https://doi.org/10.1007/s12187-013-9206-6>
- Güleç, M. Y., Kılıç, A., Gül, Ü. ve Güleç, H. (2009). Psoriasis Hastalarında Aleksitimi ve Öfke. *Archives Of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 46(4), 169-174.
- Hayes, A. F. (2012). PROCESS: A versatile computational tool for observed variable mediation, moderation, and conditional process modeling [White paper]. <https://www.afhayes.com/public/process2012.pdf>
- Hayes, A. F., Montoya, A. K. ve Rockwood, N. J. (2017). The analysis of mechanisms and their contingencies: PROCESS versus structural equation modeling. *Australasian Marketing Journal*, 25(1), 76-81. <https://doi.org/10.1016/j.ausmj.2017.02.001>
- Hussain, S., ve Ahmed, Z. (2014). Parental Acceptance-Rejection as Predictor of Alexithymia among Students in Gilgit-Pakistan. *International Journal of Information and Education Technology*, 4(3), 285-288. <https://doi.org/10.7763/ijiet.2014.v4.414>
- Ibrahim, D. M., Rohner, R. P., Smith, R. L. ve Flannery, K. M. (2015). Adults' Remembrances of Parental Acceptance-Rejection in Childhood Predict Current Rejection Sensitivity in Adulthood. *Family & Consumer Sciences Research Journal*, 44(1), 51–62. <https://doi.org/10.1111/fcsr.12119>
- Irish, L., Kobayashi, I. ve Delahanty, D. L. (2010). Long-term physical health consequences of childhood sexual abuse: A meta-analytic review. *Journal of Pediatric Psychology*, 35(5),450-461. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsp118>
- Kaczynski, K. J., Simons, L. E. ve Claar, R. L. (2011). Anxiety, coping, and disability: A test of mediation in a pediatric chronic pain sample. *Journal of Pediatric Psychology*, 36(8), 932–941. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsr024>
- Karakis, E. N. ve Levant, R. F. (2012). Is normative male alexithymia associated with relationship satisfaction, fear of intimacy and communication quality among men in relationships? *The Journal of Men's Studies*, 20, 179-186. <https://doi.org/10.3149/jms.2003.179>
- Katon, W., Sullivan, M. ve Walker, E. (2001). Medical symptoms without identified pathology: Relationship to psychiatric disorders, childhood and adult trauma, and personality traits. *Annals of*

- Internal Medicine*, 134(9), 917-925. https://doi.org/10.7326/0003-4819-134-9_part_2-200105011-00017
- Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of crosscultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and Family*, 64(1), 54–64. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2002.00054.x>
- Ki, P., Rohner, R. P., Britner, P. A., Halgunseth, L. C. ve Rigazio-DiGilio, S. A. (2018). Coping With Remembrances of Parental Rejection in Childhood: Gender Differences and Associations With Intimate Partner Relationships. *Journal of Child & Family Studies*, 27(8), 2441–2455. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1074-8>
- Kooiman, C. G., Spinhoven, P., Trijsburg, R. W. (2002). The assessment of alexithymia: A critical review of the literature and a psychometric study of the Toronto Alexithymia Scale-20. *Journal of Psychosomatic Research*, 53(6), 1083-1090. [https://doi.org/10.1016/s0022-3999\(02\)00348-3](https://doi.org/10.1016/s0022-3999(02)00348-3)
- Kooiman, C. G., van Rees Vellinga, S., Spinhoven, P., Draijer, N., Trijsburg, R. W. ve Rooijmans, H. G. (2004). Childhood adversities as risk factors for alexithymia and other aspects of affect dysregulation in adulthood. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 73(2), 107-116. <https://doi.org/10.1159/000075542>
- Krystal, H. (1988). On some roots of creativity. *Psychiatric Clinics of North America*, 11(3), 475-491. [https://doi.org/10.1016/S0193-953X\(18\)30494-5](https://doi.org/10.1016/S0193-953X(18)30494-5)
- Kulaksız, G. ve Erensoy, H. (2021). 18-65 Yaş Kişilerde Erken Çocuklukta Babalarından Algıladıkları Kabul/Red İlişkisinin Somatizasyon ve Anksiyete Geliştirme Etkisinin İncelenmesi. *International Journal of Academic Medicine and Pharmacy*, 3(2), 142-149. <http://dx.doi.org/10.29228/jamp.49321>
- Leserman, J., Li, Z., Drossman, D. A. ve Hu, Y. J. B. (1998). Selected symptoms associated with sexual and physical abuse history among female patients with gastrointestinal disorders: The impact on subsequent health care visits. *Psychological Medicine*, 28(2), 417-425. <https://doi.org/10.1017/S0033291797006508>
- Levant, R. F., Hall, R. J., Williams, C. M. ve Hasan, N. T. (2009). Gender differences in alexithymia. *Psychology of Men & Masculinity*, 10(3), 190–203. <https://doi.org/10.1037/a0015652>
- Lila, M., Garcia, F. ve Gracia, E. (2007). Perceived paternal and maternal acceptance and children's outcomes in Colombia. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 35(1), 115-124. <https://doi.org/10.2224/sbp.2007.35.1.115>
- Lipowski, Z. J. (1988). Somatization: The concept and its clinical application. *American Journal of Psychiatry*, 145(11), 1358-1368. <https://doi.org/10.1176/ajp.145.11.1358>
- Logan, D. E., Williams, S. E., Carullo, V. P., Claar, R. L., Bruehl, S. ve Berde, C. B. (2013). Children and adolescents with complex regional pain syndrome: More psychologically distressed than other children in pain?. *Pain Research and Management*, 18(2), 87-93. <https://doi.org/10.1155/2013/964352>
- Lumley, M. A. (2000). Alexithymia and negative emotional conditions. *Journal of Psychosomatic Research*, 49(1), 51–54. [https://doi.org/10.1016/S0022-3999\(00\)00161-6](https://doi.org/10.1016/S0022-3999(00)00161-6)
- Lumley, M. A., Neely, L. C. ve Burger, A. J. (2007). The assessment of alexithymia in medical settings: Implications for understanding and treating health problems. *Journal of Personality Assessment*, 89(3), 230-246. <https://doi.org/10.1080/00223890701629698>
- Madenci, E., Herken, H., Keven, S., Yağız, E. ve Gürsoy, S. (2007). Alexithymia in patients with fibromyalgia syndrome. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi* 27(1), 32-35.
- Mahalanobis, P. C. (1936). On the generalized distance in statistics. *Proceedings of the National*

- Institute of Sciences (Calcutta)*, 2, 49-55.
- Mattila, A. K., Kronholm, E., Jula, A., Salminen, J. K., Koivisto, A. M., Mielonen, R. L. ve Joukamaa, M. (2008). Alexithymia and somatization in general population. *Psychosomatic Medicine*, 70(6), 716-722. <https://doi.org/10.1097/PSY.0b013e31816ffc39>
- McDougall, J. (1982). Alexithymia: A psychoanalytic viewpoint. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 38(1-4), 81-90. <https://doi.org/10.1159/000287617>
- Mendonça, M. H. M. D., Martins, M. I. C., Giovanella, L. ve Escorel, S. (2010). Challenges for human resources management from successful experiences of Family Health Strategy expansion. *Ciencia & Saude Coletiva*, 15(5), 2355-2365. <https://doi.org/10.1590/s1413-81232010000500011>
- Nelson, G. ve Prilleltensky, I. (2010). *Community psychology: In pursuit of liberation and well-being*. Palgrave Macmillan.
- Nemiah, J. C., Freyberger, H. ve Sifneos, P.E. (1976). Alexithymia: A view of the psychosomatic process. *Modern Trends in Psychosomatic Medicine*. O. W. Hill (Ed.), vol. 3 içinde, (s. 430-439). Butterworths.
- Nickel, R. ve Egle, U. T. (2006). Psychological defense styles, childhood adversities and psychopathology in adulthood. *Child Abuse and Neglect*, 30(2), 157-170. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.08.016>
- Paivio, S. C. ve McCulloch, C. R. (2004). Alexithymia as a mediator between childhood trauma and self-injurious behaviors. *Child Abuse & Neglect*, 28(3), 339-354. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2003.11.018>
- Parke, R. D. (2007). Fathers, families, and the future: A plethora of plausible predictions. G. W. Ladd (Ed.), *Appraising the human developmental sciences: Essays in honor of Merrill-Palmer Quarterly* içinde (s.211-225). Wayne State University Press.
- Parker, J. D., Taylor, G. J. ve Bagby, M. (1993). Alexithymia and the recognition of facial expressions of emotion. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 59(3-4), 197-202.
- Postilnik, I., Eisman, H. D., Price, R. ve Fogel, J. (2006). An Algorithm for Defining Somatization in Children. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 15(2), 64-74. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18392196/>
- Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*. 40, 879-891. <https://doi.org/10.3758/BRM.40.3.879>
- Raffagnato, A., Angelico, C., Valentini, P., Miscioscia, M. ve Gatta, M. (2020). Using the body when there are No words for feelings: alexithymia and somatization in self-harming adolescents. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 262. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.00262>
- Ramírez-Uclés, I., González-Calderón, M. J., del Barrio-Gándara, V. ve Carrasco, M. Á. (2018). Perceived parental acceptance-rejection and children's psychological adjustment: The moderating effects of sex and age. *Journal of Child and Family Studies*, 27(4), 1336-1348. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0975-2>
- Rieffe, C., Terwogt, M. M., Bosch, J. D., Frank Kneepkens, C. M., Douwes, A. C. ve Jellesma, F. C. (2007). Interaction between emotions and somatic complaints in children who did or did not seek medical care. *Cognition and Emotion*, 21(8), 1630-1646. <https://doi.org/10.1080/02699930701238495>
- Rohner, R. P. (1986). *The warmth dimension: Foundations of parental acceptance-rejection theory*. Sage Publications, Inc.
- Rohner, R. P. (2005). *Glossary of significant concepts in parental acceptance-rejection theory (PARTheory)*. Erişim tarihi: 20 Mayıs 2005

- Rohner, R. P. (2016). Introduction to Interpersonal Acceptance-Rejection Theory (IPARTheory) and Evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1), 2307-0919. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1055>
- Rohner, R. P. (2021). Introduction to Interpersonal Acceptance-Rejection Theory (IPARTheory) and Evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1), 4-65. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1055>
- Rohner, R. P. ve Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36(1), 16-47. <https://doi.org/10.1177/106939710203600102>
- Rohner, R. P., Filus, A., Melendez-Rhodes, T., Kuyumcu, B., Machado, F., Roszak, J., Hussain, S., Chung, Y.-J., Senese, V. P., Daneshmandi, S., Ashdown, B. K., Giovazolias, T., Glavak-Tkalić, R., Chen, S., Uddin, M. K., Harris, S., Gregory, N., Fávero, M., Zahra, S., ... Roy, K. (2019). Psychological Maladjustment Mediates the Relation Between Remembrances of Parental Rejection in Childhood and Adults' Fear of Intimacy: A Multicultural Study. *Cross-Cultural Research*, 53(5), 508–542. <https://doi.org/10.1177/1069397118822992>
- Rohner, R. P. ve Khaleque, A. (2005). Parental acceptance-rejection questionnaire (PARQ): Test manual. K. A. Rohner RP (Ed.), *Handbook for The Study of Parental Acceptance and Rejection* içinde (s. 43-60). Storrs, CT: Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2008). Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and Implications. *Ethos*, 299-334. <https://doi.org/10.1525/eth.2005.33.3.299>
- Rohner, R. P. ve Lansford, J. E. (2017). Deep structure of the human affectional system: Introduction to interpersonal acceptance–rejection theory. *Journal of Family Theory & Review*, 9(4), 426-440. <https://doi.org/10.1111/jftr.12219>
- Rohner, R. P. ve Rohner, E. C. (1980). Antecedents and consequences of parental rejection: A theory of emotional abuse. *Child Abuse & Neglect*, 4(3), 189-198. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(80\)90007-1](https://doi.org/10.1016/0145-2134(80)90007-1)
- Rohner, R.P., Saavedra, J.M. ve Granum, E.O. (1978). Development and validation of the Parental Acceptance-Rejection Questionnaire. *Catalog of Selected Documents in Psychology*, 8, 7-8.
- Rohner, R. P. ve Veneziano, R. A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5(4), 382-405. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.4.38>
- Scher, D. ve Twaite, J. A. (1999). The relationship between child sexual abuse and alexithymic symptoms in a population of recovering adult substance abusers. *Journal of Child Sexual Abuse*, 8(2), 25-40. https://doi.org/10.1300/J070v08n02_02
- Schore, A. N. (1994). *Affect regulation and the origin of the self*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Schroeders, U., Kubera, F. ve Gnambs, T. (2022). The Structure of the Toronto Alexithymia Scale (TAS-20): A Meta-Analytic Confirmatory Factor Analysis. *Assessment*, 29(8), 1806–1823. <https://doi.org/10.1177/10731911211033894>
- Sifneos, P. E. (1979). The difficulties in teaching ‘psychosomatic medicine.’ *Psychotherapy and Psychosomatics*, 32, 218-222. <https://doi.org/10.1159/000287390>
- Smith, A. M. ve Flannery-Schroeder, E. C. (2013). Childhood Emotional Maltreatment and Somatic Complaints: The Mediating Role of Alexithymia. *Journal of Child and Adolescent Trauma*, 6(3), 157–172. <https://doi.org/10.1080/19361521.2013.811456>
- Solmaz, M., Sayar, K., Özer, O. A., Öztürk, M. ve Acar, B. (2000). Alexithymia, hopelessness and

- depression in social phobic patients: A study with a control group. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 3, 235–241. https://jag.journalagent.com/kpd/pdfs/KPD_3_4_235_241.pdf
- Solomon, J. ve George, C. (1999). The development of attachment in separated and divorced families: Effects of overnight visitation, parent and couple variables. *Attachment & Human Development*, 1(1), 2-33. <https://doi.org/10.1080/14616739900134011>
- Spertus, I. L., Yehuda, R., Wong, C. M., Halligan, S. ve Seremetis, S. V. (2003). Childhood emotional abuse and neglect as predictors of psychological and physical symptoms in women presenting to a primary care practice. *Child Abuse and Neglect*, 27(11), 1247-1258. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2003.05.001>
- Stuart, S. ve Noyes, R. (1999). Attachment and interpersonal communication in somatization. *Psychosomatics*, 40(1), 34–43. [https://doi.org/10.1016/S0033-3182\(99\)71269-7](https://doi.org/10.1016/S0033-3182(99)71269-7)
- Şirvanlı Özen, D. ve Olgaç D. (2019). Kişiler arası kabul red kuramının ebeveynliğe bakışı. A. Güre (ed). *Aile Sistemleri* içinde (s. 22-29). 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* 6th Edition: Pearson New International Edition.
- Tamis-LeMonda, C. S., Shannon, J. D., Cabrera, N. J. ve Lamb, M. E. (2004). Fathers and mothers at play with their 2-and 3-year-olds: Contributions to language and cognitive development. *Child Development*, 75(6), 1806-1820. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00818.x>
- Taylor, G. J. ve Bagby, R. M. (2000). An overview of the alexithymia construct. R. Bar-On ve J. D. A. Parker (Ed.), *The handbook of emotional intelligence: Theory, development, assessment, and application at home, school, and in the workplace* içinde (s. 40–67). Jossey-Bass.
- Taylor, G. J. ve Bagby, R. M. (2004). New trends in alexithymia research. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 73(2), 68-77. <https://doi.org/10.1159/000075537>
- Taylor, G. J., Bagby, R. M. ve Parker, J. D. A. (1997). Disorders of affect regulation: Alexithymia in medical and psychiatric illness. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511526831>
- Tezcan, G., Erden, G. ve Yiğit, İ. (2017). Çocukluk döneminde sosyal kaygının gelişiminde ebeveyn kabul-red algısı: Otomatik düşüncelerin aracı rolü. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 1(1), 12-23. <https://doi.org/10.7816/kpd-01-01-02>
- Waldinger, R. J., Schulz, M. S., Barsky, A. J. ve Ahern, D. K. (2006). Mapping the road from childhood trauma to adult somatization: The role of attachment. *Psychosomatic Medicine*, 68(1), 129–135. <https://doi.org/10.1097/01.psy.0000195834.37094.a4>
- Wool, C. A. ve Barsky, A. J. (1994). Do Women Somatize More Than Men? *Psychosomatics*, 35(5), 445–452. [https://doi.org/10.1016/s0033-3182\(94\)71738-2](https://doi.org/10.1016/s0033-3182(94)71738-2)
- Yavuz, M., Guliyeva, S., Tetik, G., Gürbaş, C. ve Kadak, M. T. (2018). Associations between somatization symptoms, ability of reading mind in the eyes and alexithymia in adolescents. *Yeni Symposium*, 56(3), 15–19. <https://doi.org/10.5455/NYS.20180830051746>
- Zlotnick, C., Mattia, J. I. ve Zimmerman, M. (2001). The relationship between posttraumatic stress disorder, childhood trauma and alexithymia in an outpatient sample. *Journal of Traumatic Stress*, 14(1), 177-188. <https://doi.org/10.1023/A:1007899918410>

Meaning in Life as A Mediator of Associations Between Self-Esteem and Psychological Adjustment Among Middle-Aged Women with Breast Cancer*

Orta Yaş Dönemindeki Meme Kanseri Kadın Bireylerde Benlik Saygısı ve Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiler: Hayatın Anlamının Aracı Rolü

Cem Soylu¹ , Zehra Uçanok²

***Yazar notu:** Bu çalışma ilk yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹Research assistant PhD, Adana Alparslan Türkeş Science and Technology University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Psychology, Adana, Türkiye
²Professor, Hacettepe University, Faculty of Letters, Department of Psychology, Ankara, Türkiye

ORCID: C.S. 0000-0002-6250-3450;
Z.U. 0000-0003-3953-300X

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Cem Soylu,
Adana Alparslan Türkeş Science and Technology University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Psychology, Adana-Türkiye
E-mail/E-posta:
phd.cemsoylu@gmail.com

Submitted/Başvuru: 27.01.2022

Revision Requested/Revizyon Talebi:
20.04.2022

Last Revision Received/Son Revizyon:
28.11.2022

Accepted/Kabul: 07.12.2022

Citation/Atf: Soylu, C., & Ucanok, Z. (2023). Meaning in life as a mediator of associations between self-esteem and psychological adjustment among middle-aged women with breast cancer. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 43(1): 93–115. <https://doi.org/10.26650/SP2022-1057478>

ABSTRACT

A growing body of research has clearly demonstrated that meaning in life plays an important role in psychological adjustment in the face of highly stressful life events, such as a cancer diagnosis. This study primarily aims to explore the predictors of meaning in life and the mediating role of the two dimensions of meaning in life (*presence of meaning*, and *search for meaning*) on the association between self-esteem and psychological adjustment among middle-aged women diagnosed with breast cancer. In the present study, *psychological well-being* and *psychological distress* have been used as indicators of psychological adjustment. The sample consisted of 125 women aged between 40 - 65 ($M_{age} = 52.34$, $SD = 6.83$). Participants completed a battery of self-report questionnaires including the Rosenberg Self-Esteem Scale, Psychological Well-Being Scale, Hospital Anxiety and Depression Scale, Meaning in Life Questionnaire, and Multidimensional Scale of Perceived Social Support. The findings revealed a negative significant relationship between the presence of meaning and the search for meaning. Multiple regression analyses revealed that perceived social support, age, perceived income level, and time since diagnosis positively predicted the *presence of meaning* and explained 30% of the total variance. On the other hand, perceived social support, age, and the time since diagnosis negatively predicted the *search for meaning* and explained 34% of the total variance. Moreover, the findings of mediation analysis showed that the *presence of meaning* in life partially mediates the association between self-esteem and psychological adjustment. In other words, although the predictors of the meaning in life are similar for both dimensions, it was shown that the mediating role of the presence of meaning was stronger than the search for meaning in the relationship between self-esteem and psychological adjustment. Hence, it can be concluded that high self-esteem contributes positively to psychological adjustment by increasing the presence of meaning in the life of middle-aged female cancer patients.

Keywords: Breast cancer, self-esteem, psychological well-being, psychological distress, meaning in life, middle adulthood

ÖZ

Giderek artan sayıda araştırma, hayatın anlamının kanser teşhisi gibi oldukça stresli yaşam olayları karşısında psikolojik uyum üzerinde önemli bir rol oynadığını açıkça göstermektedir. Araştırmanın temel amacı meme kanseri tanısı almış orta yaş dönemindeki kadınlarda hayatın anlamını yordayan faktörleri ve benlik saygısı ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide hayatın anlamının boyutlarının (*anlamın varlığı ve anlam arama*) aracı rolünü incelemektir. Bu çalışmada psikolojik uyumun göstergeleri olarak *psikolojik iyi oluş* ve *psikolojik sıkıntı* kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini yaşları 40 ile 65 arasında değişen ($Ort_{yaş} = 52.34$, $SS = 6.83$) toplam 125 kadın oluşturmuştur. Katılımcılara Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Psikolojik İyi Oluş Ölçeği, Hastane Anksiyete ve Depresyon Ölçeği, Hayatın Anlamı Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nden oluşan bir ölçek seti uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, anlamın varlığı ile anlam arama arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki ortaya koymuştur. Regresyon analizi sonuçları, sırasıyla algılanan sosyal destek, yaş, algılanan gelir düzeyi ve tanı süresinin anlamın varlığını pozitif yönde yordadığını ve toplam varyansın %30'unu açıkladığını ortaya koymuştur. Buna karşılık, anlam aramayı ise algılanan sosyal destek, yaş ve tanı süresi negatif yönde yordamakta ve toplam varyansın %34'ünü açıklamaktadır. Aracı rollere ilişkin analiz sonuçları ise benlik saygısı ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide anlamın varlığının kısmi aracı role sahip olduğunu göstermiştir. Bir diğer ifade ile hayatın anlamının yordayıcıları her iki boyut için benzer olsa da, anlam aramaya göre anlamın varlığının aracı rolünün benlik saygısı ve psikolojik uyum arasındaki ilişkide daha güçlü olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak, elde edilen bulgular çerçevesinde yüksek benlik saygısının orta yaş dönemindeki kadın kanser hastalarında anlamın varlığını artırarak psikolojik uyuma pozitif yönde katkı sağladığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Meme kanseri, benlik saygısı, psikolojik iyi oluş, psikolojik sıkıntı, hayatın anlamı, orta yetişkinlik dönemi

Despite advances in cancer care and treatment, the literature review suggests that cancer patients have higher levels of distress, including increased anxiety and depressive symptoms and reduced well-being than healthy individuals (Mitchell et al., 2013; Williams et al., 2016). Therefore, many researchers have emphasized the importance of evaluating how patients adjust to cancer and identifying the factors that may influence their well-being. Previous studies have shown that many sociodemographic and medical characteristics are related to cancer patients' psychological adjustment. For example, a review (Brandão et al., 2017) that includes longitudinal studies has indicated that breast cancer patients' psychological adjustment is significantly influenced by a wide range of factors, such as sociodemographic (e.g., income), disease-related (e.g., disease stage), and psychosocial (e.g., social support) factors. A growing body of research has also clearly demonstrated that meaning in life has a potential effect on cancer patients' psychological adjustment (Winger et al., 2016). However, when the relevant literature is examined, it is seen that the majority of these studies ignored the types of cancer and the developmental period of the individuals. Therefore, this study was conducted from a developmental perspective and solely focused on middle-aged women with breast cancer.

Although middle age is characterized by individual variations, like all life periods, many people in this age range experience chronic health problems, such as cancer or heart disease for the first time in their life (Dacey & Travers, 2002). Researchers have tried to identify protective factors that enable people to cope with stressful life events, and they tend to focus even more on the factors involved in a person's exploration of meaning in life and whether developing a sense of meaning in life is linked to positive developmental outcomes (Jim & Andersen, 2007; Scignaro et al., 2015; Sherman et al., 2010). Thus, research in this domain has assumed a somehow more positive direction, as middle age is being increasingly associated with maturity, the strengthening of relationship dynamics, and a transition from searching for meaning in life to discovering it (Toothman & Barrett, 2011). In addition, mid-life is characterized by a restructuring of time and a reassessment of priorities in the life-span, and a serious accident, loss, or illness often triggers a new appreciation of life, and receiving a cancer diagnosis often prompts people to reevaluate the meaning of life (Aldwin & Levenson, 2001). In this respect, the findings of some earlier studies show that feelings of belonging or other positive social interactions (e.g., social support) predict reports of meaning in life above

other covariates such as positive affect and relatedness needs satisfaction (Hicks & King, 2009; Hicks et al., 2010). Similarly, Tomás-Sábado and colleagues (2015) reported that interpersonal relationships, at both a family and wider social level, are reported to be areas that give the greatest meaning in life to cancer patients. Taking these findings into consideration, it was firstly aimed to explore the sociodemographic (e.g., age, perceived income level), medical (e.g., time since diagnosis), and psychosocial (i.e., perceived social support) factors associated with the search for, and presence of meaning in life.

Wide and diverse research conducted among healthy people and cancer patients also provided evidence that self-esteem protects mental health and low self-esteem is a risk factor for higher depression and anxiety (e.g., Mann et al., 2004; Sowislo & Orth, 2013). However, there is still little known about the underlying mechanism of these links. Furthermore, there is an ongoing debate about whether the link between a search for meaning and psychological well-being and distress is similar across different life stages and for diverse specific samples (i.e., cancer patients) (Steger et al., 2006). Therefore, it was secondly aimed to investigate the mediator role of the presence of meaning and the search for meaning in the association between self-esteem and psychological adjustment in middle-aged women diagnosed with breast cancer. Well-being and distress were used as indicators of psychological adjustment. The premise regarding the mediational role of meaning in life is based on previous research. For instance, Steger and colleagues (2006) reported that participants with high self-esteem experienced more presence of meaning but less search for meaning.

Self-esteem

Self-esteem refers to the cognitive and affective assessment of one's perceived worth (Hepper, 2016). Self-esteem has often been cited in the literature as a positive indicator of psychological well-being (Rosenberg, 1965) and it also declines with age (Robins et al., 2002), and shows fluctuations that are meaningfully connected to age-related life experiences and contexts (Robins & Trzesniewski, 2005). These changes illustrate the role of the self as an organizing psychological construct that influences how individuals orient their behavior to meet new and challenging demands within their environment. In this respect, researchers have suggested that self-esteem is an important personal resource for cancer patients' quality of life and adjustment to disease-related problems (Schroevvers et al., 2003). However, previous studies have examined self-esteem as a

predictor, and studies conducted with both cancer patients and healthy people revealed that higher self-esteem is related to lower levels of depressive symptoms and higher levels of well-being (e.g., Dirksen, 2000; Schroevers et al., 2003). In accordance with these findings, recent studies with cancer samples have revealed that low self-esteem was associated with high anxiety (Yektatalab & Ghanbari, 2020) and self-esteem directly predicted mental adjustment as well (Tsai et al., 2021). So, there is considerable evidence that self-esteem is a consistent and strong predictor of a person's success and well-being in important life domains such as relationships, work, and physical and mental health. However, there is still a dearth of knowledge about the process linking self-esteem and cancer patients' well-being outcomes. Therefore, it was proposed that meaning in life is one of the potential variables which can play a mediational role between the self-esteem and psychological adjustment of cancer patients.

Meaning in Life

The construct of meaning in life has received considerable attention and is generally defined as an individual's ability to understand life such as the surrounding world and oneself (Steger et al., 2006). Steger and colleagues (2006) proposed a two-dimensional model of meaning in life: the *presence of meaning* and the *search for meaning*. The presence of meaning is defined as the degree of devotion toward one's goals, desires, or missions in life whereas the search for meaning refers to the process by which individuals actively identify meaning and targets in life. It has also been proposed that the search for meaning is not equivalent to the absence of meaning, and the search for meaning and the presence of meaning represent independent dimensions (Steger et al., 2009).

The findings of some earlier cross-sectional studies have also revealed that the strength and direction of the relationship between these two dimensions and outcome variables are influenced by culture and sample characteristics. For instance, contrary to Japan it has been found that the search for meaning was negatively correlated to well-being and the presence of meaning in the United States (Steger et al., 2008b). Similarly, Boyraz and colleagues (2013) found that the presence of meaning was negatively related to the search for meaning in a Turkish sample. On the other hand, the search for meaning was both positively (Lai et al., 2016) and negatively (Liu et al., 2012) related to depressive symptoms in the Chinese population. A previous finding also revealed that the presence of meaning has similar relations to well-being at different developmental periods, whereas the search for meaning is more strongly associated with diminished

well-being and greater distress in later life stages (Steger et al., 2009). It has also been proposed that a preserved or restored sense of meaning is considered to be an important resource in confronting and adjusting to highly stressful life experiences (Sherman & Simonton, 2012). Moreover, the findings of a meta-analysis indicated that meaning in life is moderately and negatively related to distress in cancer patients (Winger et al., 2016). Furthermore, some researchers report that individuals who find more meaning in their lives and who have high self-esteem have better psychological adjustment (Dezutter et al., 2015; Joshanloo & Daemi, 2015), and they stated that the meaning of life becomes more important, especially when faced with a stressful life event (Park, 2010).

Although previous research has indicated that meaning in life plays a central role as a protective factor against higher distress and lower well-being (Jim & Andersen, 2007; Park, 2010; Winger et al., 2016), little is known about what critical factors contribute to these two dimensions of meaning in life among patients with a life-threatening illness. Therefore, it was aimed to extend the literature by examining how meaning in life relates to a broad range of sociodemographic, medical, and psychosocial factors. Regarding the first aim of the present study (i.e., to explore the sociodemographic, medical, and psychosocial factors associated with the search for, and presence of meaning in life), no specific hypotheses related to the two dimensions of meaning in life were able to be developed due to limited and inconclusive findings in the literature. Therefore, descriptive and regression analyses were carried out in line with the first aim of the current study.

Studies have shown that low self-esteem was associated with high anxiety (Yektatablab & Ghanbari, 2020), depressive symptoms (Schroevvers et al., 2003), and maladaptive mental adjustment (Tsai et al., 2021). On the other hand, previous findings also revealed that meaning in life is negatively related to psychological distress in cancer patients (Winger et al., 2016), and a preserved sense of meaning is considered to be an important resource in confronting and adjusting to highly stressful life experiences such as receiving a cancer diagnosis and being treated for cancer (Sherman & Simonton, 2012). However, to the best of our knowledge, there is no study that has explored the mediator role of meaning in life on the associations between self-esteem and psychological adjustment. Filling this gap in the knowledge, as a second aim, the mediator role of meaning in life (i.e., the search for, and presence of meaning in life) on the associations between self-esteem and psychological adjustment among middle-aged women with breast cancer were examined.

As for the second aim of the study, the hypotheses are as follows:

H1. Self-esteem will have a positive indirect effect on psychological well-being via the mediating role of (a) the presence of meaning in life and (b) the search for meaning in life.

H2. Self-esteem will have a negative indirect effect on psychological distress via the mediating role of (a) the presence of meaning in life and (b) the search for meaning in life.

Method

Participants

The participants were recruited from the medical oncology outpatient service in a major university hospital in Ankara, Turkey. The inclusion criteria were as follows: 1) women diagnosed with breast cancer (not considered terminally ill), 2) between 40 and 65 years of age, and 3) graduated from at least middle school. Patients who were unable to complete any of the questionnaires because of their poor physical condition, or were unable to give informed consent were excluded.

A total of 163 oncology outpatients who met the eligibility criteria were approached between November 2015 and February 2016, and 137 (84.05%) of them volunteered to participate in this study. After providing informed consent, six patients rejected or failed to complete the questionnaire; it was understood that four of these patients, and two patients' data were considered outliers. Finally, 125 participants were included in all analyses and their detailed demographic characteristics and medical information are provided in Table 1.

Table 1
Sample Characteristics

Sociodemographic factors	N	(%)	Medical factors	N	(%)
			Time since diagnosis		
Marital status			0 ≤ 1 year	35	(28)
Married	102	(81.6)	1 year ≤ 3 years	32	(25.6)
Single*	23	(18.4)	3 years ≤ 5 years	29	(23.2)
Number of children			5 years or more	29	(23.2)
None	13	(10.4)	Current treatment		
One	25	(20)	Chemotherapy	16	(12.8)
Two	62	(49.6)	Hormonal therapy	82	(65.6)
Three or more	25	(20)	No treatment***	27	(21.6)
Level of education			Type of surgery		
Middle school	29	(23.2)	Mastectomy	76	(60.8)
High school	34	(27.2)	Breast conserving surgery	46	(36.8)
College or above	62	(49.6)	Neoadjuvant	3	(2.4)
Living place			Histological grade		
Metropolis	81	(64.8)	Grade I	13	(10.4)
City	30	(24)	Grade II	53	(42.4)
Other**	14	(11.2)	Grade III	44	(35.2)
Employment status			Grade IV	5	(4)
Employed	36	(28.8)	Unknown	10	(8)
Unemployed	50	(40)	Comorbidity****		
Retired	39	(31.2)	Yes	54	(43.2)
Menopause			No	71	(56.8)
Pre	68	(54.4)	Recurrence		
Peri or Post	57	(45.6)	Yes	12	(9.6)
Body mass index (kg/m ²)			No	113	(90.4)
≤ 24.9	51	(40.8)	Psychological/psychiatric treatment		
25 to 29.9	39	(31.2)	Yes	33	(26.4)
≥ 30	35	(28)	No	92	(73.6)
	5.79	(1.40)			

Note. *Divorced, separated, widower, never married. ** County, abroad, move to metropole because of the disease, ***Patients who completed their treatment. **** Hypertension, diabetes, multinodular goiter.

A power analysis was conducted using G*Power 3.1 (Faul et al., 2007) for sample size estimation. With a significance criterion of $\alpha = 0.05$, a medium effect size = 0.15, and power = 0.80, the minimum sample size needed with this effect size is 86. Thus, the obtained sample size of $N = 125$ is more than adequate for the purposes of this study.

Measures

Meaning in Life Questionnaire

This is a 10-item scale and consists of two subscales (Steger et al. 2006). The *Presence* subscale assesses the extent to which people perceive their lives as meaningful.

The *Search* subscale assesses the extent to which people are actively seeking meaning or purpose in their lives. Responses are given on a 7-point Likert scale ranging from 1 = ‘*Absolutely Untrue*’ to 7 = ‘*Absolutely True*’ and higher scores indicate a higher presence of, and the search for, meaning in life. The questionnaire was adapted into Turkish by Yazar (2015), who reported internal consistency of .90 for the presence of meaning and .91 for the search for meaning. The internal consistency in the present study was .76 for the presence of meaning, and .83 for the search for meaning.

Rosenberg Self-Esteem Scale

This scale is a 10-item instrument that assesses global self-esteem (Rosenberg, 1965). Each item is rated on a 4-point Likert scale ranging from 1 = ‘*Strongly Disagree*’ to 4 = ‘*Strongly Agree*’ and higher scores represent higher levels of self-esteem. The scale was adapted to Turkish culture by Cuhadaroglu (1986) and tested psychometrically. The correlation between the scale and psychiatric interview results was found to be .71, and the test–retest reliability was .75. In the current sample, the internal consistency was .82.

Psychological Well-Being Scale

This scale was developed by Ryff (1989) and includes 84 items representing six different dimensions (self-acceptance, positive relations, environmental mastery, purpose in life, personal growth, and autonomy). It was shortened by Ryff and Keyes (1995) and consists of three items per subscale with a total of 18 items and the composite well-being score is computed by summing these items. Responses are given on a 5-point Likert scale ranging from 1 = ‘*Completely Disagree*’ to 5 = ‘*Completely Agree*’ with higher scores indicating higher psychological well-being. The 18-item short version was adapted to Turkish culture by Imamoglu (2004), and the internal consistency of the total scale was found to be .79. In the present study, this short version was used, and its internal consistency was .88.

Hospital Anxiety and Depression Scale

This was originally developed by Zigmond and Snaith (1983) to assess the psychological states of physically ill patients, and it is a widely-used instrument in non-psychiatric patient populations. The scale consists of 14 items and responses are given on a 4-point Likert scale ranging from 0 = ‘*Not at All*’ to 3 = ‘*Very Often*’. The Turkish adaptation of the scale was conducted by Aydemir and colleagues (1997) with the internal

consistency being .85 for anxiety and .78 for depression. Norton and colleagues (2013) recommended this scale as a measure of general distress, due to the presence of a strong general factor. So, it was used a total score derived by summing these two subscale items, with higher scores indicating higher psychological distress, and the internal consistency for the total score was .88.

Multidimensional Scale of Perceived Social Support

This scale was developed to assess perceived social support from three sources: family, friends, and a significant other (Zimet et al., 1998). Each subscale consists of four items and responses are given on a 7-point Likert scale ranging from 1 = ‘*Strongly Disagree*’ to 7 = ‘*Strongly Agree*’. A higher score indicates a greater level of perceived social support. The original Cronbach’s alpha value for the family subscale was .87. The scale was adapted to Turkish culture by Eker and colleagues (2001) and the internal consistency for the family dimension was reported as .85. Its internal consistency was .87 in the present study.

Perceived Income Level

Perceived income level was assessed with a 10-point Likert scale ranging from 1 (very low) to 10 (very high).

Procedure

A cross-sectional design was applied to the present study. Oncology outpatients were recruited consecutively from the Cancer Institute of Hacettepe University, one of the largest tertiary university hospitals for patients with cancer in Turkey. Ethical permission for this study was obtained from the ethical committee of Hacettepe University (approval number = GO 15/562 - 09). The oncologist identified ambulatory patients who met the eligibility criteria during their routine follow-up appointments and briefly explained the purpose of the study. Then, a research assistant (first author of the present article) with two years of experience in an oncology setting, provided more detailed information about the study and a battery of self-report questionnaires were filled out by participants who had signed informed consent. Medical information was obtained from medical records by the research assistant and participants reported their sociodemographic characteristics during the interviews.

Data Analyses

Prior to the data analyses, all variables were screened and checked for data-entry errors, missing data, and potential outliers (Tabachnick & Fidell, 2013). All data were

analyzed using SPSS 23.0 and p values < 0.05 were considered statistically significant. The Kolmogorov-Smirnov test was conducted along with the examination of skewness and kurtosis values and histograms to test normality assumptions. Using criterion z -scores (i.e., ± 3.29) and graphical methods (i.e., boxplot), two unique cases were deemed to be univariate outliers on one or more variables and therefore removed.

First, means and standard deviations were computed and associations among study variables were examined using Pearson's correlation coefficients. For the independent samples t -test and one-way ANOVAs, the dimensions of meaning in life (i.e., presence of meaning and search for meaning in life) were treated as dependent variables, whereas all sociodemographic and medical variables (e.g., marital and employment status, time since diagnosis) were treated as independent variables. For regression analyses, age, social support, perceived income level, and time since diagnosis were treated as independent variables, whereas the presence of meaning and search for meaning in life were treated as dependent variables. Independent samples t -tests and one-way ANOVAs were used to determine the group differences in terms of the sociodemographic and medical characteristics of participants. Bonferroni correction was conducted to reduce Type I errors. In the second step, two separate multiple linear regression analyses with enter method were conducted to examine the predictors of the two dimensions of meaning in life. Next, to determine the mediational role of meaning in life on the association between self-esteem and psychological adjustment, the bootstrapping technique (5,000 bootstrap samples) and macro PROCESS v.4 (Model 4) for SPSS (Hayes, 2022; Preacher & Hayes, 2008) were used. The assumptions of statistical tests and analyses were met.

Results

Descriptive Analyses

Age, perceived social support from family, perceived income level, self-esteem, and psychological well-being were significantly and positively associated with the presence of meaning. In contrast, age, psychological well-being, self-esteem, and perceived social support from family were significantly and negatively associated with the search for meaning (See Table 2). The presence of meaning ($M = 22.39$, $SD = 5.91$) and search for meaning ($M = 22.06$, $SD = 7.00$) scores were inversely correlated ($r = -.54$, $p < .001$). In terms of perceived income level, it seems that the women came from mainly middle-income families ($M = 5.79$, $SD = 1.40$). Self-esteem and psychological well-being were positively associated with perceived income level.

Table 2
Descriptive Statistics and Correlations between Study Variables

Variables	Mean	SD	Min	Max	Skewness	Kurtosis	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Presence of meaning	22.39	5.91	8	32	-.299	-1.008	(.76)	-.54***	.51***	.37***	.60***	-.49***	.25***	.21*
2. Search for meaning	22.06	7.00	5	35	-.288	-.967	(.83)	(.83)	-.31**	-.39***	-.37***	.28**	-.31***	-.10
3. Self-esteem	27.06	6.68	10	38	-.483	-1.012			(.82)	.41***	.66***	-.60***	-.21*	.31***
4. Perceived social support	19.24	5.62	7	28	-.420	-.564	.			(.87)	.51***	-.32***	-.16	.09
5. Psychological well-being	55.52	13.96	21	84	-.093	-.986					(.88)	-.59***	-.03	.23**
6. Psychological distress	15.56	8.89	2	34	.477	-.860						(.88)	.11	-.17
7. Age	52.34	6.83	40	65	.134	-.985							-	-.06
8. Perceived income level	5.79	1.40	2	9	-.016	-.234								-

Note. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Values in brackets are Cronbach Alpha coefficients.

One-way ANOVA conducted to assess meaning in life in terms of the sociodemographic and medical characteristics of participants revealed that the presence of meaning $F(3,121) = 4.47, p < .01, \eta^2 = .10$, and search for meaning $F(3,121) = 5.62, p < .01, \eta^2 = .12$ significantly differed only as a function of time since diagnosis.

Post hoc analyses indicated that the mean score of the presence of meaning for patients who were within 12 months of diagnosis ($M = 19.66, SD = 6.21$) was significantly lower than for the patients who had been diagnosed between 37 and 60 months earlier ($M = 23.62, SD = 5.09$) and patients who had been diagnosed 61 or more months earlier ($M = 24.48, SD = 4.90$). Furthermore, post hoc comparisons indicated that the mean score of the search for meaning for patients who had been diagnosed 61 or more months before ($M = 18.24, SD = 6.63$) was significantly lower than for patients who had been diagnosed within 12 months ($M = 24.89, SD = 6.32$) and patients who had been diagnosed between 13 and 36 months ($M = 23.00, SD = 6.77$).

Multiple Regression Models

The findings for the first model showed that social support, age, perceived income level, and time since diagnosis all significantly predicted the presence of meaning, $F(4,120) = 12.87, p < .001$, explaining in total 30% of the variance. The second model showed that social support, age, and time since diagnosis significantly predicted the search for meaning, $F(3,121) = 20.65, p < .001$, explaining in total 34% of the variance (See Table 3).

Table 3

Results of Multiple Linear Regression Analyses to Predict Dimensions of Meaning in Life

Presence of meaning				Search for meaning			
Variable	B	(SE)	β	Variable	B	(SE)	β
Social support	.38	.08	.36***	Social support	-.50	.10	-.41***
Age	.25	.07	.28***	Age	-.35	.08	-.34***
Perceived income level	.83	.32	.20*	Time since diagnosis	-1.29	.48	-.21**
Time since diagnosis	.98	.42	.19*				
$R^2 = .30$				$R^2 = .34$			

Note. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

A Multiple Mediation Models

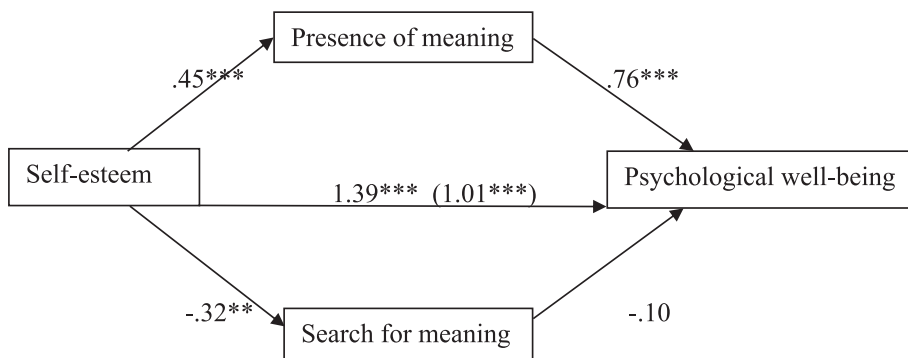
Psychological Well-being

As can be seen in Figure 1, the results indicated that self-esteem predicted the presence of meaning ($B = .45, SE = .07, t = 6.53, p < .001$, Lower Limit Confidence Inter-

val (LLCI) = .31, Upper Limit Confidence Interval (ULCI) = .59) and psychological well-being ($B = 1.01$, $SE = .15$, $t = 6.71$, $p < .001$, LLCI = .71, ULCI = 1.31). The presence of meaning predicted psychological well-being ($B = .76$, $SE = .19$, $t = 3.96$, $p < .001$, LLCI = .38, ULCI = 1.15). *H1a* was supported and the direct effect (c') of self-esteem on psychological well-being ($B = 1.01$, $SE = .15$, $t = 6.71$, $p < .001$, LLCI = .71, ULCI = 1.31) was lower than the total effect (c) of self-esteem on psychological well-being ($B = 1.39$, $SE = .14$, $t = 9.84$, $p < .001$, LLCI = 1.11, ULCI = 1.67), indicating that the presence of meaning partially mediated the relationship between self-esteem and psychological well-being. However, *H1b* was not investigated because the conditions of mediation were not met (the search for meaning does not significantly predict psychological well-being).

Figure 1

A Diagram of Model 1 Showing the Mediating Roles of the Presence of, and the Search for, Meaning in the Relationship between Self-esteem and Psychological Well-being

** $p < .01$, *** $p < .001$

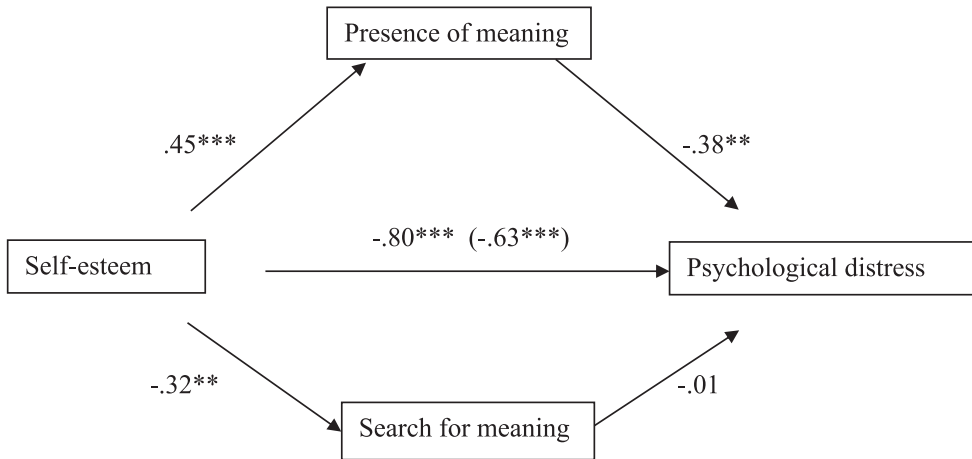
Psychological Distress

As can be seen in Figure 2, self-esteem predicted the presence of meaning ($B = .45$, $SE = .07$, $t = 6.53$, $p < .001$, LLCI = .31, ULCI = .59) and psychological distress ($B = -.63$, $SE = .11$, $t = -5.80$, $p < .001$, LLCI = -.84, ULCI = -.41). Moreover, the presence of meaning predicted psychological distress ($B = -.38$, $SE = .14$, $t = -2.75$, $p = .007$, LLCI = -.66, ULCI = -.11). *H2a* was supported and the absolute value of direct effect (c') of self-esteem on psychological distress ($B = -.63$, $SE = .11$, $t = -5.80$, $p < .001$, LLCI = -.84, ULCI = -.41) was lower than the total effect (c) of self-esteem on psychological distress ($B = -.80$, $SE = .10$, $t = -8.31$, $p < .001$, LLCI = -.99, ULCI = -.61) indicating

that the presence of meaning partially mediated the relationship between self-esteem and psychological distress. However, *H2b* was not investigated because the conditions of mediation were not met (the search for meaning does not significantly predict psychological distress).

Figure 2

A Diagram of Model 2 Showing the Mediating Roles of the Presence of, and the Search for, Meaning in the Relationship between Self-esteem and Psychological Distress

$**p < .01$, $***p < .001$

Discussion

The purpose of this study was to explore the predictors of two dimensions of meaning in life among middle-aged women diagnosed with breast cancer. Additionally, as a second aim, the mediator role of the presence of and search for meaning in life in the relationship between self-esteem and psychological adjustment were investigated. The findings obtained for these two aims are discussed respectively in the following section.

The cross-sectional and longitudinal data of previous research has indicated a moderate, negative relationship between the presence of and search for meaning in life (Steger et al., 2006). A significant negative correlation between these two dimensions was found, indicating that the search for meaning in life increased as the reported presence of meaning decreased, consistent with some of the previous research conducted in American (e.g., Steger et al., 2008a) and Turkish samples (e.g., Boyraz et al., 2013; Yazar, 2015). The finding can be explained by the fact that middle-aged women have various ways of making their lives meaningful (e.g., careers and marital satisfaction) and when

such factors are taken into account, the need to search for meaning would be less likely. It is known that receiving a cancer diagnosis often prompts people to reevaluate the meaning of life and they review the past, present, and future of their lives and revise their view of life (Aldwin & Levenson, 2001). Another explanation for this finding could be that cancer patients may focus on completing their half-finished work or short-term goals and may refrain from setting new, long-term goals, considering their life expectancy.

Some earlier findings have provided relatively strong evidence that people experience different dimensions of meaning in life at different ages. For example, Steger and colleagues (2009) found that individuals in later life stages generally reported a greater presence of meaning in their lives, whereas those in earlier life stages reported higher levels of searching for meaning. Similarly, Reker (2005) examined the factor structure of the Personal Meaning Index across samples of young, middle-aged, and older adults and found that personal meaning increases with age. In accordance with these studies, the findings also revealed that the presence of meaning increases with age across middle adulthood (although it only included middle-aged women), whereas the search for meaning decreases with age. Developmental theorists, such as Erikson (1968) suggested that young people use significant resources to discover what they like to do and with whom they want to become intimate, which may lead younger adults to search for life's meaning. However, as people move towards the end of middle adulthood, they may have found more meaning in their lives because of the goals and aims that they have achieved in their lives. In terms of income level, Scheffold and colleagues (2014) reported that one of the most important sources of meaning was 'feeling financially secure'. The findings also indicated that although individuals experienced more meaning in their lives as their perceived income level increased, there is no correlation between the search for meaning and perceived income level. It can be inferred that feeling financially secure may help cancer patients cope with the burden that the disease brings and regulate this process more easily, or financial security might help to keep the presence of meaning in life.

In contrast to previous research reporting that time since diagnosis does not have any influence on meaning in life (Jim & Andersen, 2007), the results indicated that patients who were more proximal to their diagnosis reported a higher search for meaning and lower presence of meaning than those who had known about their diagnosis for longer. The finding is consistent with Landmark and Wahl's (2002) findings which revealed

that existential issues arose as an important aspect of living with newly diagnosed breast cancer. It seems that patients who have been recently diagnosed may set new goals that can be achieved in the short term. In addition, changing roles and life purposes due to their diagnoses may lead them to search for meaning in their lives. Furthermore, ambiguity after the diagnosis may also explain our findings. With regard to these findings, supplementary analysis was conducted and it was found that patients who were within the first year of diagnosis reported more distress and lower well-being than other patients (i.e., diagnosed one year or more).

The findings indicated that perceived social support predicted both dimensions of meaning in life but in different directions. It was found that when the level of perceived social support from family members increases, women experience more meaning in life, contrary to the search for meaning. These findings are consistent with previous studies, which found that social support was the most significant correlate of global meaning (Jadidi & Ameri, 2022; Lethborg et al., 2007). It seems that social support has an important influence on how these women interpret this highly stressful life event and what they feel about their existence in life. The findings are noteworthy but may be, to some extent, interpreted in terms of culture. Considering the family dynamics and atmosphere in Turkey, a culture that emphasizes interdependence and closeness among family members (Kagıtcıbası, 2005), it may be that Turkish middle-aged women generally have greater expectations from their spouses, children, and extended family members because of their critical role in the family.

Jim and Anderson (2007) explored meaning in life as a possible mechanism for the relationship between social/physical functioning and heightened distress among cancer survivors. Researchers found that the relationship between social functioning and distress was fully mediated by meaning in life, whereas the relationship between physical functioning and distress was partially mediated. In line with these findings, it was found that the presence of (not search for) meaning in life partially mediated the relationship between self-esteem and psychological adjustment. In other words, women with high self-esteem reported more presence of meaning, which in turn leads to lower distress and greater well-being. The findings are in line with previous studies indicating that having high self-esteem can arouse a sense of life significance and purpose, which in turn leads to lower distress and greater well-being among chronic pain (Dezutter et al., 2015), and breast cancer patients (Heijer et al., 2011). So, it can be proposed that how

these women respond and adapt to this life-threatening condition is to a certain extent related to the increased sense of purpose in their lives.

There are some controversial ideas concerning the function of the search for meaning. One of the perspectives stated the search for meaning is a natural and healthy part of life (e.g., Frankl, 1963). Some other scholars (e.g., Baumeister, 1991) regarded this aspect of meaning in life as a dysfunctional process. In this respect, Baumeister (1991) assumed that searching only occurs when an individual's need for meaning has been frustrated. Although the sources of meaning in life are similar for both dimensions, the findings indicated that the search for meaning is not significantly related to psychological distress and psychological well-being. In terms of this dimension, some empirical research also suggests that the search for meaning is related to life satisfaction and a lack of well-being among people who also feel life is highly meaningful (e.g., Steger et al., 2011). There is considerable evidence that age, gender and sample characteristics (healthy or clinical) have been reliably linked to various dimensions of meaning in life (e.g., Reker, 2005; Steger et al., 2009; Yeniceri, 2013). Therefore, the results of this study would be strengthened if future research designed longitudinally would yield similar results across more diverse and representative samples.

This study has several limitations. Firstly, the cross-sectional nature of the data is an important limitation for the direction of relationships among study variables. Second, only self-reporting measures were used, so this may be an issue, especially in terms of psychological distress. Third, future research will benefit from large-sample models including both middle-aged women and men representing healthy and clinical samples from diverse cancer types. Despite these limitations, the strengths of this study lie in the fact that the data was obtained from a relatively under-studied population (in Turkey), and meaning in life was examined with a broad range of sociodemographic and medical characteristics in a very specific sample, consisting only of middle-aged women diagnosed with breast cancer. Since the poor reliability of self-reported disease-related variables such as cancer stage or time since diagnosis among cancer patients has been well documented, medical data was obtained from the primary oncologist of the patients in the present study.

In conclusion, the present study revealed that high self-esteem was associated with improved psychological adjustment, and this association appears to be accounted for, in

part, by the presence of meaning in patients' lives. In other words, if cancer patients believe that their existence is meaningful and life is comprehensible as well as manageable, then their distress may be reduced and their well-being increased. In view of the findings, it may be proposed that how these women respond and adapt to this life-threatening condition is to a certain extent related to the increased sense of the presence of meaning in their lives. In this regard, health psychologists may target meaning-making coping strategies that are especially helpful in times of chronic stress throughout the cancer trajectory. Therefore, the findings might have some important implications for early intervention solely focusing on this sensitive and critical period, and for psychosocial support programs targeting this stressful experience.

Ethics Committee Approval: Approval was obtained from the ethics committee of Hacettepe University Non-Invasive Clinical Research Ethics Committee. Decision no: GO 15/562 - 09.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- C.S., Z.U.; Data Acquisition- C.S.; Data Analysis/Interpretation- C.S., Z.U.; Drafting Manuscript- C.S., Z.U.; Critical Revision of Manuscript- C.S., Z.U.; Final Approval and Accountability- C.S., Z.U.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

Etik Komite: xxxxxxx

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: XXXXXX.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

References/Kaynakça

- Aldwin, C. M., & Levenson, M.R. (2001). Stress, coping, and health at midlife: A developmental perspective. In M. E. Lachman (Eds.), *Handbook of midlife development*. John Wiley.
- Aydemir, O., Guvenir, T., Kuey, L., & Kultur, S. (1997). Validity and reliability of Turkish version of hospital anxiety and depression scale. *Turkish Journal of Psychiatry*, 8(4), 280-287.
- Baumeister, R. (1991). *Meanings in life*. Guilford Press.
- Boyraz, G., Lightsey, O. R., & Can, A. (2013). The Turkish version of the meaning in life questionnaire: Assessing the measurement invariance across Turkish and American adult samples. *Journal of Personality Assessment*, 95(4), 423-431. <https://doi.org/10.1080/00223891.2013.765882>
- Brandão, T., Schulz, M. S., & Matos, P. M. (2017). Psychological adjustment after breast cancer: A systematic review of longitudinal studies. *Psycho-Oncology*, 26(7), 917-926. <https://doi.org/10.1002/pon.4230>
- Cuhadaroglu, F. (1986). *Self-esteem in adolescents* [Unpublished doctoral dissertation]. Hacettepe University.
- Dacey, J. S., & Travers, J. F. (2002). *Human development across life span*. McGraw-Hill.
- Dezutter, J., Luyckx, K., & Wachholtz, A. (2015). Meaning in life in chronic pain patients over time:

- Associations with pain experience and psychological well-being. *Journal of Behavioral Medicine*, 38, 384–396. <https://doi.org/10.1007/s10865-014-9614-1>
- Dirksen, S. R. (2000). Predicting well-being among breast cancer survivors. *Journal of Advanced Nursing*, 32(4), 937-943. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2000.01559.x>
- Eker, D., Arkar, H., & Yaldız, H. (2001). Factorial structure, validity, and reliability of revised form of the multidimensional scale of perceived social support. *Turkish Journal of Psychiatry*, 12(1), 17-25.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth, and crisis*. Norton.
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A.-G., & Buchner, A. (2007). G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior Research Methods*, 39, 175-191.
- Frankl, V. (1963). *Man's search for meaning: An introduction to logotherapy* (S. Budak, Trans.). Washington Square Press.
- Hayes, A. F. (2022). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach* (3rd ed.). Guilford Publications.
- Heijer, M., Seynaeve, C., Vanheusden, K., Duivenvoorden, H. J., Vos, J., Bartels, C., Menke-Pluymers, M. B. E., & Tibben, A. (2011). The contribution of self-esteem and self-concept in psychological distress in women at risk of hereditary breast cancer. *Psycho-Oncology*, 20(11), 1170-1175. <https://doi.org/10.1002/pon.1824>
- Hepper E. G. (2016). Self-esteem. In H. S. Friedman (Ed.) *Encyclopedia of mental health* (pp. 80-91). Academic Press.
- Hicks, J. A., & King, L. A. (2009). Meaning in life as a subjective judgment and lived experience. *Social and Personality Psychology Compass*, 3, 638-653. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2009.00193.x>
- Hicks, J. A., Schlegel, R. J., & King, L. A. (2010). Social threats, happiness, and the dynamics of meaning in life judgments. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(10), 1305-1317. <https://doi.org/10.1177/0146167210381650>
- Imamoglu, E. O. (2004). *Self-construal correlates of well-being*. [Unpublished data].
- Jadidi, A., & Ameri, F. (2022). Social support and meaning of life in women with breast cancer. *Ethiopian Journal of Health Sciences*, 32(4), 709. <https://doi.org/10.4314/ejhs.v32i4.6>
- Jim, H. S., & Andersen, B. L. (2007). Meaning in life mediates the relationship between social and physical functioning and distress in cancer survivors. *British Journal of Health Psychology*, 12(3), 363-381. <https://doi.org/10.1348/135910706X128278>
- Joshanloo, M., & Daemi, F. (2015). Self-esteem mediates the relationship between spirituality and subjective well-being in Iran. *International Journal of Psychology*, 50(2), 115-120. <https://doi.org/10.1002/ijop.12061>.
- Kagitcibasi, C. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(4), 403-422. <https://doi.org/10.1177/0022022105275959>
- Lai, X., Bao, Z., & Wang, Y., (2016). Meaning in life and depression among adolescents: The mediating effect of self-esteem. *Psychological Research*, 9(2), 28–34.
- Landmark, B. T., & Wahl, A. (2002). Living with newly diagnosed breast cancer: A qualitative study of 10 women with newly diagnosed breast cancer. *Journal of Advanced Nursing*, 40(1), 112-121. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2002.02346.x>
- Lethborg, C., Aranda, S., Cox, S., & Kissane, D. (2007). To what extent does meaning mediate adaptation to cancer? The relationship between physical suffering, meaning in life, and connection to others

- in adjustment to cancer. *Palliative & Supportive Care*, 5(4), 377-388. <https://doi.org/10.1017/S1478951507000570>
- Liu, M., Li, R., & Xiao, H., (2012). Relationship between medical students' sense of life meaning and depression. *Journal of Shanxi Datong University*, 28(6), 37–39.
- Mann, M. M., Hosman, C. M., Schaalma, H. P., & De Vries, N. K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Education Research*, 19(4), 357-372. <https://doi.org/10.1093/her/cyg041>
- Mitchell, A. J., Ferguson, D. W., Gill, J., Paul, J., & Symonds, P. (2013). Depression and anxiety in long-term cancer survivors compared with spouses and healthy controls: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Oncology*, 14(8), 721-732. [https://doi.org/10.1016/S1470-2045\(13\)70244-4](https://doi.org/10.1016/S1470-2045(13)70244-4)
- Norton, S., Cosco, T., Doyle, F., Done, J., & Sacker, A. (2013). The Hospital Anxiety and Depression Scale: A meta confirmatory factor analysis. *Journal of Psychosomatic Research*, 74(1), 74-81. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2012.10.010>
- Park, C. L. (2010). Making sense of the meaning literature: An integrative review of meaning making and its effects on adjustment to stressful life events. *Psychological Bulletin*, 136(2), 257-301. <https://doi.org/10.1037/a0018301>
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40, 879–891. <http://dx.doi.org/10.3758/BRM.40.3.879>.
- Reker, G. T. (2005). Meaning in life of young, middle-aged, and older adults: Factorial validity, age, and gender invariance of the Personal Meaning Index (PMI). *Personality and Individual Differences*, 38(1), 71-85. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.03.010>
- Robins, R. W., & Trzesniewski, K. H. (2005). Self-esteem development across the lifespan. *Current Directions in Psychological Science*, 14(3), 158–162. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2005.00353.x>
- Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., Tracy, J. L., Gosling, S. D., & Potter, J. (2002). Global self-esteem across the life span. *Psychology and Aging*, 17(3), 423-434. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.17.3.423>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-Image*. Princeton University Press.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069>
- Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719-727. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.4.719>
- Scheffold, K., Mehnert, A., Müller, V., Koch, U., Härter, M., & Vehling, S. (2014). Sources of meaning in cancer patients—influences on global meaning, anxiety and depression in a longitudinal study. *European Journal of Cancer Care*, 23(4), 472-480. <https://doi.org/10.1111/ecc.12152>
- Schroevers, M. J., Ranchor, A. V., & Sanderman, R. (2003). The role of social support and self-esteem in the presence and course of depressive symptoms: A comparison of cancer patients and individuals from the general population. *Social Science & Medicine*, 57, 375–385. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(02\)00366-0](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00366-0)
- Scrignaro, M., Bianchi, E., Brunelli, C., Miccinesi, G., Ripamonti, C. I., Magrin, M. E., & Borreani, C. (2015). Seeking and experiencing meaning: Exploring the role of meaning in promoting mental adjustment and eudaimonic well-being in cancer patients. *Palliative & Supportive Care*, 13(3), 673-681. <https://doi.org/10.1017/S1478951514000406>.

- Sherman, A. C., & Simonton, S. (2012). Effects of personal meaning among patients in primary and specialized care: Associations with psychosocial and physical outcomes. *Psychology and Health, 27*(4), 475–490. <https://doi.org/10.1080/08870446.2011.592983>
- Sherman, A. C., Simonton, S., Latif, U., & Bracy, L. (2010). Effects of global meaning and illness-specific meaning on health outcomes among breast cancer patients. *Journal of Behavioral Medicine, 33*(5), 364–377. <https://doi.org/10.1007/s10865-010-9267-7>
- Sowislo, J. F., & Orth, U. (2013). Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin, 139*(1), 213–240. <https://doi.org/10.1037/a0028931>
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology, 53*(1), 80–93. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.53.1.80>
- Steger, M. F., Kashdan, T. B., Sullivan, B. A., & Lorentz, D. (2008a). Understanding the search for meaning in life: Personality, cognitive style, and the dynamic between seeking and experiencing meaning. *Journal of Personality, 76*(2), 199–228. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2007.00484.x>
- Steger, M. F., Kawabata, Y., Shimai, S., & Otake, K. (2008b). The meaningful life in Japan and the United States: Levels and correlates of meaning in life. *Journal of Research in Personality, 42*(3), 660–678. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2007.09.003>
- Steger, M. F., Oishi, S., & Kashdan, T. B. (2009). Meaning in life across the life span: Levels and correlates of meaning in life from emerging adulthood to older adulthood. *The Journal of Positive Psychology, 4*(1), 43–52. <https://doi.org/10.1080/17439760802303127>
- Steger, M. F., Oishi, S., & Kesebir, S. (2011). Is a life without meaning satisfying? The moderating role of the search for meaning in satisfaction with life judgments. *The Journal of Positive Psychology, 6*(3), 173–180. <https://doi.org/10.1080/17439760.2011.569171>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson Education.
- Tomás-Sábado, J., Villavicencio-Chávez, C., Monforte-Royo, C., Guerrero-Torrelles, M., Fegg, M. J., & Balaguer, A. (2015). What gives meaning in life to patients with advanced cancer? A comparison between Spanish, German, and Swiss patients. *Journal of Pain and Symptom Management, 50*(6), 861–866. <https://doi.org/10.1016/j.jpainsymman.2015.06.015>
- Toothman, E. L., & Barrett, A. E. (2011). Mapping midlife: An examination of social factors shaping conceptions of the timing of middle age. *Advances in Life Course Research, 16*(3), 99–111. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2011.08.003>
- Tsai, P. L., Kuo, T. T., Ku, C. H., Liao, G. S., Lin, C. K., & Pan, H. H. (2021). Self-Esteem as a predictor of mental adjustment in patients with breast cancer. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 18*(23), 12588. <https://doi.org/10.3390/ijerph182312588>
- Williams, K., Jackson, S. E., Beeken, R. J., Steptoe, A., & Wardle, J. (2016). The impact of a cancer diagnosis on health and well-being: A prospective, population-based study. *Psycho-Oncology, 25*(6), 626–632. <https://doi.org/10.1002/pon.3998>
- Winger, J. G., Adams, R. N., & Mosher, C. E. (2016). Relations of meaning in life and sense of coherence to distress in cancer patients: A meta-analysis. *Psycho-Oncology, 25*(1), 2–10. <https://doi.org/10.1002/pon.3798>
- Yarar, O. F. (2015) *Autotelic personality: Links with flow propensity, personal strengths, and psychopathology* (Unpublished doctoral dissertation). Middle East Technical University.
- Yektatalab, S., & Ghanbari, E. (2020). The relationship between anxiety and self-esteem in women suffering from breast cancer. *Journal of Mid-Life Health, 11*(3), 126–132.
- Yeniceri, Z. (2013). *Impact of self orientations on well-being during adulthood: The mediating roles*

meaning in life, attitudes towards death and religious outlook [Unpublished doctoral dissertation].
Middle East Technical University.

Zigmond, A. S., & Snaith, R. P. (1983). The hospital anxiety and depression scale. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 67(6), 361-370. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.1983.tb09716.x>

Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5201_2

Kaufman Kısa Zekâ Testi İkinci Sürümünün (KBIT-2) ve Wechsler Çocuklar için Zekâ Ölçeğinin Dördüncü Sürümünün (WÇZÖ-IV) Karşılaştırılması

Comparing the Kaufman Intelligence Brief Test Second Edition (KBIT-2) with the Wechsler Intelligence Scale for Children Fourth Edition (WISC-IV)

Sait Uluç¹ , Ferhunde Öktem²

¹Doç. Dr., Hacettepe Üniv., Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Klinik Psikoloji ABD, Ankara, Türkiye
²Prof. Dr., Hacettepe Üniv., Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları ABD, Ankara, Türkiye

ORCID: S.U. 0000-0002-7048-8545;
F.Ö. 0000-0001-6971-6822

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Sait Uluç,
Hacettepe Üniv., Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Klinik Psikoloji ABD, Hacettepe Üniv. Edebiyat Fakültesi Psikoloji Böl. Beytepe Ankara Türkiye

E-posta/E-mail:

psysait@hacettepe.edu.tr

Başvuru/Submitted: 24.03.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested: 27.08.2022

Son Revizyon/Last Revision Received: 30.12.2022

Kabul/Accepted: 03.01.2023

Citation/Atf: Uluç, S., ve Öktem, F. (2023). Kaufman kısa zekâ testi ikinci sürümünün (KBIT-2) ve Wechsler çocuklar için zekâ ölçeğinin dördüncü sürümünün (WÇZÖ-IV) karşılaştırılması. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 43(1): 117-140.
<https://doi.org/10.26650/SP2022-1092655>

ÖZ

Kısa zekâ testleri, hızlı bir şekilde uygulanabilen ve zekânın genel özellikleri hakkında bilgi veren ancak nispeten dar bir ölçüm çerçevesi sunan bilişsel araçlar olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası literatürde Kaufman Kısa Zekâ Testinin ilk sürümü (KBIT; Kaufman ve Kaufman, 1990) ve Wechsler Zekâ Ölçeklerinin farklı sürümlerini (WÇZÖ-R için Prewett, 1992; WÇZÖ-III için Prewett, 1995) psikometrik ve klinik olarak karşılaştıran çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak, Kaufman Kısa Zekâ Testinin ikinci sürümünün (KBIT-2) Türkiye'deki ulusal norm çalışmaları görece yakın zamanda tamamlanmıştır. Bu çalışma kapsamında Türkiye için oldukça yeni bir ölçüm aracı olan KBIT-2'nin yapısal özellikleri WÇZÖ-IV ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Çalışmada Ankara ilinde yaşayan 6-15 yaş aralığında ilköğretim ve lise öğrencisi 103 çocuk ve ergen yer almıştır. Testler katılımcılara birer hafta arayla ilk olarak WÇZÖ-IV ve ardından KBIT-2 verilecek biçimde uygulamacı sertifikası olan psikologlar tarafından uygulanmıştır. Bulgular, KBIT-2'nin tüm test zekâ puanı ile WÇZÖ-IV'ün tüm test zekâ puanı arasında anlamlı bir ilişki olduğuna işaret etmiştir ($r = .62$). KBIT-2 puanlarının WÇZÖ-IV puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu gözlenmiştir. Ek olarak, ölçeklerin birleşik puanları ve alt test standart puanlarının anlamlı örüntüler gösterdiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, KBIT-2 testinden elde ettiğimiz sonuçların Cattle Horn Carroll (CHC) teorisi kapsamında yorumlanmasının mümkün olduğunu ve sonuçların WISC-IV bataryasından elde edilen sonuçlarla karşılaştırılabilir olduğunu göstermiştir. Yine bu çalışmanın sonuçları, KBIT-2'nin en faydalı kullanımının tanı amaçlı değil tarama amaçlı olabileceğini göstermiştir. Araştırmanın en önemli sınırlılığı örneklem genişliğinin küçük olmasıdır. İleride yapılacak çalışmalarda KBIT-2'nin ayırt edici gücünün üstün zekâlı ve zihinsel engelli çocuklar gibi özel örneklemelerde incelenmesi çok değerli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: KBIT-2, WÇZÖ-IV, zekânın ölçümü, tarama testi

ABSTRACT

Brief intelligence tests are defined as cognitive tools that can be applied quickly, provide information about the general characteristics of intelligence, but offer a relatively narrow measurement framework. The international literature has many studies comparing the first version of the Kaufman Brief Intelligence Test (KBIT; Kaufman & Kaufman, 1990) with the different versions of the Wechsler Intelligence Scales (i.e., WISC-R [Prewett, 1992a, 1992b], WISC-III [Prewett, 1995]), both psychometrically and clinically. However, the national norm studies of the Second Version of the Kaufman Brief Intelligence Test (KBIT-2) in Türkiye have been completed recently. This study evaluates within its scope the structural features of KBIT-2, which is a fairly new measurement tool for Türkiye, by comparing them with WISC-IV. The study includes a total of 103 primary and high school students between 6-15 year old living in Ankara. Psychologists with practitioner certificates administered the tests to the participants with a one-week break in between, starting with WISC-IV and followed by KBIT-2. The findings indicate a significant correlation to exist between the total score on KBIT-2 and the total score on WISC-IV ($r = .62$). KBIT-2 scores were observed to be significantly higher than the WISC-IV scores. In addition, the composite scores and subtest standard scores for the scales were observed to show certain patterns, with the findings indicating the results obtained from the KBIT-2 test to be interpretable within the Cattell-Horn-Carroll (CHC) theory and the results to be comparable to those obtained from the WISC-IV. Again, the results from this study indicate the most beneficial use of KBIT-2 to likely be for screening rather than for diagnostic purposes. The most important limitation of the study is its small sample size, and future studies can make very valuable contributions by studying the distinguishing power of KBIT-2 in special samples such as gifted or intellectually impaired children.

Keywords: KBIT-2, WISC-IV, intelligence assessment, screening test

EXTENDED ABSTRACT

Brief intelligence tests are defined as cognitive tools that can be applied quickly, provide information about the general characteristics of intelligence, but offer a relatively narrow measurement framework (Homack & Reynolds, 2007). The main features that distinguish short intelligence tests from large batteries are seen to be the scope of the test and the application time. The scores obtained from these tools are expected to parallel the scores of large batteries (Reynolds & Kamphaus, 2003). Despite the advantages they provide in terms of application time and ease of application, the most important limitation of such measurement tools is their inadequacy for clinical diagnosis (Homack & Reynolds, 2007). The Raven Standard Matrices Test (Raven, 1960) and Peabody Picture Vocabulary Test (Dunn & Dunn, 1981) are among the oldest examples of such scanning tools in Türkiye. The Kaufman Short Intelligence Test-Second Edition (KBIT-2; Kaufman & Kaufman, 1990) is widely used for research and practice at the international level and has recently been adapted and standardized to Turkish (Öktem & Uluç, 2015). This study evaluates the structural features of KBIT-2 by comparing them with the Version Four of the Wechsler Intelligence Scale for Children.

One of the most traditional ways to demonstrate concurrent validity of a newly adapted or developed cognitive measurement tool is to compare it with a reliable and comprehensive battery accepted in the field (Bain & Jaspers, 2010). Early studies indicated that IQ scores from KBIT showed moderate or high correlations with IQ scores from other

batteries (Canivez, 1995; Levinson & Folino, 1994; Naugle et al., 1993; Prewett & McCaffery, 1993; Prewett, 1992a, 1992b, 1995). More recent studies investigating the relationship between KBIT and the Wechsler Intelligence Scale for Children-III (WISC-III) scores are not as consistent as previous studies (Canivez, 1995; Levinson & Folino, 1994; Prewett, 1995), with different studies finding weak, moderate, or highly significant correlations (Grados & Russo-Garcia, 1999). A similar variation is found among studies that focus on determining whether significant differences exist between the overall intelligence scores from the two tests. Some studies have stated no significant difference to occur between the overall scores on K-BIT and WISC-III (Canivez, 1995; Levinson & Folino, 1994), while others have indicated significant differences (Canivez et al., 2005; Grados & Russo-Garcia, 1999; Prewett, 1995). Canivez et al. (2005) pointed out that, although the observed differences were statistically significant, their effect sizes and clinical significance were low.

The most important commonality between KBIT-2 and WISC-IV is that the revision process of both measurement tools was carried out within the framework of the Cattell-Horn-Carroll (CHC) theory. Thus, the cognitive abilities represented by the subtests have become comparable within the framework of a common terminology. This study discusses which cognitive abilities defined in WISC-IV can better predict KBIT-2 scores, as well as the general concurrent validity of KBIT-2.

Method

The study involves a total of 103 primary and high school students composed of 46 boys ($M_{\text{age}} = 10.79$, $SD = 2.79$) and 57 girls ($M_{\text{age}} = 10.94$, $SD = 2.71$) between the ages of 6-15 years. This study provided the participants with a demographic information form in addition implementing the KBIT-2 and WISC-IV on them. Psychologists with practitioner certificates administered the tests to the participants one week apart, first giving them the WISC-IV and then the KBIT-2. The KBIT-2 has three subtests: Matrix, Riddles, and Verbal Knowledge. Verbal and non-verbal intelligent quotient (IQ) scores can be obtained from KBIT-2, as well as the full-scale IQ (FSIQ). Five composite scores are obtainable from WISC-IV: verbal comprehension (VC), perceptual reasoning (PC), working memory (WM), processing speed (PS), and full-scale IQ (FSIQ; Öktem et al., 2016).

Results

The study calculated the relationships between the WISC-IV and KBIT-2 composite scores using the Pearson correlation coefficient. A moderately significant correlation was found between their FSIQ scores ($r = .64$), with weakly and moderately significant correlations being observed between the other composite scores of the two tests. A significant ($r = .62$)

relationship exists between the VC score from WISC-IV and the verbal score from KBIT-2. This study found a moderately significant correlation between the non-verbal score from KBIT-2 and the PC score from WISC-IV ($r = .58$). Similar findings were obtained in previous studies ($r = .56$ in Kaufman & Kaufman [2004] and $r = .67$ in Mitchell [2005]). The processing speed (PS) and working memory (WM) scores from WISC-IV showed low but significant correlations with both the verbal and nonverbal scores from KBIT-2 ($r = .21$ and $r = .31$, respectively). Although Mitchell's (2005) study arrived at similar correlations, the results were not found to be significant due to the smaller sample. When considering that a certain processing speed is required for all mental processes and that applying this to a certain level of working memory is inevitable, that the PS and WM scores show a low correlation with KBIT-2 scores can be considered a natural result.

The analysis results show the difference between the two tests' FSIQ scores to be statistically significant ($t_{(100)} = 8.20, p < .001$) and the KBIT-2's FSIQ score ($M = 98.58, SD = 10.83$) to be higher than the WISC-IV's FSIQ score ($M = 89.56, SD = 14.74$).

In order to determine the predictors of the verbal intelligence and non-verbal intelligence composite scores from KBIT-2, two separate multiple regression models were established in which the standard scores from the WISC-IV subtests were used as predictors. The similarities ($\beta = .23, t = 2.24, p = .028$) and vocabulary ($\beta = .33, t = 3.08, p = .003$) subtests from WISC-IV significantly predict the verbal intelligence scores from KBIT-2 ($R = .67, R^2 = .45, F_{(10,100)} = 7.34, p = .000$). The block design ($\beta = .19, t = 1.84, p = .049$) and matrix reasoning ($\beta = .35, t = 3.19, p = .002$) subtests from WISC-IV also significantly predict the non-verbal intelligence scores from KBIT-2 ($R = .61, R^2 = .37, F_{(10,100)} = 5.23, p = .000$).

Discussion

This study evaluated within its scope the structural features of the KBIT-2 test, which has been newly adapted into Turkish and conducted as a national norm study, by comparing it to the WISC-IV battery, for which a national norm study has already been conducted (Öktem, et al., 2011). One of the main objectives of this comparison was to determine whether the intelligence scores obtained through the short intelligence measurement are consistent with the measurements obtained using a large battery. The analyses indicate a statistically significant relationship to exist between the FSIQ score obtained from KBIT-2 and the FSIQ score obtained from WISC-IV. This result indicates KBIT-2 to have the potential to be used as a preliminary assessment or screening tool for estimating general intelligence levels. When comparing the verbal score from KBIT-2 with the VC score from WISC-IV, this study observed a statistically significant relationship to exist between them, although slightly

less significant compared to previous studies. The study also found a moderately significant relationship between the non-verbal score from KBIT-2 and the PC score from WISC-IV, with similar findings having been obtained from previous studies (Kaufman ve Kaufman, 2004; Mitchell 2005). Low but significant correlations were found between the processing speed (PS) and working memory (WM) scores from WISC-IV and the verbal and nonverbal scores from KBIT-2. Although Mitchell's (2005) study reached similar correlation coefficients, the results were not found to be significant due to the study's sample being relatively small.

The findings indicate significant differences to exist between the KBIT-2 and WISC-IV complete test intelligence scores. When considered in the clinical context, this difference is seen to correspond to about half a standard deviation. This study determined KBIT-2 scores to be higher than WISC-IV scores, which is consistent with the original norm study by Kaufman and Kaufman (2004), as well as Mitchell's (2005) comparative study. This finding indicates that, although the KBIT-2 results are a good predictive indicator, they are insufficient for diagnostic clarity.

Which of the WISC-IV subtests could predict the verbal intelligence score of KBIT-2 was evaluated by regression analysis. Analyses showed that the Similarities and Vocabulary subtests of the WISC-IV were predictors of the Verbal intelligence score of the KBIT-2. The similarities and vocabulary subtests are accepted as indicators of verbal concept formation, fluent intelligence (Gf), crystallized intelligence (Gc), and long-term memory (Glr) (Uluç et al., 2011). Vocabulary test, which is part of the verbal intelligence score from KBIT-2, is associated with crystallized intelligence (Gc) and long-term memory (Glr). The puzzles test is also closely related to the verbal expression of fluent intelligence (Gf/Gc). In this context, the evaluation with WISC-IV indicates the verbal intelligence score from KBIT-2 to be a good indicator of crystallized intelligence (Gc).

Similar analyses were conducted to interpret the nonverbal intelligence score from KBIT-2. The findings show the object assembly and matrix subtests from WISC-IV to be predictors of KBIT-2's nonverbal intelligence score. The object assembly and matrix subtests are also accepted as good indicators of fluent intelligence (Gf). In addition, the object assembly subtest indicates the ability of visual concept formation (Gv).

The findings from this study indicate KBIT-2 to be a ready-to-use candidate for meeting the need of a quick easy-to-use intelligence test, which Türkiye heavily needs. The findings also indicate the results obtained from the KBIT-2 test to be interpretable within the CHC theory and the results to also be comparable to those obtained from the WISC-IV battery. Again, the results from this study indicate the most beneficial use of KBIT-2 to likely be for

screening rather than for diagnostic purposes.

The most important limitation of the study is the limited number of samples. This problem is also seen to have been encountered in previous studies. The fact that the large batteries that have been compared are both very expensive and take a long time was an important determinant of this limitation. Therefore, conducting new studies with different measurement tools will be greatly important in terms of evaluating the reliability of the obtained results.

Kısa zekâ testleri, hızlıca uygulanabilen ve zekânın genel özellikleri hakkında bilgi sağlayan ancak görece dar bir ölçüm çerçevesi sunan bilişsel araçlar olarak tanımlanmaktadır (Homack ve Reynolds, 2007). Kısa zekâ testlerini geniş bataryalardan ayıran temel özelliklerin testin kapsamı ve uygulama süresi olduğu görülmektedir. Bu araçlardan elde edilen puanların geniş bataryaların puanlarıyla paralellik taşıması beklenmektedir (Reynolds ve Kamphaus, 2003). Alanda yaygın olarak kullanılan başarımlı testleri ve zekâ testleriyle olan ilişkisi, kısa zekâ testlerinin eş zamanlı geçerliliği için kanıt oluşturmaktadır (Bain ve Jaspers, 2010). Kaufman Kısa Zekâ Testi İkinci Sürümünün (KBIT-2) geliştirme sürecinde de benzer çalışmalar yürütülmüş ve KBIT-2'nin el kitabının beşinci bölümünde kapsamlı olarak sunulmuştur (Kaufman ve Kaufman, 2004). El kitapçığında sunulan bulgular KBIT-2'nin zekâ testi bataryaları (WÇZÖ-III, WÇZÖ-IV, WASI, WYZÖ-III) ve eğitsel test bataryalarıyla (KTEA-II, WART3) anlamlı ilişkiler gösterdiğine işaret etmiştir. Kısa testler genel zekâ düzeyini iyi bir biçimde kestirerek risk grubunda bulunan kişilerin saptanmasına olanak tanımaktadır. Kaufman ve Kaufman (2004), öğrenme güçlüğü, dil konuşma bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, zihinsel gerilik ya da travmatik beyin hasarı olan kişilerin KBIT-2 puanlarının norm örneklemeden anlamlı derecede düşük olduğuna işaret etmiştir. Ek olarak, üstün yetenekli çocukların puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğuna işaret eden çalışmalar bulunmaktadır (Kaufman ve Kaufman, 2004; Pierson ve ark., 2012). Uygulama süresi ve uygulama kolaylığı açısından sağladıkları avantajlara karşın bu tür ölçüm araçlarının en önemli sınırlılığı klinik tanı için yetersiz kalmalarıdır (Homack ve Reynolds, 2007). Raven Standart Matrisler Testi (Raven, 1960) ve Peabody Resim Kelime Testi (Dunn ve Dunn, 1981) bu tür tarama araçlarının ülkemizde de kullanım alanı bulunan en eski örnekleri arasındadır. Uluslararası düzeyde araştırma ve uygulama amacıyla yaygın olarak kullanılan KBIT-2 yakın zamanda Türkçeye uyarlanıp standardizasyonu gerçekleştirilmiştir (Öktem ve Uluç, 2015). KBIT-2'nin en önemli avantajı sözel ve sözel olmayan alt testler içermesi ve bu sayede genel zekâ puanına ek olarak sözel ve sözel olmayan zekâ puanlarının da hesaplanmasına olanak sağlamasıdır. Bu çalışma kapsamında KBIT-2'nin yapısal özellikleri Wechsler Çocuklar için Zekâ Ölçeği dördüncü sürümü (WÇZÖ-IV) ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Kaufman Kısa Zekâ Testi

Kaufman Kısa Zekâ Testinin (KBIT) ilk sürümü Sözcük Dağarcığı ve Mantık Yürütme Kareleri olmak üzere sadece iki alt testten oluşturulmuştur (Kaufman ve Kaufman,

1990). Sözcük dağarcığı testi “Bölüm A: İfade Edici Sözcük Bilgisi” ve “Bölüm B: Tanımlar” olmak üzere iki bölüm içermektedir. Sözcük bilgisi kısmında testi alan kişiye çeşitli resimler (örn., lamba) gösterilmekte ve kişinin bu sözcükleri yüksek sesle doğru olarak söylemesi beklenmektedir. Tanımlar kısmında ise kişinin verilen ipucunu kullanarak eksik yazılmış sözcüğü bulması istenmektedir. Testi alan kişiye, sözcüğe ilişkin betimleyici bir ipucu (örn., koyu bir renktir) ve sözcüğün eksik harfler içeren yazımı (örn., S İ - - H) bir arada sunulur. Tanımlar kısmı okuma yazma becerisi gerektirdiğinden, ancak sekiz yaş üstü bireylere uygulanabilmektedir. Sözcük Dağarcığı alt testinde ifade edici dil becerilerine ve daha çok okul aracılığıyla kazanılan genel bilgi birikimine odaklanan sorular ile Horn ve Cattell (1966) tarafından kavramsallaştırılan kristalize zekânın ölçülmesi hedeflenmiştir. Resimler ya da soyut desenleri içeren Mantık Yürütme Kareleri alt testinin ise akıcı zekânın (sözel olmayan yetenekler ve anlık problem çözme becerisi gibi) iyi bir göstergesi olduğu kabul edilmiştir (Cole ve Randall, 2003). Mantık Yürütme Kareleri alt testinin kolay maddelerinde kişinin sunulan resimli seçenekler arasından uyaran resim ile en çok ilişkisi olanı işaretlemesi istenmektedir. İlerleyen maddelerde ise giderek soyutlaşan ilişkileri anlaması ve doğru seçeneği bulması gerekmektedir. KBIT’in bu ilk sürümü geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Aracın tanınsal ve yordayıcı geçerliğine işaret eden çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Canivez, 1996; Canivez ve ark., 2005; Chin ve ark., 2001; Donders, 1995; Slate ve ark., 1996; Webber ve McGillivray, 1998). Savaşan (2006) yüksek lisans tez çalışması kapsamında KBIT’nin ilk sürümünü Türkçeye çevirmiştir. Ancak aracın ulusal norm çalışması gerçekleştirilmemiş, dolayısıyla da ülkemizde kullanım alanı bulan bir değerlendirme aracı olamamıştır.

Kaufman Kısa Zekâ Testi–İkinci Sürümü (KBIT-2), kapsamlı bir yenileme ve norm düzenleme çalışmasının ardından 2004 yılında alan kullanımına sunulmuştur (Kaufman ve Kaufman, 2004). Aracın özellikle sözel bölümü, KBIT’yi uzun yıllardır kullanan uzmanlardan alınan geri bildirimler göz önünde bulundurularak, Cattle Horn Carroll (CHC) kuramı (McGrew ve Flanagan, 1998) çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir. İlk sürümle ilgili en temel sınırlılıklardan biri tanımlama alt testinin okuma yazma becerisi gerektirmesidir. Bu durum testin hem yaş aralığını sekiz yaş ve üstü olarak daraltmış hem de hedef kitlesini okuma-yazma bilenler olarak sınırlamıştır. İlk sürüme ilişkin bir diğer sorunsal ise sözcük bilgisi kısmının sadece ifade edici dil becerisiyle sınırlı kalması ve sözel bilgi ve alıcı dil becerisini içermemesidir. Ek olarak, ifade edici dil becerisiyle il-

gili maddeler görece kolay olmaları nedeniyle madde güçlük düzeylerinin iyi düzenlenmemesine yol açmıştır. İlk sürümün sözel alt testinde bulunan sorunların üstesinden gelmek için Sözel Bölüm alt test sayısı Sözel Bilgi alt testi ve Bulmacalar alt testi olmak üzere ikiye çıkarılmıştır. Sözel Bilgi alt testinde katılımcıya bir kelime söylenmekte ya da bir soru sorulmakta ve kendisine gösterilen altı resim içinden hangisinin soru ya da kelimeyle ilişkili olduğunu göstermesi istenmektedir. Sözel Bilgi alt testinde dil becerilerinin ölçümü için katılımcının sözel bir tepki üretmesini gerektirmeyen alıcı dil becerisine ve genel bilgi kapasitesine odaklanıldığı görülmektedir. Ek olarak, sözel bilgi testini yanıtlayabilmek için kişinin uzun süreli depolama ve geri çağırma kapasitesini de kullanması gerekmektedir. Bulmacalar alt testinde ise katılımcıdan kendisine sunulan iki ya da en fazla üç ipucunu kullanarak ilgili sözcük ya da tamlamayı bulması istenmektedir. Bu alt testi yanıtlayabilmek için okuma-yazma becerisine sahip olmak gerekmemektedir. Bulmacalar alt testi, kişinin ifade edici dil becerisine ek olarak sözel karşılaştırma ve sözel akıl yürütme becerilerini de kullanmasını gerektirmektedir. Her iki alt test de madde güçlük düzeyleri tüm yaş gruplarını içerecek biçimde yeniden düzenlenmiştir. Mantık Yürütme karelerine ise yeni maddeler eklenmiş ve eski maddeler renklendirilerek düzenlenmiştir.

Cattell-Horn-Carroll Bilişsel Beceriler (CHC) Modeli, Cattell-Horn'un Gf-Gc modeli ve Carroll'un üç katmanlı zekâ modelini bütünleştirerek oluşturulmuştur (McGrew, 1997; McGrew ve Flanagan, 1998). Bu modele göre, zekâ en üstte genel "g" faktörünün bulunduğu bir alt katmanda yaklaşık 10 adet geniş beceri kümesini ve en alt katmanda ise 70'ten fazla özgün beceriyi içeren hiyerarşik bir yapı olarak tanımlanmıştır. Kuram zekâyı sözel ve sözel olmayan ifade biçimlerinin toplamı olmanın ötesinde, geniş ve özgün zekâ yetilerinin örüntüsü olarak ele almaktadır. Böylece zekanın psikometrik değerlendirilmesinde uzun yıllardır ihtiyaç duyulan kuramsal art alan sağlanmış ve zihinsel yetilerin bataryalar-arası değerlendirilmesi mümkün hale gelmiştir (Flanagan ve ark., 2007; Uluç, 2016). Son 20 yıl içerisinde CHC kuramının uygulama alanında kullanılan zekâ testleri üzerinde dramatik etkileri olmuştur. WJ III, SB5, KABC-II, DAS-II WÇZÖ-IV, WÇZÖ-IV-Entegre, WAIS-IV ve WIPPSI-III bataryaları CHC kuramı kapsamında yenilenmiştir (Uluç ve ark., 2011). Farklı test bataryalarının ortak bir kuramsal art alanı paylaşması bataryalar-arası yaklaşımın ortaya çıkmasına olanak tanımıştır (Flanagan ve ark., 2007). Böylece alt testlerin temsil etmiş olduğu bilişsel yetiler ortak bir terminoloji çerçevesinde tartışılabilir hale gelmiştir. Alt testlerinde yapılan yenilemeler

sayesinde KBIT-2, CHC kuramıyla uyumlu bir biçim almıştır. CHC terimleri çerçevesinde ele alındığında sözel alt testlerin genel sözel bilgi (K0), dinleme yeteneği (LS), sözcük dağarcığı (VL) gibi kristalize zekâ (Gc) birleşenlerinin yanı sıra, uzun süreli depolama ve geri çağırma (Gl) ve sözel akıcı zeka (Gf) geniş yeti alanlarını da içerdiği görülmektedir. Brain ve Jaspers (2010) mantık yürütme karelerinin görsel akıcı zekaya (Gf) ek olarak uzamsal ilişkiler (SR) ve görselleştirme (Vz) gibi görsel işleme (Gv) birleşenlerini de içerdiğine işaret etmiştir.

KBIT ve WÇZÖ'nün Karşılaştırılması

Yeni uyarlanan ya da geliştirilen bir bilişsel ölçüm aracının yapı geçerliğini göstermenin en geleneksel yollarından biri alanda kabul gören, güvenilir ve kapsamlı bir batarya ile karşılaştırılmasıdır. Doksanlı yılların başlarında KBIT'nin ilk sürümünün eş zaman geçerliğini Wechsler Yetişkinler İçin Zekâ Ölçeği-Revize (WYZÖ-R; Naugle ve ark., 1993), Stanford-Binet Zekâ Ölçeği (Prewett ve McCaffery, 1993) ve Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği-Revize (WÇZÖ-R; Prewett, 1992a, 1992b) gibi bataryaların puanlarıyla karşılaştırarak gösteren çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar, KBIT'den elde edilen tüm test zekâ puanlarının diğer bataryalardan elde edilen tüm test zekâ puanlarıyla yüksek korelasyonlar gösterdiğine işaret etmiştir.

Wechsler testlerinin üçüncü sürümlerinde psikometrik çalışmalar temel alınıp birleşik puan sayısı artırılarak sözel ve performans puanlarından oluşan ikili yapının dışına çıkmıştır. Bu nedenle, KBIT ve Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği-III (WÇZÖ-III) puanları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların bulguları, önceki çalışmalar kadar tutarlı değildir (Canivez, 1995; Levinson ve Folino, 1994; Prewett, 1995). Farklı çalışmalarda bu iki testin tüm test zekâ puanları için .53 ila .87, sözel puanlar için .35 ila .80 ve performans puanları için .35 ila .74 arasında değişen zayıf, orta ya da yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Grados ve Russo-Garcia, 1999). İki testten elde edilen tüm test zekâ puanları arasındaki farkları belirlemeye odaklanan çalışmalarda da benzer bir çeşitlilik bulunmaktadır. KBIT ve WÇZÖ-III tüm test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını söyleyen araştırmalar olduğu gibi (Canivez, 1995; Levinson ve Folino, 1994), anlamlı farklar olduğuna işaret eden çalışmalar da (Canivez ve ark., 2005; Grados ve Russo-Garcia, 1999; Prewett, 1995) bulunmaktadır. Canivez ve arkadaşları (2005) gözlenen farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmasına karşın etki büyüklüklerinin ve klinik anlamlılıklarının düşük olduğuna işaret etmiştir.

Araçların son sürümleri olan KBIT-2 ve Wechsler Yetişkinler için Zekâ Ölçeği-IV (WÇZÖ-IV) arasındaki ilişkiler ise görece daha az araştırılmıştır. KBIT-2 ve WÇZÖ-IV arasındaki en önemli ortaklık her iki ölçüm aracının da yenilenme sürecinin CHC kuramı çerçevesinde gerçekleştirilmiş olmasıdır. KBIT-2'nin orijinal geliştirme çalışmasında KBIT-2 tüm test zekâ puanının WÇZÖ-III puanlarıyla .76 ve WÇZÖ-IV puanlarıyla .77 düzeyinde korelasyon gösterdiği tespit edilmiştir (Kaufman ve Kaufman, 2004). Aynı çalışmada KBIT-2'nin sözel zekâ puanının WÇZÖ-III sözel puanı ile .83 ve WISC-IV'ün Sözel Kavrama Dönüştürülmüş Puanıyla (SKDP) .79 düzeyinde korelasyon gösterdiği belirlenmiştir. Ek olarak, KBIT-2'nin sözel olmayan zekâ puanının WÇZÖ-III sözel olmayan puanı ile .53 ve WISC-IV'ün Algısal Akıl Yürütme Dönüştürülmüş Puanıyla (AAYDP) .56 düzeyinde korelasyon gösterdiği bildirilmiştir. WISC-IV'ün Çalışma Belleği Dönüştürülmüş Puanı (ÇBDP) ve İşleme Hızı Dönüştürülmüş Puanı (İHDP) ise anlamlı ilişkiler göstermemiştir. Mitchell (2005) tarafından yürütülen bir tez çalışmasında KBIT-2 tüm test zekâ puanının WÇZÖ-IV puanıyla .76; KBIT-2'nin sözel zeka puanının WÇZÖ-IV'ün SKDP ile .76 ve KBIT-2'nin sözel olmayan zeka puanının WÇZÖ-IV'ün AAYDP ile .67 düzeyinde korelasyon gösterdiği görülmüştür. Tüm test zekâ puanları açısından iki test arasında anlamlı bir farkın olduğu ve katılımcıların KBIT-2 puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. CHC terimleriyle değerlendirildiğinde KBIT-2'nin sözel puanları ve WÇZÖ-IV'ün SKD puanlarının ortak CHC becerilerini içerdiği görülmektedir. Benzer bir durum KBIT-2'nin sözel olmayan puanları ve WÇZÖ-IV'ün AAYD puanları için de geçerlidir. Öte yandan, WÇZÖ-IV'ün ÇBD ve İHD puan gruplarının işaret etmiş olduğu kısa süreli bellek (Gsm), işlem hızı (Gs), karar tepki süresi (Gt) geniş becerileri KBIT-2 tarafından kapsanmaktadır. Bu çalışma kapsamında KBIT-2'nin tüm test zekâ puanının WÇZÖ-IV ile olan eş zamanlı geçerliliği ele alınmıştır. Ek olarak, WÇZÖ-IV alt testlerinden hangilerinin KBIT-2'nin sözel ve sözel olmayan puanlarını tahmin edebildiği incelenmiştir. Bu tür bir incelemenin KBIT-2 puanlarının CHC kuramı bağlamında ölçtüğü yetileri açıklama konusunda katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmada 6-15 yaş aralığında ilköğretim ve lise öğrencisi 46'sı erkek ($Ort_{yaş} = 10.79$, $SS = 2.79$) 57'si kız ($Ort_{yaş} = 10.94$, $SS = 2.71$) toplam 103 çocuk ve ergen yer almıştır. Ankara ilinde yer alan rastlantısal olarak belirlenmiş bir ilköğretim okulu ve bir

lisede ilana çıkılarak gönüllü katılımcılara ulaşılmıştır. Katılımcıların psikiyatrik ya da nörolojik bir bozukluklarının olması ve testi almalarını engelleyecek görme, işitme, konuşma ve devimsel organ engellerinin bulunması dışlama ölçütü olarak kullanılmıştır ve çalışma öncesinde katılımcıların ebeveynlerine iletilen demografik bilgi formu aracılığıyla sorgulanmıştır. Katılımcıların annelerinin yaş ortalamasının 38.01 ($SS = 6.77$, $Min. = 25$, $Maks. = 59$) ve babaların yaş ortalamasının 41.32 ($SS = 6.56$, $Min. = 28$, $Maks. = 58$) olduğu gözlenmiştir. Annelerin eğitim süresinin yıl olarak ortalama 6.64 ($SS = 3.53$, $Min. = 0$, $Maks. = 15$) ve babaların ise ortalama 7.35 ($SS = 2.92$, $Min. = 5$, $Maks. = 15$) olduğu belirlenmiştir. Örneklemin yaş ve cinsiyete göre planlanan dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1
Örneklemin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

	Yaş										Toplam
	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
Erkek	4	6	4	5	4	5	6	4	6	2	46
Kız	4	5	7	7	6	5	6	7	6	4	57
Toplam	8	11	11	12	10	10	12	11	12	6	103

Veri Toplama Araçları

Kaufman Kısa Zekâ Testi-İkinci Sürüm

KBIT-2, 4 ile 90 yaş arasındaki kişiler için uygun, bireysel olarak uygulanan bir kısa zekâ testidir (Kaufman and Kaufman, 2004). Türkiye örneklemi için norm tabloları 45 yaş 11 aya kadar geliştirilmiştir (Öktem ve Uluç, 2015). KBIT-2 testinin norm çalışmasında 2850 çocuk, ergen ve yetişkin yer almıştır. Katılımcıların %50'si ($N = 1426$) kadın ve %50'si ($N = 1424$) erkektir. Katılımcıların yaşları 4 yaş 0 ay ile 44 yaş 11 ay arasında değişmektedir ($N = 2850$, $Ort. = 14.89$, $SS = 8.62$). Norm tablolarının oluşturulabilmesi için 4-6 yaş aralığı ikişer aylık yaş dilimlerine, 6-17 yaş aralığı dörder aylık yaş dilimlerine, 19-24 yaş aralığı ikişer yıllık ve 25-45 yaş aralığı onar yıllık yaş dilimlerine ayrılmıştır. Yaş dilimleri oluşturulurken bilişsel değişimin hızlı olmasının beklendiği dönemler için kısa aralıklar ve görece yavaş gittiği ya da kararlı kalmasının beklendiği dönemler için geniş aralıklar kullanılmıştır. Bu yaş bölümlenmesi orijinal çalışmayla aynı yapıya sahiptir. KBIT-2'nin uygulama süresi 15 ile 30 dakika arasında değişmektedir. Süresinin yaşla beraber, uygulanan madde sayısındaki artışa eş güdümlü olarak arttığı görülmektedir. KBIT-2 test materyali kullanıcı dostu bir uyarıcı kitapçığı ve yanıt anahtarından oluşmaktadır. Tüm yönergeler test verenin uygulama sırasında izleyebile-

ceği biçimde uyaran kitapçığında yer almaktadır. Hızlı ve kolay uygulanabilir olan ve zekânın güvenilir bir ölçümünü sunabilen KBIT-2, klinik ya da eğitimsel değerlendirme ve araştırma alanlarında kullanışlı olabilmektedir. Aşağıda KBIT-2'nin alt testlerinin yapısı kısaca özetlenmiştir.

Sözel Bilgi (SB) alt testi, sözcük dağarcığını ve genel bilgi düzeyini (doğa, coğrafya, sanat, bilim vb.) belirlemeyi hedefleyen 60 maddeden oluşmaktadır. Her madde için katılımcıya altı adet çizim ya da fotoğraf içeren bir sayfa gösterilir. Test uygulayıcısı bir sözcük söyler ya da genel bilgi içeren bir soru sorar. Katılımcı da bu soruya veya sözcüğe en uygun olan resmi gösterir. Türkiye Ulusal Norm çalışmasında Sözel Bilgi alt testi için iç tutarlılık cronbach alfa katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır. Yarı test güvenilirlik katsayısı Spearman-Brown .97 ve iki yarı arasındaki korelasyon katsayısı .94 olarak hesaplanmıştır. SB alt testi, CHC kuramı çerçevesinde Kristalize Zekâ (Gc) göstergesi olarak sınıflanabilir (Öktem ve Uluç, 2015).

Mantık Yürütme Kareleri (MYK) alt ölçeğinde katılımcı, resimler veya diziler arasındaki ilişkiyi bularak yanıt seçenekleri arasından bu kurala uygun resmi veya biçimi gösterir. MYK maddeleri şansa bağlı seçimi en aza indirmek için beş yanıt seçeneği içerir. En kolay MYK maddelerinde, kişi uyaran resimle en iyi eşleşen beş resimden birini seçer (örn., kamyonla eşleşen arabayı, yatakla eşleşen yastığı). Maddelerin sonraki dizilimlerinde, bazılarında anlamlı uyaran kullanılırken diğerlerinde soyut figürler yer alır. Türkiye Ulusal Norm çalışmasında MYK alt testi iç tutarlılık cronbach alfa katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır. Mantık Yürütme Kareleri alt testinin yarı test güvenilirlik katsayısı Spearman-Brown .96 ve iki yarı arasındaki korelasyon katsayısı .93 olarak hesaplanmıştır. MYK alt testi, CHC kuramı çerçevesinde sözel olmayan Akıcı Zekâ (Gf) ve Görsel İşleme (Gv) geniş beceri kümelerinin göstergesi olarak sınıflanabilir (Bain ve Jaspers, 2010; Öktem ve Uluç, 2015).

Bulmacalar alt testi ise sözel kavrama, yargılama ve sözcük dağarcığı bilgisini ölçen 48 maddeden oluşur. Test uygulayıcısı sözel bir bulmaca söyler ve katılımcı da bulmacanın yanıtı olan ilgili resmi gösterir (1-8 maddeleri için) veya kelimeyi söyler (9-48 maddeleri için). Katılımcının yanıtının tek bir sözcük ya da bir tamlama olması gereklidir. Her bir bulmaca, ilgili sözcüğe ilişkin iki ya da üç ipucu içerir. Türkiye Ulusal Norm çalışmasında Bulmacalar alt testi için iç tutarlılık cronbach alfa katsayısı .93 olarak hesaplanmıştır. Bulmacalar alt testinin yarı test güvenilirlik katsayısı Spearman-Brown .95

ve iki yarı arasındaki korelasyon katsayısı .91 olarak hesaplanmıştır. Bulmacalar, CHC kuramı çerçevesinde hem Kristalize Zekâ (Gc) hem de sözel Akıcı Zekâ (Gf) göstergesi olarak sınıflanabilir (Öktem ve Uluç, 2015).

Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği–Dördüncü Sürüm (WÇZÖ-IV)

Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği-IV (2003) 6-16 yaş aralığındaki çocukların bilişsel yeteneklerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. WÇZÖ-IV, 10 temel ve beş yedek olmak üzere toplam 15 alt testten oluşmaktadır. WÇZÖ-IV'ten Sözel Kavrama Dönüştürülmüş Puanı (SKDP), Algısal Akıl Yürütme Dönüştürülmüş Puanı (AAYDP), Çalışma Belleği Dönüştürülmüş Puanı (ÇBDP), İşleme Hızı Dönüştürülmüş Puanı (İHDP) ve Tüm Ölçek Zekâ Puanı (TÖZP) olmak üzere toplam beş dönüştürülmüş puan elde edilebilmektedir (Öktem ve ark., 2016). Alt testlerin kümelerine göre dağılımı ve CHC yetilerine göre dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2

Wechsler Çocuklar için Zekâ Ölçeği–Dördüncü Sürümünün Yapısı

Alt Test	Küme	Uygulama	CHC Sınıflaması
Küplerle Desen	AAY	Temel	Gv, Gf
Benzerlikler	SK	Temel	Gf
Sayı Dizisi	ÇB	Temel	Gsm
Resim Kavramları	AAY	Temel	Gf
Şifre	İH	Temel	Gs
Sözcük dağarcığı	SK	Temel	Gc; Glr
Harf Rakam Dizisi	ÇB	Temel	Gsm
Akıl Yürütme Kareleri	AAY	Temel	Gf
Kavrama	SK	Temel	Gc
Simge Arama	İH	Temel	Gs
Resim Tamamlama	AAY	Yedek	Gv
Çiz-Çıkar	İH	Yedek	Gs
Genel Bilgi	SK	Yedek	Gc; Glr
Aritmetik	ÇB	Yedek	Gq; Gsm
Sözcük Bulma	SK	Yedek	Gf

AAY: Algısal Akıl Yürütme; SK: Sözel Kavrama; ÇB: Çalışma Belleği; İH: İşlem Hızı; Gf: Akıcı Akıl Yürütme; Gc: Kristalize Zekâ; Gv: Görsel İşleme; Gsm: Kısa Süreli Bellek; Gs: İşlem Hızı; Glr: Uzun süreli bellek; Gq: Niteliksel Akıl Yürütme

WÇZÖ-IV'ün ülkemizdeki standardizasyon ve norm çalışması Öktem ve arkadaşları (2009; 2011) tarafından gerçekleştirilmiştir. Norm grubunda ($N = 2225$) her bir yaş dilimi için yedi coğrafi bölge ülke nüfusuna oranlarıyla cinsiyet (kız-erkek) ve sosyoekonomik düzey (düşük-orta-yüksek) eşit olarak temsil edilmiştir (Uluç ve ark., 2011). Bütün dönüştürülmüş puanlar için ortalama değer 100, standart sapma ise 15'tir. Her bir alt test

için elde edilen standart puanların ortalaması 10, standart sapması 3'tür. Bütün dönüştürülmüş puanlar için ortalama değer 100, standart sapma ise 15'tir. Türkiye norm çalışmasında alt testler için alfa katsayılarının en küçük .82 ile en büyük .94 arasında değiştiğine ve ortalamasının .86 olduğuna işaret etmiştir. Elde edilen bu alfa değerleri Amerika örnekleminde elde edilenlerle oldukça paraleldir (Flanagan ve Kaufman, 2009).

Demografik Bilgi Formu

Bu form çocuk ya da ergenin ebeveyni tarafından doldurulmuştur. Demografik bilgi formunda çocuğun cinsiyeti, yaşı, fiziksel bir engelinin bulunup bulunmadığı, psikiyatrik ya da nörolojik bir tanısının olup olmadığının yanı sıra anne ve babanın yaşı, eğitim durumları ve mesleklerine ilişkin sorulara yer verilmiştir.

İşlem

Çalışma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin alınmıştır (17.01.2022 tarih ve 00001978855 sayılı). Testler katılımcılara birer hafta arayla ilk olarak WÇZÖ-IV ve ardından KBIT-2 verilecek biçimde Hacettepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Laboratuvarında uygulanmıştır. WÇZÖ-IV hali hazırda uygulamacı sertifikası olan ve çalışma kapsamında KBIT-2 eğitimi alan psikologlar tarafından uygulanmıştır.

Veri Analizi

KBIT-2 ve WÇZÖ-IV dönüştürülmüş puanları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır. Geçmiş çalışmalarda bulgulanmış olan korelasyon katsayıları ve bu çalışmadan elde edilen korelasyon katsayıları arasındaki farkların anlamlılığının örneklem büyüklükleri göz önünde bulundurularak hesaplanması için Fisher'in r 'den z 'ye dönüştürme yöntemi tercih edilmiş ve "Free Statistics Calculators 4.0" programı aracılığıyla hesaplama yapılmıştır. Analiz sonucu ulaşılan .05'ten küçük bir olasılık değeri, iki korelasyon katsayısının birbirinden önemli ölçüde farklı olduğunu işaret etmektedir. Dönüştürülmüş puanlar arasındaki farklar ise eşlenmiş gruplar için t -test aracılığıyla değerlendirilmiştir. KBIT-2'nin Sözel Zekâ ve Sözel Olmayan Zekâ Dönüştürülmüş puanlarının yordayıcılarını belirleyebilmek amacıyla çoklu regresyon analizi modelleri kullanılmıştır.

Bulgular

Geçerlik Göstergeleri: KBIT-2 ve WÇZÖ-IV Puanları Arasındaki İlişkiler

KBIT-2 testi için Sözel Zekâ Dönüştürülmüş Puanı (SZ), Sözel Olmayan Zekâ Dönüştürülmüş Puanı (SOZ) ve Tüm Ölçek Zekâ Dönüştürülmüş Puanı (KBIT-IQ) norm temelli olarak hesaplanmıştır. Benzer biçimde WÇZÖ-IV için Sözel Kavrama Dönüştürülmüş Puanı (SKDP), Algısal Akıl Yürütme Dönüştürülmüş Puanı (AAYDP), Çalışma Belleği Dönüştürülmüş Puanı (ÇBDP), İşlem Hızı Dönüştürülmüş Puanı (İHDP) ve Tüm Ölçek Zekâ Dönüştürülmüş Puanı (WÇZÖ-IQ) norm tablolarından hesaplanmıştır. Dönüştürülmüş puanlar ortalaması 100 ve standart sapması 15 olan zekâ dağılımına dayanmaktadır. Dönüştürülmüş puanlar arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı kullanılarak hesaplanmış ve Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3
Dönüştürülmüş Puanlara İlişkin Korelasyon Katsayıları

	KBIT-2				WÇZÖ-IV					
	Ort.	SS	1	2	3	4	5	6	7	8
1. KBIT-IQ	98.58	10.83	-	.83**	.83**	.64**	.57**	.56**	.31**	.32**
2. SZ	98.81	11.87		-	.38**	.53**	.62**	.35**	.22*	.23*
3. SOZ	98.69	11.67			-	.52**	.33**	.58**	.30**	.31**
4. WISC-IQ	89.56	14.74				-	.81**	.77**	.68**	.64**
5. SKDP	91.68	16.96					-	.43**	.45**	.32**
6. AAYDP	88.99	13.87						-	.42**	.43**
7. ÇBDP	93.11	13.09							-	.30**
8. İHDP	95.50	13.91								-

Not. * $p < .05$, ** $p < .001$, $N = 101$

KBIT-IQ: KBIT-2 Tüm Test IQ Puanı; SZ: KBIT-2 Sözel Zeka Puanı; SOZ: KBIT-2 Sözel Olmayan Zeka Puanı; WÇZÖ-IQ: WÇZÖ-IV Tüm Test IQ Puanı; AAY: Algısal Akıl Yürütme; SK: Sözel Kavrama; ÇB: Çalışma Belleği; İH: İşlem Hızı

WÇZÖ-IV ve KBIT-2 testlerinden elde edilen Tüm Ölçek Zekâ Dönüştürülmüş Puanları arasında anlamlı farklar olup olmadığını belirlemek için eşlenmiş gruplar için t -test hesaplanmıştır. Analiz sonuçları iki test puanı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğuna ($t_{(100)} = 8.20$, $p < .001$) ve KBIT-2 puan ortalamasının ($Ort. = 98.58$, $SS = 10.83$) WÇZÖ-IV puan ortalamasından ($Ort. = 89.56$, $SS = 14.74$) yüksek olduğuna işaret etmiştir. Elde edilen t puanlarının istatistiksel olarak gücünü değerlendirmek için Cohen's d ve Glass's delta katsayıları hesaplanmıştır. Örneklemelerin standart sapmalarının farklı olduğu göz önünde bulundurularak Glass's delta katsayısı yorumlanmıştır. KBIT-2 ve WÇZÖ-IV tüm test zekâ puanları arasındaki sekiz puanlık farkın istatistiksel olarak orta düzeyde bir güce sahip olduğuna işaret edilmiştir (Cohen's $d = .723$, Glass's $delta = .634$).

KBIT-2'nin SZ ve SOZ Puanlarını Yordayan Bilişsel Beceriler

KBIT-2'nin Sözel Zekâ ve Sözel Olmayan Zekâ Dönüştürülmüş puanlarının yordayıcılarını belirleyebilmek amacıyla WÇZÖ-IV alt testlerinin standart puanlarının yordayıcı olarak alındığı iki ayrı regresyon modeli kurulmuştur. İlk modelde KBIT-2'nin sözel zekâ puanı bağımlı değişken ve WÇZÖ-IV'ün 10 alt testi bağımsız değişken olarak alınmış ve enter (forced entry) yöntemi seçilerek çoklu regresyon analizi yürütülmüştür. Analiz sonuçları WÇZÖ-IV'ün Benzerlikler ($\beta = 0.23$, $t = 2.24$, $p = .05$ ve Sözcük Dağarcığı ($\beta = 0.33$, $t = 3.08$, $p = .05$) alt testleri KBIT-2'nin Sözel Zekâ puanlarını anlamlı biçimde yordadığını göstermiştir ($R = .67$, $R^2 = .45$, $F(10-100) = 7.34$, $p = .001$). Bu bulgular KBIT-2 tarafından ölçülen sözel zekâdaki değişimin %45'nin WÇZÖ-IV'ün Benzerlikler ve Sözcük Dağarcığı alt testleri tarafından açıklandığına işaret etmiştir.

Tablo 4

KBIT-2'nin Sözel Zekâ Puanının Yordayıcıları

WÇZÖ-IV Alt Testi	B	SE B	Beta	t	p
Küplerle Desen	.33	.39	.08	.86	.390
Benzerlikler	.87	.39	.23	2.23	.028
Sayı Dizisi	-.31	.44	-.07	-.71	.482
Resim Kavramları	-.14	.38	-.03	-.38	.705
Şifre	-.75	.45	-.15	-1.66	.100
Sözcük Dağarcığı	.99	.32	.32	3.08	.003
Harf Rakam Dizisi	-.29	.42	-.07	-.69	.492
Mantık Yürütme Kareleri	.36	.43	.09	.83	.409
Kavrama	.77	.43	.19	1.79	.078
Sözcük Bulma	.52	.37	.14	1.39	.169

Not. $R^2 = .45$ ($N = 101$, $p < .001$)

İkinci regresyon modelinde ise KBIT-2'nin sözel olmayan zekâ puanı bağımlı değişken ve WÇZÖ-IV'ün 10 alt testi bağımsız değişken olarak alınmış ve enter (forced entry) yöntemi seçilerek çoklu regresyon analizi yürütülmüştür. Analiz sonuçlarında WÇZÖ-IV'ün Küplerle Desen ($\beta = 0.19$, $t = 1.84$, $p = .05$) ve MYK ($\beta = 0.35$, $t = 3.19$, $p = .05$) alt testlerinin KBIT-2'nin Sözel Olmayan Zekâ puanlarını anlamlı olarak tahmin ettiği görülmüştür ($R = 0.61$, $R^2 = 0.37$, $F(10-100) = 5.23$, $p = .001$). Bu bulgular KBIT-2 tarafından ölçülen sözel olmayan zekâdaki değişimin %37'sininin WÇZÖ-IV'ün

Küplerle Desen ve MYK alt testleri tarafından açıklandığına işaret etmiştir.

Tablo 5
KBIT-2'nin Sözel Olmayan Zekâ Puanının Yordayıcıları

WÇZÖ-IV Alt Testi	<i>B</i>	<i>SE B</i>	<i>Beta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Küplerle Desen	.75	.41	.19	1.84	.049
Benzerlikler	-.04	.41	-.01	-.11	.915
Sayı Dizisi	.14	.47	.03	.31	.760
Resim Kavramları	.56	.40	.13	1.40	.165
Şifre	.06	.47	.01	.12	.901
Sözcük Dağarcığı	.19	.34	.06	.57	.573
Harf Rakam Dizisi	.00	.44	.00	.01	.992
Mantık Yürütme Kareleri	1.46	.46	.35	3.19	.002
Kavrama	.22	.46	.06	.48	.630
Sözcük Bulma	.09	.39	.02	.22	.825

Not. $R^2 = .37$ ($N = 101$, $p < .05$)

Tartışma

Bu çalışma kapsamında Türkçeye yeni uyarlanan ve ulusal norm çalışması yapılmış KBIT-2 testinin yapısal özellikleri, yine ulusal norm çalışması yapılmış olan WÇZÖ-IV bataryasıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu karşılaştırmanın ana hedeflerinden biri kısa zekâ ölçümü aracılığıyla ulaşılan zekâ puanlarının geniş bir batarya ile ulaşılan ölçümlerle tutarlılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesidir. Analizler KBIT-2'nin tüm test zekâ puanı ile WÇZÖ-IV'ün tüm test zekâ puanı arasında orta düzeyin üzerinde anlamlı bir ilişki olduğuna işaret etmiştir. Bu sonuç KBIT-2'nin yapı geçerliğine kanıt oluşturmanın yanı sıra KBIT-2'nin genel zekâ düzeyinin tahmininde bir ön değerlendirme ya da tarama aracı olarak kullanılabilir potansiyele sahip olduğunu göstermiştir. Ek olarak, bulgular, bu çalışmada elde edilen KBIT-2 ve WÇZÖ-IV tüm test puanları arasındaki korelasyonun, KBIT-2'nin orijinal standardizasyon çalışması ($r = .79$, Kaufman ve Kaufman, 2004) ve Mitchell (2005) tarafından yürütülen psikometrik çalışmayla ($r = .76$, Mitchell 2005) benzer sonuçlara sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu çalışma ve Mitchell (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmada elde edilen korelasyon değerlerinin anlamlı bir fark göstermediği görülmüştür ($z = 1.32$, $p = .186$). Analiz sonucu ulaşılan .05'ten küçük bir olasılık değeri, iki korelasyon katsayısının birbirinden önemli ölçüde farklı olduğunu göstermiştir.

KBIT-2'nin sözel puanı WÇZÖ-IV'ün SKDP puanı ile karşılaştırıldığında, aralarında benzer biçimde orta düzeyin üzerinde anlamlı ($r = .62$) bir ilişki bulunduğu gözlemlenmiştir. Sözel dönüştürülmüş puanlar arasındaki ilişki düzeyinin, önceki çalışmaların biraz altında olmakla beraber, benzer bir örüntüye sahip olduğu görülmektedir ($r = .79$, Kaufman ve Kaufman, 2004; $r = .76$, Mitchell, 2005). Korelasyon değerlerinin anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir ($z = 1.50$, $p = .132$). Bu çalışmada KBIT-2'nin Sözel olmayan puanı ile WÇZÖ-IV'ün AAYDP puanı arasında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .58$). Önceki çalışmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır ($r = .56$, Kaufman ve Kaufman, 2004; $r = .67$, Mitchell 2005). Benzer biçimde korelasyon katsayıları arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($z = 0.82$, $p = .410$). WÇZÖ-IV'ün İHDP ve ÇBDP'nin KBIT-2'nin hem tüm test puanları hem de sözel ve sözel olmayan puanlarıyla $r = .21$ ile $r = .31$ arasında değişen düşük ama anlamlı ilişkiler gösterdiği tespit edilmiştir. Mitchell de (2005) çalışmasında benzer korelasyon katsayılarına ulaşmış olsa da ilgili çalışmanın örnekleme daha küçük olduğundan sonuçlar anlamlı olarak bulunmamıştır. Yapılan tüm zihinsel işlemler için belli bir işlem hızının gerekli olması ve belli bir düzeye kadar çalışma belleğine başvurulmasının kaçınılmaz olduğu düşünüldüğünde İHDP ve ÇBDP'nin KBIT-2 puanlarıyla düşük de olsa bir korelasyon göstermesi doğal kabul edilebilir.

Bulgular KBIT-2 ve WÇZÖ-IV tüm test zekâ puanları arasında anlamlı farklar olduğuna işaret etmiştir. Klinik bağlamda ele alındığında ise bu farkın yaklaşık yarım standart sapmaya denk geldiği görülmektedir. Bu çalışmada da Kaufman ve Kaufman (2004) tarafından yapılan orijinal norm çalışması ve Mitchell'in (2005) karşılaştırma çalışmasıyla tutarlı bir biçimde KBIT-2'nin puanlarının WÇZÖ-IV puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu KBIT-2 sonuçlarının iyi bir ön değerlendirme göstergesi olmakla birlikte tanısızlık için yeterli olmadığına işaret etmektedir. Kısa zekâ testlerinin sağladığı bilgiler, genel zekâ düzeyine ilişkin bilgilerin doğru olarak sınıflanmasında yol gösterici olma olasılığına sahiptir. Ancak çocuğun güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenebilmesi için daha fazla beceri alanını kapsayan geniş bataryalara gereksinim duyulmaktadır. Bireylerin ihtiyaçlarına uygun müdahale yaklaşımları ya da eğitsel programların oluşturulabilmesi için bu tür kapsamlı bilgilere ulaşılması büyük bir önem taşımaktadır (Pierson ve ark., 2012). Buna dayanarak KBIT-2'yi zihinsel geriliği ya da üstünlüğü olan bireylerin ön tespitinde kullanmanın yararlı olacağı ama daha karmaşık durumların değerlendirilmesi için Weschler Zeka Testleri, Kaufman Zeka

Testleri, Woodcock Johnson Bilişsel Beceri Testleri ya da Stanford Binet Zekâ Testi gibi geniş bataryaların gerekli olduğu görülmektedir.

WÇZÖ-IV alt testlerinin KBIT-2'nin Sözel zekâ puanını yordama örüntüleri regresyon analiziyle değerlendirilmiştir. Analizler WÇZÖ-IV'ün Benzerlikler ve Sözcük Dağarcığı alt testlerinin KBIT-2'nin Sözel zekâ puanının yordayıcıları olduğunu göstermiştir. Benzerlikler ve Sözcük dağarcığı alt testlerinin sözel kavram oluşturma (Gc/Gf), kristalize zekâ (Gc) ve uzun süreli bellek (Glr) göstergeleri olduğu kabul edilmektedir (Uluç ve ark., 2011). KBIT-2'nin Sözel zekâ puanı içinde yer alan Sözcük Bilgisi testi kristalize zekâ (Gc) ve uzun süreli belleği (Glr) ölçmektedir. Ek olarak, Bulmacalar testi ise akıcı zekânın sözel ifadesiyle (Gf/Gc) yakından ilişkilidir. Bu bağlamda WÇZÖ-IV ile yapılan değerlendirme KBIT-2'nin sözel zekâ dönüştürülmüş puanının sözel bağlamdaki Gc, Glr ve Gf becerilerinin iyi bir göstergesi olduğuna işaret etmektedir.

Benzer analizler KBIT-2'nin Sözel olmayan zekâ puanını yordamak için yürütülmüştür. Bulgular WÇZÖ-IV'ün Küplerle Desen ve MYK alt testlerinin KBIT-2'nin Sözel olmayan zekâ puanının yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Küplerle Desen ve MYK alt testleri akıcı zekânın (Gf) iyi birer göstergesi olarak kabul edilmektedir (Uluç ve ark., 2011). Ek olarak, Küplerle Desen alt testi görsel kavram oluşturma (Gv) becerisine de işaret etmektedir. Elde edilen bu sonuçlar KBIT-2'nin sözel ve görsel kavram oluşturma yanısıra ilgili puan grupları altında akıcı ve kristalize zekâyı da iyi tanımladığına ilişkin kanıtlar oluşturmaktadır.

Bu çalışmada ulaşılan bulgular, KBIT-2'nin ülkemizde yoğun olarak ihtiyaç duyulan genel zekâ düzeyinin yanısıra sözel ve sözel olmayan zekâyı da bilgiler sağlayabilen kullanımı kolay ve hızlı bir zekâ testi ihtiyacını gidermek için kullanıma hazır bir aday olduğuna işaret etmektedir. Bulgular KBIT-2 testinden elde edilen sonuçların CHC kuramı çerçevesinde yorumlanabilir ve WÇZÖ-IV bataryasından elde edilen sonuçlarla karşılaştırılabilir olduğunu göstermiştir. Yine bu çalışma sonuçları KBIT-2'nin en yararlı kullanımının tanısal değil, tarama amaçlı olabileceğine de işaret etmiştir.

Çalışmanın en önemli sınırlılığı örneklem sayısının sınırlı olmasıdır. Bu sorunla önceki çalışmalarda da karşılaşıldığı görülmektedir. Karşılaştırma yapılan geniş bataryaların kullanımının hem çok pahalı hem de uzun sürüyor olması bu sınırlılık üzerinde önemli bir belirleyicidir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda KBIT-2'nin ayırıcı gücünün

üstün zekâlı ve zihinsel yetersizliği olan çocuklar gibi özel örneklerde de çalışılması oldukça değerli katkılar sağlayacaktır. Fiziksel travma ve benzeri durumlarda da tedavi öncesi ve sonrası bilişsel becerilerin izlenmesi açısından da yeni çalışma olanakları bulunduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın sınırlılıkları arasında sayılabilecek bir diğer durum da testleri uygulama sırasında bir karşıt dengeleme yapılmamış olmasıdır. Bunun en temel nedeni KBIT-2'nin görece hızlı ve kolay uygulanan bir ölçüm aracı olması nedeniyle denek kaybı beklentisinin daha düşük olmasıdır. İlk testi alamayan katılımcılar için ikinci randevuya gerek kalmayacağından öncelikli olarak denek kaybı riski görece fazla olan test WÇZÖ-IV uygulanmıştır. Replikasyon çalışmalarında bu sınırlılık göz önünde bulundurularak testlerin verilmiş sırasının dengelenmesi yararlı olacaktır.

Bu çalışma genel olarak, KBIT-2'nin Türkçe Sürümünün 4 yaş 0 aydan 45 yaş 11 aya kadar geniş bir yaş aralığı içinde zekâ yetisini ölçebilecek, yeterli geçerlilik ve güvenilirliğe sahip olduğunu göstermiştir. KBIT-2'nin yaygınlaşmasının sağlık ve eğitim sektörlerinde önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Örneğin; Halk Sağlığı Merkezleri'nde, pediatri ve geriatri servislerinde, anaokulları ve kreşlerde bu tür pratik araçlara yoğun olarak ihtiyaç duyulmaktadır. Değerlendirme için başvuruda bulunan tüm çocuk, ergen ya da yetişkinleri kapsamlı bir zihinsel bataryayla değerlendirmek ekonomik olmadığı gibi gerekli de değildir. Bu tür ön değerlendirmelerde tarama yaklaşımı çok daha anlamlı görünmektedir. Okula başlama yaşı gelen çocukların bilişsel gelişim düzeylerinin değerlendirilmesi için bu tür pratik araçlar büyük önem taşımaktadır. Geniş örneklerde risk altındaki kişilerin belirlenmesinde pratik çözümlere fazlasıyla gereksinim duyulmaktadır. Yaşlılarda ve ağır psikotik bozukluklarda ana soruna eşlik eden bilişsel bozulmaların ön bilgisine sahip olabilmek için bu tür kısa zekâ testleri kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca üstün zekâlı çocukların belirlenmesinde de değerli katkılar sağlayabilmektedir. Ek olarak, engelleri ya da sorunları nedeniyle geniş bataryaları alma konusunda güçlük yaşayan katılımcılar için seçenek sunmaktadır.

Etik Kurul Onayı: Çalışma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin alınmıştır (17.01.2022 tarih ve 00001978855 sayılı).

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- S.U., F.Ö.; Veri Toplama- S.U., F.Ö.; Veri Analizi/Yorumlama- S.U., F.Ö.; Yazı Taslağı- S.U., F.Ö.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- S.U., F.Ö.; Son Onay ve Sorumluluk- S.U., F.Ö.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Permission for the study was obtained from Hacettepe University Ethics Committee (dated 17.01.2022 and numbered 00001978855).

Author Contributions: Conception/Design of Study- S.U., F.Ö.; Data Acquisition- S.U., F.Ö.; Data Analysis/ Interpretation- S.U., F.Ö.; Drafting Manuscript- S.U., F.Ö.; Critical Revision of Manuscript- S.U., F.Ö.; Final Approval and Accountability- S.U., F.Ö.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Bain, K. B. ve Jaspers, K. E. (2010). Review of Kaufman Brief Intelligence Test, Second Edition. *Journal of Psychoeducational Assessment, 28*(2) 167–174. <https://doi.org/10.1177/0734282909348217>.
- Canivez, G. L. (1995). Validity of the Kaufman Brief Intelligence Test: Comparisons with the Wechsler Intelligence Scale for Children—Third Edition. *Assessment, 2*(2), 101–111.
- Canivez, G. L. (1996). Validity and diagnostic efficiency of the Kaufman Brief Intelligence Test in reevaluating students with learning disability. *Journal of Psychoeducational Assessment, 14*, 4-19. <https://doi.org/10.1177/073428299601400101>.
- Canivez, G. L., Neitzen, R. ve Martin, B. E. (2005). Construct validity of Kaufman Brief Intelligence Test, Wechsler Intelligence Scale for Children-Third Edition, and Adjustment Scales for children and adolescents. *Journal of Psychoeducational Assessment, 23*(1), 15-34.
- Chin, C. E., Ledesma, H. M. L., Cirino, P. T., Sevcik, R. A., Morris, R. D., Frijters, J. C. ve Lovett, M. W. (2001). Relation between Kaufman Brief Intelligence Test and WISC-III scores of children with RD. *Journal of Learning Disabilities, 34*, 2-8. <https://doi.org/10.1177/002221940103400101>.
- Cole, J. C. ve Randall, M. K. (2003). Comparing the cognitive ability models of Spearman, Horn and Cattell, and Carroll. *Journal of Psychoeducational Assessment, 21*(2), 160- 179. <https://doi.org/10.1177/073428290302100204>.
- Donders, J. (1995). Validity of the Kaufman Brief Intelligence Test (K-BIT) in children with traumatic brain injury. *Assessment, 2*(3) 219-224.
- Dunn, L. N. ve Dunn, I. M. (1981). *Peabody Picture Vocabulary Test—Revised*. Circle Pines, MN: American Guidance Service.
- Flanagan, D. P. ve Kaufman, A. S. (2009). *Essentials of WISC-IV assessment*. John Wiley & Sons.
- Flanagan, D. P., Ortiz, S. O. ve Alfonso, V. C. (2007). *Essential of cross-battery assessment with C/D ROM (İkinci baskı)*. Wiley.
- Grados, J. J. ve Russo-Garcia, K. A. (1999) Comparison of the Kaufman Brief Intelligence Test and the Wechsler Intelligence Scale for Children—Third Edition in economically disadvantaged African American youth. *Journal of Clinical Psychology, 55*(9), 1063–1071. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4679\(199909\)55:9<1063::AID-JCLP4>3.0.CO;2-U](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4679(199909)55:9<1063::AID-JCLP4>3.0.CO;2-U).
- Homack, S. R. ve Reynolds, C. R. (2007). *Essentials of assessment with Brief Intelligence Tests*. John

Wiley & Sons.

- Horn, J. L. ve Cattell, R. B. (1966). Refinement and test of the theory of fluid and crystallized general intelligences. *Journal of Educational Psychology*, 57(5), 253–270. <https://doi.org/10.1037/h0023816>
- Kaufman, A. S. ve Kaufman, N. L. (1990). K-BIT: Kaufman Brief Intelligence Test. Circle Pines, MN: AGS.
- Kaufman, A. S. ve Kaufman, N. L. (2004). *Kaufman Brief Intelligence Test. Second Edition*. Bloomington, MN: Pearson, Inc.
- Levinson, E. ve Folino, L. (1994). The relationship between the WISC-III and the Kaufman Brief Intelligence Test with students referred for gifted evaluation. *Special Services in the Schools*, 8(2), 155–159.
- McGrew, K. S. (1997). Analysis of the major intelligence batteries according to a proposed comprehensive Gf-Gc framework. D. P. Flanagan, J. L. Genshaft ve P. L. Harrison (Eds.), *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues* içinde (s. 151–119). The Guilford Press.
- McGrew, K. S. ve Flanagan, D. P. (1998). *The intelligence test desk reference*. Allyn & Bacon Inc.
- Mitchell, R. L. (2005) *Comparison of the Kaufman brief intelligence test-second edition and the Wechsler intelligence scale for children fourth edition*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Eastern Illinois University.
- Naugle, R. I., Chelune, G. J. ve Tucker, G. D. (1993). Validity of the Kaufman Brief Intelligence Test. *Psychological Assessment*, 5, 182–186. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.5.2.182>.
- Öktem, F., Gençöz, T., Erden, G., Sezgin, N. ve Uluç, S. (2009). *Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği-IV (WÇZÖ-IV) uyarlama ve standardizasyon çalışması*. 107K493 no’lu basılmamış TÜBİTAK proje raporu.
- Öktem, F., Gençöz, T., Erden, G., Sezgin, N. ve Uluç, S. (2011). *Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği-IV (WÇZÖ-IV) Türkiye norm çalışması*. 109K533 no’lu basılmamış TÜBİTAK proje raporu.
- Öktem, F. ve Uluç, S. (2015). *Kaufman Kısa Zekâ Testi-İkinci Sürüm Türkiye standardizasyonu (KBIT-2-TR)*. Ankara: MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Öktem, F. (2016). Kısa zekâ testleri ve Kaufman Kısa Zekâ Testi (KBIT-2). *Türkiye Klinikleri Psikoloji-Özel Konular*. 1(1),10-16.
- Pierson E. E. Kilmer, L. M., Rothlisberg, B. A. ve McIntosh, D. E. (2012). Use of brief intelligence tests in the identification of giftedness. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30(1), 10–24. <https://doi.org/10.1177/0734282911428193>.
- Prewett, P. (1992a). The relationship between the Kaufman Brief Intelligence Test (K-BIT) and the WISC-R with referred students. *Psychology in the Schools*, 29, 25–27. <https://doi.org/10.1177/153450849301900>.
- Prewett, P. (1992b). The relationship between the Kaufman Brief Intelligence Test (K-BIT) and the WISC-R with incarcerated juvenile delinquents. *Educational and Psychological Measurement*, 52(4), 977–982. <https://doi.org/10.1177/001316449205200402>.
- Prewett, P. (1995). A comparison of two screening tests (the Matrix Analogies Test—short form and the Kaufman Brief Intelligence Test) with the WISC-III. *Psychological Assessment*, 7(1), 69–72.
- Prewett, P. ve McCaffery, L. (1993). Acomparision of the Kaufman Brief Intelligence Test (K-BIT) with the Stanford-Binet, a two-subtest short form, and the Kaufman Test of Educational Achievement (KTEA) Brief Form. *Psychology in the Schools*, 30, 299–304.
- Raven, J. C. (1960). *Guide to using the Standard Progressive Matrices*. Lewis.
- Reynolds, C. R. ve Kamphaus, R. W. (2003). *Handbook of psychological and educational assessment*

- of children*. The Guilford Press.
- Savaşan, G. (2006). *Kaufman Kısa Zeka Testi (Kaufman Brief Intelligence Test-K-BIT) 9-10 yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenilirlik ve ön norm çalışmaları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Slate, J. R., Graham, L. S. ve Bower, J. (1996). Relationships of the WISC-R and K-BIT for an adolescent clinical sample. *Adolescence*, 31, 777-782.
- Uluç, S. (2016). İnsan zekâsının Cattell-Horn-Carroll kuramı. *Türkiye Klinikleri Psikoloji- Özel Konular*, 1(1),1-9.
- Uluç, S., Öktem, F., Erden, G., Gençöz, T. ve Sezgin, N. (2011). Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği- IV: Klinik bağlamda zekânın değerlendirilmesinde Türkiye için yeni bir dönem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14, 49-57.
- Webber, L. S. ve McGillivray, J. A. (1998). An Australian validation of the Kaufman Brief Intelligence Test (K-BIT) with adolescents with intellectual disability. *Australian Psychologist*, 33, 234-237. <https://doi.org/10.1080/00050069808257412>.

Ev Ortamı ve Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Çevresel Kaosun Çocukların Yönetici İşlevleri ile İlişkisinin İncelenmesi

Examining the Relationship of Home and Child Care Chaos to Children's Executive Functions

Figen Eroğlu Ada¹, Feyza Çorapçı², Elif Aysimi Duman³

¹Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü; İstanbul Medipol Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

²Profesör Doktor, Boğaziçi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

³Doktor Öğretim Üyesi, Boğaziçi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü; Boğaziçi Üniversitesi, Yaşam Bilimleri ve Teknolojileri Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul, Türkiye

ORCID: F.E.A. 0000-0002-4331-1656;
F.Ç. 0000-0003-4174-4893;
E.A.D. 0000-0003-0973-6869

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Figen Eroğlu Ada,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Psikoloji Bölümü, İstanbul-Türkiye

E-posta/E-mail:
feroglu@medipol.edu.tr

Başvuru/Submitted: 01.08.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:
11.10.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
30.12.2022

Kabul/Accepted: 12.01.2023

Online Yayın/Published Online: 06.04.2023

Citation/Atf: Eroğlu Ada, F., Çorapçı, F. ve Duman, E.A. (2023). Ev ortamı ve okul öncesi eğitim kurumlarındaki çevresel kaosun çocukların yönetici işlevleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 43(1): 141-170.
<https://doi.org/10.26650/SP2022-1152303>

ÖZ

Çevresel kaos yüksek seviyede gürültülü, düzensiz, kalabalık ve çocukların kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan rutinlerin eksik olduğu mikrosistemleri tanımlamaktadır. Mevcut çalışmalar ev ortamındaki kaosun yarattığı karmaşıklığın, öngörülemezliğin ve dikkat dağıtıcı uyaranların çok olmasının bilişsel esneklik, çalışma belleği ve ketleyici kontrol bileşenlerinden oluşan yönetici işlev gelişimi ile negatif yönde ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Ancak, okul öncesi eğitim kurumlarındaki çevresel kaosun yönetici işlev becerileri ile ilişkisi ve ev ortamındaki çevresel kaos düzeyi ile olan etkileşimi daha önce incelenmemiştir. Bu çalışmanın amacı, evdeki ve okul öncesi eğitim kurumlarındaki çevresel kaos ile çocukların yönetici işlev becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Çalışmaya 244 okul öncesi dönemdeki çocuk (%50'si kız, $Ort_{yaş} = 60.89 \pm 8.39$ ay) ile bu çocukların anne ve öğretmenleri katılmıştır. Anne tarafından doldurulan Aile Çevresi Kaos Ölçeği (AÇKÖ) ve öğretmen tarafından doldurulan Erken Çocukluk Programlarında Yaşam Ölçeği (EÇPYÖ) aracılığıyla sırasıyla evdeki ve okul öncesi eğitim kurumundaki kaos düzeyi ölçülmüştür. Çocukların yönetici işlev becerileri dört görevden oluşan bir batarya kullanılarak doğrudan gözlem yöntemiyle değerlendirilmiştir. Korelasyona dayalı bulgular, evdeki ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos ile çocukların yönetici işlev becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Çevresel kaosun temel ve etkileşimli ilişkilerinin incelendiği düzenleyici değişken analizi bulguları, evdeki ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos arasında anlamlı düzeyde bir etkileşim olduğunu göstermiştir. Bu etkileşim, evdeki kaos düzeyi yüksek olan çocuklar için okul öncesi eğitim kurumlarındaki sakin, yapılandırılmış ve öngörülebilir bir çevrenin koruyucu rolüne; öte yandan ev ve okul öncesi eğitim ortamlarının her ikisinin de yüksek düzeyde kaos içermesinin "çifte olumsuzluk" oluşturarak çocuklar için yüksek risk yaratan bir durum olduğuna işaret etmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, uygulamaya yönelik olarak çevresel kaos düzeyi yüksek koşullarda yaşayan çocukların yönetici işlevlerini desteklemeye yönelik müdahale programlarının nasıl geliştirilebileceğine dair tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Evdeki çevresel kaos, okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos, yönetici işlevler, okul öncesi dönem

ABSTRACT

Environmental chaos refers to microsystems with high levels of noise, disorganization, crowding, and a lack of routines that make children feel safe. Available studies point out that home chaos-related commotion, unpredictability, and sources of distraction are negatively associated with the development of executive functions, which consist of the components of cognitive flexibility, working memory, and inhibitory control. Meanwhile, no study has yet examined the relationship between executive functions and child care chaos or the interaction between home and child care chaos. The present study aims to investigate the relationship of home and child care chaos with children's executive functions. The participants involve 244 preschoolers (121 girls and 123 boys, $M_{age} = 60.89 \pm 8.39$ months), as well as their mothers and teachers. Home and child care chaos were measured respectively by having mothers fill out the Confusion, Hubbub, and Order Scale (CHAOS; Matheny et al., 1995) and the teachers fill out the Life in Early Childhood Programs Scale (LECP; Kontos & Wachs, 2000). Children's executive functions were assessed using the direct observation method with a battery of four tasks. The correlation-based findings reveal statistically significant and negative associations for home and child care chaos with children's executive functions. The study conducted a moderation analysis to test the main and interactive relations of home and child care chaos, with the result showing a significant interaction between the chaos levels in both environments. These findings point to the protective role of a calm, structured, and predictable environment in child care for children with high levels of home chaos. On the other hand, high levels of environmental chaos both at home and child care pose the greatest risk for children by creating a double jeopardy. The study discusses these findings in terms of practical applications for intervention programs that aim to support the executive functions of children who are exposed to high levels of environmental chaos.

Keywords: Home chaos, child care chaos, executive functions, preschool period

EXTENDED ABSTRACT

Executive function skills develop rapidly in early childhood through the integration of biological and environmental factors (Diamond, 2009; Müller & Kerns, 2015). Executive functions that consist of the components of cognitive flexibility, working memory, and inhibitory control, contribute to critical skills in school and predict children's subsequent socioemotional adjustment (Micalizzi et al., 2019; Schoemaker et al., 2013). Meanwhile, children who have difficulties with executive functions are at risk for later developmental problems such as behavioral and emotional disorders or academic problems (Moffitt et al., 2011). When considering how these negative outcomes are associated with poor executive functions, investigating the factors associated with the development of these skills is of particular importance. The attention of research in recent years has increased toward environmental chaos, which characterizes the microsystems that have high levels of crowding, noise, and disorganizations and few regularities or routines that make children feel safe (Evans & Wachs, 2010). Home and child care are two prominent microsystems for preschool-aged children. However, most research so far has only addressed the negative relationship between home chaos and children's executive functions (Andrews, Atkinson et al., 2021; Andrews, Dunn et al., 2021; Briant et al., 2017; Brown et al., 2013). As a result, no study has yet examined the relationship between executive functions and child care chaos or the interaction between home and child care chaos. In other words, little is known

about how the relation between home chaos and children's developmental outcomes changes based on the level of chaos children are exposed to in child care. According to the bioecological model of human development (Bronfenbrenner, 2005), the mesosystem (i.e., the relation between microsystems) must be considered in order to better understand child development. This implies the need to examine the role environmental chaos both at home and child care, as well as how these interact and work together regarding child development. With this aim, the present study investigates how the interaction between home and child care chaos relates to preschool children's executive function skills.

The study proposes the following hypotheses: 1) High levels of environmental chaos in each environment are expected to negatively relate to performance requiring the use of executive functions, and 2) The link between home chaos and preschool children's executive function skills is moderated by child care chaos. Specifically, the relationship between the level of home chaos and children's executive functions is expected to be stronger when the level of child care chaos is also high. Meanwhile, children who experience high levels of home chaos are expected to be affected less negatively if they attend child care with a low level of chaos.

Method

The present study involves a total of 244 (121 girls, 123 boys) preschool-aged children ($M_{\text{age}} = 60.89$ months; $SD = 8.39$), as well as their mothers ($M_{\text{age}} = 34.56$ years, $SD = 4.42$) and teachers. Home and child care chaos were measured by respectively having mothers fill out the Confusion, Hubbub, and Order Scale (CHAOS; Matheny et al., 1995) and teachers fill out the Life in Early Childhood Programs Scale (LECP; Kontos & Wachs, 2000). Executive functions (EFs) were evaluated with a battery of four tasks (Kochanska et al., 1996) that assess children's ability to slow down (i.e., Bridge and Walk-A-Line Slowly) and suppress their prepotent responses at the experimenter's request (i.e., Bear-Dragon and Day and Night).

Results

According to the correlational analyses, older children were significantly more likely to show better EF skills ($r = .43, p < .001$). In addition, EF scores are significantly and negatively associated with the chaos level at home ($r = -0.15, p = .02$) and at child care ($r = -0.15, p = .02$). Accordingly, children's EF skills are shown to increase with age and to decrease as the level of environmental chaos at home and at child care increase. The study tested the main and interactive relations of home and child care chaos by performing a moderation analysis using PROCESS Macro for SPSS (Model 1; Hayes, 2022). The results indicate a significant interaction to exist between the levels of chaos in both environmental contexts after accounting for

children's ages ($b = -0.45, t_{(239)} = -3.48, p < .001$). Simple intercepts and slopes were estimated at low ($SD < 1$ away from the mean), average, and high ($SD > 1$ away from the mean) levels of chaos in both contexts. The pattern of this interaction revealed the relationship between home chaos and EF to be statistically significant and negative for high levels of child care chaos ($b = -0.30, t = -3.85, p < .001$). However, this relationship was not statistically significant for average ($b = -0.09, t = -1.53, p > .05$) or low ($b = .12, t = 1.30, p > .05$) levels of child care chaos.

Discussion

The present study has aimed to examine the relationship home and child care chaos have with children's executive functions by considering the interaction of the level of environmental chaos in these two environments. Although the correlation-based analyses indicate that children scored lower in EF skills as the environmental chaos at home and in child care increased, the results did not show a main effect from home chaos or child care chaos after controlling for child age. The non-significant main effects of this study may be explained by the fact that age is a stronger predictor of children's EF skills than the level of environmental chaos; also, previous research results have found a weaker link between home chaos and EFs when using observational EF measures (Andrews, Atkinson et al., 2021). Furthermore, previous research has mainly focused on only one component of child care chaos, whether noise (Hambrick-Dixon, 1988, 2002; Maxwell, 2010) or crowding (Evans & Lepore, 1993) in relation to children's cognitive development. Teachers' ratings regarding child care chaos as obtained in the present study include multiple components of environmental chaos, such as teachers' perceptions of crowding (too many children in the available space), ambient background noise, disruptions to daily routines, and structural disorganization (clutter, messiness) in the classroom.

The current study's results have revealed a significant interaction between home and child care chaos. The interaction results remained significant even after controlling for children's age, which is a significant predictor of EF skills. The pattern of this interaction revealed higher levels of home chaos to be related to lower EF only in the presence of higher levels of child care chaos. Children from highly disorganized and crowded homes with few regularities who also attend a relatively chaotic child care classroom show the worst outcomes regarding EFs. This suggests that greater chaos levels in both contexts accentuates the risk for EF difficulties by creating a double jeopardy. The pattern of the interaction detected in the present study also points to the protective role a calm, structured, and predictable environment in child care has for children with high levels of home chaos. In line with the pattern detected in the present study, past research has also revealed a critical relationship regarding a high-quality

child care environment for children from disadvantaged home environments (Crosnoe et al., 2010; Kamp Dush et al., 2013; Maxwell, 1996; Moore et al., 2000; Watamura et al., 2011). According to these studies, having a high quality child care environment provides significant attention, stimulation, and new learning environments for at-risk children (Seiler et al., 2017) and may contribute to protective processes regarding EF skills by providing children with opportunities they cannot access at home (Caughy et al., 1994). In addition, low levels of chaos in child care settings have been associated with teachers perceiving themselves as being able to manage classroom processes more effectively (Jeon et al. 2016, 2018).

This study has a number of strengths. First, the present study also takes child care chaos into consideration by going beyond past research that has mainly focused on environmental chaos at home in relation to EFs (Andrews et al., 2020; Brieant et al., 2017; Brown et al., 2013). Therefore, this study has the unique aspect of investigating the relationship between environmental chaos under two basic microsystems both independently and interactively, as well as children's EFs. Second, the present study contributes to the literature by investigating the relationship between child care chaos and children's developmental outcomes for the first time with a sample from Turkey, where early childhood education institutions are more crowded and quality indicators are significantly lower. Furthermore, by measuring environmental chaos based on mothers' and teachers' self-reports and basing the children's EFs on observations, the present study prevented both variables from being evaluated by the same person. This approach takes into account the principle of data independence.

When integrating the results of previous research that show poorer EF skills for emerging adults under environmental conditions of stress and fatigue (Boksem et al., 2005; Schoofs et al., 2009) with the findings from the present study, supporting families and teachers in reducing chaos at home and at child care appears to be important. Programs for EF skills rarely target both home and child care environments; however, the findings from the present study point to the importance of setting routines and implementing structural organization at home and in class in order to reduce not only overstimulation but also children's stress and fatigue associated with chaotic environments.

Yönetici işlevler biliş, davranış ve duygu düzenlenmesinde yer alan ve birbiriyle ilişkili olan bir dizi üst düzey bilişsel beceridir (Jurado ve Rosselli, 2007). Miyake ve arkadaşları (2000) tarafından önerilmiş olan ve en yaygın şekilde kabul gören modele göre yönetici işlevlerin bilişsel esneklik, çalışma belleği ve ketleyici kontrol olmak üzere üç bileşeni bulunmaktadır. Bilişsel esneklik değişen taleplere göre zihinsel işlemler arasında geçiş yapabilmek; çalışma belleği bilgiyi kısa bir süre boyunca bellekte tutarak işleme ve ketleyici kontrol ise dikkati etkin şekilde kullanarak ortama uygun davranışlar sergileme becerileri ile ilişkilendirilmektedir (Bialystok ve Martin, 2004; Kochanska ve ark., 2000; Miyake ve ark., 2000; Welsh ve ark., 1991). Okul öncesi dönemde yönetici işlevleri daha iyi gelişen çocukların ileride daha az davranış sorunları gösterdiklerine ve daha etkin öğrenme becerileri sergileyip okulda daha başarılı olduklarına dair önemli bir bilgi birikimi mevcuttur (Blair, 2002; Schoemaker ve ark., 2013; St Clair-Thompson ve Gathercole, 2006). Öte yandan, bu dönemde yönetici işlev becerileri akranlarına göre daha zayıf olan çocukların hem bilişsel hem de sosyo-duygusal beceriler açısından okula hazır başlayamadıkları ve ileride davranış sorunları yaşama risklerinin daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Blair, 2002; Micalizzi ve ark., 2019; Sulik ve ark., 2015).

Yönetici işlev becerilerindeki güçlüklerin çocuklar için yarattığı olumsuz sonuçlar göz önüne alındığında, bu becerilerin gelişimi ile ilişkili olan çevresel etmenlerin araştırılması büyük önem taşımaktadır. Bronfenbrenner'in (2005) biyo-ekolojik kuramına göre, çocuk-çevre etkileşimlerinin bağlamsal analizi için mikrosistem önemli bir başlangıç noktasıdır. Yaşamın ilk yıllarında ev ortamı, çocukların sosyal ve bilişsel gelişiminin gerçekleştiği başlıca mikrosistemdir (Bronfenbrenner, 1979, 1986). Okul öncesi eğitim kurumları ise erken çocukluk gelişiminde rol oynayan bir diğer önemli mikrosistemdir (Burchinal ve ark., 1996; Burchinal ve ark. 2000; NICHD ECCRN, 2000; Phillips ve ark., 1987).

Son yıllarda ev, okul öncesi eğitim kurumları ve okul gibi mikrosistemler bağlamında yüksek düzeyde gürültü (örn., çocuklar, elektronik aletler ya da trafik gürültüsü), kalabalık, çocukları güvende hissettiren rutinlerin eksikliği, dağınıklık, kargaşa ve değişkenlik (örn., çocukların bakımından sorumlu kişinin süreklilik göstermemesi veya gün boyunca eve/sınıfa girip çıkan kişilerin olması) içeren çevresel kaosun rolü araştırmalara konu olmaktadır (Andrews, Atkinson ve ark., 2021; Evans ve Wachs, 2010; Martin ve ark., 2012; Matheny ve ark., 1995). Çocuğun içinde bulunduğu bağlamdaki

düzensizlik ve belirli bir ölçüdeki öngörülemezliği içeren evdeki yüksek kaos düzeyi ile çocukların yönetici işlev gelişimi arasındaki negatif ilişkiye işaret eden bulgular mevcuttur (Andrews, Atkinson ve ark., 2021; Andrews, Dunn ve ark., 2021; Brieant ve ark., 2017). Ayrıca, yönetici işlevlerin yüksek düzey kaos içeren evlerdeki yaşamın belirgin özellikleri olan stres ve yorgunluktan olumsuz etkilenme yatkınlığı olduğu, yetişkinler ile yürütölen çalışmalarda gösterilmiştir (Boksem ve ark., 2005; Schoofs ve ark., 2009). Dolayısıyla, çevresel koşullar ile yönetici işlevler arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek ve yönetici işlevlerin gelişimini destekleyen etkili programlar planlayabilmek için ev ortamının yanı sıra, okul öncesi eğitim kurumlarındaki çevresel kaosu incelemenin önemi yadsınamaz (Bronfenbrenner, 2005). İlgili alanyazın incelemesinden göröldüğü kadarıyla okul öncesi dönemdeki çocukların gelişiminde, özellikle de yönetici işlev becerilerinin gelişiminde, ev ve okul öncesi eğitim kurumlarının çevresel kaos özelliklerini bir arada inceleyen araştırmaların olmadığı görölmektedir. Bu çalışmanın amacı, evdeki ve okul öncesi eğitim kurumlarındaki çevresel kaos ile çocukların yönetici işlevleri arasındaki ilişkiyi her iki mikrosistemdeki kaos düzeyinin etkileşimini de dikkate alarak araştırmaktır. Bu doğrultuda mevcut çalışmanın özgün yanı, iki temel mikrosistemdeki çevresel kaosun birbirinden bağımsız ve birbiri ile etkileşimli olarak okul öncesi dönemdeki çocukların yönetici işlev becerilerinin gelişimi ile olan ilişkisini incelemesidir.

Çevre ile Yönetici İşlevlerin Gelişimi Arasındaki İlişki

Beyindeki prefrontal bölgenin gelişimine bağlı olarak, yönetici işlev becerileri çocuğun, dikkatini etkin bir şekilde yönetebilmesini, gerektiğinde dikkat odağını onu üzen, kızdıran ya da hayal kırıklığına uğratan olaylardan farklı yönlere çevirebilmesini, baskın olan tepkisi yerine ortama uygun tepkiler verebilmesini sağlar (Roth ve ark., 2005). Prefrontal korteks aktivitesi ile ilgili olan yönetici işlevler (Moriguchi ve Hiraki, 2013) ile duyguların işlenmesi ile ilgili olan limbik yapılar (örn., hipokampus, amigdala, hipotalamus) arasındaki bağlantıların güçlenmesi, bir diğer deyişle yukarıdan aşağıya (*top-down*) işleyen bir kontrol süreci ile yönetici işlevler duygu düzenlemeyi kolaylaştırmaktadır (Beauchaine ve Cicchetti, 2019). Yönetici işlevler ile ilişkili olan nöral yolların çevresel uyaranlara ve deneyimlere açık olduğunu gösteren bulgular (Diamond, 2006), bu becerilerin gelişiminde biyolojik etmenler kadar çevresel etmenlere de dikkat çekmektedir.

Prefrontal korteks gelişimi ile çevresel deneyimler arasındaki etkileşimin rolüne ilişkin araştırmalar her geçen gün artmaktadır (Diamond, 2009; Dufford ve ark., 2020; Joh-

nson ve ark., 2016; Lawson ve ark., 2018; McCabe ve ark., 2004). Özellikle yaşamın ilk yıllarında ev ortamının hem sosyal (örn., ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları) hem de fiziksel (örn., kitap, oyuncak gibi uyaranlar) özellikleri çocukların yönetici işlev becerilerinin gelişiminde kritik bir öneme sahiptir (Bernier ve ark., 2012; Murphy ve ark., 2022; Rosen ve ark., 2020; Sarsour ve ark., 2011). Araştırmaların bir kısmı erken çocukluk döneminde hızla gelişen yönetici işlevlerin bu dönemde karşılaşılan yoksunluk ya da yüksek derecede stres içeren durumlardan olumsuz yönde etkilenebildiğine dikkat çekmektedir (Boksem ve ark., 2005; Evans ve Wachs, 2010; Schoofs ve ark., 2009). Ayrıca mevcut araştırmalar, bir diğer önemli mikrosistem olan okul öncesi eğitim kurumlarında nitelikli çevresel özelliklerin eksik olmasının da yönetici işlev becerilerinin gelişimi için risk oluşturduğuna işaret etmektedir (Bodrova ve Leong, 2006; Rimm-Kaufman ve ark., 2009).

Çevresel Kaos ve Yönetici İşlevler

Son yıllarda annelerin işgücüne katılımının ve boşanma oranlarının artması gibi demografik değişimler ile aile rutinlerinin (örn., düzenli aile yemekleri) azalması ve yükselen yoksulluk oranları ile birlikte çevresel kaosun önemi artmıştır (Lichter ve Wethington, 2010; Roy ve ark., 2004). Ev ortamındaki çevresel kaosun okul öncesi ve okul çağı çocukların IQ düzeyleri, bellek ve dikkat gibi bilişsel gelişim alanındaki yetkinlikleri ile negatif yönde ilişki olduğu gösterilmiştir (Belojevic ve ark., 2012; Chen ve ark., 2014; Hart ve ark., 2007; Martin ve ark., 2012). Çevresel kaos düzeyi daha yüksek ev ortamında büyüyen çocukların (okul öncesi-Brown ve ark., 2013; okul çağı-Andrews, Dunn ve ark., 2021) ve ergenlerin (Brieant ve ark., 2017) yönetici işlevlerinin daha zayıf olduğuna işaret eden bulgular da mevcuttur (Andrews, Atkinson ve ark., 2021). Boylamsal çalışmalar da, hayatın ilk üç yılında kaotik özelliklere sahip bir ev ortamında yaşayan çocukların ya da yüksek düzeyde değişkenlik içeren (örn., sık sık bakıcı veya ev değişikliği) bir ortamda büyüyen çocukların okul öncesi dönemde ketleme, bilişsel esneklik ve çalışma belleği becerilerinin diğer akranlarına göre daha zayıf olduğunu göstermiştir (Berry ve ark., 2016; Sturge-Apple ve ark., 2017).

Evdeki çevresel kaosun beş farklı göstergesinin (gürültü, kalabalık, rutin eksikliği, değişkenlik/instabilite ve televizyonun genellikle açık olması) çocukların dikkat, alıcı kelime dağarcığı, davranış problemleri ve çaba gerektiren kontrol becerileri ile olan bağımsız ilişkileri Martin ve arkadaşları (2012) tarafından incelenmiştir. Evdeki kaos düzeyi çocuklar iki yaşında iken, çocuk sonuçları ise beş yaşında iken ölçülmüştür.

Çalışmanın bulgularına göre, diğer tüm kaos göstergeleri kontrol edildiğinde, ev yaşamındaki rutinlerin eksikliği çocukların alıcı kelime dağarcığını ve haz erteleme davranışını negatif yönde yordamıştır. Bunun yanı sıra, televizyonun genellikle açık olması okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlık ve dikkat problemlerini pozitif yönde yordamıştır (Martin ve ark., 2012).

Gürültü ve kalabalık gibi evdeki kaosun sadece belirli göstergeleri ile çocukların gelişimsel sonuçları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da vardır. Büyük çoğunluğu Batılı örneklemlemler ile yapılan bu araştırmalar, kronik olarak gürültüye maruz kalma ile dikkat ve bellek arasında negatif yönde ilişki olduğunu göstermektedir (Evans ve ark., 1995; Evans, 2001). Bu bulgular ile tutarlı şekilde, evdeki kronik gürültünün Sırbistanlı 7-11 yaş aralığındaki çocuklardan oluşan bir örneklemede yönetici işlevlerdeki bozukluğu yordadığı bulunurken (Belojevic ve ark., 2012), Güney Afrikalı çocuklardan oluşan bir örneklemede görsel dikkat bozukluğunu (Seabi ve ark., 2012) ve 8-11 yaş aralığındaki Japon çocuklarında ise uzun süreli bellek problemlerini (Hiramatsu ve ark., 2004) yordadığı belirlenmiştir.

Evdeki kaos düzeyi ile çocukların yönetici işlev gelişimi arasındaki negatif ilişkiyi açıklayıcı belli modeller önerilmiştir. Örneğin, çocuğun çok fazla uyarana maruz kalması ile çocukların gürültüyü duymazdan gelme stratejilerine başvurdukları, ancak bundan dolayı dikkatlerini bilişsel gelişimleri açısından önemli uyarılara veremedikleri öne sürölmektedir (Evans ve Lepore, 1993). Dolaylı mekanizmalara bakıldığında yüksek düzey ev kaosu çocukların stresini arttırarak (Andrews, Atkinson ve ark., 2021), ebeveynlerin olumsuz çocuk yetiştirme davranışlarını arttırarak (Chen ve ark., 2014; Dumas ve ark., 2005) ya da ebeveyn kabul ve duyarlılığını azaltarak (Vernon-Feagans ve ark., 2016) çocukların gelişimi ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur.

Sosyodemografik ve ekonomik değişimler, ulusal ve uluslararası politikalar, sivil girişimlerle birlikte okul öncesi eğitim kurumlarına giden çocuk sayısında dünyada (Barnett ve Yarosz, 2007; Morrissey, 2017) ve Türkiye’de önemli bir artış gözlemlenmektedir (OECD, 2020). Bunun sonucunda, ev ortamının yanı sıra okul öncesi kurumlar çocuklar için önemli bir mikrosistem haline gelmiştir ve okul öncesi eğitim kurumlarındaki çevresel kaosun çocukların gelişim sonuçları ile olan ilişkisini incelemek önem kazanmıştır. Okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların bilişsel sonuçları ile ilişkisi en sık çalışılan çevresel kaos göstergesi gürültüdür. Bu araştırmalara göre, okul öncesi eğitim kurumlarındaki gürültü çocukların yönetici işlevleri ile ilişkili olan dikkat becerilerini

(Evans ve Lepore, 1993; Hambrick-Dixon, 1988, 2002; Maxwell, 2010), hatırlama (Hygge, 1993; Maxwell, 2010) ve dili anlama ile kullanma becerilerini (Çorapçı, 2010; Manlove ve ark., 2001; Maxwell ve Evans, 2000) olumsuz yönde yordamaktadır.

İlgili alanyazın incelemesinden görüldüğü kadarıyla, birçok araştırma evdeki çevresel kaos ile çocukların yönetici işlev becerileri arasındaki negatif ilişkiyi göstermiştir. Ancak, çocuklar için bir diğer önemli mikrosistem olan okul öncesi eğitim kurumlarındaki çevresel kaosu tüm bileşenleri ile değerlendirerek yönetici işlevler ile olan ilişkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bilindiği kadarıyla bu çalışma, bahsi geçen ilişkiyi araştıran ilk çalışmadır. Bu doğrultuda mevcut çalışmanın ilk amacı, ev ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi ile okul öncesi dönemdeki çocukların yürütücü işlev becerileri arasındaki yordayıcı ilişkiyi incelemektir. Mevcut araştırmalara dayanarak, her bir ortamdaki yüksek düzeydeki çevresel kaosun yönetici işlevleri kullanmayı gerektiren performans ile olumsuz yönde ilişki göstereceği beklenmektedir.

Bronfenbrenner'ın biyo-ekolojik kuramına göre, okul öncesi eğitim kurumu ve aile ortamının karşılıklı ilişkileri mezosistem etkileri olarak tanımlanmaktadır (Kamp Dush ve ark., 2013; Moore ve ark., 2000). Buna göre, çocuğun içinde bulunduğu belli bir mikrosistemdeki çevresel özelliklerin, diğer mikrosistem(ler)deki çevresel özellikler ile etkileşime girerek çocuk gelişimi ile ilişkili olması beklenir (Bradley, 2010). Ancak, evdeki ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaosun yönetici işlevler ile olan bağımsız yordayıcı ilişkisi ve bu iki ortam arasındaki kaosun nasıl etkileşime girebileceği daha önce incelenmemiştir. Bunlardan yola çıkarak, çalışmanın ikinci amacı, ev ortamındaki çevresel kaosun okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi ile etkileşim göstererek yönetici işlevler ile nasıl bir ilişkisinin olduğunu araştırmaktır. Geçmiş çalışmalar ışığında (Watumura ve ark., 2011), evdeki kaos düzeyi ile çocukların yönetici işlevleri arasındaki ilişkinin okul öncesi eğitim kurumundaki kaos düzeyi de yüksek olduğu zaman daha güçlü olması beklenmektedir. Öte yandan, yüksek düzeyde ev kaosu deneyimleyen çocukların kaos düzeyi düşük olan bir okul öncesi eğitim kurumuna gitmeleri halinde evdeki kaos düzeyinden daha az olumsuz etkilenmeleri beklenmektedir.

Belirlenen amaçlar doğrultusunda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H1: Ev ortamındaki çevresel kaos düzeyi ile çocukların yönetici işlevleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi ile çocukların yönetici işlevleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Ev ortamındaki çevresel kaos ile çocukların yönetici işlevleri arasındaki ilişki evde okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaosun düzenleyici bir rolü vardır.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmanın katılımcılarını 244 (%50'si kız) okul öncesi dönem çocuğu, anneleri ve öğretmenleri oluşturmaktadır. Çocukların yaşları 39 ile 83 ay arasında olup ortalama yaş 60.89 aydır ($SS = 8.39$). Anne ve babaların yaş ortalamaları sırasıyla 34.56 ($SS = 4.42$) ve 38.34'tür ($SS = 5.07$). Annelerin %86'sı en az lise mezunudur ve %74'ü tam veya yarı zamanlı çalışmaktadır. Babaların %78'i en az lise mezunudur ve %96'sı tam veya yarı zamanlı çalışmaktadır. Çocukların çoğunluğu (%91) ebeveynlerin bir arada olduğu ailelerden gelmektedir. Çalışmanın verilerinin toplandığı 2016 yılı Türkiye İstatistik Kurumu Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasından (TÜİK, 2017) elde edilen gelir verileri kriterlerine göre mevcut çalışmaya katılan ailelerin %56'sının orta gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Çocuk dâhil hane halkı sayısının medyanı 4 (2-10) ve çocuk hariç 18 yaşından küçük çocukların medyan değeri ise 1'dir (0-3). Çocukların haftalık olarak okul öncesi eğitim kurumunda geçirdikleri ortalama saat sayısı 37.79'dur ($SS = 4.68$).

Çalışmanın katılımcıları İstanbul'daki iki merkez ilçe belediyesine bağlı toplam 15 okul öncesi eğitim kurumundan uygun örnekleme yoluyla seçilmiştir. Bu ilçelerin ilkinde beş, diğerinde ise 10 okul öncesi eğitim kurumu yöneticisi araştırma yapılmasına onay vermiştir. Onayı alınan okul öncesi eğitim kurumuna kayıtlı tüm 3-5 yaş arasındaki çocukların velileri araştırmaya davet edilmiştir. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmıştır. Katılımcı çocukların kayıtlı olduğu eğitim kurumlarından deneyim düzeyi bir ile 27 yıl arasında değişen ($Ort. = 7.67$, $SS = 6.08$) toplam 49 öğretmen çalışmada yer almıştır. Öğretmenlerin tamamı kadındır ve %61'i üniversite mezunudur. Sınıflardaki çocuk sayısı sekiz ile 23 arasında değişmektedir ($Ort. = 14.98$, $SS = 4.30$).

Veri Toplama Araçları

Evdeki Çevresel Kaos Düzeyi

Evdeki çevresel kaos düzeyi, Aile Çevresi Kaos Ölçeği (AÇKÖ; Matheny ve ark., 1995) kullanılarak değerlendirilmiştir. Anneler, evlerindeki karışıklığı (örn., "Evimizde

her zaman her şey altüst olur”), gürültüyü (örn., “Bizim evde gürültüden kendi sesini bile duyamazsın”) ve rutinlerin eksikliğini (örn., “Ailecek ne planlarsak planlayalım, genelde gerçekleştiremeyiz”) tanımlayan 15 maddeye 6’lı Likert ölçeği (1 = hiç doğru değil, 6 = çok doğru) kullanarak yanıt vermiştir. Ölçekteki yedi maddenin ters kodlanmasından sonra (örn., “Evimizde kargaşa ve dağınıklık çok az olur”) toplam puanı elde etmek için her bir madde için verilen puanlar toplanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar ev ortamındaki kaosun yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliği, kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılık katsayısı (Cronbach’s $\alpha = .79$) ve 12 aylık test-tekrar test katsayısı ($r = .74$) ile geçmiş araştırmalarda gösterilmiştir (Matheny ve Phillips, 2001; Matheny ve ark., 1995). Mevcut çalışmada, ölçeğin Sümer ve arkadaşlarının (2013) uyarladığı Türkçe versiyonu kullanılmıştır. AÇKÖ’nün Türkçe versiyonunun da kabul edilebilir düzeyde bir iç tutarlılığa (Cronbach’s $\alpha = .82$) sahip olduğu rapor edilmiştir (Sümer ve ark., 2013). Ölçeğin geçerliliğini destekler şekilde, işsiz bireylerin ev ortamları, çalışan bireylerin ev ortamlarına göre daha yüksek düzeyde kaosa sahip olarak derecelendirilmiştir. Ayrıca, evdeki maddi kaynak kaybı ile ev kaosu arasında pozitif bir ilişki olduğu gösterilmiştir. Mevcut çalışmada, ölçeğin Cronbach alfa değeri .82 olarak bulunmuştur.

Okul Öncesi Eğitim Kurumundaki Çevresel Kaos Düzeyi

Erken Çocukluk Programlarında Yaşam Ölçeği (EÇPYÖ; Kontos ve Wachs, 2000) okul öncesi eğitim kurumlarındaki çevresel kaos düzeyini ölçmek için kullanılmıştır. Toplamda 16 maddeden oluşan bu ölçek, CHAOS ölçeği maddelerinin (Matheny ve ark., 1995) sınıf bağlamına uyarlanması ile oluşturulmuştur (örn., “Sınıfımızda gürültüden kendi sesimizi bile duymadığımız olur”, “Sınıfımda kargaşa ve dağınıklık çok az olur”). Öğretmenlerden sınıflarındaki çevresel kaos düzeyini 6’lı Likert ölçeği (1 = hiç doğru değil, 6 = çok doğru) kullanarak derecelendirmeleri istenmiştir. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa ile ölçülen güvenilirliği .67’dir (Wachs ve ark., 2004). Okul öncesi eğitim kurumlarının genel çevresel kalite ölçümü olarak kabul edilen Okul Öncesi Eğitim Ortamı Değerlendirme Ölçeğinden elde edilen puanlar ile EÇPYÖ’nün öğretmen puanları arasında negatif bir korelasyon olduğu bulunmuştur (Gurkas, 2007; Wachs ve ark., 2004). EÇPYÖ’nün Türkçeye uyarlaması Çorapçı ve arkadaşları (hakem değerlendirmesinde) tarafından yapılmış ve Türkçe versiyonunun Cronbach alfa değeri .65 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada, EÇPYÖ’nün Cronbach alfa ile değerlendirilen iç tutarlılık katsayısı .62’dir. Ölçeğin her bir maddesinin madde-toplam puan korelasyonları ince-

lendikten sonra üç maddenin madde-toplam puan korelasyonlarının .20'nin altında olduğu tespit edilmiştir. Bu maddeler 6. (“*Sınıf öğretmeni ve sınıftaki diğer çalışanlar, sözleri kesilmeden birbirleriyle ve çocuklarla konuşabilir*”), 12. (“*Gün içerisinde düzeni bozan durumlar sınıf programını takip etmeyi zorlaştırır*”) ve 15. (“*Mevcut alan göz önüne alındığında sınıfımızda çok fazla çocuk vardır*”) maddelerdir. Bu üç maddeyi çıkarmak, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını .69'a yükseltmiştir. Bu nedenle aşğıda belirtilen tüm analizler 13 madde üzerinden yapılmıştır.

Çocukların Yönetici İşlevleri

Bu çalışmada çocukların ince ve kaba motor hareketlerini yönergelere uygun olarak yavaşlatmalarını gerektiren (Köprü ve Yavaşça Yürüme) ve baskın olan tepkilerini ketyerek baskın olmayan tepkiler vermelerini (yap-yapma ayırt etmesi) gerektiren (Ayı-Ejderha ve Gündüz-Gece) dört yönetici işlev görevinden oluşan bir batarya kullanılmıştır (Kochanska ve ark., 1996). Köprü görevi (Maccoby ve ark., 1965), çocuğun mümkün olduğu kadar yavaş ve mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde düz bir çizgi çizmesini içermektedir. Yavaş ve hızlı düz çizgi çekme denemeleri arasındaki süre farkı hesaplanmıştır. Yavaşça Yürüme (Maccoby ve ark., 1965) çocuğun yere yapıştırılmış bir kurdele üstünde iki kez mümkün olduğunca yavaş bir şekilde yürümesini içermektedir. Yavaşça Yürüme görevinin puanı, belirtilen iki deneme süresinin ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Ayı-Ejderha görevinde (Reed ve ark., 1984), çocuktan ayı kuklasının söylediklerini gerçekleştirmesi (örneğin, “*ellerini salla*”), ancak ejderha kuklasının söylediklerini görmezden gelmesi istenmiş ve her bir kukla için altı deneme uygulanmıştır. Toplam Ayı-Ejderha puanı için, yalnızca altı ejderha denemesinin puanları (0 = *söylenen hareketi tam yapar*, 1 = *söylenenden farklı bir hareket yapar*, 2 = *kısmi bir hareket/düzeltilme yapar*, 3 = *hiçbir hareket yapmaz*) toplanmıştır. Çocuğun uygun yanıtlar vermediği denemeler sayılmış ve ceza olarak çocuğun toplam puanından çıkarılmıştır. Gündüz-Gece (Gerstadt ve ark., 1994), araştırmacı “gündüz” dediğinde çocuğun gece resmini göstermesini ve araştırmacı “gece” dediğinde çocuğun gündüz resmini göstermesini içermektedir. Toplam 10 denemeden oluşan bu görevin toplam puanı için her bir denemeden alınan puanlar (0 = *gösteremez*, 1 = *yanlış cevap verir ve kendini düzeltmez ya da doğru cevap verir ama fikir değiştirir*, 2 = *kendini düzeltir*, 3 = *doğru cevap verir ve fikrini değiştirmez*) toplanmıştır. Ayı-Ejderha görevine benzer şekilde, çocuğun uygun yanıtlar vermediği denemeler sayılmış ve ceza olarak çocuğun toplam puanından çıkarılmıştır.

Tablo 1*Yönetici İşlev Görevlerinin Betimleyici Analizleri ve Görevler Arasındaki Korelasyon Katsayıları*

Değişkenler	Ort.	SS	Min	Max	1	2	3	4
1. Köprü	7.23	6.53	-2.00	33.00	--	.36***	.18**	.22**
2. Yavaşça Yürüme	10.70	3.96	2.50	23.00		--	.16*	.21**
3. Gündüz-Gece	25.69	5.41	10.00	30.00			--	.38***
4. Ayı-Ejderha	13.71	6.61	-6.00	18.00				--

Not. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Her bir yönetici işlev görevi iki farklı kodlayıcı tarafından kodlanmış ve kodlayıcılar arası güvenirlik hesaplaması için verilerin %13'ü kullanılmıştır. Kategorik puanlar için Cohen's kappadan, sürekli puanlar için ise sınıf içi korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Köprü ve Yavaşça Yürüme için sınıf içi korelasyon katsayıları, sırasıyla, .99 ve .98 bulunmuştur. Gündüz-Gece ve Ayı-Ejderha için kappa değerleri, sırasıyla, .85 ve .77 olarak hesaplanmıştır. Kodlanan yönetici işlev görevlerinin betimleyici analizleri ve görevler arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Yönetici işlev görevleri arasındaki korelasyonlar anlamlı olduğu için (Pearson korelasyon katsayıları .16 ile .38 arasında değişmektedir, $p < .05$) literatürde yaygın olan bir yöntem kullanılarak (Brown ve ark., 2013; Hughes ve Ensor, 2009; Kochanska ve ark., 1996) her bir görevin puanı Z puanına dönüştürülüp ortalaması alınmış ve kapsamlı bir bileşik puan hesaplanmıştır. Birleşik puanın oluşturulması, toplam varyansın %43'ünü oluşturan ve tek bir faktör veren temel bileşenler faktör analizinin sonuçlarıyla da desteklenmiştir. Faktör yükleri .40 ile .49 arasında değişmektedir.

Demografik Özellikler

Anne ve öğretmenlerden demografik özellikleri hakkında bilgi vermeleri için formlar doldurmaları istenmiştir. Annelerin demografik bilgi formunda çocuk, aile ve hane halkı özellikleri ile ilgili sorular yer almıştır. Ailenin SED'ini hesaplamak için anne ve babanın eğitim düzeyi ile ailenin aylık gelir düzeyi Z puanına dönüştürülüp ortalaması alınmıştır. Öğretmenler ise iş nitelikleri (örn., eğitim düzeyi ve deneyimi) ve sınıfları (örn., çocukların yaş grubu, sınıftaki çocuk sayısı, sınıftaki kız ve erkek sayısı) hakkında bilgi vermiştir.

İşlem

Çalışmanın verileri Boğaziçi Üniversitesi İnsan Araştırmaları Kurumsal Değerlendirme Kurulundan (16.02.2015 tarih ve 2015/01 sayılı), belediye başkanlarından ve

okul yönetimlerinden gerekli izinler alındıktan sonra toplanmıştır. Anket verileri, çocukların annelerinden ve okul öncesi öğretmenlerinden bilgilendirilmiş onamları alındıktan sonra toplanmıştır. Anneler, çocuklarının mizaç özellikleri ve evlerindeki çevresel koşullar hakkında bilgi vermek için anket doldurmuştur. Okul öncesi öğretmenler ise sınıflarında algıladıkları çevresel kaosa ilişkin bir anket doldurmuştur. Ayrıca, iş niteliklerini ve bir takım objektif sınıf özelliklerini (örn., sınıftaki çocuk sayısı) demografik form ile bildirmiştir. Son olarak, çocukların yönetici işlevlerine ilişkin veriler ortalama 20 dakika süren dört kısa etkinlik esnasında doğrudan gözlem yöntemiyle toplanmıştır. Bu etkinlikler, gelişim psikolojisi dalındaki bir yüksek lisans öğrencisi tarafından anaokullarındaki sessiz bir odada çocuklarla bireysel olarak gerçekleştirilmiş ve daha sonra kodlanmak üzere video kamera ile kaydedilmiştir. Gözleme dayalı olan bu verilerin kodlanması, gerekli eğitimleri tamamlayan sekiz psikoloji lisans öğrencisi tarafından yapılmıştır.

Veri Analizi

Bu çalışmanın veri analizleri üç bölüm halinde sunulmaktadır. İlk olarak, IBM SPSS 25.0 paket programı (IBM Corp., 2017) kullanılarak elde edilen çalışma değişkenlerinin betimleyici istatistiklerine yer verilmiştir. Ardından demografik değişkenler, ev ve sınıf çevrelerinin kaos düzeyi ile yönetici işlevler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Korelasyon katsayıları Cohen'in (1988) kabul gören ölçütlerine göre $-/+ .10$ ve civarı "düşük düzey", $-/+ .30$ ve civarı "orta düzey" ve $-/+ .50$ "yüksek düzey" şeklinde tanımlanmıştır. Son olarak, evdeki çevresel kaos düzeyi ve yönetici işlevler arasındaki ilişkide okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyinin düzenleyici rolünün olup olmadığı SPSS PROCESS Makro Model 1 (Hayes, 2022) kullanılarak 5000 bootstrap örnekleme üzerinde analiz edilmiştir. %95'lik güven aralığında sıfır olmaması etkilerin anlamlı olduğuna işaret etmektedir (Hayes, 2022).

Bulgular

Betimleyici İstatistikler

Araştırmanın hipotezlerini test etmeden önce çalışmada yer alan değişkenlerin normallik, doğrusallık ve eş varyanslılık varsayımları kontrol edilmiş, tek değişkenli ve çok değişkenli uç değer analizleri yapılmıştır. İlk olarak, tek değişkenli uç değer analizi için araştırma değişkenlerinin puanları Z puanlarına dönüştürülmüştür. Z puanı referans değeri -3.29 ile $+3.29$ arası olarak kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Belirlen-

miş olan Z puanı aralığının dışında kalan herhangi bir değer olmamıştır. Daha sonra Mahalonobis uzaklık katsayısı testi ile çok değişkenli uç değer incelemesi yapılmış ve χ^2 değeri $p < .001$ 'in altında olan veriler çok değişkenli uç değer olarak kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu analiz sonucunda herhangi bir uç değer belirlenmemiştir. Çalışma değişkenlerinin tümü normal dağılmıştır ve bu değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2

Araştırma Değişkenlerinin Betimleyici Analizleri ve Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	Ort.	SS	Min	Max	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Çocuğun yaşı	60.89	8.39	39.00	83.00	--	.01	-.11	.05	.07	-.07	-.23***	.43***
2. Çocuğun cinsiyeti	0.50	0.50	0.00	1.00		--	.07	.04	.06	-.04	-.02	.08
3. Aile SED	-0.02	0.84	-2.77	1.82			--	.05	-.01	-.07	-.12	.07
4. Grup büyüklüğü	15.51	4.08	8.00	23.00				--	.52***	-.07	.07	.09
5. Çocuk/öğretmen oranı	8.69	4.49	2.60	19.00					--	.02	-.00	.02
6. Evdeki kaos	2.31	0.65	1.00	4.13						--	.12	-.15*
7. Okul öncesi eğitim kurumundaki kaos	1.89	0.46	1.08	3.23							--	-.15*
8. Çocuğun yönetici işlevleri	0.00	0.66	-2.04	1.78								--

Not. Çocuğun yaşı ay cinsindedir. Çocuğun cinsiyeti 0 = erkek, 1 = kız olarak kodlanmıştır. SED = sosyoekonomik düzey. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

Tablo 2'de gösterildiği gibi, iki değişkenli korelasyonlar evdeki çevresel kaos düzeyi ile çocuğun yaşı ve cinsiyeti, ailenin SED'i gibi demografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Öte yandan, okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi ile çocuğun yaşı arasında düşük düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -.23$, $p < .001$). Buna göre, öğretmenler yaşça daha küçük çocukların olduğu sınıflarda daha fazla kaos bildirmiştir. Bunlara ek olarak, evdeki çevresel kaos düzeyi ile okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Son olarak, çocuğun yönetici işlevleri çocuğun yaşı ile orta düzeyde ve pozitif yönde ($r = .43$, $p < .001$), öte yandan evdeki ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi ile düşük düzeyde ve negatif yönde ilişkili bulunmuştur (sırasıyla, $r = -.15$, $p = .02$, $r = -.15$, $p = .02$). Buna göre, çocukların yaşı arttıkça yönetici işlev becerileri de artarken, evdeki ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi arttıkça çocukların yönetici işlev becerilerinin azaldığı gösterilmiştir.

Evdeki Çevresel Kaos ile Yönetici İşlevler Arasındaki İlişkide Okul Öncesi Eğitim Kurumundaki Çevresel Kaosun Düzenleyici Rolü

Çalışmanın temel hipotezleri kapsamında evdeki çevresel kaos ile yönetici işlevler arasındaki ilişkide okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaosun düzenleyici rolünü sınamak amacıyla düzenleyici değişken analizi (Model 1; Hayes, 2022) uygulanmıştır. Çocuğun yönetici işlevleri yordanan, evdeki çevresel kaos düzeyi yordayıcı, okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi düzenleyici ve yordanan değişkenle ilişkili olan çocuğun yaşı kontrol değişkeni olarak analize dâhil edilmiştir. Bu düzenleyici değişken analizinin sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Evdeki Çevresel Kaos ile Yönetici İşlevler Arasındaki İlişkide Okul Öncesi Eğitim Kurumundaki Çevresel Kaosun Düzenleyici Rolüne İlişkin Regresyon Katsayıları

Yordayıcı	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 LLCI	%95 ULCI
Sabit	-1.98	.28	-7.02	.000*	-2.53	-1.42
Evdeki kaos	-.09	.06	-1.53	.126	-.21	.03
Okul öncesi eğitim kurumundaki kaos	-.03	.08	-.35	.724	-.19	.14
Evdeki kaos x Okul öncesi eğitim kurumundaki kaos	-.45	.13	-3.48	.000*	-.70	-.19
Çocuğun yaşı	.03	.00	7.15	.000*	.02	.04

Not. * $p < .001$.

Analiz sonuçlarına göre, modelin yönetici işlev becerilerindeki varyansın %24'ünü açıklayarak anlamlı olduğu bulunmuştur, $F(4, 239) = 18.69, p < .001$. Değişkenlerin yönetici işlevler üzerindeki ana etkileri incelendiğinde ise, çocuk yaşının ($b = .03, t(239) = 7.15, p < .001$) pozitif yönde ve anlamlı bir yordayıcı olduğu bulunmuştur. Çocuk yaşı kontrol edildikten sonra, evdeki çevresel kaos düzeyinin ($b = -.09, t(239) = -1.53, p > .05$) ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyinin ($b = -.03, t(239) = -.35, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı yordayıcılar olmadıkları bulunmuştur. Öte yandan, evdeki çevresel kaos düzeyi ile okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi arasındaki etkileşimin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($b = -.45, t(239) = -3.48, p < .001$). Anlamlı etkileşimleri daha iyi anlayabilmek amacıyla, PROCESS Makro eklentisi kullanılarak yapılan analizlerde okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyinin ortalamasının 1 standart sapma altında, ortalamada ve ortalamasının 1 standart sapma üstünde olduğu durumlar için evdeki çevresel kaosun yönetici işlevleri yordadığı regresyon eğrileri belirlenmiştir. Şekil 1 ve Tablo 4'te görüldüğü gibi, çevresel kaos düzeyi görece yüksek olan okul öncesi eğitim kurumlarında

(çevresel kaos düzeyinin ortalamanın 1 standart sapma üstünde olduğu durumda) evdeki çevresel kaos düzeyi ile çocuğun yönetici işlev becerileri arasındaki ilişkinin negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($b = -.30, t = -3.85, p < .001$). Ancak, okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyinin ortalamada ($b = -.09, t = -1.53, p > .05$) ya da ortalamanın 1 standart sapma altında ($b = .12, t = 1.30, p > .05$) olduğu durumlarda, evdeki çevresel kaos düzeyi ile çocuğun yönetici işlev becerileri arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı gözlenmiştir (Bkz. Şekil 1).

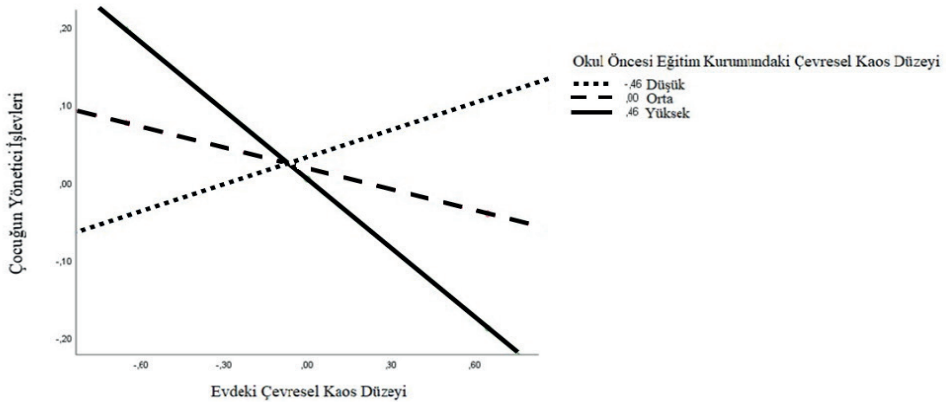
Tablo 4

Evdeki Çevresel Kaosun Okul Öncesi Eğitim Kurumundaki Çevresel Kaos Değerlerinde Koşullu Etkileri

Okul Öncesi Eğitim Kurumundaki Çevresel Kaos	Etki	Boot SH	Boot LLCI	Boot ULCI
Düşük	.12	.09	-.06	.29
Orta	-.09	.06	-.21	.03
Yüksek	-.30	.08	-.45	-.14

Şekil 1

Evdeki Çevresel Kaos ile Yönetici İşlevler Arasındaki İlişkide Okul Öncesi Eğitim Kurumundaki Çevresel Kaosun Düzenleyici Rolü

Tartışma

Bugüne kadar yapılan araştırmaların çoğu, evdeki kaos düzeyinin yüksek olmasının çocukların yönetici işlev becerileri ile negatif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir (Andrews, Atkinson ve ark., 2021; Andrews, Dunn ve ark., 2021; Briant ve ark., 2017; Brown ve ark., 2013). Ancak, okul öncesi eğitim kurumlarındaki çevresel kaosun yönetici işlev becerileri ile ilişkisi ve ev ortamındaki çevresel kaos düzeyi ile olan etkileşimi

daha önce çalışılmamıştır. Bu nedenle, çocukların okul öncesi eğitim kurumunda deneyimlediği kaos düzeyi dikkate alındığında evdeki kaosun gelişimsel sonuçlarla olan ilişkisinin farklılaşp farklılaşmadığına dair bilgiye rastlanmamıştır. Okul öncesi dönemdeki çocukların yönergeleri takip edebilmeleri ve akranları ile ortaya çıkabilecek çatışmalar da saldırgan davranış eğilimlerini bastırabilmeleri için dikkatlerini etkin bir şekilde kullanabilmeleri ve dürtülerini kontrol edebilmeleri gerekmektedir. Bir diğer deyişle, okul öncesi dönemdeki çocukların yönetici işlevlerini etkili biçimde kullanabilmeleri gitgide daha fazla önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmada hem evdeki hem de okul öncesi eğitim kurumlarındaki çevresel kaosun çocukların yönetici işlevleri ile olan yordayıcı ilişkisi bu iki ortamdaki çevresel kaos düzeyinin etkileşimi de dikkate alınarak araştırılmıştır.

Korelasyona dayalı analizler, ev ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos arttıkça çocukların yönetici işlev becerilerinde daha düşük puanlar aldıklarına işaret etmiştir. Beklendiği gibi ve alanyazındaki mevcut çalışmalarla uyumlu olarak (Best ve Miller, 2010; Best ve ark., 2011; Carlson ve Moses, 2001; Zelazo ve ark., 2003), yönetici işlevler yaşa bağlı olarak artış gösterdiği için bu çalışmada çocuğun yaşı kontrol edilmiştir. Okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos da yaşa bağlı olarak azalma göstermiştir. Düzenleyici değişken analizinde, ev ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos değişkenleri bağımsız birer yordayıcı olarak ele alındığında, her bir ortamdaki kaosun çocuğun yaşı kontrol edildikten sonra istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Çocuğun yaşı kontrol edildiğinde evdeki kaos ile yönetici işlev becerileri arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmaması literatürdeki diğer bazı çalışmaların sonuçları ile tutarlı değildir (Andrews, Dunn ve ark., 2020; Briant ve ark., 2017; Hughes ve Ensor, 2009). Bu farklılık, mevcut çalışmada çocukların yönetici işlev becerilerini açıklamada yaş etmeninin evdeki kaos düzeyinden daha güçlü bir yordayıcı olması ile açıklanabilir. Buna ek olarak, 35 çalışmanın dâhil edildiği bir meta-analize göre (Andrews, Atkinson ve ark., 2021), doğrudan gözlem yolu ile ölçüme kıyasla yönetici işlev becerileri bakım verenin doldurduğu anketler aracılığıyla değerlendirildiğinde evdeki kaos ile yönetici işlevler arasındaki ilişki daha güçlüdür.

Mevcut çalışmanın bulguları, okul öncesi eğitim kurumundaki kaos arttıkça, çocukların yönetici işlev becerilerinin de azaldığına işaret etmiştir. Ancak, çocuğun yaşının kontrol edildiği ve evdeki kaos düzeyinin de bağımsız bir yordayıcı olduğu analizde bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu alanyazındaki diğer bazı ça-

lışmaların sonuçları ile uyumlu değildir (Evans ve Lepore, 1993; Hambrick-Dixon, 1988, 2002; Maxwell, 2010). Bu uyumsuzluğun en önemli nedenlerinden birinin, önceki çalışmaların çocuğun yaşını ve ev ortamındaki kaos düzeyini kontrol etmemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca, geçmişte yapılan pek çok çalışmada okul öncesi eğitim kurumundaki kaos göstergelerinden sadece gürültü bileşeni (Evans ve Lepore, 1993; Hambrick-Dixon, 1988, 2002; Maxwell, 2010) veya kalabalık bileşeni (Evans ve Lepore, 1993) dikkate alınmıştır. Mevcut çalışmada ise çevresel kaos düzeyi öğretmen beyanına dayalı olarak tüm bileşenleri ile ölçümlenmiştir.

Mevcut çalışmada iki mikrosistemdeki çevresel kaosun etkileşiminin çocukların yönetici işlevleri ile ilişkisi de sınanmış ve istatistiksel olarak anlamlı etkileşim bulgulanmıştır. Buna göre, okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi yüksek olduğunda, evdeki çevresel kaos düzeyi arttıkça çocuğun yönetici işlev becerilerinin azaldığı görülmektedir. Okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi orta ya da düşük olduğunda ise evdeki çevresel kaos düzeyi ile çocuğun yönetici işlev becerileri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ayrıca, ev ortamının ya da okul öncesi eğitim kurumunun en az birinde düşük düzeyde çevresel kaos deneyimleyen çocukların en yüksek düzeyde yönetici işlev becerileri sergiledikleri gösterilmiştir. Bu sonuç, çevresel kaos düzeyi düşük olan okul öncesi eğitim kurumunun ev ortamındaki kaosun yönetici işlevler üzerindeki olumsuz etkisine karşı koruyucu bir rol oynadığını; öte yandan ev ve okul öncesi eğitim ortamlarının her ikisinin yüksek düzeyde kaos içermesinin “çifte olumsuzluk” oluşturarak çocuklar için risk yaratan bir durum olduğunu düşündürmektedir. Mevcut çalışmada elde edilen etkileşime benzer bulgular alanyazında mevcuttur. Çalışmanın bulguları, iki farklı ortamdaki çevresel faktörler arasındaki etkileşimi gösteren (Crosnoe ve ark., 2010; Kamp Dush ve ark., 2013; Maxwell, 1996; Moore ve ark., 2000; Watamura ve ark., 2011) ve nitelikli okul öncesi eğitim ortamının özellikle dezavantajlı ev ortamlarından gelen çocuklar için önem taşıdığına işaret eden önceki çalışmalar ile tutarlıdır (Burchinal ve ark., 2006; Peisner-Feinberg ve ark., 2001; Seiler ve ark., 2017; Votruba-Drzal ve ark., 2004). Bu çalışmalara göre, okul öncesi eğitim ortamındaki yüksek kalite, risk altındaki çocuklar için önemli ölçüde dikkat, teşvik ve yeni öğrenme ortamları sunmaktadır (Seiler ve ark., 2017) ve çocuklara ulaşamayacakları fırsatları sağlayarak yönetici işlev becerileri için koruyucu süreçlere katkıda bulunabilmektedir (Caughy ve ark., 1994). Ayrıca, okul öncesi eğitim ortamında kaosun düşük olması, öğretmenlerin sınıf içindeki süreçleri daha etkin yönetebilme algıları ile

de ilişkilendirilmiştir (Jeon ve ark. 2016, 2018). Buna göre çevresel kaosun düşük olduğu okul öncesi eğitim ortamlarında öğretmenlerin, çocukların olumsuz duygularına küçümseme veya ceza ile yanıt verme olasılıklarının daha düşük; problemleri çözmek için proaktif yollarla meşgul olma ve bilişsel yeniden değerlendirmeyi kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (Jeon ve ark., 2016). Bunun yanı sıra, okul öncesi eğitim kurumu öğretmenlerinin algıladığı kaos düzeyi ile genel mesleki yetkinlik ve öğretim yeterliliği düzeyleri arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunmuştur (Jeon ve ark., 2018). Bu bulgu, okul öncesi eğitim ortamındaki kaosun düşük olmasının öğretmenlerin kuralları uygulama konusunda kendilerini daha yetkin hissetmelerine neden olabileceğini ve bunun da dolaylı olarak çocuklarda daha iyi dikkat yönetimine katkıda bulunabileceğini düşündürmektedir.

Mevcut çalışmanın birtakım sınırlılıkları vardır ve sonuçlar bu bağlamda değerlendirilmelidir. İlk olarak, çalışmaya katılan tüm çocuklar ilçe belediyesine bağlı okul öncesi eğitim kurumuna kayıtlıdır. Bu durum elde edilen bulguların diğer devlet anaokullarına ve özel anaokullarına devam eden çocuklara genellenmesini engellemektedir. Ayrıca, toplamda 49 sınıftan oluşan nispeten küçük bir sınıf örnekleme ile çalışılmış ve bu 49 sınıfın kaos düzeyi genel olarak öğretmenler tarafından düşük düzeyde raporlanmıştır ($Ort. = 1.89, SS = 0.46$). Dolayısıyla, gelecekteki araştırmaların okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaosun geniş puan aralığına sahip olduğu daha büyük bir sınıf örnekleme ile çalışması önerilmektedir. Ek olarak, mevcut çalışmaya katılan annelerin %86'sının ve babaların ise %78'inin en az lise mezunu olması SED değişkeninin puan aralığını sınırlamaktadır. Bu durum araştırma bulgularının genellenebilirliğini engellemektedir ve aynı zamanda SED'in yönetici işlev becerileri ile ilişkili bulunmamasının da bir nedeni olabilir (Lawson ve ark., 2018). Bu nedenle, gelecekteki araştırmaların SED'in yüksek düzeyde değişkenlik gösterdiği bir örneklem ile çalışması önerilmektedir. Mevcut çalışmada çevresel kaos düzeyi yalnızca annelerin ve öğretmenlerin öznel değerlendirmelerine dayandığından ev ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi ile yönetici işlevler arasındaki ilişkiyi inceleyecek gelecekteki araştırmalarda nesnel ölçümlere de yer verilmelidir. Bunların dışında, mevcut çalışmadaki çocuklar yönetici işlevlerin ölçümü için kullanılan Gündüz-Gece ($Ort. = 25.69, SS = 5.41$) ve Ayı-Ejderha ($Ort. = 13.71, SS = 6.61$) görevlerinde yüksek performans sergilemiştir. Gelecekteki araştırmalar, yönetici işlev becerilerinin ölçümünde daha geniş puan aralığının görülebileceği zorlaştırılmış görevleri kullanabilir. Tüm bunlara ek olarak, bu

araştırmada ev ve okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos düzeyi ile yönetici işlevler arasındaki ilişki kesitsel bir araştırma deseni ile incelenmiştir. Gelecekteki araştırmalarda bu ilişki boylamsal araştırma deseni kullanılarak çalışılabilir. Böylelikle, değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek ve çevresel kaos ile çocuk gelişim sonuçları arasındaki ilişkilerin altında yatan mekanizmaları daha iyi anlamak mümkün olabilir. Boylamsal çalışmalar, çevresel kaosun zaman içinde çocukların gelişimsel sonuçları ile kümülatif bir olumsuz ilişkisinin olup olmadığını ortaya koyabilme potansiyeline de sahiptir.

Bu sınırlılıklara rağmen mevcut çalışma alanyazına çeşitli katkılar sunmaktadır. İlk olarak, bugüne kadar yapılan araştırmaların çoğu, ev ve okul öncesi eğitim kurumundaki kaosun çocukların gelişimsel sonuçları ile ilişkisini ayrı ayrı ele almıştır. İki temel mikrosistemdeki çevresel kaosun birbirinden bağımsız ve birbiri ile etkileşimli olarak çocukların yönetici işlevleri ile olan ilişkisini araştırmak bu çalışmanın özgün yanıdır. Okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaos ile çocukların gelişimsel sonuçları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar sınırlı sayıda olmakla birlikte neredeyse sadece Kuzey Amerika örneğini içermektedir. Yakın tarihli karşılaştırmalı bir çalışmada, Kuzey Karolina'daki programlarla karşılaştırıldığında, Türkiye'deki erken çocukluk eğitimi sunan kurumların %70'inin devlet tarafından yürütüldüğü, daha kalabalık olduğu ve yapı kalite göstergelerinin önemli ölçüde daha düşük olduğu gösterilmiştir (Yaya-Bryson ve ark., 2020). Bu sonuçların sınıf kaosu için önemli bir temel oluşturduğu dikkate alındığında, mevcut çalışmanın okul öncesi eğitim kurumundaki çevresel kaosun çocukların gelişimsel sonuçları ile ilişkisini ilk defa Türkiye'den bir örneklem ile araştırması alanyazına bir katkı sağlamaktadır. Çevresel kaosun anne/öğretmen beyanına, çocuktaki yönetici işlevlerin ise gözleme dayalı olarak ölçülmesiyle bu çalışmada her iki değişkenin aynı kişi tarafından değerlendirilmesinin önüne geçilmiştir. Veri bağımsızlığı (data independence) prensibini gözeterek bu yaklaşım ile çalışmada elde edilen bu iki değişken arasındaki ilişki büyüklüğünün daha sağlıklı şekilde tahmin edilmesi mümkün olmuştur (Campbell ve Fiske, 1959).

Bu çalışmanın bulguları çevresel kaos düzeyi yüksek koşullarda yaşayan ailelere destek olmak için hazırlanan önleyici müdahale programlarında, ebeveynlere ve okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğretmenlere kazandırılması gereken bilgi ve becerilere ışık tutabilir. Elde edilen bulgular, ebeveyn ve öğretmenlerin ev ve okul öncesi eğitim kurumunda gürültüyü azaltmak, rutinler oluşturmak, öngörülebilir düzeni sağlamak gibi

çevresel kaosu azaltmaya yönelik yaklaşımlarının, çocukların yönetici işlev becerilerinin desteklenmesine ve dolaylı olarak davranış problemlerinin önlenmesine yardımcı olabileceğine işaret etmektedir. Sonuç olarak, okul öncesi sınıfların gitgide kalabalıklaşması ve aile içinde rutinlerin azalması gibi günümüz sorunları dikkate alındığında ev ve okul öncesi eğitim ortamlarındaki kausun çocuk gelişimi ile ilişkilerini inceleyen bu çalışmanın bulguları önem taşımaktadır.

Teşekkür: Araştırmaya sağladığı finansal destek için Boğaziçi Üniversitesi BAP'a ve sorumlu yazara sunduğu lisans ve lisansüstü eğitim bursları için Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumuna (TÜBİTAK) teşekkürler.

Etik Kurul Onayı: Boğaziçi Üniversitesi İnsan Araştırmaları Kurumsal Değerlendirme Kurulu'ndan (İNAREK) onay alınmıştır. (16.02.2015 - 2015/01).

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- F.E.A., F.Ç., E.A.D.; Veri Toplama- F.E.A., F.Ç., E.A.D.; Veri Analizi/ Yorumlama- F.E.A., F.Ç., E.A.D.; Yazı Taslağı- F.E.A., F.Ç., E.A.D.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- F.E.A., F.Ç., E.A.D.; Son Onay ve Sorumluluk- F.E.A., F.Ç., E.A.D.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma Boğaziçi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) tarafından desteklenmiştir (Proje Kodu: 10120).

Acknowledgement: Thanks to Boğaziçi University BAP for financial support and the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK) for undergraduate and graduate education scholarships to the responsible author.

Ethics Committee Approval: Approval was obtained from Boğaziçi University Human Research Institutional Review Board (İNAREK). (16.02.2015 - 2015/01)

Author Contributions: Conception/Design of Study- F.E.A., F.Ç., E.A.D.; Data Acquisition- F.E.A., F.Ç., E.A.D.; Data Analysis/Interpretation- F.E.A., F.Ç., E.A.D.; Drafting Manuscript- F.E.A., F.Ç., E.A.D.; Critical Revision of Manuscript- F.E.A., F.Ç., E.A.D.; Final Approval and Accountability- F.E.A., F.Ç., E.A.D.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: This work was supported by Boğaziçi University Scientific Research Projects (BAP) (Project Code: 10120).

Kaynakça/References

- Andrews, K., Atkinson, L., Harris, M. ve Gonzalez, A. (2021). Examining the effects of household chaos on child executive functions: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 147(1), 16-32. <https://doi.org/10.1037/bul0000311>
- Andrews, K., Dunn, J. R., Prime, H., Duku, E., Atkinson, L., Tiwari, A. ve Gonzalez, A. (2021). Effects of household chaos and parental responsiveness on child executive functions: A novel, multi-method approach. *BMC Psychology*, 9(1), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s40359-021-00651-1>
- Barnett, W. S. ve Yarosz, D. J. (2007). Who goes to preschool and why does it matter? *Preschool Policy Matters*, 7, 1-4. <https://nieer.org/wp-content/uploads/2016/08/18-1.pdf>
- Beauchaine, T. P. ve Cicchetti, D. (2019). Emotion dysregulation and emerging psychopathology: A transdiagnostic, transdisciplinary perspective. *Development and Psychopathology*, 31, 799-804. <https://doi.org/10.1017/S0954579419000671>
- Belojevic, G., Evans, G. W., Paunovic, K. ve Jakovljevic, B. (2012). Traffic noise and executive functioning in urban primary school children: The moderating role of gender. *Journal of Environmental Psychology*, 32(4), 337-341. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.05.005>

- Bernier, A., Carlson, S. M., Deschênes, M. ve Matte-Gagné, C. (2012). Social factors in the development of early executive functioning: A closer look at the caregiving environment. *Developmental Science*, 15(1), 12-24. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7687.2011.01093.x>
- Berry, D., Blair, C., Willoughby, M., Garrett-Peters, P., Vernon-Feagans, L., Mills-Koonce, W. R. ve Family Life Project Key Investigators. (2016). Household chaos and children's cognitive and socio-emotional development in early childhood: Does childcare play a buffering role?. *Early Childhood Research Quarterly*, 34, 115-127. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2015.09.003>
- Best, J. R. ve Miller, P. H. (2010). A developmental perspective on executive function. *Child Development*, 81(6), 1641-1660. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01499.x>
- Best, J. R., Miller, P. H. ve Naglieri, J. A. (2011). Relations between executive function and academic achievement from ages 5 to 17 in a large, representative national sample. *Learning and Individual Differences*, 21(4), 327-336. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2011.01.007>
- Bialystok, E. ve Martin, M. (2004). Attention and inhibition in bilingual children: Evidence from the dimensional change card sorting task. *Developmental Science*, 7(3), 325-339. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7687.2004.00351.x>
- Blair, C. (2002). School readiness: Integrating cognition and emotion in a neurobiological conceptualization of children's functioning at school entry. *American Psychologist*, 57(2), 111-127. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.57.2.111>
- Bodrova, E. ve Leong, D. J. (2006). Self-regulation as a key to school readiness: How early childhood teachers can promote this critical competency. M. Zaslow ve I. Martinez-Beck (Ed.), *Critical issues in early childhood professional development* içinde (s. 203-224). Paul H Brookes Publishing.
- Boksem, M. A., Meijman, T. F. ve Lorist, M. M. (2006). Mental fatigue, motivation and action monitoring. *Biological Psychology*, 72(2), 123-132. <https://doi.org/10.1016/j.biopsycho.2005.08.007>
- Bradley, R. H. (2010). From home to day care: chaos in the family/child care mesosystem. G. W. Evans ve T. D. Wachs (Ed.), *Chaos and its influence on children's development: An ecological perspective* içinde (s. 135-154). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12057-009>
- Briant, A., Holmes, C. J., Deater-Deckard, K., King-Casas, B. ve Kim-Spoon, J. (2017). Household chaos as a context for intergenerational transmission of executive functioning. *Journal of Adolescence*, 58, 40-48. <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.05.001>
- Bronfenbrenner, U. (1979). Contexts of child rearing: Problems and prospects. *American Psychologist*, 34(10), 844-850. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.844>
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723-742.
- Bronfenbrenner, U. (Ed.). (2005). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. Sage.
- Brown, E. D., Ackerman, B. P. ve Moore, C. A. (2013). Family adversity and inhibitory control for economically disadvantaged children: Preschool relations and associations with school readiness. *Journal of Family Psychology*, 27(3), 443-452. <http://dx.doi.org/10.1037/a0032886>
- Burchinal, M. R., Roberts, J. E., Nabors, L. A. ve Bryant, D. M. (1996). Quality of center child care and infant cognitive and language development. *Child Development*, 67(2), 606-620. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01754.x>
- Burchinal, M. R., Roberts, J. E., Riggins Jr, R., Zeisel, S. A., Neebe, E. ve Bryant, D. (2000). Relating quality of center-based child care to early cognitive and language development longitudinally. *Child Development*, 71(2), 339-357. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00149>
- Burchinal, M., Roberts, J. E., Zeisel, S. A., Hennon, E. A. ve Hooper, S. (2006). Social risk and

- protective child, parenting, and child care factors in early elementary school years. *Parenting: Science and Practice*, 6(1), 79-113. https://doi.org/10.1207/s15327922par0601_4
- Campbell, D. T. ve Fiske, D. W. (1959). Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix. *Psychological Bulletin*, 56(2), 81–105. <https://doi.org/10.1037/h0046016>
- Carlson, S. M. ve Moses, L. J. (2001). Individual differences in inhibitory control and children's theory of mind. *Child Development*, 72, 1032–1053. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00333>
- Caughy, M. O. B., DiPietro, J. A. ve Strobino, D. M. (1994). Day-care participation as a protective factor in the cognitive development of low-income children. *Child Development*, 65(2), 457-471. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1994.tb00763.x>
- Chen, N., Deater-Deckard, K. ve Bell, M. A. (2014). The role of temperament by family environment interactions in child maladjustment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(8), 1251-1262. <http://dx.doi.org/10.1007/s10802-014-9872-y>
- Cohen, J. (1988). The effect size index: d. *Statistical power analysis for the behavioral sciences*, 2, 284–288.
- Çorapçı, F. (2010). Childcare chaos and child development. G. W. Evans ve T. D. Wachs (Ed.), *Chaos and its influence on children's development: An ecological perspective* içinde (s. 67-82). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12057-005>
- Çorapçı, F., Eroğlu-Ada, F., Kalkan, R. B. ve Duman, E. A. (hakem değerlendirmesinde). Classroom Chaos and Program Quality in Early Child Care and Education Programs: A Study from Turkey.
- Crosnoe, R., Leventhal, T., Wirth, R. J., Pierce, K. M. ve Pianta, R. C. (2010). Family socioeconomic status and consistent environmental stimulation in early childhood. *Child Development*, 81(3), 972-987. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01446.x>
- Diamond, A. (2006). The early development of executive functions. E. Bialystok ve F. I. M. Craik (Ed.), *Lifespan cognition: Mechanisms of change* içinde (s. 70-95). Oxford University Press. <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195169539.003.0006>
- Diamond, A. (2009). The interplay of biology and the environment broadly defined. *Developmental Psychology*, 45(1), 1-8. <https://doi.org/10.1037/a0014601>
- Dufford, A. J., Kim, P. ve Evans, G. W. (2020). The impact of childhood poverty on brain health: Emerging evidence from neuroimaging across the lifespan. *International Review of Neurobiology*, 150, 77–105. <https://doi.org/10.1016/bs.irn.2019.12.001>
- Dumas, J. E., Nissley, J., Nordstrom, A., Smith, E. P., Prinz, R. J. ve Levine, D. W. (2005). Home chaos: Sociodemographic, parenting, interactional, and child correlates. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 93-104. http://dx.doi.org/10.1207/s15374424jccp3401_9
- Evans, G. W. (2001). Environmental stress and health. A. Baum, T. Revenson ve J. E. Singer (Ed.), *Handbook of health psychology* içinde (s. 365-385). LEA.
- Evans, G. W., Hygge, S. ve Bullinger, M. (1995). Chronic noise and psychological stress. *Psychological Science*, 6, 333-338. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1995.tb00522.x>
- Evans, G. W. ve Lepore, S. J. (1993). Nonauditory effects of noise on children: A critical review. *Children's Environments*, 10, 31-51. <https://www.jstor.org/stable/41515250>
- Evans, G. W. ve Wachs, T. D. (Ed.). (2010). *Chaos and its influence on children's development: An ecological perspective*. American Psychological Association.
- Gerstadt, C. L., Hong, Y. J. ve Diamond, A. (1994). The relationship between cognition and action: Performance of children 3 1/2–7 years old on a stroop-like day-night test. *Cognition*, 53(2), 129–153. [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(94\)90068-X](https://doi.org/10.1016/0010-0277(94)90068-X)
- Gurkas, P. (2007). *Does preschool children's effortful self-regulation mediate the link between child*

- care experience and social adjustment?* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Purdue University.
- Hambrick-Dixon, P. J. (1988). The effect of elevated subway train noise over time on Black children's visual vigilance performance. *Journal of Environmental Psychology*, 8(4), 299–314. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(88\)80036-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(88)80036-7)
- Hambrick-Dixon, P. J. (2002). The effects of exposure to physical environmental stressors on African American children: A review and research agenda. *Journal of Children and Poverty*, 8(1), 23-34. <https://doi.org/10.1080/10796120220120359>
- Hart, S. A., Petrill, S. A., Deckard, K. D. ve Thompson, L. A. (2007). SES and CHAOS as environmental mediators of cognitive ability: A longitudinal genetic analysis. *Intelligence*, 35(3), 233-242. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2006.08.004>
- Hayes, A. F. (2022). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression based approach*. The Guilford Press.
- Hiramatsu, K., Tokuyama, T., Matsui, T., Miyakita, T., Osada, Y. ve Yamamoto, T. (2004). The Okinawa Study: Effect of chronic aircraft noise exposure on memory of school children. *Proceedings of the 8th International Congress on Noise as a Public Health Problem* (s. 179–180). Schiadam, The Netherlands.
- Hughes, C. ve Devine, R. T. (2019). For better or for worse? Positive and negative parental influences on young children's executive function. *Child Development*, 90, 593–609. <http://dx.doi.org/10.1111/cdev.12915>
- Hughes, C. ve Ensor, R. (2009). How do families help or hinder the emergence of early executive function? *New Directions for Child and Adolescent Development*, 123, 35–50. <http://dx.doi.org/10.1002/cd.234>
- Hygge, S. (1993). Classroom experiments on the effects of aircraft, traffic, train and verbal noise on long-term recall and recognition in children aged 12-14 years. M. Vallet (Ed.), *Proceedings of the Sixth International Conference on Noise as a Public Health Problem* (2.bs, s. 531-538). Nice, France: Institut National de Recherche sur les Transport et leur Sécurité, Bron.
- IBM Corp. (2017). *IBM SPSS Statistics for Windows*, Version 25.0. IBM Corp.
- Jeon, L., Buettner, C. K. ve Grant, A. A. (2018). Early childhood teachers' psychological well-being: Exploring potential predictors of depression, stress, and emotional exhaustion. *Early Education and Development*, 29(1), 1–17. <https://doi.org/10.1080/10409289.2017.1341806>
- Jeon, L., Hur, E. ve Buettner, C. (2016). Child-care chaos and teachers' responsiveness: The indirect associations through teachers' emotion regulation and coping. *Journal of School Psychology*, 59, 83-96. <https://doi:10.1016/j.jsp.2016.09.006>
- Johnson, S. B., Riis, J. L. ve Noble, K. G. (2016). State of the art review: Poverty and the developing brain. *Pediatrics*, 137 (4), e20153075. <https://doi.org/10.1542/peds.2015-3075>
- Jurado, M. B. ve Rosselli, M. (2007). The elusive nature of executive functions: A review of our current understanding. *Neuropsychology Review*, 17(3), 213–233. <https://doi.org/10.1007/s11065-007-9040-z>
- Kamp Dush, C. M., Schmeer, K. K. ve Taylor, M. (2013). Chaos as a social determinant of child health: Reciprocal associations?. *Social Science & Medicine*, 95, 69-76. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.01.038>
- Kochanska, G., Murray, K. ve Harlan, E. T. (2000). Effortful control in early childhood: Continuity and change, antecedents, and implications for social development. *Developmental Psychology*, 36(2), 220–232. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.36.2.220>
- Kochanska, G., Murray, K., Jacques, T. Y., Koenig, A. L. ve Vandegest, K. A. (1996). Inhibitory

- control in young children and its role in emerging internalization. *Child Development*, 67, 490-507. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01747.x>
- Kontos, S. ve Wachs, T. D. (2000). *Life in Early Childhood Programs Scale* [Yayımlanmamış ölçek taslağı]. Department of Child Development and Family Studies, Purdue University.
- Lawson, G. M., Hook, C. J. ve Farah, M. J. (2018). A meta-analysis of the relationship between socioeconomic status and executive function performance among children. *Developmental Science*, 21, e12529. <http://dx.doi.org/10.1111/desc.12529>
- Lichter, D. T. ve Wethington, E. (2010). Chaos and the diverging fortunes of American children: A historical perspective. G. W. Evans ve T. D. Wachs (Ed.), *Chaos and its influence on children's development: An ecological perspective* içinde (s. 15-32). American Psychological Association. <http://dx.doi.org/10.1037/12057-002>
- Maccoby, E. E., Dowley, E. M., Hagen, J. W. ve Degerman, R. (1965). Activity level and intellectual functioning in normal preschool children. *Child Development*, 36(3), 761-770. <https://doi.org/10.2307/1126921>
- Manlove, E. E., Frank, T. ve Vernon-Feagans, L. (2001). Why should we care about noise in classrooms and child care settings?. *Child and Youth Care Forum* içinde (Vol. 30, No. 1, s. 55-64). Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers. <https://doi.org/10.1023/A:1016663520205>
- Martin, A., Razza, R. A. ve Brooks-Gunn, J. (2012). Specifying the links between household chaos and preschool children's development. *Early Child Development and Care*, 182(10), 1247-1263. <http://dx.doi.org/10.1080/03004430.2011.605522>
- Matheny Jr, A. P. ve Phillips, K. (2001). Temperament and context: Correlates of home environment with temperament continuity and change, newborn to 30 months. T. D. Wachs ve G. Kohnstamm (Ed.), *Temperament in context* içinde (s. 81-102). Erlbaum.
- Matheny Jr, A. P., Wachs, T. D., Ludwig, J. L. ve Phillips, K. (1995). Bringing order out of chaos: Psychometric characteristics of the confusion, hubbub, and order scale. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 16(3), 429-444. [http://dx.doi.org/10.1016/0193-3973\(95\)90028-4](http://dx.doi.org/10.1016/0193-3973(95)90028-4)
- Maxwell, L. E. (1996). Multiple effects of home and day care crowding. *Environment and Behavior*, 28(4), 494-511. <https://doi.org/10.1177/0013916596284004>
- Maxwell, L. E. (2010). Chaos outside the home: The school environment. G. W. Evans ve T. D. Wachs (Ed.), *Chaos and its influence on children's development: An ecological perspective* içinde (s. 83-95). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12057-006>
- Maxwell, L. E. ve Evans, G. W. (2000). The effects of noise on pre-school children's pre-reading skills. *Journal of Environmental Psychology*, 20(1), 91-97. <https://doi.org/10.1006/jevps.1999.0144>
- McCabe, L. A., Cunnington, M. ve Brooks-Gunn, J. (2004). The development of self-regulation in young children: Individual characteristics and environmental contexts. R. F. Baumeister ve K. D. Vohs (Ed.), *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications* içinde (s. 340-356). The Guilford Press.
- Micalizzi, L., Brick, L. A., Flom, M., Ganiban, J. M. ve Saudino, K. J. (2019). Effects of socioeconomic status and executive function on school readiness across levels of household chaos. *Early Childhood Research Quarterly*, 47, 331-340. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2019.01.007>
- Miyake, A., Freidman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A. ve Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "frontal lobe" tasks: A latent variable analysis. *Cognitive Psychology*, 41(1), 49-100. <http://dx.doi.org/10.1006/cogp.1999.0734>
- Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H., Houts, R.,

- Poulton, R., Roberts, B. W., Ross, S., Sears, M. R., Thomson, W. M. ve Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(7), 2693-2698. <https://doi.org/10.1073/pnas.1010076108>
- Moore, K. A., Vandivere, S. ve Ehrle, J. (2000). Sociodemographic risk and child wellbeing. T. U. Institute (Ed.), *New federalism: National survey of America's families* içinde (s. 1-6) The Urban Institute.
- Moriguchi, Y. ve Hiraki, K. (2013). Prefrontal cortex and executive function in young children: A review of NIRS studies. *Frontiers in Human Neuroscience*, 7, 867. <http://dx.doi.org/10.3389/fnhum.2013.00867>
- Morrissey, T. W. (2017). Child care and parent labor force participation: A review of the research literature. *Review of Economics of the Household*, 15(1), 1–24. <https://doi.org/10.1007/s11150-016-9331-3>
- Murphy, Y. E., Zhang, X. ve Gatzke-Kopp, L. (2022). Early executive and school functioning: Protective roles of home environment by income. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 78, 101369. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2021.101369>
- Müller, U. ve Kerns, K. (2015). The development of executive function. L. S. Liben, U. Müller ve R. M. Lerner (Ed.), *Handbook of Child Psychology and Developmental Science: Cognitive Processes* içinde (s. 571–623). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118963418.childpsy214>
- National Institute of Child Health and Human Development Early Child Care Research Network. (2000). The relation of child care to cognitive and language development. *Child Development*, 71, 960-980. <https://www.jstor.org/stable/1132337>
- OECD (2020). *Education at a Glance 2020: OECD Indicators*, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/69096873-en>
- Peisner-Feinberg, E. S., Burchinal, M. R., Clifford, R. M., Culkin, M. L., Howes, C. ve Kagan, S. L. (2001). The relation of preschool child care quality to children's cognitive and social developmental trajectories through second grade. *Child Development*, 72(5), 1534–1553. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00364>
- Phillips, D., McCartney, K. ve Scarr, S. (1987). Child care quality and children's social development. *Developmental Psychology*, 23(4), 537-543. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.23.4.537>
- Reed, M., Pien, D. L. ve Rothbart, M. K. (1984). Inhibitory self-control in preschool children. *Merrill Palmer Quarterly*, 30, 131–147. <http://www.jstor.org/stable/23086229>
- Rimm-Kaufman, S. E., Curby, T. W., Grimm, K. J., Nathanson, L. ve Brock, L. L. (2009). The contribution of children's self-regulation and classroom quality to children's adaptive behaviors in the kindergarten classroom. *Developmental Psychology*, 45(4), 958–972. <https://doi.org/10.1037/a0015861>
- Rosen, M. L., Hagen, M. P., Lurie, L. A., Miles, Z. E., Sheridan, M. A., Meltzoff, A. N. ve McLaughlin, K. A. (2020). Cognitive stimulation as a mechanism linking socioeconomic status with executive function: A longitudinal investigation. *Child Development*, 91(4), 762-779. <https://doi.org/10.1111/cdev.13315>
- Roth, R. M., Isquith, P. K. ve Gioia, G. A. (2005). *BRIEF-A: Behavior Rating Inventory of Executive Function - Adult Version*. Lutz, FL: Psychological Assessment Resources.
- Roy, K. M., Tubbs, C. Y. ve Burton, L. M. (2004). Don't Have No Time: Daily Rhythms and the Organization of Time for Low-Income Families. *Family Relations*, 53(2), 168-178. <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00007.x>
- Sarsour, K., Sheridan, M., Jutte, D., Nuru-Jeter, A., Hinshaw, S. ve Boyce, W. T. (2011). Family

- socioeconomic status and child executive functions: The roles of language, home environment, and single parenthood. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 17(1), 120-132. <https://doi.org/10.1017/S1355617710001335>
- Schoemaker, K., Mulder, H., Deković, M. ve Matthys, W. (2013). Executive functions in preschool children with externalizing behavior problems: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41(3), 457-471. <https://doi.org/10.1007/s10802-012-9684-x>
- Schoofs, D., Wolf, O. T. ve Smeets, T. (2009). Cold pressor stress impairs performance on working memory tasks requiring executive functions in healthy young men. *Behavioral Neuroscience*, 123(5), 1066-1075. <https://doi.org/10.1037/a0016980>
- Seabi, J., Cockcroft, K., Goldschagg, P. ve Greyling, M. (2012). The impact of aircraft noise exposure on South African children's reading comprehension: The moderating effect of home language. *Noise and Health*, 14(60), 244-252. <https://www.noiseandhealth.org/text.asp?2012/14/60/244/102963>
- Seiler, C. W., Müller, E. ve Simoni, H. (2017). The protective role of childcare quality for behavioral adjustment in 3-to 5-year-old children. *Zeitschrift für Entwicklungspsychologie und Pädagogische Psychologie*, 49(1), 1-10. <https://doi.org/10.1026/0049-8637/a000162>
- St Clair-Thompson, H. L. ve Gathercole, S. E. (2006). Executive functions and achievements in school: Shifting, updating, inhibition, and working memory. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 59(4), 745-759. <https://doi.org/10.1080/17470210500162854>
- Sturge-Apple, M. L., Davies, P. T., Cicchetti, D., Hentges, R. F. ve Coe, J. L. (2017). Family instability and children's effortful control in the context of poverty: Sometimes a bird in the hand is worth two in the bush. *Development and Psychopathology*, 29(3), 685-696. <http://dx.doi.org/10.1017/S0954579416000407>
- Sulik, M. J., Blair, C., Mills-Koonce, R., Berry, D., Greenberg, M. ve The Family Life Project Investigators. (2015). Early parenting and the development of externalizing behavior problems: Longitudinal mediation through children's executive function. *Child Development*, 86(5), 1588-1603. <https://doi.org/10.1111/cdev.12386>
- Sümer, N., Solak, N. ve Harma, M., (2013). *İşsiz Yaşam: İşsiz yaşam: İşsizliğin ve iş güvencesizliğinin birey ve aile üzerindeki etkileri*. Koç University Press. <https://hdl.handle.net/11511/70539>
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6. baskı). MA: Pearson.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması, 2016* (Yayın no. 24579). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2016-24579>
- Vernon-Feagans, L., Willoughby, M. ve Garrett-Peters, P. (2016). Predictors of behavioral regulation in kindergarten: Household chaos, parenting, and early executive functions. *Developmental Psychology*, 52, 430-441. <http://dx.doi.org/10.1037/dev0000087>
- Votruba-Drzal, E., Levine Coley, R. ve Lindsay Chase-Lansdale, P. (2004). Child care and low-income children's development: Direct and moderated effects. *Child Development*, 75(1), 296-312. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00670.x>
- Wachs, T. D., Gurkas, P. ve Kontos, S. (2004). Predictors of preschool children's compliance behavior in early childhood classroom settings. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(4), 439-457. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2004.06.003>
- Watamura, S. E., Phillips, D. A., Morrissey, T. W., McCartney, K. ve Bub, K. (2011). Double jeopardy: Poorer social-emotional outcomes for children in the NICHD SECCYD experiencing home and child-care environments that confer risk. *Child Development*, 82(1), 48-65. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01540.x>
- Welsh, M. C., Pennington, B. F. ve Groisser, D. B. (1991). A normative developmental study of

executive function: A window on prefrontal function in children. *Developmental Neuropsychology*, 7(2), 131-149. <https://doi.org/10.1080/87565649109540483>

Yaya-Bryson, D., Scott-Little, C., Akman, B. ve Cassidy, D. (2020). A comparison of early childhood classroom environments and program administrative quality in Turkey and North Carolina. *International Journal of Early Childhood*, 52, 233–248. <https://doi.org/10.1007/s13158-020-00268-2>

Zelazo, P. D., Müller, U., Frye, D., Marcovitch, S., Argitis, G., Boseovski, J., Chiang, J. K., Hongwanishkul, D., Schuster, B. V., Sutherland, A. ve Carlson, S. M. (2003). The development of executive function in early childhood. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 68(3), 1–137. <https://www.jstor.org/stable/1166202>

TANIM

Psikoloji Çalışmaları-Studies in Psychology, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü tarafından, açık erişimli, hakemli, yılda üç kere, Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında yayınlanan, 1956 yılından beri çıkarılan, uluslararası, bilimsel bir dergidir. Web of Science - Emerging Sources Citation Index (ESCI), TÜBİTAK-ULAKBİM TR Dizin, Türk Psikiyatri Dizini, Web of Science - Emerging Sources Citation Index (ESCI) (2018'deki kabulden bu yana, geçmiş sayılar da WoS'a dahil edilmiştir; 2005'ten günümüze sayılar indekslenmektedir.), DOAJ (Directory of Open Access Journals), SOBİAD, EBSCO Academic Search Ultimate, EBSCO Central & Eastern European Academic Source ve ERIH PLUS'ta yer almaktadır. Dergiye yayınlanması için gönderilen bilimsel makaleler Türkçe ya da İngilizce olmalıdır.

AMAÇ VE KAPSAM

Psikoloji Çalışmaları-Studies in Psychology, temel ve uygulamalı alanların ürettiği bilgilerin birbirini beslemesine izin veren bir yayın platformu olma amacını taşımaktadır. Bu çerçevede gerek psikolojinin bütün alt alanlarındaki araştırmalara; gerekse Bilişsel Bilimler, Sinir Bilim, Genetik, Psikiyatri, Geriatri, Eğitim Bilimleri, İletişim Bilimleri, Antropoloji gibi alanları kapsayan disiplinler arası çalışmalara açıktır.

Derginin hedef kitesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşları oluşturur.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergi niceliksel ya da niteliksel yöntem kullanan görgül araştırmalara öncelik verir. Bunun yanında derleme makaleler ile kitap değerlendirmelerine de yer verir. Yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği, derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır.

YAYIN DİLİ

Psikoloji Çalışmaları-Studies in Psychology'nin yayın dili Türkçe ve İngiliz İngilizcesidir.

Genel İlkeler

1- Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere değerlendirme sürecinde olmayan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

- 2- Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.
- 3- Makale Dergiye gönderildikten sonra tüm yazarların yazılı izni olmaksızın yazarlardan hiçbirinin ismi yazar listesinden silinemez; yeni bir isim yazar olarak eklenemez; yazar sırası değiştirilemez.
- 4- Gönderilen makale genel olarak bilimsel standartlara ve biçimsel esaslara uygun ise hakem değerlendirmesine gönderilir. Uygun görülmeyen çalışmalar yazar(lar)a geri gönderilerek yeniden düzenlenmesi istenir ve yazar(lar)ın makaleyi yeniden göndermesi durumunda eğer gerekli düzenlemeler yapılmışsa hakem değerlendirme süreci başlatılır. Bu konularda karar hakkı editör(ler)e veya editör tarafından gerekli görülen durumlarda yayın kuruluna aittir.
- 5- Hakem süreçlerinde çift taraflı kör değerlendirme sistemi kullanılır.
- 6- Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez.
- 7- Eğer gönderilen çalışma, daha önce bir kongrede sunulmuş ya da yüksek lisans veya doktora tezinden üretilmiş ise yazar tarafından dipnot olarak bildirilmelidir. Makalede kullanılan veriler daha önce yayınlanan başka bir makalede kullanılmışsa bu bilgi de belirtilmelidir.
- 8- Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.
- 9- **Telif Hakkında** Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve alışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>" CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır. CC BY-NC 4.0 lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

Yazar(ların) Sorumlulukları

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazar(ların) sorumluluğundadır. Yazar(lar) makaleyi gönderdikleri zaman orijinal olduğu; daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı; başka bir yer veya bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirme sürecinde olmadığı konusunda teminat vermiş sayılırlar.

Telif gerektiren materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Gerekli izinlerin alınıp alınmadığından yazar(lar) sorumludur. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir.

"Yazar" yayınlanan bir araştırmanın fikri çerçevesini ortaya koyan, çalışmayı planlayan, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan; yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan kimse(ler)dir. Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır veya yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir.

YAZARLARA BİLGİ

Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun yöneticiliği tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan kişilere (teknik destek, materyal veya finansman sağlama, genel rehberlik vb.) istenirse dipnotta yer alacak şekilde teşekkür edilir.

Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını temliknamede imzalı olarak belirtmek zorundadırlar. Belirtilmediği durumda soyadına göre alfabetik sıra kullanılır. Bütün yazarlar araştırma sonucunu ya da bilimsel kararı etkileyebilecek finansal ilişkileri ve çıkar çatışmasını açıklamalıdır.

Yazar(lar) editör tarafından gönderilen hakem raporları doğrultusunda gereken düzenlemeleri incelemek ve dikkate almak ile yükümlüdür. Yeniden düzenlenmiş makaleyi ve yapılan/yapılmayan düzenlemeleri gerekçelerini de yazarak bir liste halinde editöre göndermelidir.

Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyuğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

YAZARLARA BİLGİ

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

AÇIK ERIŞİM İLKESİ

Dergi açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Bu "<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/translations/turkish-translation>" BOAI açık erişim tanımıyla uyumludur.

Derginin açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>" CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

ETİK

Yayın Etiği

Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için adres: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Ayrıca Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği de dikkate alınır. Türk Psikologlar Derneği üyesi olan yazarlar aynı zamanda Türk Psikologlar Derneği Etik Kuruluna karşı da sorumludur.

Araştırma Etiği

Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- İnsan denekler ile yapılan deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, "yöntem" bölümünde katılımcılardan "bilgilendirilmiş onam" alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığının belirtilmesi gerekir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Makale gönderimi online olarak ve <http://sp.istanbul.edu.tr> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, yazının yayınlanmak üzere gönderildiğini ifade eden, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili bilgileri içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) bir mektup; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı [Telif Hakkı Anlaşması Formu](#) eklenerek gönderilmelidir.

1. Web sayfası üzerinden başvuruyu gerçekleştiren yazar, değerlendirme ve yayın süreci boyunca iletişim kurulacak kişidir.
2. Makale taslağının hazırlanışı için MS Office Word programı ve .doc ya da .docx dosya formatı kullanılmalıdır. Tüm taslak; A4 sayfa boyutlarında, kenar boşlukları 3'er cm, yazı tipi 12 punto büyüklüğünde Times New Roman ve çift satır aralığı olacak şekilde düzenlenmelidir.
3. Makale taslağı -yazar(lar)a dair hiçbir kişisel bilgi bulunmamasına özen gösterilerek- şu sırayla hazırlanmalıdır:

- 3.1. İlk sayfada en fazla 250-300 kelimelik bir makale özeti ve özeti altında 3-6 adet anahtar kelime olmalıdır.
- 3.2. İkinci sayfada İngilizce özet ve anahtar kelimeler yer almalıdır.
- 3.3. Üçüncü sayfada 1500-2000 kelimelik İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. İngilizce genişletilmiş özet Türkçe makaleler için zorunludur. İngilizce makaleler için genişletilmiş özet istenmez.
- 3.4. Geniş özeti takiben yeni sayfadan itibaren makalenin ana metni, makalenin başlığıyla başlamalıdır. Başlığın altına parantez içinde kısa başlık yazılmalıdır.
- 3.5. Araştırma makaleleri giriş, yöntem, bulgular ve tartışma bölümlerini içermelidir. Giriş bölümüne ayrıca giriş başlığı yazılmasına gerek bulunmamaktadır.
- 3.6. Derleme makalelerde konunun çerçevesini çizen bir giriş bölümü (giriş başlığı yazılmaksızın) ve bir tartışma bölümü yer almalıdır.
- 3.7. Bunların dışında yazar(lar), metnin akışında uygun gördükleri gibi başlık ve alt başlıklar oluşturabilir. Başlıklandırmada numara ya da harf sistemi kullanılmamalı, bunun yerine APA 7 versiyonundaki başlıklandırma sisteminden yararlanılmalıdır.
- 3.8. Ana metin içinde şekil ve tabloların yer alması gereken yerler, şekil ve tablo numaraları belirtilerek işaretlenmelidir ("Şekil 3. Buraya Yerleştirilmelidir" gibi). Tablolar APA 7 formatına göre hazırlanmalıdır.
- 3.9. Ana metinden sonra kaynakça kısmı ayrı bir sayfada başlamalıdır. Kaynakça, APA 7 formatı uyarınca düzenlenmeli ve dikkatlice kontrol edilmelidir. Kaynaklar, yazar soy ismine göre alfabetik sırayla sıralanmalıdır. Kaynakçada geçen her kaynak ana metinde, ana metinde geçen her atıf kaynakçada yer almalıdır.
- 3.10. Kaynakçadan sonra her biri ayrı bir sayfada olmak üzere sırasıyla şekil ve tablolar -başlıkları ve varsa açıklamalarıyla birlikte- yer almalıdır.
4. Makale taslağında Word programının "yazım denetimi" dışında -özellikle otomatik numaralandırma gibi- hiçbir otomatik metin düzenleme özelliği kullanılmamalıdır.
5. Makalelerin hakem sürecinden geçtikten sonraki nihai hali yayınlanmak üzere yukarıda açıklandığı gibi düzenlenmelidir. Özette önce, bir kapak sayfasına makalenin başlığı, yazar(lar) ın ismi(isimleri), unvanları, kurum bilgileri, telefon, faks numaraları, e-mail adresleri eklenmelidir. Yazarların var ise teşekkür gibi notları dipnot olarak eklenerek Word belgesi şeklinde doğrudan baş editöre gönderilmelidir.
6. Yayın evinden gelen yayın öncesi onay kopyası, iletilen yazarla paylaşılar ve belirtilen süre içinde kontrol edilip dizgi hataları varsa rapor edilmesi istenir. Yazar(lar)ın kontrol ettiği bu kopya, dizgi hataları varsa düzeltildikten sonra editöryal ekibin son onayından geçerek yayınlanır.
7. Psikolojide ya da yakın alanlarda akademik çalışmalar yapmış tüm öğretim üyeleri Psikoloji Çalışmaları'nın hakemi olabilir. Hakemlik başvurusu için akademik özgeçmişinizi, baş editöre (sp@istanbul.edu.tr) gönderebilirsiniz.

Referans Stili ve Formatı

Psikoloji Çalışmaları-Studies in Pscyhology, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 7. edisyonunu benimser. APA 7. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci, 2007)

İkiden çok yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk defa da dahil olmak üzere tüm kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Gönderilecek makalenin dili Türkçe ise

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8. Baskı). 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Calhoun, A. (1999). *Duygu ve biliş* (2. Baskı). (A. Koca, Çev.). Zihin Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 1990, 7. Baskı)

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Total Bilişim.

e) Gönderilecek makalenin dili İngilizce ise

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. McGraw-Hill Education.

f) Gönderilecek makalenin dili İngilizce ise

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh University Press.

g) Gönderilecek makalenin dili Türkçe ise

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Yazar.

Makale

a) Gönderilecek makalenin dili Türkçe ise

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) Gönderilecek makalenin dili İngilizce ise

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) 20'den Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayınlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semerçioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Tezler

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

b) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* [Doctoral dissertation, University of California, Berkeley]. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

c) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

d) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

e) Düzenli Olarak Online Yayınlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

f) Kitap Şeklinde Yayınlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoğlu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134-140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

g) Kongre Bildirisi

Aydın, S. ve Yılmaz, A. (2010, Haziran, 8-12). *Olumsuz çocukluk yaşantılarının depresyon belirtileri üzerindeki etkisi* [Sözlü Sunum]. 32. Travma Kongresi, İstanbul, Türkiye.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koeppe: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Wikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi
Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). *Runaways* [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

SON KONTROL LİSTESİ

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
 - Makalenin türü
 - Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
 - Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
 - İstatistik kontrolünün yapıldığı (araştırma makaleleri için)
 - İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
 - Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
 - Kaynakların APA7'ye göre belirtildiği
- Telif Hakkı Devir Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Makale kapak sayfası:
 - Makalenin kategorisi
 - Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığı
 - Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi de yer almalıdır), e-posta adresleri
 - Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - Tüm yazarların ORCID'leri
- Makale ana metni dosyasında olması gerekenler:
 - Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığı
 - Özetler 250-300 kelime Türkçe ve 250-330 kelime İngilizce

YAZARLARA BİLGİ

- Anahtar Kelimeler: 3-6 adet Türkçe ve 3-6 adet İngilizce
- Makale Türkçe ise, İngilizce genişletilmiş Özet (Extended Abstract) 1500-2000 kelime
- Makale ana metin bölümleri
- Finansal Destek (varsa belirtiniz)
- Çıkar Çatışması (varsa belirtiniz)
- Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Kaynaklar
- Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

İLETİŞİM İÇİN:

Baş Editör : Prof. Dr. İlknur Özalp Türetgen
ilknuroz@istanbul.edu.tr
sp@istanbul.edu.tr

Yönetici Editörler : Esin Temeloğlu Şen
esin.sen@istanbul.edu.tr
Zeynep Büşra Coşar Yılmaz
zeynep.cosar@istanbul.edu.tr

Tel : + 90 212 455 57 00

Adres : İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü
İstanbul Üniversitesi
Ordu Cad. No. 196,
34459 Laleli
İstanbul - Türkiye

DESCRIPTION

Studies in Psychology – Psikoloji Çalışmaları is an open access, peer-reviewed, scholarly, international journal published triannually in April, August and December. It has been an official publication of by Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Pscyhology since 1956.The journal is covered in Web of Science - Emerging Sources Citation Index (ESCI), TÜBİTAK-ULAKBİM TR Index and Türk Psikiyatri Dizini (Turkish Psychiatry Index). The manuscripts submitted for publication in the journal must be scientific and original work in Turkish or English.

AIM AND SCOPE

Studies in Pscyhology-Psikoloji Çalışmaları aims to be a platform that enables knowledge generated within the fundamental and applied fields of psychology support each other. Within this frame, it welcomes both research articles from all sub fields of psychology and inter disciplinary studies covering fields such as cognitive sciences, neurology, genetics, psychiatry, geriatry, educationinal sciences, communication sciences and antropology.

The target group of the journal consists of academicians, researchers, professionals, students, related professional and academic bodies and institutions.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The journal gives priority to empirical research articles using quantitative or qualitative methods. Besides, it includes review articles and book reviews. The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal.

LANGUAGE

The language of the journal is both Turkish and British English.

General Principles

- 1- Only those manuscripts that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation. Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.
- 2- Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

- 3- Changing the name of an author (omission, addition or order) in manuscript submitted to the Journal requires written permission of all declared authors.
- 4- Submitted manuscript which is conformed with the scientific standards and principles of formatting is sent to peer review. Manuscript considered non-conforming is returned to the author(s) and revision is requested. In case that the author(s) resubmits the manuscript having done all the required revisions, peer review process starts once again. Decision regarding all these editorial processes belong to the editor(s) or editorial board when regarded necessary.
- 5- Double blind peer review is used.
- 6- Rejected manuscripts, pictures and photos are not returned to author(s).
- 7- In case that the submitted manuscript was presented as a conference proceeding or produced from a master thesis or doctoral dissertation, it should be indicated in the footnote by the author. If the data in the manuscript was used in a previously published article, it must be indicated as well.
- 8- All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.
- 9- **Copyright Notice** Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>" CC BY-NC 4.0) which permits unrestricted, non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the manuscript is in accordance with scientific and ethical standards and rules. Submitting their manuscripts, authors are deemed to ensure that submitted work is original and certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language.

Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. It is authors' responsibility to get necessary permissions. Applicable copyright laws and conventions must be followed.

The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it". All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) must meet all these criteria described above.

INFORMATION FOR AUTHORS

Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the signed [Copyright Agreement Form](#). If not indicated, alphabetical order according to surnames is used. All authors must disclose all issues concerning financial relationship and conflict of interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

Author(s) are to take into consideration the required revisions in accordance with the review reports sent by the editor. Author(s) must send the rearranged article to the editor together with the list of done/undone revisions writing the reasons.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor-in-Chief to provide retractions or corrections of mistakes.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by editor-in-chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor in chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

INFORMATION FOR AUTHORS

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

OPEN ACCESS STATEMENT

The journal is an open access journal and all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the "<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>" BOAI definition of open access.

The open access articles in the journal are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>" CC BY-NC 4.0) license.

ETHICS

Standards and Principles of Publication Ethics

Studies in Psychology - Psikoloji Çalışmaları is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Additionally, Ethics Codes of Turkish Psychological Association is taken into consideration. Authors who are members of Turkish Psychological Association are accountable to the Ethical Committee of Turkish Psychological Association.

Research Ethics

Studies in Psychology - Psikoloji Çalışmaları adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

MANUSCRIPT ORGANIZATION AND FORMAT

Manuscript is to be submitted online via <http://sp.istanbul.edu.tr> and it must be accompanied by a cover letter indicating that the manuscript is intended for publication, specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). In addition, [Copyright Agreement Form](#) that has to be signed by all authors must be submitted.

1. The author who submitted the manuscript online becomes the corresponding author for the evaluation and publication process.
2. MS Office Word in either .doc or .docx file formats should be used for the manuscript preparation. Entire manuscript should be A4 paper sized with 3 cm page margins, 12 pt. Times New Roman and double spaced.
3. Manuscript that does not include any author information should be prepared as follows:
 - 3.1. The first page should include a summary (250-300 words) and 3-6 keywords beneath it.
 - 3.2. The second page should be composed of the English translation of abstract and keywords.
 - 3.3. The third page should include an extended abstract in English (1500-2000 words). Extended abstract in English is mandatory for the manuscripts in Turkish. It is not required for the manuscript is in English.
 - 3.4. The main text with title of the manuscript should start on the page following the abstracts/ extended abstract. Running head, in parentheses, should be written under title.
 - 3.5. Research articles should be composed of introduction, method, results and discussion sections. It is not necessary to put "introduction" heading in introduction section.
 - 3.6. Review papers should include an introduction section framing the issue (without an "introduction" heading) and a discussion section.
 - 3.7. The author(s) may create additional sub/headings that they found useful. Letters or numbers must not be used for heading. APA Style 7th edition's heading system should be utilized.
 - 3.8. The placement of tables and figures should be stated in main text with specific mention to its number (For instance, "Figure 3 should be placed here."). Tables should be prepared in line with the APA 7th edition guideline.
 - 3.9. References section must start on a separate page following main text. References must be in line with APA 7th edition guidelines and must be carefully checked. References must be ordered alphabetically by the author last names. Any reference in references section must have been mentioned in main text and any citation in main text must be mentioned in references section.
 - 3.10. Figures and tables, respectively, should be placed on separate pages following references section with any titles and explanations if it exists.
4. Any text editing except MS Word auto-check must not be used throughout the manuscript preparation (especially automatic numbering must not be used).
5. The final edition of the manuscript after peer-review process must be organized for publication as explained above. A cover page having the fully descriptive title of the manuscript and, affiliation,

title, e-mail address, postal address, phone and fax number of the author(s) must be added before abstract section. The note(s) of the author(s), such as acknowledgements, if any, should be added as a footnote as well. The resulting Word document should be directly sent to the editor-in-chief.

6. The pre-publish confirmation copy that was sent from the publisher is shared with the corresponding author. It is requested to be checked by author(s) within the highlighted timespan. Any possible typesetting errors should be reported. This latest copy that was checked by the author(s) is published after the correction of typesetting errors, if any, following the final confirmation of the editorial team.
7. Every academician who has studied in psychology or related fields may be a reviewer of the Studies in Psychology. You may send your academic CV to editor-in-chief (sp@istanbul.edu.tr) to apply to be a reviewer.

Reference Style and Format

Studies in Psychology- Psikoloji Çalışmaları complies with APA (American Psychological Association) style 7th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis.

If more than one citation is made within the same parenthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayıner & Demirci, 2007)

Citations with more than 2 authors;

(Çavdar et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than 20 Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26-38. Retrieved from <http://cjinr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261-278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28-31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding**a) Dissertation/Thesis from an Institutional Database**

Zambrano-Vazquez, L. (2016). *The interaction of state and trait worry on response monitoring in those with worry and obsessive-compulsive symptoms* [Doctoral dissertation, University of Arizona]. UA Campus Repository. <https://repository.arizona.edu/handle/10150/620615>

b) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* [Doctoral dissertation, University of California, Berkeley]. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

c) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

d) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

e) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

f) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45-50). Washington, DC: American Psychological Association.

g) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *inFact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
 - The category of the manuscript
 - Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
 - Including disclosure of any commercial or financial involvement.
 - Confirming that the statistical design of the research article is reviewed.
 - Confirming that last control for fluent English was done.
 - Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
 - Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 7.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
 - The category of the manuscript
 - The title of the manuscript both in Turkish and in English
 - All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
 - Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
 - ORCIDs of all authors.

INFORMATION FOR AUTHORS

- Main Manuscript Document:
 - The title of the manuscript both in Turkish and in English
 - Abstracts 250-300 words in Turkish, and 250-330 in English
 - Key words: 3 to 6 words both in Turkish and in English
 - Extended Abstract (1500-2000 words) in English (only for Turkish articles)
 - Main article sections
 - Grant support (if exists)
 - Conflict of interest (if exists)
 - Acknowledgement (if exists)
 - References
 - All tables, illustrations (figures) (including title, description, footnotes)

CONTACT INFO

Editor : Prof. Dr. İlknur Özalp Türetgen
ilknuroz@istanbul.edu.tr
sp@istanbul.edu.tr

Managing Editors: Esin Temeloğlu Şen
esin.sen@istanbul.edu.tr
Zeynep Bűŕa CoŐar Yılmaz
zeynep.cosar@istanbul.edu.tr

Phone : + 90 212 455 57 00
Address : Istanbul University
Faculty of Letters
Department of Pscyhology
Ordu Cad. No. 196,
34459 Laleli
Istanbul - Turkey

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

Istanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Studies in Psychology
Dergi Adı: Litera: Psikoloji Çalışmaları

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author Sorumlu Yazar	
Title of Manuscript Makalenin Başlığı	
Acceptance date Kabul Tarihi	
List of authors Yazarların Listesi	

Sıra No	Name - Surname Adı-Soyadı	E-mail E-Posta	Signature İmza	Date Tarih
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, etc.) Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, v.b.)	
---	--

Responsible/Corresponding Author: Sorumlu Yazar:	
--	--

University/company/institution	Çalıştığı kurum	
Address	Posta adresi	
E-mail	E-posta	
Phone; mobile phone	Telefon no; GSM no	

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work. The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights. I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury. This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını, Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayımlanmasına izin verirler. Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir. Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, fikri mülkiyet hakları saklıdır. Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslarca vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz. Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılrken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz. Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author: Sorumlu Yazar;	Signature / İmza	Date / Tarih
	/...../.....